

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09331

ALE VERK

Isaac Leib Peretz



THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע זוערק פון י. ל. פּרץ

אינהאַלט פון די 18 בענדער

- 1 פּאַלקסטימלעכע געשיכטן
- 2 די צייט
- 3 דראמען
- 4 אָדם וחוה
- 5 חסידיש
- 6 פאר קליין און גרויס
- 7 בילדער און סקיצן
- 8 אויפזאצן און פעליעטאָנען
- 9 אלט און ניי
- 10 פון שטוב און גאס
- 11 געדאנקען און אידעען
- 12 פינף מגילות
- 13 לידער און באַלאַדן
- 14 געשיכטן און סצענעס
- 15 ליטעראטור און לעבן
- 16 אין מיין ווינקעלע
- 17 שטעט און שטעטלעך
- 18 מיינע זכרונות און ברייח

פון פארלאג „ידיש“

דער קליינער און יונגער יידישער ארגענטינער קיבוץ איז אַ דאָנק
דער שוידערלעכער יידן־אויסראָטונג זינט אויגוסט 1939 געוואָרן
איינער פון די וויכטיקסטע יידישע ישובים אין דער וועלט. דער
יידישער וועלט־חורבן האָט אונדזער ישוב דערהויבן און אים אָנ־
געטון אַ טראַגישן און גרויסן זכות.

אַ זכות גייט ביי אונדז זייט שטענדיק אָן האָנט ביי האָנט מיט
חוב. פאַר דעם גרויסן טראַגישן חוב איז אונדזער ישוב אַ סך,
אַ סך שולדיק. און פאַרלאַג „ידיש“, וואָס איז אין דער פּאַרעם אַ
פּריוואַטע אונטערנעמונג און אין תּוֹך געהער ער צום גאַנצן ישוב,
שטרעבט צו באַצאָלן אַ קליינעם טייל פון די חובות, וואָס דער ישוב
איז שולדיק.

דורך דעם פארלאַג „ידיש“ וועט דער ארגענטינער יידישער
ישוב אָנהויבן העלפן אויפבויען דאָס דאָזיקע, וואָס דער שונא האָט
חרוב געמאַכט.

און נישט אומזיסט הייבן מיר אָן מיט אונדזערע קלאַסיקער!
דאָס דאָזיקע לעבן, וואָס מענדעלע, פּרץ און שלום־עליכם האָבן באַ־
שריבן וועט מען שוין מיט קיין סאַנקען אויך נישט אויסמעקן.

און ווען דער צאָרן וועט זיך ענדיקן און אייראָפּע וועט זיך
נעמען באַנייס אויפבויען און מען וועט דאָרט נעמען אויפבויען אויך
דעם יידישן שארית הפליטה, וועט דער ארגענטינער ישוב דורך דעם
פאַרלאַג „ידיש“ שיקן די ביכער פון די קלאַסיקער פאַר די ערשטע
פון סניי אויפגעבויעטע יידישע ביבליאָטעקן.

פאַרלאַג „ידיש“ הייבט אָן מיט אַלע ווערק פון י. ל. פּרץ, ווייל
בעצם האָט פּרץ געראַטעוועט דאָס מאָדערנע יידישע לעבן פון אַ
שריפה, וואָס האָט עס גענומען אַרומכאַפּן פון אַלע זייטן. פּרץ איז
אַריין אין פייער אַריין פון השכלה און אַסימילאַציע און ער האָט
אַרויסגעכאַפּט דעם סאַמע עיקר פון דער באַדראַטער יידישקייט. די
ערשטע ווערק וואָס מען וועט אַריינשטעלן אין אַ באַנייטער יידישער
ביבליאָטעק פון אייראָפּע, מוזן זיין פון י. ל. פּרץ !

י. ל. פרץ

אלע ווערק

מיט בילדער, פאקסימילן, געקליבענע פערזענלעכע בריוו און
ביאגראפישע שמדיכן פון יעקב באַטאַשאַנסקי

פאַרלאַג „ידיש“

פון וואָלף ברעסלער און אברהם מיטלבערג

בוּענאַס אַיַרעס 1944

זיבעטער באנד

בילדער און סקיצן



PRINTED IN ARGENTINE

I. L. PERETZ
Obras Completas
TOMO VII
ESTAMPAS Y BOSQUEJOS

Editorial y Talleres Gráficos "IDISCH"
Bmé. MITRE 2146 BUENOS AIRES

1944

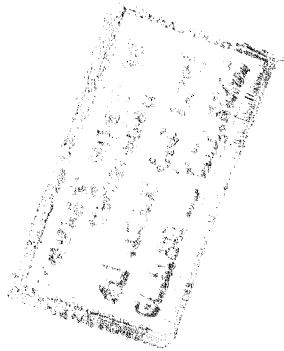
אינהאלט:

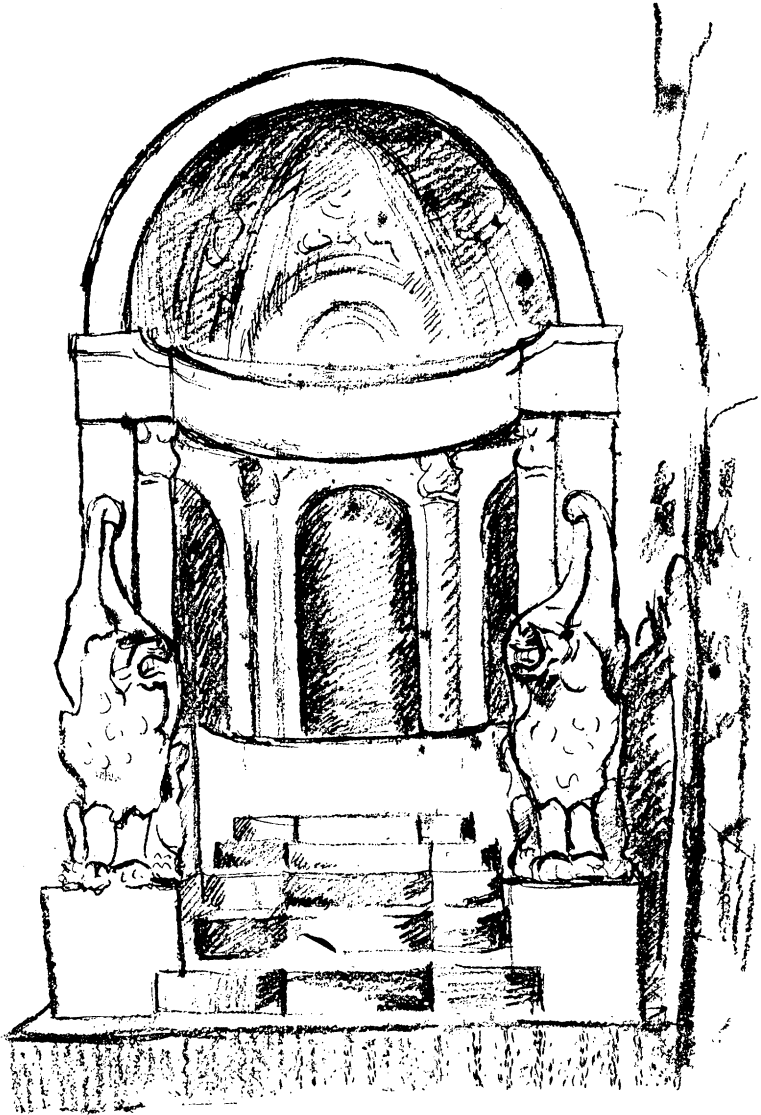
זייט

9	פארעדע
10	ביטחון
12	נאָר ניי
15	וואָס דאַרף אַ יידענע?
17	נומער 42
22	דער משכיל
25	דער טישוויצער רב
28	פארציילטע מעשות
37	אַ יינגעלע
40	דער יארציעווער רב
45	לאַשציאָוו
47	די ערשטע פרוו
51	די צווייטע פרוו
53	אין שוהטס הויז
56	די סקולער רביצין
60	אַסעקורירט
64	דער נישרף
68	דער עמינראַנט
70	דער משוגע
73	בלאַנקעטן
75	דער לַמ"ד-דוויוו"ניק
78	דער מסור
82	דאָס וואַסערל
94	ר' בערל

100	---	ר' יוחנן גבאי
104	---	איוזיקל שוחט
122	---	בשעת מגיפה
149	---	אין חדר אריון, שקצים
153	---	משוגעים
159	---	דער נדבן
168	---	דער דראַנג
173	---	א קשיא אויף יענע לייט
181	---	מלווה-מלכה
191	---	ווי אזוי א פרוש איז געוואָרן אויס פרוש
198	---	דאָס פראַבלעם







דאס פרץ-אוהל

אויסגעפירט דורך אברהם אָסטשענאָ. — צייכענונג פון פעליקס פרידמאן

פארעדע



ס איז געווען אין סוף פון די נומע, און אין אנהייב פון די שלעכט-
 מע צייטן. אויפן הימל האָבן זיך געוויזן שווארצע כמארעם,
 נאָר עס האָט זיך געדאכט, אז דער רוח — דער צייט-גייסט,
 מיין איד, — וועט זיי לייכט פארטרייבן. זיי וועלן ערגעץ אויסגיין זייער
 הארץ אין א מדבר. אין איראָפּעס פּיין-געהאלטענעם וויינדגאַרטן האָט
 דער ביטערער וואָרצל שוין געשפּאַלטן די ערד, אַרויסגעשיקט זיינע שטע-
 כעדיקע, שוין פאַרסמטע שפּיצלעך, נאָר אָט, אָט, טראַכט מען, דערזענען
 עס די גערטנער און רייסן עס אויס מיטן וואָרצל... עס האָט זיך געדאכט,
 אז דאָס נינצנטע יאָרהונדערט האָט זיך אויף דער עלטער נאָר אביסל
 פאַרקילט, אביסל הייז געקריגן! עס זאָל זיך פון דעם מאַכן א שווערע
 קרענק, א שיגעון, — דאָס האָט זיך קיינער נישט געריכט...

ווי ווייט איז פון אונדז געווען דעמאָלט אַמעריקע! נישט איין יוד
 האָט געקלערט, ווי אזוי עס שטייט דאָרט א שיסל גרויז, אָדער — צי
 טראַגט מען דאָרט די יאַרמולמעס אויף די פיס. פון ארץ-ישראל-אַתרוגים
 האָט מען אזוי זעלטן געהערט, ווי פון באַראָן הירש צי פון „הנדיב הידוע"...
 די אַסטראָנאָמיע באַרעכנט פריער יעדע ליקווי-חמה, ליקווי-לבנה; די
 פּסיכאָלאָגיע האָלט נישט אזוי ווייט. דער וועלטס נשמה ווערט ראַפּטום
 פינצטער, דער גוף קריגט אַ מין קאַנוולסיע — און נישט נאָר זי קען עס
 פאַרויסזען, נאָר אפילו ווען עס איז שוין געשען, איז זיך שווער צו
 גלייבן... איז עס נישט צו פאַרשטיין...

אומרואיק דאָך איז מען שוין געווען. עס האָבן זיך געשיט פון
 אַלע זייטן בלבולים איבער בלבולים.

צווישן אַנדערע זאכן איז געבליבן, אז מען דארף זיך באַקענען מיטן
 געוויינלעכן וואַכעדיקן יידישן לעבן; זען, וואָס עס טוט זיך אין די קליי-
 נע שטעטלעך; אויף וואָס מען האַפּט, פון וואָס מען לעבט, וואָס מען
 טוט... וואָס עס זאָגט דאָס פּאַלק!

ביטחון



יין ערשטער אריינפאָר איז געווען טישאָוועץ. איך האָב מיך אָפגעשטעלט ביי מיינעם אַ באַקאַנטן, ר' ברוך. ער האָט געשיקט נאָכן שמש און עטלעכע באַלעבאטיים. וואַרטנדיק אויף זיי, בין איך געשטאַנען ביים פענצטער און באַטראַכט דעם מאַרק. דער מאַרק איז אַ גרויסער פיר-עק. אַרום, אויף אַלע פיר זייטן, שטייען פאַרשוואַרצטע איינגעכוינגענע, געכויטע הייזער, טייל מיט שמרוי, מערסטנטיילס מיט שינדלען געדעקט.

סאַמע איינציקע שטאַקן, מיט ברייטע פּאָדשעניעס אויף פּוילע פאַרגעלטע באַלקנס. אַרויסגערוקט פון פּאָדשעניע שטייען, נישט ווייט איינס פונעם אַנדערן, „פּשעקופּעס“ איבער מולטערס מיט בייגל, ברויט, אַרבעס, באַבעס און פאַרשידן אויבס. צווישן די ווייבער איז אַ שטאַרק גערודער! איך האָב אויף זיי, זעט אויס, אַ שטאַרקן איינדרוק געמאַכט.

— האָב דיר אַ שוואַרץ יאָר, — שרייט איינע, — טייט נישט מיט די פינגער, ער זעט דאָך!
— האלט ס'מויל!

די ווייבער ווייסן שוין, אז איך בין געקומען פאַרשרייבן; איינע גיט איבער דער אַנדערער דעם סוד אַזוי שטיל, אז איך הער אין שטוב. מען זאָגט: „דאָס איז ער טאַקע“, „פּאַרט גוט, אז די אַרעמע שאָף האָבן פאַסטעכער, וואָס האָבן זיי אין זינען“; פונדעסטוועגן, „אז יענער פאַסטעך וועט נישט העלפן, איז — בלאָטע!“ איינע קען דערווייל נישט פאַרשטיין, „יענער פאַסטעך זאָל דאַרפן אַזוינע שלוחים“... דאָס איז אַ ווונק אויף מין געשוירן בערדל און קורצע קליידער. אן אַנדערע איז ליבעראַלער און פאַרופט זיך אויף אַ רופאַ: „האַלמאי אַ רופאַ, זאָגט זי, איז אויך כל-בו, און פונדעסטוועגן...“

— דאָס איז עפעס אנדערש, אַ יחיד, אָבער אזוי, ווייניק גוטע יידן? ...
זאָלן זיי בעסער, מיינט אַן אנדערע, אַריינשיקן אַ פּאָר הונדערט
רובל; איך בין זיי מוחל דאָס שרייבן, זאָל מיין זון נישט זיין קיין
יעדנעראל!

.

זיצנדיק ביים טיש, בין איך געווען אַ רואה ואינו נראה: פון נאם
האָט מען מיך נישט געזען, נאָר איך האָב געזען אַ האַלבן מאַרק. דערווייל
האָט מיין „באַלעבאָס“ אָפּגעראַוונט, אָפּגעלייגט טלית און תפילין, גענו-
מען אביסל בראַנפן און געטרונקען צו מיר לחיים.
— לחיים טובים ולשלום! — ענטפער איך.

— גאָט זאָל געבן בעסערע צייטן, עס זאָל זיין פרנסה.
ווי מהנא בין איך מיין באַלעבאָס, אים פעלט נישט מער נאָר פרנסה.
ער גיט-צו מיט גדלות:

— און עס וועט מוזן זיין פרנסה, עס איז דאָ אַ נאָט אויף
דער וועלט, גוטע יידן וועלן אויך נישט שווייגן...
איך האָט אים איבער, און פרעג, פאר וואָס אין זיינע אייגענע גע-
שעפטן, כאָטש ער האָט בטחון, כאָטש ער ווייסט גאנץ גוט, אַז „מאן
דיהיב חיי יהיב מזונא“ (דער וואָס גיט לעבן, דער גיט עסן), פונדעסטוועגן
טוט ער זיינס, און האַנדלט, און שלאָפט נישט גאַנצע נעכט, און קלערט
אַלץ: מאַרגן, שפעטער, אויפס-יאָר... קוים האָט אַ ייד חתונה, קלערט ער
שוין אויף חתונה-קליידער פאר אייניקלעך. און אז עס קומט צום כ ל ל
ישראל, איז דער בטחון שוין אזוי גרויס, אַז עס איז שוין איבעריק צו
טון די האַנט אין קאלט וואַסער אריין.

— עס איז, מאַכט ער, נאָר פשוט: כל-ישראל איז שוין דעם רבנו
של עולםס זאָך, און ער האָט זיינס אין זין... און, כביכול, עס זאָל זיין
שכחה פאַר זיין כסא-הכבוד, איז דאָ אזוינע, וואָס דערמאנען... און, וויי-
טער דאָס אייגענע... ווי לאַנג קען עס געדויערן? עס מוז דאָך אַן
עק געמען: אָדער כל-רחיב, אָדער כלו זכאי... דאָס איז נישט פרנסה!

נאָר ניין!



יך האָב אייך פאַרנעסן צו דערציילן, אז דער רב פון שטעטל האָט נישט געוואָלט, נישט קומען צו מיר, נישט מיך אויפנעמען ביי זיך. ער האָט מיר געשיקט זאָגן, אז עס איז נישט זיין זאך נאָר, אז ער איז א שוואכער, לא-עליכם. אויסערדעם זיצט ער שוין א פאָר וואָכן איבער אַ האַרבע שאַלע פון בשר בחלב; און דער עיקר איז, אז ער איז ברוגז אויף קהל, ווייל מען וויל אים נישט מוסיף זיין צוויי גילדן א וואָך פרנסה.

געקומען איז, על-כן, אַ דריי באַלעבאטיס מיט צוויי שמשים. איך הייב אָן ביי מיין באַלעבאָס.

ער האָט נישט קיין ווייב, און פארענטפערט זיך באַלד:
— ווי לאַנג, מיינט איר, איז זי, אונז צו לענגערע יאָר, נפטר געוואָרן?
הכלל — אַן אַלמן; דריי אויסגעגעבענע זין, אַן אויסגעגעבענע טאכטער, צוויי יינגלעך און א מיידל אין דער היים. דערביי בעט ער זיך, איך זאָל פארשרייבן, אַז אַלע זין — אויסער דעם יינגסטן, וואָס איז ערשט אַלט פיר יאָר און ביז ער וועט „שטיין“, וועט נאָך משיח קומען! — אז די רעשט זין האָט יעדער זיין פעלער!

אויסער די עלטערע, צוויי אויסגעגעבענע, זין, האָב איך שוין געדענט די גאַנצע משפּחה. די אויסגעגעבענע טאכטער האָט אין דעם איר גענעם הויז א געוועלבל מיט טיטון, טאבאק, טיי און צוקער, ווי אויך שפּיץ; דאכט זיך, נאָך סמאר און נאַפט. איך האָב באַלד אינדערפרי ביי איר געקויפט צוקער. זי איז אַלט א יאָר 25, אַ דאָר פנים, אַ לאַנגע, אונטערגעבויגענע נאָז, וואָס ציילט איר, דאכט זיך, די פוילע שווארצע ציין אינעם האַלב-אַפענעם מויל, אַ פאָר בלאַנע-בלוי-שווארצע געפלאצטע ליפּן — דער פאָטער אויסן אויג. די שוועסטער אירע, אַ מיידל, איז גאַנץ ענדלעך צו איר; זי האָט אַבער „כלהחן“. דאָס פנים איז פרישער, רויטלעכער,

די ציין — וויסער, און אינגאנצן נישט אזוי צעוירן, נישט אזוי אָפּגע-
לאָזט. אויך זע איך ביידע יינגלעך, שיינע יינגלעך; זיי האָבן געמוזט אין
דער מאַמען אריין געראַטן: רויטע בעקעלעך, הנעוודיקע, פארשעמטע איי-
געלעך... פול פּעדערן אין די געדרייטע שוואַרצע לעקלעך... נאָר מיאוסע
תנועות: זיי הייבן אלע מאָל די פלייצעלעך, פארקרימען זיך. זיי טראָגן
שינעטענע קאפּאַטקעלעך. ברודיק, נאָר גאנץ.

די מוטער, אפנים, איז נישט לאַנג געשטאַרבן, גענוג צייט געווען
צו פארברודיקן; ווייניק — צו צערייסן... היינט — ווער האָט צייט צו
זיין? די עלטערע שוועסטער האָט פיר קינדער, א מאַן אַ למדן און אַ גע-
וועלכל... דאָס „כלהמיודל" פירט די שענק; דער פאָטער האָט קיין צייט
נישט.

— וואָס איז א י י ע ר געשעפט? — פרעג איך אים.

— פּראָצענט...

— ליכווע?

— ליכווע? ... עט...

— גלייך אזוי? מען האָט ווייניק מיט אונדז צו טון...

— ווייסט איר וואָס, מאכט ער, — נאָט אייך אַוועק אלע מינע
שמאַטעס — וועקסלען, אַקטן, אַלץ פאר 25 פּראָצענט. נאָר צאָלט מיר
אויס באַר! איך לייג אַוועק נישט נאָר די ליכווע, אַפילו די שענק! איך
וואָלט באַר די י אַוועקגעפאַרן קיין ארץ-ישראל... אַבי געלט! אפשר
ווילט איר, נאָט אייך אַ חרם-קוויטל; איר מיינט, אז מיר האַלטן זיך אין
דער ליכווע... זי האַלט אונדז. מען צאָלט נישט, וואַקסט דער חוב. וואָס
מער דער חוב וואַקסט, ווייניקער ווערט איז ער, מער קבצן ווער איך...
אויף נאמנות!

פארן אַרויסגיין ווייטער פארשרייבן, האָב איך נאָך בייגעוויינט אַ
קליינע סצענע. בשעת ווען איך האָב צונויפגעקליבן מינע כלים, פאפּיר,
כליישטיפּט, פּאַפּיראַסן, האָט ר' ברוך דערווייל אַנגעשמירט פאַר די קינד-
דער, אין חדר אריין מיטצונעמען, צוויי שטיקלעך ברויט מיט פוטער, מיט
אַ צולאָג אַ שציפּאַרעק.

— נאָר גייטס! — מאכט ער; — ער וויל זיי נישט האָבן אין שענק.

דער קלענערער יתום איז אָבער נישט צופרידן. ער הייבט אויף די פלייך
צעלעך און פארקרימט זיך צום וויינען. ער שעמט זיך אַביסל פאַר מיר,

ווארט איך זאל ארויסגיין; ער קאן זיך אָבער נישט דערווארטן, און לאַזט אַרויס א געוויין:

— נאָך שציפּיאָרעק, — וויל ער.

— די מאַמע פּלעגט מ י ר געבן צוויי!

די שוועסטער איז צוגעלאָפּן צו דער שאַנק, זי האָט אַרויסגעכאַפּט און געגעבן אים נאָך שציפּיאָרעק.

— גיי, — מאַכט זי אויך, — נאָר א סך ווייכער. אין די ווערטער

האַט דער מוטערס קול געסלאָנגען. —

וואס דארף א יידענע?

יר גייען פון הויז צו הויז, פון נומער איינס אָן. איך ווייס אַליין, וווּ יידן און וווּ נישט-יידן וווינען, איך קוק נאָר אין פענצ-טער אריין. פארגעלטע פענצטער איז א סימן פון „אתה בחרתנו“, בפרט נאָך אויסגעהאקטע שויבן, פארטרעטענע מיט קישעלעך און זעק... פאר דאָס — בלומען-טעפ און פאָרהאַנגען זענען סימנים מובהקים, אַז דאָ וווינט שוין אַזוינער, וואָס האָט נישט אַזאַ פראַווע אויפן דלֹת ווי יענע...

עס טרעפן זיך אויסנאמען... אָט וווינט נישט א ייד, נאָר אַ שטאַרקער שיכור... און פארקערט, — בלומען און פאָרהאַנגלעך, נאָר דאָ ליענט מען שוין די „הצפירה“.

דעם ערנסטן איינדרוק מאכט אויף מיר א גרויס, א הילצערן משונה הויז. עס איז גרעסער, נאָר שוואַרצער און כרודיקער פאר אלע הייזער. די פאַציאָט האָט זיך שטאַרק אריבערגעבויגן, און קוקט ארונטער אויף זיינס-גלייכן — אויך אַן אלטע, שוואַרצע חורבה, — אויף אַן אלטע, אויסגע-דאַרטע, איינגעבויגענע, ציטערדיקע יידענע, וואָס דינגט זיך מיט איר קונה — א צעשויבערטע געלע דינסט-מויד — איבער א צולאָג צו א פונט זאַלץ.

דער שמש ווויזט מיר אויף דער אַלטער: דאָס איז „די באַלעבאַסטע פון הויז“. איך האָב מיך פארווונדערט; די יידענע איז צו אָרעם פאר אַזאַ הויז.

— דאָס הויז, — דערקלערט דער שמש, — איז איינגעלעך נישט איר. זי האָט נאָר א זעקסטל „דאָזשוואַטשע“, אן אַלמנה איז זי... נאָר די יורשים, אירע קינדער, וווינען נישט הי, — הייסט זי באַלעבאַס. — וויפל מאכט דאָס הויז? — נאָרנישט.

- ווערט איז עס?
 — א פופצן הונדערט רובל.
 — און מאכט נאָרנישט?
 — עס שטייט ליידיק.
 עס קומען מיר אויף די געדאנקען „יענע בחורים“... מן-הסתם
 וואָרפט מען דאָ ציגל אָדער קארטאָפּל.
 — ניין, — זאָגט דער שמש און שמייכלט. — פאראן אזוי אַ נ-
 ד ע ר ע צוויי הייזער, וואָס מען וועט מוזן צ ע ל י י ג ן ; דאָ איז
 עפעס אנדערש: אין דעם הויז, פארשטייט איר, האָט געווינט אמאָל אַ
 דאָקטאָר; איז ער געשטאָרבן, און שוין, שטייט ליידיק ס'הויז!
 — וואָס איז, אויף אַ זאָראַזשלווע קראַנקייט?
 — חס-ושלום!
 — וואָס דען?
 — עס האָט פשוט נישט ווער צו וויינען; ווער זאָל וויינען?
 — ווי הייסט, ווער?
 — טאָקע ווער? ביי אונדז האָט יעדערער כמעט זיין נחלה. ווער עס
 דינגט שוין אַ דירה, וויל נישט קיין באַזונדערע שטוב צו פארהייצן. ביי
 אונדז איז אַ מאָדע, אַ קאָמאָרניק (לאָקאָטאָר) צאָלט עטלעכע רובל אַ יאָר
 פאַר אַן עק שטוב מיט באהייצונג. ווער דארף אזוינע גרויסע שטיבער?
 — נאָך וואָס האָט מען געשטעלט אזא הויז?
 — באַ, — אמאָל! היינט דארף מען נישט...
 — נעבעך!
 — וואָס פאַר אַ נעבעך? זי האָט אַ שטעל מיט זאַלץ, פאַרדינט עט-
 לעכע רובל אַ וואָך, פון דעם צאָלט זי אָפּ 28 רובל אַ יאָר פאַדאַטעק פון
 הויז. פון דעם רעשט לעבט זי... וואָס דארף אַ יידענע? וואָס פעלט איר?
 תכריכים האָט זי שוין...
 איך האָב נאָכאמאָל אַ קוק געטון אויף דער אַלטימשקער, און עס
 האָט זיך מיר שוין געדאַכט, אַז עס פעלט איר באמת נאָרנישט. איר גע-
 רונצלמע הויט האָט מיר אפילו צוגעשמייכלט: וואָס דארף אַ יידענע?

נומער 42



יך בין גענאנגען פון הויז צו הויז לויט נומער, מיט א צעטל אין דער האנט. פון נומער 41 האָט מיך דאָך דער שמש גע- פירט צו 43.

— און 42? — פרעג איך.

— אָמ! — ווייזט ער מיר אויף אַ שטיק חורבה אין אַ שמאָל געסל

צווישן אייך און דרייאָנפערציק.

— איינגעפאלען?

— איינגעלייגט, — ענטפערט דער שמש.

— פאר וואָס?

— איבער אַ פייער־מויער.

— איך האָב נישט פארשטאַנען, וואָס ער מיינט.

מיר זענען ביידע געווען מיר גייענדיק, און מיר האָבן זיך געזעצט

אויף אַ באַנק אין פּאָדשעניע. דער שמש פארציילט:

— פארשטייט איר, על־פי דיניהם, אויב איין געבויט הויז איז

נישט גענוג ווייט אָפּגעטרעטן פון צווייטן, מוז מען אָפּטיילן די דעכער

מיט פייער־מויערן. ווי ווייט דער מהלך דאַרף זיין, ווייס איך נישט;

משפּטים בל ידעום, דאַכט זיך, מער ווי ד' אמות. אַ פייער־מויער איז ביי

זיי אַ סגולה פאַר אַ שריפה... נו, דאָס הייזל האָט אָבער געשמעלט אַ קבצן

גדול, ירוחם איוואַנהאָוקער, אַ מלמד, האָט ער נישט געקאָנט מאַכן קיין

פייער־מויער.

— זיין גאַנץ בויען, פּראָודע, איז געווען אַן אַ יסוד. דערנאָך, וועט

איר הערן, איז דערפון געוואָרן אַ דינ־תורה. ביי דעם דינ־תורה האָט,

עליה־שלום, זיין ווייב מלכה, דערציילט דברים כהויתן, ווי דער סדר-

עולם איז, אָנגעהויבן מששת ימי בראשית, און אזוי אָט איז געווען די

מעשה:

מלכה האָט מיט איר מענדלען נישט גערעדט אַ יאָר פּופּצן. זי איז בטבע אַ פאַרביסענע יידענע געווען. נישט אויסגערעדט זאָל עס זיין: אַ הויכע, אַ דאַרע, אַ שוואַרצע מיט אַ שפיציקע נאַז ווי אַ האַקן. זעלטן, אַז עס איז איר אַרויס אַ וואָרט פּון מויל, כאָטש פּון פּרנסה — אַ פּשע־קופּקאַ! און מען האָט נישט געדאַרפּט! פּון אירס אַ קוק איז אויך שוין קיל געוואָרן אין האַרץ. אַלע פּשעקופּקעס האָבן געציטערט פאַר איר אימת מוות; זי האָט שוין אַזאַ אויג געהאַט. פאַרשטייט זיך, אַז ירוחם האָט זיך מחיה געווען מיט איר שווייגן; ער פּלעגט צו איר אויך קיין וואָרט נישט רעדן. אַזוי שטילערהייט, זענען זיי דאָך געבענטשט געוואָרן מיט צוויי בנינים און דריי מיידלעך.

דאָך דער יצירה־ע אַ כאַלעבאַס צו ווערן, האָט זיי ביידע רע־דעוודיק געמאַכט. דער שמועס איז אַזוי געגאַנגען:

— מלכה! — זי ענטפּערט נישט.

— מלכה? זי שווייגט. ער מלכה'עט, און זי רירט זיך נישט פון

אַרט.

ירוחם שטעלט זיך אָבער אויף און גיט אַ געשריי:

— מלכה! איך וויל שטעלן אַ הויז!

מלכה האָט שוין נישט אויסגעהאַלטן, און אויפגעהויבן איין אויג און געעפנט דאָס מויל. „איך האָב געמיינט — פאַרצייילט זי — ער איז משוגע געוואָרן!“

און אַ שנען איז עס באמת געווען. ער האָט געהאַט כּירושה פּון איין עלטערזיידן דאָס שטיקל פּלאַץ, דאָס שמאַלע, וואָס איר האָט געזען, און — קיין פּחות משה פּרוטה געלט. דעם ווייבס פּאַר טשוועקעס, וועל־כע מען האָט דערנאָך פאַרקויפט פאַר דריי־מאַל ח"י זהובים, פּלעגן זיין פאַרזעצט אַ גאַנץ יאָר; אויסער שבת ויום־טוב, ווען ירוחם האָט זי אַרויס־גענומען אויף אַ חרם־קוויטל.

אַז דער יצירה־ע נעמט זיך אָבער צו הילף דעם כּוח הדמיון, איז „מי יעמוד!“ „קיים שטעלט ער אויף אַ הויז, איז ער פאַרזאָרגט מיט אלעם גוטן. אַ בטוח וועט ער זיין, וועט ער זיך באַרגן אויף אַ ציג און האָבן די מחיה אין דער היים. איין שטוב וועט ער פאַרדינגען אויף אַ שענק. און, אַז גאָט, ב"ה, וועט העלפּן, וועט זי אַליין זיין שענקערן. און דער עיקר — די קינד־דער פאַרזאָרגט! די ינגלעך וועט ער סיי ווי סיי שיקן אין אַ ישיבה אַרײַן, די מיידלעך וועט ער געבן אַ שטר חצי זכר אויף דער נחלה, און — אַן עקל!

אי מיט וואָס מען וועט בויען? אויף דעם האָט ער געהאט א גרייטן חשבון:

— איך בין — זאָגט ער — מלמד, און דו — פשעקופקע, האָב'מיר דאָך צוויי פרנסות; פון איין פרנסה וועל'מיר לעבן און פון דער צווייטער — בויען.

— וואָס רעדסטו, משוגע — ענטפערט מלכה — מיט ביידע פרנסות קומען מיר נישט אויס...

— אזוי ווי מען נעמט זיך פאָר — זאָגט ער — אזוי העלפט נאָט, ב"ה. א ווא ראייה — מאַכט ער — אָט זע! נוח מלמד, אונדזער שכן, האָט א קראַנק ווייב, וואָס פארדינט נישט א דרייער, און זע קס קינדערלעך — זאָלן געזונט און שטארק זיין — און לעבט דאָך פון מלמדות אליין.

— וואָס רעדסטו, ער איז א גרויסער מלמד, סאמע גבירישע קינדער. — פארוואָס, מיינסטו, איז אזוי? וואָס איז? ער קען בעסער לערנען פאר מיר? אודאי און אודאי נישט, נאָר אז נאָט ב"ה זעט, אז ער האָט ניש מער ווי א יין פרנסה גיט ער אים און איר די שפע. און, א וואָר ראייה? זע ווייטער! די שוואַרצע ברכה! אן אלמנה, אויך מיט פינף קינדער, און איז נאָר א פשוקופקע אליין...

— וואָס רעדסטו, פארוקט ביסטו? יענע, הלוואי אויף מיר געזאָגט, האָט א הון רב שטעקן אין עסק. אודאי א רובל דרייסיק...

— נישט דאָס אָבער איז דער עיקר, — גיט ער איר צו פארשטיין, — דער עיקר איז, אז איר קען אריינקומען די ברכה נאָר אין די עפל! דער „רבנו של עולם" פירט די וועלט על פי דרך הטבע!

אויך רעדט ער איר איין, אז מען קען אָפּשפּאַרן פון א סך זאכן... מע'קען זיך באַגניין...

און עס איז אזוי געבליבן. ירוחם האָט זיך אָפּגעזאָגט פון טאבאק-שמעקן, דאָס נאנצע הויז-געזונט — פון זויער-מילך בפרט און פון וויע-משערע בכלל, און מען האָט געבויט!

געבויט האָט מען יאָרנלאַנג, נאָר אז עס איז געקומען צו דער פייער-מויער, איז מלכה געשטאנען אַן סחורה, ירוחם האָט שוין קיין כוח נישט געהאט צו לעבן, דער עלטסטער זון האָט זיך געלאָזט אויף דער מדינה, דאָס יינגסטע איז געשטאַרבן, און דאָ פעלט נאָך א מטמון — א רובל 40 אויף א פייער-מויער.

נו, וואָס זאָל מען טון? מען האָט געמאַכט דעם כותב אין גמינע אין דער יד אריין, און — אריינגעצויגן זיך אַן א פייער-מויער!

ער האָט זיך מיט נחת אריינגעצויגן. א נושאים־מאן איז ער, האָט אים די חברה געמאַכט אַ חנוכת־הבית. מען האָט אויסגעטרונקען, אָן נומא, אורדאי אַ פּאַס ביר, אַ חוץ בראַנפן און ראָזשינקע־וויין. עס איז געווען אַ שמחה, אַ גדולה.

נאָר די שמחה האָט נישט לאַנג געדויערט. עפעס אַ באַלעבאָס האָט זיך צעקריגט מיט ירוחמס אַ שכן, מיט נוח מלמד. דער נוח מלמד איז אמאָל אַ גר וי ס ע ר באַלעבאָס געווען, אַ גביר עצום! אַ חוץ דער נחלה, ביי וועלכער ער איז געבליבן, האָט ער פארמאָגט שיינע עטלעכע מאות; דערצו האָט ער געפירט אַ מסחר מיט האָניק. שפעטער, אַז עס איז ביי אונדז געווען דאָס מחלוקת איבערן ליטווישן רב, האָט מען אים דעם זון געמסרט (ער דינט ער־היום מיט אַ לונגען־פעלער אין פּאַלס), און ער אליין איז אריינגעפאלן אין אַ פּראָצעס פאר אונטערלייגן דעם רב. אַ רציחה איז טאַקע דעמאָלט געווען. מיט „אויסזאָגן“ איז מען שוין גע־וווינט, אָבער אונטערשפארן אַ הויז פון אלע זייטן, און אונטערצינדן איז טאַקע רציחה־שיק... צי ער האָט געשטעקט דערינען צי ניין, נאָר דאָס פּראָצעס און דער זון האָבן אים בריל הדל געמאַכט, און ער איז מלמד געוואָרן, אלס פּריש־געבאַקענער מלמד האָט ער ווייניק דרך־אריז געהאט פאר באַלעכאטיס, האָט זיך איינער באַלידיקט, ארויסגענומען זיין בן און אריינגעגעבן צו ירוחמען אין חדר.

נוח האָט די מעשה פארדראָסן, אַ „חברה־מאן“ איז ער פון לאַנג, אין פּאָוויאַט פלעגט ער אָפּליגן טעג און נעכט, אַ מויל מיט אַ פען האָט ער. נו — איז די מעשה מיט דער פּיער־מויער ארויסגעשוומען, און עס איז אַראָפּגעקומען דער סטאַרשי־סטראַזשניק.

נאָר דערווייל האָט נוח חרטה געהאט! ער אליין האָט זיך געמיט! מען האָט אָנגעהאָנגען אָן דער דיעלע אַ מטבע, איז זי צוריק פארזונקען געוואָרן.

עס וואָלט שוין ווייטער גוט געווען, מאַכט זיך אָבער אַ מעשה מיט תכלת. אַז ירוחם איז אַ ראָדזינער און טוט אָן בלויע ציצית, איז נוח אַ פאַרברענטער בעלזער און שרייט געוואָלט! אַ וואָרט צו אַ וואָרט, די פּיער־מויער איז ווייטער ארויס, עס איז שוין אַ דיעלע אין סאָנד.

מען האָט געלאָזט אַ „וויראַק זאַאָטשני“, דער סאָנד האָט געפּסקנט, אַז ירוחם זאָל במשך אַ חודש מאַכן אַ פּיער־מויער, און אויב נישט — זאָל מען אים צעלייגן דאָס הייזל.

סײן דרייער איז נישט געווען, אצינד האָט שוין נוח סײן חרטה נישט

געהאט — (דאָס מחלוקת האָט ערשט רעכט געברענט) — און האָט נישט געוואָלט ענטפערן אַ גוט וואָרט. ירוחם האָט אים גערופן צום רב; נוח האָט אויסגעפאטשט דעם שמש.

אז מלכה האָט געזען, אז עס איז כלה כל הקיצין, האָט זי אָנגעכאַפט נוחן אינמיטן גאס ביים פּאָדקאַלנער, און געשלעפט ווי אַ הורג אריין צום רב. עס איז אפילו געווען אַ פולער מארק מיט בעלזער, נאָר ווער וועט צו-גיין צו אַ יידענע? ... „גברא דנשי קטלוהו לית דין ולית דין“ (1) נוחס ווייב איז נאָכגעגאנגען און געשאַלטן מיט טויטע קללות, צוגיין האָט זי מורא! ... ביים רב האָט מלכה פארציילט די מעשה מהחל ועד כלה: זי פארלאנגט, אז נוח זאָל מאַכן, אָדער עס זאָל זיין אַ פיער-מויער, אָדער די דייעלע זאָל ווייטער איינגעזונקען ווערן! ...

אונדזער רבי'ל האָט געוואוסט, אז וועמען ער וועט דאָ צופסקענען, וועט דער צווייטער צד חסידים נעמען זיך צו אים, האָט ער זיך אויסגע-דרייט ווי אַ ייד אַ למדן. ער קען נישט פסקען... גרמא בנוקין... בע... מע... קיין פשרה קען נישט זיין און האָט אָפגעשיקט די צדדים צו די רביים.

„נו, „התובע הולך אחרי הנתבע“, נוח איז באשטאנען, ירוחם — פאר אין בריחה; און אזוי האָבן זיך ביידע אראָפגעכאַפט קיין בעלז.

איידער ירוחם איז אוועקגעפאָרן, האָט ער איבערנעלאָזט זיינס אַ שוואַגער אַ דאָויערענאַסט, מיט עטלעכע רובל, וואָס ער האָט צוזאמען-געבאָרגט (און געבאָרגט האָט מען אים פאר רחמנות); ער זאָל מאַכן דער-ווייל אַן אָפּאָזיציע.

עס איז אָבער אלץ געגאנגען שלימשלימזל, דער שוואַגער האָט די פאָר רובל אויפגענעסן, צי, ווי ער זאָגט, פארלוירן... מלכה איז פאר גרויס צרות קראנט געוואָרן... ביים רבין האָט אפילו ירוחם געוואונען אַ „פיער-מויער“ מיט „הוצאות“, נאָר צוריקוועגס האָט מען ביידע, נוחן מיט ירוח-מען, געכאַפט אויף דער גרענעץ, און אהיימגעפירט מיטן עטאפּ. אז מען האָט ירוחמען געברענגט, איז שוין מלכה געווען אויפן עולם-אמת, און דאָס הייזל — צעוואָרפן...

(1) אַ מאנטפארזאָן, וואָס ווייבער האָבן געהרגעט, האָט קיין געריכט און קיין ריכטער.

דער משכיל



וון מיינט נישט, אז אין טישעוויץ עקט זיך די וועלט! עם איז דאָ אַ משכיל אויך. און אן אמתער משכיל, א פארצייטישער. א מענטש אין די מיטעלע יאָרן, נישט שטודירט, נישט געלעזן, אָן ביכער, אָן צייטונגען אפילו, מיט איין וואָרט, א משכיל פון דער לופט. ער גאָלט זיך נישט די באַרד; אין טישעוויץ איז מען יוצא מיט אונטערשערן, נאָר מען זאָגט, אז „ער איז מסלסל בשערו אפילו עשרת ימי תשובה!“ דייטש גייט ער אויך נישט, דער פעלדשער אין טישעוויץ גייט אויך נישט דייטש, איז אויך א ייד אין א לאנגער קאפאָטע מיט פאות! אונדזער משכיל איז יוצא מיט שטיוול-פּוצן, און א שוואַרץ סטענ-געלע אויפן האַלדז. ער האָט שיריים פון פאות, פאַר דאָס טראָגט ער אַ קאַנטיק קאַשקעטל. „פּראָסטע“ (זאָגט מען) וישמן ישורן ויבעט; „עס גייט אים זייער שווייל, א שאַרף געוועלכ; אינגאנצן, אימשיינס געזאָגט, דריי קינדערלעך, וואָס פעלט אים? איז ער א משכיל!“

מיט וואָס ער איז א משכיל, איז שווער געווען געווייר צו ווערן. עם איז גענוג, אז מען וויל ס'ט, אז ער איז א משכיל; די גאנצע שטאָט זאָגט, אז ער איז א משכיל, ער אליין איז אויך מודה. דער עיקר זענען זיינע „ווערטלעך“, ער רעדט „על השם ועל משיחו“.

לויט איך בין דערנאָך געווייר געוואָרן, האָט דער משכיל מיך אויך פאַר אַ משכיל גערעכנט, און זיכער געווען, אז איך וועל ביי אים איינ-שטיין, על כל פנים ביי אים „שרייבן“ צום ערשטן.

— צו אזא זאך, האָט ער געזאָגט, דאַרף מען האָבן מענטשן מיט קעפּ. מיט אייך, פּערד, וועט ער עפעס מאַכן?

און אז דער באַרג איז נישט געקומען צו מחמדן, ווייל ער האָט פשוט נישט געוויסט פון אים, איז מחמד געגאנגען צום באַרג.

געטראָפן האָט ער מיך ביי אן אלמנה אין שטוב. אריינגעפאלן איז
 ער מיטן רשעם שאלה פון דער הגדה — מיטן: מה העבודה הזאת לכם?
 — מאַי פּאַניע — וואָס מאכט איר עפעס דאָ?

— ווו דאָ? פרעג איך.

— איר מיינט, אפנים, נאָר, אז איך בין פון הינטערן אויוון! אז מען
 וויינט אין טישעוויץ, איז מען שוין קיין מענטש נישט, ווייסט מען שוין
 נישט, וואָס אויף דער וועלט טוט זיך? איר ווייסט: „עם לבן גרתי“, איך
 ווין טאקע דאָ, נאָר א נאָז האָב איך!

— און אז איר האָט א נאָז און ווייסט, וואָס אויף דער וועלט טוט
 זיך, נאָכוואָס פרעגט איר?

דער שמש האָט אויפגעשפיצט די אויערן. דאָס אייגענע האָבן געטון
 די עטלעכע לידיקנייערס, וואָס זענען מיר נאָכגעגאנגען טריטבייטריט.
 אויף זייער פנים איז אויסגעגאָסן א ווילדע הנאה, אויפן שטערן — דער
 פסוק: „יקומו נא הנערים... לאָמיר זען, ווי צוויי משכילים באַדיען זיך!“
 — וואָס טויג מיר דאָרט, מאַכט דער משכיל גערייצט, חוזק־שמוי-
 זעק! מיין צונג איז אויך נישט קיין פּאָדעשווע! און פאר וועמען האָב
 איך מיך דאָ צו צעפירן, פאר טישוויצער חמורים? זעט נאָר די בידליאַקעס.
 איך בין אין א פארלעגנהייט, אָנעמען פאר טישעוויץ קען איך מיך
 נישט, ווייל די טישעוויצער באלעכאטיס, אין פענצטער און אין טיר, האָבן
 נאנץ אָנגענעם געשמיכלט.

— נאָר, זאָגט מיר, וואָס איז דאָס אזוינס? דאָס פארשרייבן!

— סטאטיסטיק!

— סטאטיסטיק־שמיסטיק! מיר האָבן שוין געהערט אזוינס! נאָר
 נאָכוואָס טויג עס?

איך האָב געזאָגט, נישט אים, אייגנטלעך, נאָר טישעוויצער קהל;
 זאָלן זיי האָבן א באגריף פון דער סטאטיסטיק.

— הא! הא! הא! צולאכט זיך געדיכט און גראָב דער משכיל, דאָס
 וועט איר איינערדן טישעוויצער חמורים, נישט מיר! פארוואָס פארשרייבט
 איר, ווי מען וווינט: מיט א פּאָדלאַגע, אָן א פּאָדלאַגע? וואָס גייט אייך
 אָן, אז איינער וווינט אָן א פּאָדלאַגע? הא?

עס גייט אין דעם, פארצייל איך אים, אז מען וויל אויסווייזן, ווי
 אָרעם יידן זענען; מען מיינט...

— מען מיינט נאָרנישט, האקט ער מיר איבער, נאָר — זאָל זיין
 אזוי! וואָס דארף מען אָבער וויסן אקוראט, וויפל יינגלעך און וויפל מייד-

לעך? און — ווי אלט יעדעס איז? און אלע קרענק, וואָס איר פארשרייבט!
 — מען איז אונדז חושד, אז מיר דינען נישט אין מיליטער; די
 ביכער, ווייסט איר אוודאי, זענען נישט ריכטיק, ווילן מיר אויסווייזן...
 — נו, אויך רעכט, למשל... איך בין אייך דערווייל מודה... אָבער —
 פאטענט? נאָכוואָס פארשרייבט איר, ווער עס האָט? און פאַר וויפּל?
 — אויסצעווייזן, אז יידן —

דער משכיל לאָזט מיך אָבער נישט ענדיקן.

— איר דערציילט מיר נישט קיין באַבע-מעשות! דערווייל וועט מען
 געוויר ווערן, אז איינער און דער צווייטער האָט א קלענערן פאטענט, וועט
 מען אים שטעלן א חופּה!

קוים ער האָט עס ארויסגעזאָגט, איז ראפטום דער עולם פון פענצ-
 טער נעלם געוואָרן. דער שמש פון טיר האָט זיך אָפּגעטראָגן, און דער
 משכיל, וואָס האָט גאָרנישט אזוי שלעכט געמיינט, איז געבליבן ווי פאַר-
 שטיינערט.

דער עולם האָט מורא געקריגן. אין א פּאָר שעה ארום האָט שוין
 גאַנץ טישוויץ מיט מיר געקלונגען. מען האָט מיך שוין חושד געווען, אז
 איך בין א געשיקטער פון דער אַקציו. א קשיא אויף א מעשה, די אַקציו
 ווייסט, אז א ייד וועט בעסער געוויר ווערן אלע סודות!

איך האָב מיך ארומגעדרייט אין מאַרק שוין איינער אליין, דאָס
 שטעטל האלט זיך פון מיר פון ווייטן. א משכיל איז מיר נאָכגעגאנגען
 טריט ביי טריט. ער האָט געוואָלט מיט מיר רעדן. נאָר ער איז מיר שרעק-
 לעך נמאס געוואָרן, איך האָב אויף זיין פּרצופּ נישט געקאָנט קוקן.
 און די פּנימער אין גאס ווערן ערנסטער און פינצטערער, איך הויב
 שוין אָן קלערן וועגן פליטה-מאַכן. מען קוקט אויף מיר צופיל פון דער
 זייט, מען סודעט זיך צופיל!

עס איז מיר איינגעפאלן צו מאַכן נאָך די לעצטע פּרוווי. איך האָב
 מיך דערמאָנט, אז דער היינטיקער טישוויצער רב איז אמאָל ביי אונדז
 דיין געווען, ער וועט מיך דערקענען, על כל פנים עדות זאָגן, אז איך בין
 נישט דאָס, וואָס מען מיינט!

— ווו וויינט דער רב? פּרעג איך דעם משכיל.

ער דערפרייט זיך און ענטפערט:

— קומט, איך וועל אייך פירן!

דער טישיוויצער רב



ער עם האָט נישט דעם טישיוויצער רבס שלאָפראַק געזען, וועט קיינמאָל נישט וויסן די סיבה, פארוואָס די רביצין, זיין דריט ווייב, א יידענע קוים אין די מיטעלע יאָרן, טראָגט שוין אַ פאַר גרויסע בריילן אויף דער נאָז. דער שלאָפראַק זעט אויס ווי פון איינ־ציקע פּעדעם געלאַטעט.

— נאָך 2 גילדן א וואָך, באַקלאַנגט זיך דער רב, ווען די שטאָט גיט מיר, וואָלט איך געקענט שוין דורכקומען; אזוי איז נאָר ביטער! נאָר איך וועל מיינס אויספירן... אָן א דין־תורה קענען זיי זיך נאָך באַגיין, אויף דעם האָבן זיי גוטע יידן און... סאָנדעס; „טעפל - לעפל“ פּסקנט א ליאדע מלמד, שאלות־נשים; עס איז דאָך נאָריש, דאָס קען מען נישט מ ח מ י ז זיין! אָבער אויספירן וועל איך. איך ווארט נאָר אויף דער קלפּי! אָן א רב וועלן זיי קיין קלפּי נישט מאַכן! לאָמיד זען א שטאָט, קיין עיני־הרע, אן עיר ואם בישראל, אָן גבאים! און, וועט דאָס אויך נישט העלפּן, וועל איך נישט פרווון די חלפּים... איך האָב זיי גוט אין דער האַנט!

עס איז שווער געווען דעם רב אראַפּצופירן פון זיינע אייגענע צרות. דאָך אז דער משכיל האָט אים צוגעזאָגט, זיך צו ס ט א ר ען פאַר אים ביי קהל, צו פּועלן די הוספה, — האָט ער אונדז געבעטן זיצן, און אויס־געהערט, אין וואָס עס גייט.

— נאָרישקייטן! מאַכט ער, — איך קען דיך! זאָג זיי, די שוטים, אז איך קען דיך.

— זיי אנטלויפן פון מיר!

— עט, אנטלויפן! וואָס הייסט אנטלויפן? ווער אנטלויפן? נאָך וואָס? נאָר מילא, אז דו זאָגסט: אנטלויפן! וועל איך אליין מיט דיר אַראָפּגיין.

- אין וואָס וועסטו גיין? רופט זיך אָן אַ ווייבעריש קול פון הינד-
טערן אויוון.
- גיב טאקע אהער די קאפּאַטע! ענטפערט דער רב.
- געבן? איך האָב זי ערשט צעטרענט!
— מילא, מאַכט דער רב, אויך נישט קיין אומגליק, חס ושלום!
וועלן מיר מאַרגן גיין.
- איך גיב אים צו פארשטיין, אז עס איז ערשט מיטיק צייט, אז עס
איז מיר אַ שאַד דער טאָג.
- נו, וואָסזשע זאָל איך טון? פרעגט דער רב און פארלינגט די
הענט, — פונקט האָט די רביצין זיך גענומען צו מיין קאפּטאָן...
— רופט זיי ארויף אהער!
- רופן איז אַ קלייניקייט, אויך אַן עסק! נאָר ווער וועט קומען?
מען וועט מיך הערן ווי דעם רב! אפשר בעסער אראָפּגיין אין שלאָפּראָק?
עס פאסט נישט, רבי, — רופט זיך אָן דער משכיל, — דער סטראַזש-
ניק גייט ארום אין גאס!
- פון מיינעטוועגן, זאָגט דער רב, איך וואָלט גענאנגען; זאָגט איר:
גיין, איז גיין.
- עס בלייבט דערביי, מיר זאָלן אלע דריי ארויפֿרופן דעם עולם פון
גאס דורכן פענצטער. מיטן פענצטער עפענען איז אָבער נישט לייכט צו-
גענאנגען. מען האָט עס שוין אַ יאָר פופצן נישט געעפנט. די שויבן זענען
דורכגעברענט פון דער זון, דער קיט איז אויסגעדראָרט, און די שויבן צי-
טערן ביי יעדן טריט איבער דער פּאַדלאָגע. די קוואַטירן זענען געלעבערט
פון האַלץ-וועריס, צוגעקלעפט נאָר מיטן ראָסט (זשאַווער) צו דער וואַנט,
עס איז נאָך אַ ספּק, אויב זיי האָבן זאוויאסן.
- עס איז אונדז דאָך געראָטן, מיר האָבן איין זייט געעפנט, דערנאָך
די צווייטע און אָן אַ שאַדן, דער רב האָט זיך אנידערגעשטעלט אין דער
מיט, איך און דער משכיל פון ביידע זייטן, און מיר אלע דריי רופן.
- דער מאַרק איז פול מיט מענטשן. אין אַ פּאָר מינוט ארום, איז שוין
געווען אַן עולם אין שטוב.
- רבותים, מאַכט צו זיי דער רב; איך קען דעם מענטש...
מען וועט נישט שרייבן! האָבן זיך אָנגערופן עטלעכע קולות
צוזאמען.
- דער רב פארלירט באלד דעם קוראזש.

— נישט — נישט! מאַכט ער שטיל. דער משכיל איז אָבער דערווייל ארויף אויפן טיש און רופט:

חמורים! מען מוז שרייבן! דער טובת הכלל פאַרלאַנגט עס!
 „לטובת הכלל“ זאָגט ער, אז ער האָט מיט מיר „איבערגערעדט שוין דאָס גאנצע פּשטל“, אז עס איז נישט ווי ער האָט „קאטאָועס געט ריבן“, אז איך האָב אים אפילו געוויזן בריוו פון רבנים!
 — פון וועלכע רבנים? רופט מען פון אלע זייטן.

— פון פאריזער רב, האָט דער משכיל ווייטער געשפּינען אויפן הויכן קול, — פון פאריזער רב — (מיין אנדערער פּאסט אים נישט), פון לאַנדאָנער...

— יידן, אהיים! — האָט אים עמעץ איבערגעהאַקט, — נישט אונדזערע לייט!

און דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן ארויסשיטן אזוי געשווינד, ווי ער איז אָנגעקומען, געבליבן זענען מיר דריי און — דער שמש, וואָס האָט זיך צוגערוקט צו מיר —

— שענקט מיר עפעס, מאַכט ער, פארן טאָג.
 איך האָב אים געגעבן עטלעכע צענערלעך. ער האָט נישט איבערנע- ציילט, אריינגעוואָרפן אין קעשענע, און, נישט געזעגנט זיך, אוועקגעגאנגען. וואָס זאָגט א י ר , רבי? פרעג איך דעם רב.
 — איך ווייס? איך האָב שטארק — שטארק מורא — עס זאָל מיר נישט שאדטן...

— אייך?
 — וועמען דען? דיר? זעסטו אן עסק! וועסטו נישט מאכן די סטאטיסטיק, מען וועט זיך באַניין אן איר.. כי הנח לא ינום ולא יישן שומר ישראל!... איך מיין די שני זהובים א וואָך!

די רביצין מיט די גרויסע בריִלן איז דערווייל אפיר פון הינטערן אויוון;

— איך האָב דיר לאַנג געזאָגט, מאַכט זי, דו זאָלסט זיך נישט ארייני- מישן אין קהלס זאכן, נאָר דו פאַלסט דען מיך? ווי קומט א ז ו י נ ס צו א רב, דיין דאגה, — קהל?

— נו, שטיל שוין, רביצין, שטילער, ענטפערט ער איר ווייך, זעסט דאָך, איך בין שוין אזוי, איך האָב א ו ו י י ד הארץ, עס באַרירט מיך — נאָר א שאַד די צוויי גילדן א וואָך!

פארציילטע מעשות

„אבל וחפוי ראש" בין איך אראָפּגעגאנגען פון רב מיטן משכיל צו זאמען אין גאס אריין. מיר טרעפן דאָך דעם שמש אויפן וועג און דער פארזיכערט, אז, ווי אים זעט אויס, וועט מען קאָנען מאַרגן ווייטער שרייבן. דעם גאנצן „טאראראם" האָבן אָנגעמאַכט צוויי אָפּגעקומענע באַלע-באטיס, וואָס זענען היינט, פאר גרויס דחקות נעבעך: איינער א טריפהנער שענקער און דער צווייטער א פערדס-הענדלער. . . .

דער משכיל, פון זיין זייט, זאָגט-מיר-צו צווישן מנחה ומעריב אי-בערצושמועסן „דאָס פשטל" מיטן עולם. און — „הייסט זיין נאָמען נישט שמערל" (אזא נאָמען האָט א משכיל אין טישוויץ!) אויב ער וועט נישט „איבערקערן דאָס שטעטל".

— זיי מעגן זיך — זאָגט ער — אויף די קעפּ שטעלן, און שרייבן מוז מען! הפה שאסר הפה שהתיר!

גוט כאַטש, דער משכיל האָט אין א חדר געלערנט; אויף דער גרוי-סער וועלט טרעפן זיך נאָך אנדערע משכלים. —

איך גיי צוריק אויף דער סטאנציע; דער שמש גייט מיט. ביי מיין באַלעכאָס דעם אלמן איז נאָך א מנין געווען. צווישן מנחה ומעריב האָט מען אָנגעהויבן רעדן וועגן פּאָליטיק, נאָך מעריב איז מען אראָפּ אויף יידן! דער רוב איז שרעקלעך אָפטימיסטיש. ערשטנס מיינט מען נישט זיי, צווייטנס וועט מען זיך מיט „יענקלען" נישט קיין עצה געבן; שכל האָט ער! דריטנס, גייט עס ווי א רעדל, אביסל ארויף אביסל אראָפּ, פערטנס — וועט גאָט העלפן, פינפטנס — וועלן גוטע יידן נישט דערלאָזן. דאָס אַלטע ליד!

— גלויבט מיר — שפּרינגט ארויס איינער מיט פליענדיקע קליינע אייגעלעך אונטער א קורצן שטערן, — גלויבט מיר, אז ווען עס זאָל זיין אחרות צווישן אלע גוטע יידן, זיי זאָלן זיך האַלטן איינס, טאַקע יד-אחת און אויפהערן צו זאָגן תחנון, וואָלט משיח געמוזט קומען.

— דער קאָזיניצער ז"ל האָט דאָך אויפגעהערט, פּרעגט איינער.
 — איין שוואַלב, ענטפערט דער יונגערמאַן, מאַכט קיין זומער נישט.
 ווער שמועסט, זיי זאָלן אַרויסגעבן אַן איסור אויף כלל ישראל!
 אַמאָל מוז מען זיך אַנטקעגנשטעלן! איינשפּאַרן זיך! — ווען זיי
 גיבן אַרויס אַן איסור — שפּעט עמעץ און וואַרפט אויף מיר אַן אויג, —
 וואָלטן די אַפיקורסים אָנגעהויבן באַדיי דאווענען אַבי צו זאָגן תחנון!
 אַבי משיח זאָל נישט קומען!

דער עולם שמייכלט.

— וואָס קומט אָבער אַרויס — מיינט אַן אנדערער — אז די גרויסע
 האַלטן זיך נישט צוזאַמען...
 דער עולם האָט אָפּגעקרעכט.

געוויס האָט זיך יעדערער דערמאַנט, וויפּל פּעטש ער האָט שוין גע-
 קריגט, וויפּל צרות ער האָט שוין געהאַט דורך דעם נישט ביינאנד האַלטן.
 און דער בעסטער סימן, אז טישווייז האָט שטאַרק געליטן פון מחלוקת,
 איז דאָס, וואָס פון דעם רעדן איז שוין נישט אַרויסגעקומען קיין וויכוח
 וועגן דעם, ווער עס איז שולדיק, פאַרוואָס עס איז קיין שלום נישטאָ
 צווישן די גרויסע. מען האָט מורא פאַר אַ ניי מחלוקת.

איך האָב מיך אָנגערופן, אז אינעם מחלוקת איז מער שולדיק דער
 דלות. עס איז נישטאָ מיט וואָס צו האַנדלען, מען גייט לידיק, זוכט מען
 זיך געשעפטן, זוכט מען נאָך עבירות, פירט מען וויכוחים, אַ וואו ראייה:
 אין גרעסערע שטעט, וווּ יעדערער איז פאַרנומען מיט זיינע געשעפטן, איז
 שטיל.

— עס זאָל עמעץ — מיין איך — אריינארפן אין טישווייז אַ פּאָר
 טויזנט רובל, וואָלט מען פאַרגעסן אָן די אלע זאַכן.

— א גרויסע זאָך עשירות, — רופט זיך אַן איינער, — איך זאָל גע-
 ווען האָבן אַט אזוי גרויס, א נאָגל שכל, וואָלט איך היינט גאנץ טישווייז
 אריינגעשטעקט אין בוועם... עס האָט זיך אין איין האָר געווענדט; איך האָב
 נאָר געדאַרפט וועלן.

— אמת, אמת! — האָט מען מעיר געווען אין אַלע זייטן, — אמת,
 אַ מעשה שהיה —

— מיטא, המפורסם אין צריך ראייה.

דער ייד, וואָס עס האָט אים נאָר געפּעלט „אַ נאָגל שכל“ אָדער אַ
 פּיצעלע רצון, נתעשר צו ווערן, האָט אויסגעזען ווי דער דלות אליין: דאר,

געלכ, צוזאמענגעצויגן, אויסגעוויקט, און אין א קאפאטע, וואָס האָט נאָר
אין טישוויצער רבס שלאָפראָק איר גלייכן געהאט.

אויף דעם איז אָנגעקומען דער משכיל.

— נאטירלעך! האָט ער זיך צעלאכט.

— ר' אליה — לאַכט ער — איר האָט אוודאי דאָס גרויסע געווינס
א שעה פארן ציען פארקויפט.

— זע נאָר זיין לצנות, — מאַכט דער ר' אליה, גלייך ער געדענקט
נישט די מעשה —

— אזוי לאַנג קענעט מיר נישט מיין קאָפּ — שווערט דער משכיל,
ווי לאַנג איך האָב שוין פאַרגעסן, אויב איך האָב אַמאָל געהערט די ליגן —
— ליגן? באַליידיקט זיך ר' אליה — גלאַט אזוי, ליגן?! נאָך אייך
נאָך איז עפעס אנדערש אויך ליגן!

איך מיש מיך אריין און פרעג, וואָס די מעשה איז געווען.

— פון וואָרקער צדיק, זכרוננו לברכה, האָט איר דאָך אוודאי גע-
הערט? הייבט ר' אליה אָן.

— אוודאי!

— מן הסתם! פון אים האָט קינד און קייט געווסט! איר ווייסט,
אז צו אים פלעגן פאָרן נישט נאָר חסיד-אומות העולם, נאָר אפילו דייטש-
לעך אויך; אפילו ליטוואקעס, די צלם-קעפּ, אויך! אזוי גרויס גאָלד זאָל
איך האָבן, ווי גרויס ליטוואקעס איך האָב דאָרטן געזען. עס איז אפילו אַ
מעשה געווען מיט א תוספות. אַ ליטוואק מוז דאָך אומעטום ווייזן זיין
הרפות, פרעגט ער דאָר אַ תוספות אין נדרים, דער רבי, זכרוננו
לברכה, האָט אים אמישנע פארטייטשט פארקערט. „ס'טייטש רבי, שפרינגט
דער ליטוואק ארויס, אַ תוספות אין ראש-השנה פון דער אייגענער סוגיא
זאָגט דאָך בפירוש דעם היפך פון אייערע דבורים?“ מילא, וואָס קלערט איר
— עס איז געווען א נס מן השמים, אז אנשי שלומינו האָבן אים נישט גע-
מיתט אויפן אָרט. נאָר נישט אין דעם בין איך אויסן. געהאנדלט האָט
דער וואָרקער מיטן רבוננו של עולם, כביכול, ווי מיט א גוטן ברודער:

— רבוננו של עולם, — גיט ער זיך א שטעל אנידער אין מיטן שטוב,
— עס וואָלט שוין אפשר גענוג געווען צו מוטשען דייעע יידעלעך מיט
היצן! זיי קאָנען נישט זיצן און לערנען!

מען האָט, אפנים, עפעס געענטפערט פון דאָרט.

— אזוי! מאַכט ער, איז עפעס אנדערש! איך גיב דיר נאָך! ביי גוט

באצאלן איז אלץ רעכט. נאָר רבונו של עולם! טאָמער אביסל אויף דער וועלט!...

מען האָט ווייטער אָנגעזען בחוש אין זיין פנים, אז ער הערט א תשובה און ענטפערט:

— מילא, נישט איז — נישט! דו ביסט קוראנט, וועל'מיר ווארטן!
נאָר אין דעם בין איך אויך נישט אויסן. דער עיסקר איז געווען פאר סנדקאות. פאר א סנדקאות איז ער שוין געווען שטאַל און אייזן; עס האָט נישט געהאַלפן קיין תירוץ. מען האָט שוין געווארט דאָרטן, און קיים האָט ער געגעבן א ווונק, איז באלד מקוים געוואָרן. ער האָט געזאָגט, אז איידער ער גייט צו סנדקאות, אז ער דערמאָנט זיך נאָר אינעם מוהל-מעסער, איז ער שוין בבחינת פחד, און דעריבער — „רצון יראיו יעשה“!

ער האָט זיך שטארק מצער געווען, וואָס מען איז דערפון געוויר גע- וואָרן. ער האָט געוווסט, אז ער וועט דעריבער שוין נישט לאנג דאָ פירן, אז ער וועט נתבקש ווערן בישיבה של מעלה. אנישט וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום נישט געהאט. עס האָט געדארפט צו זיין בסוד!

נאָר מען איז דערפון געוויר געוואָרן. איך אויך! איך אפילו פריער ווי אנדערע, ווייל דער גבאי משה איז מיין ערשט ווייבס אַ לייבלעכער שוואַגער געווען... און טאקע דער משה, וואָס האָט אויסגעפלאַפלט דעם סוד. דערפאר האָט מען אים אפילו מעביר געווען אויף א האַלכ יאָר; נאָר דער צער פון דעם ייד איז אזוי גרויס געווען, אז דער רבי האָט רחמנות געקריגן, און באלד צוריקגעשטעלט על כנו, נאָר דאָס געהער אויך נישט צו דער זאך.

גענוג איך בין געוויר געוואָרן.

מילא — „וישמור הדבר בלבן“; איך האָב געווארט; איך וועל דאָך נישט גיין איבער א נארישקייט דולן דעם רבין דעם קאָפּ; איך ווארט. דער מאָלט האָב איך געוווינט אינגאנצן א מייל הינטער וואָרקע. מיין ערשט ווייב האָט געלעבט, און עס איז איר נישט שלעכט גענאנגען: שווער אויסצוקומען איז אפילו געווען... נאָר — איך האָב פארדינט פון מיין שדכנות וואָס עס איז, און זי האָט אונדז מפרנס געווען פון דער שטעל. אַ חוצן „דרויב“, האָט זי נאָך קעסט געגעבן א פאָר פאָלק, — מיין עלטערער טאָכטער. דער איידעם — א למדן מופלג! וואָס האָט מיר געפעלט?

ויהי היום, דער איידעם איז אין גער, אין שטעטל איז יריד, און די טאָכטער גייט צו קינד. שווער — אן ערשטלינג... ביילע-ביאשע, אונדזער באַבע, קאָן זיך קיין עצה נישט געבן, און זי האָט שוין ווייען דעם דריטן

טאָג. עם העלפן נישט קיין טרוקענע, נישט קיין געהאקטע באנקעס, קיין אָדער-לאָזן, עם איז ביטער! און דאָ קריג איך אַ ידיעה, אַז דער רבי קומט אויף סנדקאות! וואָס קלערט איר? „ליהודים היתה אורה!“ — מיר זענען אלע דערפרייט געוואָרן! עם איז אין אונדז אַריין אַ נייע נשמה! מיר בעטן נאָר, נאָט זאָל זי דערהאַלטן נאָך אָנדערטהאַלפן טעג! וואָרום אַריינגע-לאָזט האָט מען ערשט פונקט אַ שעה פארן סנדקאות! דאָ ווערט אָבער דערווייל ערגער און ערגער; עם ווערט סכנות-נפשות!

אַ פאָר שעה פארן סנדקאות איז איר דאָך בעסער געוואָרן, אזוי האָט זיך מיר געדאַכט. זי איז צו זיך געקומען, געעפנט די אויגן, געטריבן די מוטער אויפן יריד, און מיך צוגערופן צום בעט!... אַ נאַרישע יודענע... אַלע זענען אזוי, פארן האָבן זענען זיי ביז אויף אונדז... שמואליק — זאָגט זי — געפעלט איר נישט; ער איז איר סינמאָל נישט געפעלן, זי האָט אים פון דער ערשטער שעה נישט געוואָלט! זי קאָן אים גאָרנישט לייזן, זי וויל בעסער שטאַרבן! זי האָט אמישנע ארויסגעשיקט די מוטער, ווייל פאַר איר האָט זי מורא געהאַט! זי, עליה השלום, איז טאַקע אַ פייער געווען צו סינדער. ביים באדעקנס, האָט זי זי געוואָלט פאַטשן!

איך, פאַרשטייט זיך, גיב איר צו פאַרשטיין, אַז אלע ווייבער זענען אזוי; אַז טייל טוען אפילו נדרים, מיט די מאנען נישט מער צו וווינען; אַז דעריבער איז טאַקע דער קרבן חטאת... טייל שווערן אפילו... נאָר — „אין אדם נתפס על צערו“. און זי האָלט זיך אירס, זי געזעגנט זיך מיט מיר... זי דאַרף נישט, נישט קיין נדרים, נישט קיין שבועות, — שמייכלט זי, — „איך גיי — זאָגט זי — אויס ווי אַ ליכט!“

מילא, הער איך זי עפעס, אַז איך זע בחוש, אַז עם איז איר בעסער; זי איז צוריק ביים גאַנצן שכל. און עם איז נאָך אינגאַנצן אַ האַלבע שעה צו סנדקאות! זי איז נאָר, אויף נאַמנות, שיינ-חנודיק געוואָרן! איך זיך ביים בעט, רעד מיט איר... די באַבע אפילו איז אוועקגע-גאַנגען; זי איז געגאַנגען קויפן אַ וויגל אויפן יריד, איך קוק אויפן זייד-גער, עם איז שוין צייט צו גיין, איך קוק אויף איר, — כאחד האדם! געזונט! דאָך גלוסט זיך מיר נישט פון איר אוועקצוגיין, זי איינע אליין צו לאָזן. און איינע אליין, כמעט אין דער גאַנצער שטאָט.

ביי אונדז — פאַרשטייט איר — איז יריד איין מאָל אין יאָר, און שטייט דריי טעג, און פון דעם האָט מען אַ גאַנץ יאָר פּרנסה. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז אפילו ביים רבין איז אויך קיינער נישט געווען; אלע אויפן יריד.

נו, ווארט איך אביסל.

אין א האלבע שעה ארום איז אָבער ראפטום ערגער געוואָרן. זי כאַפט מיך אָן ביי דער האַנט, פאַלט אַרונטער אויפן קישן, מאַכט העוויות, שלעכט!

זי הויבט אָן פייפן... איך שריי, עס ענטפערט קיינער! פון מארק קומט אריין א גול, א גערויש פון טוויזנטער מענטשן, נאָר מיך הערט נישט קיינער... צווישן אלפים מענטשן מיט פויערן, — ווי אין א מדבר! איך וויל אויסרייסן די האַנט... גיין עמעצן רופן, זי האַלט אָבער זי שטאַרק... עס דויערט איין מינוט, צוויי, עס איז שוין באלד שפעט, דאָ איז ביטער — רייס איך פאָרט אויס די האַנט און לויף גלייך אהין! — דער ברית איז געווען אין צווייטן עק שטאָט — איך פלי איבער וועגן, איבער קופעס סחורות, איך פלי און פלי... עס דויערט מיר אַלץ צו לאַנג. געווען איז תמוז, און מיך האָט לויפנדיק געוואָרפן די קעלט... אָט, אָט, דערזע איך שוין צמחם הויז, ווו עס איז דער ברית... „לב אדם יודע מרת נפשו“ — דאָס האַרץ קלאַפט אין מיר ווי ביי'ן א גולן: איך פלי, אז דאָרט איז יציאת נשמה. אָט, האָב איך שוין דאָס ערשטע פענצטער! איך וויל אויף דער טיר נישט וואַרטן, איך וועל אויסהאקן די שויבן און אריין. איך לויף גלייך צום פענצטער, איך זע, דער רבי איז טאַקע אין שטוב, ער גייט אַרום אויף און אָפ, איך וועל אַריין ווי א גולן! איך נעם צונויף די לעצטע כוחות... אין די אויערן קלינגט מיר: „טאטעשי! טאטעשי!“... איך שפּרינג —

דעם דערציילער האָט אָטעם פארפעלט. ער רוט זיך אָפ, לאָזט אַראָפּ די אויגן, אין וועלכע עס האָבן זיך דיקע טרערן געוויזן, און ענדיקט שטי-לערהייט מיט א צעבראָכן קול —

— עס איז אָבער נישט באַשערט געווען! — פארן פענצטער איז גע-ווען א בערגל מיטט מיט שטיינער — איך בין געפאלן, און שיר-נישט האַלדז און לייב צעבראָכן... איך האָב נאָך ער היום א צייכן אויפן שטערן... אז מען האָט מיך אַריינגעברענגט צום רבין, האָט ער שוין אוועקגעמאַכט מיט דער האַנט...

אז איך בין אהיימגעקומען (ווי אזוי, ווייס איך נישט) איז זי שוין געלעגן אויף דער ערד... אָדער זי איז אַראָפּגעפאלן ביים גוססען, אָדער איך האָב זי אַראָפּגעשלעפט ביים אַרויסרייסן די האַנט... דער עולם איז שטיל געוואָרן, עס האָט אונדז געדריקט א שטיין אויפן האַרץ, איין משכיל איז באלד צו זיך געקומען —

— נו, — מאכט ער — „ברוך דיין אמת!“, ווו איז דאָס עשירות!
דער דערציילער האָט זיך אויסגעווישט מיטן אַרבל די אויגן, א
טרויעריקן שמייכל געגעבן און ווייטער פארציילט —

— יאָ... איך האָב איך נאָר געוואָלט ווייזן, וואָס מען מיינט: נישט
כאשערט. דערווייל האָט זיך געמאַכט צרות איבער צרות... מיין ווייב איז
נפטר געוואָרן... די שטעל איז גענאנגען לאיבוד... ביי א מאנספארשוין...
איך בלייב מיטן דרויב אָן א שטיקל ברויט... האָב איך חתונה געהאט...
איך האָב אמישנע גענומען אן עלטערע יידענע! וואָרום, באמת, געמיינט
האָב איך — א יידענע צו דער שטעל! איך האָב אָבער געהאט א „מקח
טעות“, וואָס א יאָר — א בן! דערווייל זענען אונדזערע ירדים אָפגעפאלן,
און א גאנץ יאָר איז די שטעל ווערט א „שישקע פולווער“... האָב איך מיך
טיישב געווען: אן עק זאָל עס האָבן! איך וועל אוועקלייגן דאָס שדכנות,
ווערן אן עושר, און זיצן און לערנען! אי ווי אזוי ווערט מען אן עושר?
איך שרייב צו מיין געוועזענעם ווייבס שוואַגער, צום גבאי, אז, למען־השם,
ער זאָל מיר מודיע זיין, ווען עס וועט זיך מאַכן א סנדקאות.

עס איז נישט אוועק א חודש, קריג איך א שליח מיוחד, און לויף
סיין וואָרסע. איך שטעל מיך אין ערגעץ נישט אָפ, לויף גלייך צום רבין.

— און — א גרעסערער בארג מיסט? לאכט דער משכיל. דער דער-
ציילער שיקט אין זיין זייט א בליק ווי א שפיז.

— דער וואָרסער צדיק, זי"ע, — זאָגט ער — האָט געהאלטן פון
טהרות, זיין גאנצע עבודה איז געווען ט ה ר ו ת .

— זע נאָר, — מאכט דער משכיל, — ווי ער קוקט אויף מיר!
שייגעץ איינער! אז דו ביסט געקומען אהער, ווער האָט דיר געהאָלפן? א
וואָרסער חסיד? אפשר דיין אייגענער פעטער, דער צדיק? אָדער איך?
הא? דו וואָלסט שוין לאנג געפגרט פאר הונגער, ווען נישט איך!

און צו מיר זיך ווענדנדיק:

— און היינט מיינט איר, וואָס איז ער? מ ל מ ד ב י י מ י י נ ע
סינדער, זאָל איך זיי אים היינט אוועקנעמען, בלייבט ער שטיין אָן פרנסה
— אן א שטיקל ברויט אין פיסס...

דער ייד שוויינט מיט אראָפגעלאָזטע אויגן.
דער משכיל ווערט מיר אלע רגע עקעלער, כאַטש ער האָט מיר נאָך
פריער מיט די אויגן א צייכן געגעבן, אז ער האָט געפועלט, און מיט די
הענט געוויזן, אז מאָרגן וועט מען שרייבן. איך דריי מיך איבער צום ייד:
— נו, נו, דערציילט ווייטער, ר' קרוב.

— זעט אליין, — מאַכט ער צום משכיל, — אונדזער „פארשרייד-בער“, אויפן פנים קוקנדיק, איז מער משכיל פון איך, און חוזק מאַכט ער נישט... מען מעג זאָגן אנדערש... דער רמב"ם, זי"ע, האָט אפילו אין כישוף, להבדיל, נישט געגלויבט... נאָר, ווי עס איז, ענטפערט מען ערנסט... א ייד דארף האָבן א ד ר ר . . . נאָר חוזק איז נישט מעשה... מעשה... ייד, עס כאַפט אָן ביי דער לעכער!

— נו, נו! — מאַכט דער משכיל ווייכער, — שיט שוין אויס די רעשט.

— איך וועל שוין מקצר זיין — הויבט אָן דער אָרעמער ייד — איך קום אריין אָן א קוויטל, בעל-פה... אפילו אָן א פדיון... דעמאָלט גייט נישט קיין פדיון... פאר סנדקאות איז ער בבחינת „לא יועל כל כופר“, אזוי כלפי מעלה, ווי כלפי מטה... נאָר דאָס פנים איז געווען שרעקלעך! הענט און פיס האָבן אונטער מיר געציטערט! איך שטיי און עפן נישט דאָס מויל. ער, זכותו יגן עלינו, מאַכט גרויסע שפרייז אויף און אָפּ.

ראַפּטום דערזעט ער מיך, און ניט א געשריי, טאַקע ממש ווי א לייב. — וואָס ווילסטו?

איך האָב מיך נאָך מער דערשראָקן און — קוים געענטפערט: — עשירות!...

דער רבי האָט, אפנים, נישט נוט דערהערט.

— עשירות? פרעגט ער, און דאָס קול איז געווען ווי פון א דונער.

— כאַטש... פרנסה! ענטפער איך נאָך שטילער.

— וואָס, פרנסה? שרייט ער ווייטער —

— כאַטש פאר הונגער נישט שטארבן!

דער רבי לויפט אויף און אָפּ, און שטעלט זיך ראַפּטום אָפּ און

פרעגט:

— וואָס נאָך?

איך האָב געמיינט — איך שטארב! דאכט זיך מיר, (ווייס איך, מיר דאכט זיך אזוי), אז נישט איך, נאָר עמעץ אנדערש האָט מיר איבערגע-דרייט די צונג! און זי האָט געענטפערט:

— יוסף זאָל זיין א לַמְדָן...

און שוין! — איך בין קוים לעבעדיק אַרויס, און ער, זי"ע, איז די

אנדערע וואָך ניפטר געוואָרן...

נו? האָט עפעס א סך געפעלט צו עשירות? א האָר! איך בין מיר אליין שולדיק! ווען איך שפאר מיך איין, האַלט מיך איינס — מיכל!

— איז כאָמט — פּרעג איך — אייער יוסף אַ למדן מופּלג?
 — ער וואָלט אוודאי געווען, — ענטפּערט ער מיט אַ צעבראָכן לשון,
 — נאָר ער וויל נישט... אויף דעם איז שוין קיין רבי נישט פּאראַן... ער
 וויל נישט לערנען... טו עפעס!
 — וואָס טויג מיר דאָרטן — פּאָלט דער משכיל אריין אין די רייד
 — דער „היוצא לנו מדברנו" איז: אז מען דארף נישט האָבן קיין מיסט
 אונטער די פענצטער; אז מען פּוּעלט נישט אָן אַ פּידיין, און דער עיקר —
 אז מען דארף פּאָר קיין רבין נישט מורא האָבן!
 אין איין רגע איז דער בלאַס־געלער ייד פּלאַמענדיק געוואָרן, די
 אויגן האָבן זיך אים אונטערגעצונדן, די געשטאַלט האָט זיך אויסגעצויגן,
 און די שטוב האָט אַ הילך געטון פּון צוויי פעטש, וואָס דער משכיל האָט
 געקריגן.

איך האָב מורא, אז זיין ערשטע בקשה וועט אויך נישט דערפילט
 ווערן; ער וועט נאָך שטארבן פּאָר הונגער.

א יינגערלעך?



עם גאסטהייזערס שיין הנעוודיק יינגעלע מיט די מיאוסע תנועהלעך, מיט די לעקעלעך פול מיט פעדערן, קען מיר אויסן קאָפּ נישט ארויס. אָדער ער שטייט מיר פאר די אויגן מיט אַ סציפּיאַרעק אין האנט און וויינט, און וויל דעם צווייטן; אָדער איך הער אים ביי מנחה-מעריב זאָגן אזוי קינדיש-וויינענדיק-ערנסט דעם קדיש, אז עם כאַפט מיך אָן ביים האַרץ.

ווען דער חסיד האָט דעם משכיל געפאטשט, איז דאָס קינד אזוי בלאַס און גרין געוואָרן פאר שרעק, אז איך האָב אים אָנגענומען ביי דער האנט און ארויסגעפירט פון שטוב.

— קום אביסל שפאצירן!

— שפאצירן? שטאמלט ער.

דאָס בלאַסע פנים רויטלט זיך.

— דו שפאצירסט קיינמאָל נישט?

— היינט נישט. אז די מאמע, עליה השלום, האָט געלעבט, פלעגט

זי מיך מיטנעמען שבת ויום-טוב שפאצירן... דער טאטע — איר צו לענד גערע יאָר — הייסט בעסער אריינקוקן אין א ספר.

דאָס איז שוין געווען אין לאַנגן איינפאַר-הויז; פון דער ווייטנס שי- מערט א רויטער „מגן-דוד“ פון א לאמטער ארויס. איך האָב זיין פנים נישט געזען, נאָר זיין דאר הענטל האָט אין מיינער געציטערט.

מיר זענען ארויס אין גאס אריין.

דער הימל הענגט איבער טישווייז ווי א טונקל בלויער מונדיר מיט מאטזילבערנע קנעפ. מײן מיט-שפאצירער האָט עם אוודאי אויסגעזען ווי אַ פרוכת מיט זילבערנע פליטערלעך באַנייט. אים חלומט זיך אפשר אזא בלווי-זיידן תפילין-בייטעלע מיט פליטערלעך; אין א יאָר פינגלעקס וועט ער אפשר קריגן אזא מתנה פון דער כלה.

בינאכט זעט דאָס שמעטל גאָר אנדערש אויס. די קרום-און לאָסד געבויגענע הייזלעך פארשווינדן אין דער „פאָעטישער שטילער שוים פון דער נאַכט“; און די פענצטער און שויבן-טירן זעען אויס ווי גרויסע פייערדיקע, פורפור-שטראַלנדיקע אויגן...

אויף די קיימען שטייען שוין אוודאי טעפ מיט זידנדיקע וואַסער צו קארטאָפּל אָדער „קליסקעלעך מיט בעבערלעך“. לויט סטאַטיסטיק פאַלט אין טישיוויץ דורכשניטלעך 37 און א האַלבער רובל אויף א קאָפּ אַ יאָר, לערך 10 קאָפּיקעס אַ טאָג. באַרעכנט: מלמד-געלט, צווייערליי געפעס, שבתים און ימים-טובים, א קרענק און א גוטן ייד — אַ הויץ בייזאכן... וועט איר פאַרשטיין, אַז אַ יאָיכל טרעפט זיך ביים קוימען זעלטן, אַז די קליסקעלעך ווערן געמאַכט פון רעציען-מעל אָן אַן איי, און ווער ווייסט, אויב די קארטאָפּל ווערן געשמאַלצן.

דאָך שטייען מאַנכע הייזלעך שטאַק בלינד. דאָרט גייט אַ שטיקל טרוקן ברויט, מיט אָדער אָן אַ הערינג. און אפּשר — קריאת-שמע אָן וויעטשערע... אין איינעם פון די הייזלעך מוז שטיין די אלמנה, וואָס דארף אזוי ווייניק, און קלאַפן זיך אין דארן האַרץ-ברעטל אריין ביי דער לאַנגער ווירוי... אפּשר מעסט זי זיך אָן אירע תכריכים... דערמאָנט זיך אין אַמאָ-ליקן, מיט אַ גאָלדענעם פּאַס באַזוימטן חופּה-קלייד, און פון די אלטע אויגן קאָפעט אַראָפּ אַ טרער, און זי שמייכלט דערביי אריין אין דער פינצ-טערער נאַכט: וואָס דארף אַ יידענע?

מיין יתום האָט עפעס אנדערש אין זין.

אונטערטאנצנדיק אויף אַ פּיסל, רייסט ער אַרויף דאָס קעפל צו דער לבנה, וואָס שווימט נאַריש-אַריסטאָקראַטיש פון איין דרילע אַרויס אין דער צווייטער אַרײן.

ער זיפצט. צי האָט ער געזען אַ שטערן פאַלן? — גיין:

— אוי — זאָגט ער — וואָלט איך געוואָלט, משיח זאָל קומען!

— וואָס איז?

— איך וויל, די לבנה זאָל שוין גרעסער ווערן! עס איז אויף איר אזא רחמנות! זי האָט טאַקע געזינדיקט, אָבער אזוי לאַנג צו ליידן... עס גייט שוין דער אַלף השּׁשי...

אינגאַנצן צוויי בקשות: פון טאַטן אויף דער ערד — נאָך אַ סציפּיאָרעק, און פון פּאָטער אין הימל — די לבנה זאָל גרעסער ווערן! עס כאַפט מיך אָן אַ ווילדער חשק אים צו זאָגן: לאָז געמאך! דיין היגער טאַטע וועט באַלד חתונה האָבן, דו וועסט באַלד אַ שטיפּמאַמע

קריגן, א שטיפקינד ווערן, און וועסט וויינען א שטיקל ברויט! זיי מוחל
 דעם סציפיאָרעק, פאַרגעס אויך די לבנה...
 איך האָב מיך קוים איינגעהאלטן.
 מיר זענען ארויס פון טישווייז, דער פּרילינג - אָטעם בלאָזט אויף
 אונדז פון גרינעם פעלד. ער שלעפט מיך צו צו א בוים. מיר זעצן זיך.
 דאָ — פאַלט מיר איין — האָט ער געמוזט זיצן מיט זיין מוטער.
 זי האָט אים געמוזט ווייזן, וואָס עס וואקסט אויף די שמאַלע פּאַסן פון די
 מיעשטשאַנסקע פעלדער; ער דערקענט ווייז: קאַרן, קארטאַפּל.
 — און דאָ וואקסן דערנער! צי קיינער עסט קיין דערנער נישט?
 — אייזלען, זאָגט מען, עסן דערנער!
 פארוואָס — פרעגט ער — האָט גאָט באַשאפן, יעדע בריאה זאָל
 עסן עפעס אנדערש?
 — ער ווייסט נישט, אז ווען אלע זאָלן גלייך עסן, וואָלטן אלע גלייך
 געווען.

דער יארציעווער רב



יז א מענטש מיט אלע, „ווינגאָדיס“, מיט אלעם גוטן. ער נעמט פיר רובל א וואָך און האָט כמעט די הותר! וואָס? „דזיאד ז'באָבאָן!“ ער איז פריער דיין געווען אין א גרעסערער שטאָט, אויך גענומען פיר רובל א וואָך, און האָט זיך משבת לשבת ביים הערינג כמעט די פינגער צעשניטן. ער רעכנט מיר אויס: אָנבייסן, ווייס איך, א ביסל מיך-גרויך, א האַלב פונט פלייש צום ווארעמעס. ביינאכט א גלעזל ווארעמס מיט נעכטיקע בייגל, — איז שוין געווען עונג! נהרא נהרא ופשטיה, — דאָס ווארעמס אין די גרויסע שטעט איז א דלות. אזוי איז מען אינגאנצן פטור פון קאָלדאָן... ער איז נישט קראַנק צו ווארטן ביז וועט טשערע. און אינדערפרי — אביסל באַרשמש. אזוי פירט מען זיך טאקע אין יארציעוו און אזוי איז טאקע גוט! דאָרט איז זייער שלעכט געווען. אים האָט עס אפילו נישט געארט, ער האָט גאַרנישט ל י ב קיין פלייש, אין דער וואָכן איז עס א „מאכל גס“, טאקע א שווער מאַכל. אין דער וואָכן האָט ער ליב א ציבעלקע מיט אביסל פיצמיטאנע. פיצמיטאנע האָט ער ליבער אפילו ווי פורימדיק קרויט, ער האָט שוין אזא טבע. „נאָר די רביצין, זי הערט דאָך נישט“ — שמייכלט ער אויף איר קוקנדיק — זי האָט עס אַמאָל פארדראָסן! א יידענע האָט קנאה! ווי הייסט? די שוחטקע האָט קישקע, און זי, די דיין'טע — אפילו קיין ביינדל! נישט א רציחה, האָ? היינט בין איך אַלץ פטור; אין יארציעוו, ברוך השם, עסט קינד און קייט פלייש — משבת לשבת, און אויך — שעפסנס! און אבי די רביצין האָט נישט וועמען מקנא צו זיין, איז אַלץ גוט.

— מקנא צו זיין! וואָרטשעט אריין די רביצין.

— איך ווייס, איך ווייס — לאַכט שטיל דעם רבס קליין גערונצלט קעפל, בשעת דאָס ווייך-שפיציקע בערדל ציטערט, און די אלטע אויגן ווערן פייכטער — איך ווייס, דיר איז נישט געגאַנגען אינעם זינדיקן גוף, נאָר

אין כבוד התורה... ס'טייטש א שוחט — יא, און א דיינ — נישט! א דיינ
איז דאך גרעסער ווי א שוחט! סיי ווי סיי, ה יי נ ט ב ין איך פטור פון
די אלע זאכן! — אז מען קוילעט גארנישט א גאנצע וואך.

נאך צופרידענער איז ער פון דער פרישער לופט. אין דער גרויסער
שטאט פאסט נישט פאר באלעבאטיס, נאך גרויסע הייזער: אינמיטן וווינען
רייכע באלעבאטיס; אונטן אין קעלער, און אויבן אונטערן דאך — ארעמע
לייט, און — פארשטייט זיך — די משעוברי-קהל.

זומער האָט עס אים געשטיקט... עס איז אזוי ווייט געקומען, אז די
רביצין האָט אים אוועקגעגעבעט דאָס טאכאק-פּוּשקעלע, ער זאָל כאָטש
קײן טאכאק נישט שמעקן. זי האָט עס אָבער געמוזט אָפּגעבן; אָן טאכאק
איז ער גאָר אויס מענטש; ער קאָן אפילו בײַן א ספר אָן טאכאק נישט
זיצן. אפילו ווען ער שמעקט נישט, מוז ער דאָס קאָרינע פּוּשקעלע דרייען
אין דער האנט ביים לערנען, און אפילו (ווי אצינד) ביים רעדן, אנישט
פארלירט ער די מחשבות, איז ער מגמגם מיטן לשון.

מילא — וואָס קלערט איר — „אז ער האָט דערזען יארציעווי מיטן
גרויסן, מיט גראָז-באוואקסענעם מאַרק“, האָט ער זיך געוואָלט לאָזן קלעז-
מער שפּילן. „קלעזמער האָבן טאקע געשפּילט“, דעם טאָג איז גאנץ ק ה ל
א י ז ד ע ר ה י י ם ג ע ו ו ע ן , און מען איז אים אנטקעגן גע-
גאנגען מיט קאָמאָראָווער מוזיק. אויך האָט ער זיך גאָר מחיה געווען מיט
די פּיצעלעך הייזעלעך, טאקע ווי קאָרענע טאכאק-שקעטעלעך, סאַמע היל-
צערנע, איינס איז דאָ א געמויערטס, א גרויס, דאָס וואָס שטייט אינמיטן
מאַרק, — איז עס דעם פּריצם. —

און היינט די טרעפּ, וואָס ער איז פטור געוואָרן. ער איז בטבע א
כשלי-ברך, נאָך א יאָר וואָלט ער אָן פּיס געבליבן! און די מנוחה! שטיי!
עס בילט נישט קיין הונט, און להבדיל, עס וואָיען נישט די קינדער. עס
איז דאָ א דרייסיק קינדער, איז איבער זיי אפשר 6 מלמדים. האָט מען
טאקע אויף זיי השגחה, נישט ווי אין די גרויסע שטעט! וואָיען, יאָ! פורים,
חנוכה, אזוי א יום-טוב! אזוי אָבער — מען זאָל עס הערן א שאַרף!

און דער עיקר, האָט ער א ברכה פון זיין ליבן נאָמען — א שטעטל
אָן מחלוקת! עס איז אפילו דאָ צוויי דריי חסידים מיט תכלת, — גלויבט
מיר, איך בעט פאר זייער לעבן, וואָרום, חסיד-שלום, איבער הונדערט יאָר,
וועט זיך מאַכן אן עסק מיט דער קבורה! אזוי איז שטיי.

דאָס שטעטל איז סאַמע דאָרפס-גייער, אָדער „לייפער“. אפילו די
בעלי-מלאכות זיצן נישט אינדערהיים, און גייען אויף די דערפער ארבעטן.

אפילו דער פֿעלדשער לויפט ארום אין דער סביבה מיט די באנקעס. זונטיק אינדערפרי קענט איר טרעפן דעם גאנצן עולם, ווי ער שיט זיך ארויס פון די הינערנע הייזלעך. אונטער דער שטאָט טוט מען אויס די שטיוול, מען הענגט זיי אויף א שטעקן איבער די פלייצעס, און מען צעלויפט זיך אין אלע זייטן. פרייטיק פֿאַרנאַכט קומען זיי צוריק. אפילו דער שוחט גייט אַמאָל אוועק אויף א גאנצע וואָך, — ווען האָט מען צייט צו פירן מחלוקת?

שבת און יום-טוב, איז אפילו עלול צו אוינע זאכן, עס מאַכט זיך אַמאָל אַן עסק, נאָר ווי! זיי זענען גאָרנישט געווינט דערצו; עס גייט עפעס אומגעלומפערט. דער עולם איז שלעפעריק און מיד.

זיצט ער טאקע און לערנט.

„עס מאַכט זיך אפילו (שמייכלט ער) אַמאָל אַ שטיקל מחלוקת, נאָר — לשם-שמים! צווישן מיר מיטן שוחט. פארשטייט איר: א שאלה טרעפט זיך זייער זעלטן; אַ גאַנצע וואָך גייט מילכיק געפעס, שבת — פליישיק געפעס, ביי איר לוימען, בכתי-אחת, שטייען זיי נישט! א שאלת-הריאה טרעפט זיך איינמאל אין יאר! נו, פאר דאָס, אז עס טרעפט זיך שוין, לאָזט מען זי אויף געשוינט נישט ארויס; ווארפט מען דורך גאנץ ש"ס, אלע פוסקים, און עס ווערט א מחלוקת. דער שוחט איז זייער אייני-געשפארט און פאקט ענקט זיין האָט נאָך א טבע זיין בינטל חסרונים צו לייגן אויף יענעם פלייצ; זאָגט ער, אז א י ד בין „איינגעשפארט און פארקענקט!“

לכתחילה האָט ער אפילו דאָ אויך ווילד צער געהאט פון צוויי זאכן: פון די הייוון און — פונעם הייזל. „אַלץ (שמייכלט ער) דורך דער רביצין.“ מיט די הייוון איז אזוי געווען די מעשה: ער האָט זיך משווה געווען מיט קהל פיר רובל אַ וואָך. אז דער פריערדיקער רב האָט באקור מען פיר רובל אַ וואָך מיט די הייוון, האָט מען פון אים מעלים געווען, און גאָרנישט.

נאָר דעם ערשטן שבת-הגדול האָט ער געהאלטן נאָר א גרויסן דרוש איבער חמץ בפסח. די שטאָט איז גאָר אויסער זיך געוואָרן. „א גוטע זאך שמעקט יעדן, אפילו אַן עס-הארץ דאורייתא.“ איך זאָג, אז עס קומט פון דעם, וואָס אלע נשמות זענען געווען ביים בארג סיני, און דאָרטן איז געווען „כל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש!“ דעריבער, אפילו ווען די נשמה האָט שוין פארגעסן, דערשמעקט זי דאָך, אז דאָס איז עפעס פון יענע זאכן... און טאקע באלד חוליהמועד האָט מיר די שטאָט אַליין צו-

געגעבן די הייוון. באותו הרגע האָב איך ביי מיר געפילט אביסל גאווה, און זיין ליבער נאָמען האָט מיך טאקע כאלד געשטראָפּט דערפאר. איך האָב געהאט צרות פון די הייוון. א גאַנצע וואָך האָב איך גע- האט די-תורות צווישן די באַלעבאָסטעס מיט דער רביצין: דער איז די חלה געווען צו האַרט, דער — צו שווער, דער איז די חלה אָפּרינדיק גע- וואָרן. מען האָט זי חושד געווען, אז זי גיסט אַריין וואַסער. ווייס איך? איך האָב נישט געזען און זי זאָגט: ניין.

מילא, עס איז דאָך נאַריש, איך וועל דאָך דער רביצין קיין דיך תורה נישט פסקענען, מאך איך פשרות. קומט מען פרייטיק, טויש איך אויס אויף מינע קויליטשן, א גאַנצע וואָך גיב איך צו אביסל הייוון אויף קליסקעלעך. הכלל — צרות-צרות! געלויבט איז גאָט, עס האָט א שניידער געברענגט געפרעסטע הייוון! אויס פונדוש! אן עק!



מיטן הייל ווייטער איז איר געגען: ער האָט באַמערקט, אז די רביצין מאכט זיך א קניפל. מילא, מאכט זי — מאכט זי; זיין דאגה. די רביצין איז געווען גוט, נו, וויל זי אפשר אן אייניסל א מתנה קויפן; זי איז געווען אפילו האלט נישט דערפון, נאָר מיט א ידענע פירט ער קיין מלכות מיט. אפשר, טראכט ער, מינט זי עפעס אנדערש. „אין ווייס גיט גענערעדט זאָל עס זיין, א סך גרייטן זיך אן אויף שפּיטע ווייס. א יך זאָג: „ברוך השם יום-יום!“, אז מען וועט נאָר גערן, ווי זיין תכריכים! נאָר ער מישט זיך נישט אריין!

די הייוון זענען נאָך דעמאָלט געגאַנגען, און, קורץ און בקיצור, „איינמאָל דערציילט מען מיר אין בית-המדרש א מעשה! באשר-בכּן, די רביצין האָט געקויפט אביסל געהילץ! איך קום אַהיים, אמת! זי האָט שוין אפילו באַשטעלט בעלי-מלאכות, זי הייבט אן בויען א הייזל! וואָס איז? זי וויל נישט וווינען קאָמאַרינע!“ ער האָט זיך ווייטער נישט געמישט, — זאָל זי בויען! און זי האָט אויפ-געבויט, זי האָט זיך אַריינגעצויגן, ער — האָט נאָר איבערגעטראָגן זיין ש"ס.

„נו, בין איך באַלעבאָס אויך!“

איז אים אָבער זייער ווייט געווען צום בית-המדרש. „לא-עליכּם, אויף דער עלטער זענען מיר שוואַך געוואָרן די פיס. אינדערהיים קיין ספרים האָב איך נישט. אין בית-המדרש ווייטער איז אַ חרם, נישט אַרויסצוגעבן קיין ספר. נישט נאָר דעם רב, קיין ראש-הקהל

אפילו נישט. מאכט זיך א שאלה, האָב איך מיר נישט מיט וואָס די הענט
 צו צעפירן, איך האָב געליטן צער דערפון!"
 — „וואָס טוט גאָט? מאכט זיך א שריפהלע, עס זענען אָפגעברענט
 געוואָרן עטלעכע הייזער, מינס אויך! געלויבט איז גאָט! די באַלעבאטיים
 האָבן קיין גרויסן היזק נישט געהאַט, זיי זענען געווען „סעקעריערט“; איך
 אַוודאי נישט — קהל האָט מיר, ווי איר זעט, אָפגעצוימט א שטיקל „בית-
 המדרש!“.

לאשציאון



ין א טונקעלער זומער-נאכט, צווישן 11 און 12, בין איך אָנגעקומען קיין לאשציאָון. ווייטער א מארק, אַרומגע- צוימט מיט געבויטע און געמויערטע הייזלעך. אין מיטן מארק ליגן אָנגעוואָרפענע ווייסע שטיינער. איך פאָר צו נענטער, — די שטיינער רירן זיך, קריגן הערנער; עס ווערט פון זיי אַ מאַסע הערלעך- ווייסע ציגן.

די ציגן זענען געשייטער פאַר טישווייצער קהל; זיי דערשרעקן זיך נישט. איינער אָדער צוויי אינגאנצן האָבן אויפגעהויבן די קעפּ, באַטראַכט אונדז שלעפעריק, און ווייטער זיך גענומען צום קאַרגן גראָז אין גאַס און צום קראַצן איינס דאָס אַנדערע!

גליקלעכע ציגן! עס מאַכט אויף אייך קיינער קיין בילבולים נישט, איר ברויכט זיך נישט שרעקן פאַר סטאַטיסטיקער. אמת — מען קוילעט אייך, נו וואָס? ווער שטאַרבט נישט פאַר דער צייט? יסורים — האָט איר זיכער זוייניקער!

איך דערמאן מיר, וואָס מען האָט מיר אין טישווייץ געזאָגט: אין לאַשציאָון וועט אייך בעסער און געשווינדער גיין, רואיקע באַלעכאָטיס, שטילע, עס וועט אייך קיינער נישט נאַכלויפן".

קהל און די ציגן זעען אויס אַ זיווג צו זיין; איינס אין דאָס אַני דערע געראַטן.

דאָך מיינ גאַסט-הייזער, מיינס אַן אַלטער באַקאַנטער, מאַכט מיר אַביסל שווער דאָס האַרץ, עס איז נישט, זאָגט ער, אזוי לייכט ווי מען מיינט. — און וואָס וועט איר טון, — פרעגט ער, — איר וועט אַרומגיין מבית לבית?!

-
- ווי דען?
 - הלוואי זאל מען אייך ענטפערן א נוט וואָרט!
 - פאר וואָס נישט?
 - א ייד האָט פיינט, מען זאל אים עפענען און ציילן די קאסע.
 - וואָס איז, די ברכה וועט נישט אריין?
 - ניין, דאָס נישט, נאָר די קללה — דער קרעדיט וועט ארויס.
-

די ערשטע פרוזן



ינדערפרי, נאך איידער דער שמש איז געקומען, זענען שוין גע-
ווען ביי מיר עטלעכע יידן; זיי ווילן זען דעם פארשרייבער.
מיון שם פאָרט פ א ר מיר.

איך מאַך א פרווון און ווענד זיך צו איינעם.

— גוט-מאָרגן, ר' קרוב.

— גוט-מאָרגן, שלום-עליכם!

ער דערלאנגט מיר גאנץ פויל די האנט.

— ווי הייסט איר, ר' קרוב?

— לוי-יצחק.

— און אויפן דייטשן נאָמען?

— וואָס דארפט איר צו וויסן?

— וואָס, א סוד איז עס?

— א סוד צי נישט א סוד, נאָר איר מעגט מיר זאָגן, נאָך וואָס

איר דארפט וויסן... דאָס איז דאָך אוודאי קיין סוד נישט!

— איר ווייסט דען נישט?

— נישט אַקוראַט...

— און ווי איז אייער „מכּוּה שטוים“?

— „בערנפעלץ“, — ענטפערט ער אַביסל פארשעמט.

— א ווייב?

— עט!

— וואָס הייסט „עט“?

— ער וויל זיך נטן! — ענטפערט פאר אים אן אנדערער.

— וויפל קינדער?

ער מוז זיך מיישב זיין, און ציילט אויף די פינגער: פון ערשטן

ווייב, מייע — איינס, צוויי, דריי; אירע — איינס, צוויי — פון צווייטן ווייב...

עס ווערט אים דאך נמאס צו ציילן —

— נו, זאל זיין זעקס!

— „זאל זיין“ טויג נישט, איך דארף וויסן אקוראט!

— זעט איר, אָט דער „אקוראט“ איז נישט פראַסט! א ק ו ר א ט !

וואָס דארפט איר וויסן אקוראט? וואָס איז, א טשינאוויק זענט

איר? מ'צאָלט אייך דערפאר? עס וועט אייך עמעץ נאָכפאָרן און קאָנ־

טראַלירן? א - ק ו - ר א ט !

— זאָג, בהמה, זאָג! — מונטערן די רעשט. האָסט אָנגעהויבן —

זאָג!

זיי ווילן וויסן, וואָס פאר א שאלות עס וועט אַלץ זיין.

ער האָט נאָכאמאָל איבערגעציילט אויף די פינגער און עס איז

געוואָרן, ב"ה, דריי מער.

— ניין קינדער, זאָלן געזונט און שטארק זיין.

— וויפל זין און וויפל טעכטער?

ער האָט נאָכאמאָל געציילט:

— פיר זין און פינף טעכטער.

— וויפל זין און וויפל טעכטער האָט איר אויסגעגעבן?

— דאָס דארפט איר אויך וויסן? זאָגט מיר פאָרט, נאָך וואָס?

— זאָג שוין, זאָג! — רופט דער עולם אומגעדולדיקער —

— דריי טעכטער און צוויי זין, — ענטפערט עמעץ פארן געפרעגטן —

— טאקע? — מאַכט דער געפרעגטער, — און שראַליק?

— ער האָט דאָך נאָך נישט חתונה געהאט!

— ביסט א פערד! מע רופט אים דעם שבת אויף! וואָס מאַכט

אויס אנדערהאלבן וואָכן?

איך פארשרייב און פרעג ווייטער:

— געדינט אין מיליטער האָט איר?

— א באַצאָלמער, 400 רובל! ווו נעם איך זיי היינט! קרעכצט ער.

— און די זין?

— דער עלטערער האָט א גולע אונטערן רעכטן אויג, און איז, לאַ-

עליכם, נאָך אביסל געברעכט... אָפגעלעגן איז ער אין דריי שפיטעלער,

געקאָסט האָט מער ווי א חתונה! און מע האָט אים קוים פון פאָלק אהיימ-

געשיקט! דער צווייטער האָט א וויבאָר, דער דריטער דינט —

- און דאָס ווייב?
 — מן-הסתם איז זי ביי מיר! וואָס איז די שאלה?
 — זי האָט דאָך געקענט זיין ביי איר פאָטער!
 — אַ קבצן!
 — אַ הויז האָט איר?
 — ווי דען!
 — וויפל איז עס ווערט?
 — עס זאָל שטיין אין זאָמושץ וואָלט עס ווערט געווען, הי איז
 עס נישט ווערט א דרייער, טיליע וואָס איך האָב א דירה.
 — פאר 100 רובל וואָלט איר עס פארקויפט?
 — חס-ישראל! א נחלה? ! פאר 300 אויך נישט, זעט איר —
 500 רובל! מאַ! וואָלט איך מיר געדונגען א שטיבל, געמאכט א שטיקל עסק...
 — און אזוי וואָס איז אייער געשעפט?
 — ווער האָט אַ געשעפט?
 — פון וואָס לעבט איר?
 — דאָס מיינט איר? ! מע לעבט!
 — פון וואַנען?
 — פון השם-יתברך! אז ער גיט, האָט מען!
 — ער וואַרפט דאָך נישט פון הימל אַראָפּ!
 — ער וואַרפט טאקע! איך ווייס, פון וואַנען איך לעב? אַט, מאַכט
 אַ חשבון: איך דאַרף אַ הון — 4 רובל אַ וואָך אַוודאי! פון הויז האָב
 איך, אחוץ מיין דירה, אַ רובל 12 הכנסה; גייט אַראָפּ 9 רובל פאַדאַטעק,
 אַ 5 רובל אויף רעפּאַראַציע, בלייבט — אַ לאַך אין קעשענע אויף 2 רובל
 אַ יאָר אַוודאי!
 ער פאַלט אַריין אין גדלות:
 — קיין געלט, ברוד-השם, האָב איך נישט! נישט איך, נישט די
 אַלע יידן, וואָס שטייען דאָ, נישט אַלע יידן! אויסער, אפשר, די דייטשן
 פון די גרויסע שטעט... מיר האָבן נישט קיין געלט! קיין מלאכה
 קען איך נישט, מיין זיידע האָט קיין שטיוול נישט גענייט! פונדעסטוועגן,
 אז השם-יתברך וויל, לעב איך; און לעב שוין אזוי אַ יאָר עטלעכע פופ-
 ציק! און — דאַרף מען אַ קינד חתונה מאַכן, מאַכט מען חתונה, טאַנצט
 מען אין דער בלאָטע!
 — הכלל, וואָס זענט איר?
 — אַ ייד!

- וואָס טוט איר גאַנצע טעג?
- איך לערן, איך דאוון... וואָס טוט א ייד?! אז איך עס אָפּ,
גיי איך אין מאַרק אַרײַן...
- וואָס טוט איר אין מאַרק?
- וואָס איך טו? וואָס עס לאָזט זיך! אָט, נעכטן, למשל, האָב איך,
דורכגעניענדיק, געהערט, אז יונה באַריק וויל קויפּן, פּון אַ פּריצעס וועגן,
3 טריקעס; פּאַרטאַג בין איך שוין ביים צווייטן פּריץ, וואָס האָט אַמאָל
געזאָגט, אז ער האָט צופּיל טריקעס! האָב איך געמאַכט מיט יונה באַריק
יחדיוו, און האָבן, ברוך השם, פּאַרדינט צו אַנדערהאַלבן קערבל-שטיק!
— זענט איר, הייסט עס, א מעקלער?
- איך ווייס? אַמאָל פּאַלט מיר איין, קויף איך גאָר א קערצל תּבואה!
— אַמאָל?
- וואָס הייסט אַמאָל? אז איך האָב דאָס קערבל, קויף איך.
— און אז נישט?
- שאַף איך מיר אַ קערבל!
- ווי אזוי?
- ווי הייסט ווי אזוי?
- און עס דויערט א שטונדע, איידער איך ווער געוואָר, אז לוי-יצחק
בערנפעלץ איז א שטיקל דיין און זיצט אין בוררות, א שטיקל מעקלער,
אַ חלק סוחר, אַ פּיצל שדכן, אַמאָל, פּאַלט אים איין, גייט ער גאָר אין
שליחות.
- און פּון די אַלע אויסגעגעכנטע און פּאַרגעסענע „מלאכות“ פּאַר-
דינט ער, כאַטש בדוחק-גדול, זיין ברויט פּאַר ווייב און קינד! אפילו פּאַר
דער אויסגעגעבענער טאַכטער, וויל איר שווער איז גאָר אַ קבצן!

די צווייטע פריוו



ען פירט מיך אין א געוועלבל אריין.
 עטלעכע פעקלעך זאפאלקעס, עטלעכע פידעלעך פאפיראסן;
 נאָדלען, שפילקעס, האָרנאָדלען, קנעפלעך, געלער, גרינער
 זיף! עטלעכע שטיקלעך היימיש-געמלאכהטער שמעקעדיקער זיף... אביסל
 בשבים, און נאָך קלייניקייטן.... א צושפרינג: ביים טיש ליגט אן אלטע
 סאַכע, דאָס איז שוין אַ בייגעשעפט.

— ווער וווינט דאָ? — פרעג איך.

— איר זעט דאָך! — ענטפערט מיר אַ יידענע און קעמט ווייטער
 אַ מיידעלע פון אַ יאָר צען. וואָס האָט דערווייל אַפירגעכאַפט דאָס קעפל
 פון אונטערן קעמל, און באקוקט מיט גרויסע פאַרחידושטע אויגן דעם גוי,
 וואָס רעדט יידיש!

— ליינסט צוריק דעם קאַפ! חצופה! — שרייט די מוטער.

— ווי הייסט אייער מאַן? — פרעג איך.

— משה!

— אויפן דייטשן נאָמען?

— זיין נאָמען זאָל אהיימקומען! — שעלט זי פלוצים — פיר שעה

איז ער געגאנגען אָפגעמען ביי דער שכנות א טעפל.

— הער אויף צו פייסקעווען — מאַכט דער שמש, — זאָג, וואָס

מען פרעגט דיך —

פאַרן שמש האָט זי מורא, ער איז שמש און סאָלטיס צוזאמען. ער
 נעמט צונויף די פאָדאַטקעס און איז, אחוץ דעם, א חשוב ביים וואָיט:
 — ווער פייסקעוועט? ווען? וואָס? אויף מיין מאַן טאָר איך אויך

קיין וואָרט נישט רעדן?

— ווי הייסט ער אויפן דייטשן נאָמען? — פרעג איך נאָכאַמאָל.

דער שמש אַליין האָט זיך דערמאָנט און זאָגט מיר: „יונגפרייד“.

- וויפל קינדער האָט איר?
 — איך בעט אייך זייער, ר' קרוב, קומט שפעטער, ווען מיין מאן
 וועט זיין; דאָס איז זיין זאך! איך האָב אויף מיין קאָפּ דאָס געוועלכ
 מיט דער שטוב, מיט זעקס קינדער לאָבוסעס... טשעפעט א י ר אייך
 כאַטש אָפּ פון מיר!
 איך פארשרייב דערווייל: זעקס קינדער, און פרעג, וויפל זי האָט
 פון זיי אויסגעגעבן.
 — אויסגעגעבן! הלוואי ז ו אָ ל ט איך אויסגעגעבן, וואָלטן
 מיר ווייניקער גראָע האָר געוואקסן! ס'וואקסט ביזן גראָען צאָפּ אַריין.
 — איר האָט סאַמע מיידלעך?
 — דריי יונגען אויך!
 — וואָס טוען זיי?
 — וואָס זאָלן זיי טון? צרות טוען זיי מיר אָן! זיי האָבן אָפּענע
 מיילער!
 — פארוואָס לערנט איר זיי נישט קיין מלאכה?
 זי פארציט די נאָז, וואַרפט אַ ביזן בליק און וויל מער נישט ענט-
 פערן.
 איך פאַל אויף אַ המצאה, קויה ביי איר אַ פעקל פאַפיראַסן, זי
 ווערט אביסל בעסער אויפן פנים, און איך פרעג.
 — וויפל פארדינט אייער מאן?
 — ער? ער פארדינט! מע קאָן זיך דען מיט אים באַהעלפן, נאָך אַ
 טעפּל צו אַ שכנות שיקן? אסור חזיר, ער זוימט שוין פיר שעה! איך וועל
 דען עסן היינט וואַרמעס דורך אים?
 זי איז ווייטער אַריין אין אַזאַרט; איך האָב געמוזט אָפּטרעטן און
 כאַפן דעם מאַן אין גאַס; איך האָב אים דערקענט, ער האָט געטראָגן אַ
 טעפּל.

אין שוחטס הויז



וון שוחטס הייזל לויפן מיר אַקעגן פארשידענע נעמישטע קולות. א גבור א האָן שרייט זיין קוקוריקו מיט גאווה, גלייך עס וואָלט קיין חלף אויף דער וועלט נישט געווען. טרויעריק דאָקעגן מעקעט א צוגעבונדן קעלבל; עס ליידט, אַפנים, הונגער... פאַר דאָס, צווישן די לאַמעס, אונטערן הויכן, געלעכערטן דאָך, ציפּטשען הונדערטער פייגל, — זיי האָבן פליגל און לאַכן אויסן שוחט! זומער איז, די לופט איז פול מיט ווערימלעך; מענטשן, אפילו די אַרעמסטע, די קאַרג-סטע, לאָזן איבער קרישקעלעך... ציפּ-ציפּ-ציפּ, ציפּ-ציפּ-ציפּ! אויסגעבעט איז די נעסט; אויסגעצירט מיט גלאַנצנדיקע פאַרבן דער „ע ר“, סקראַמ נע און שטיף די „זי“, און די סינדערלעך זענען זאַט! עס איז זיי וואַרעם און — אין ערגעץ נישט פאַרשריבן...

פּרענט זיי אָבער בחרם, וואָס מען מיינט „מום בקדשים“? מיט דער שאלה באַשעפטיקן זיך צוויי יונגעלייט, באַרוועסע, אין יאַרמול-קעס, אויסגעטון ביז די טלתימ-קטנים.

די יונגעלייט זענען נאָר פסול צו רעווידירן פאַטענטן, סחורה אויף דער קאַמער, אָבער קעלבער צום מזבח — פּראַנק און פריי.

ווען גאָט האָט די וועלט צעטיילט; דער פויער האָט זיך גענומען די ערד, דער פישער — דעם טייך, דער יעגער — דעם וואַלד, דער גערט-נער — די פרוכט-ביימער, דער סוחר — די מאָס און די וואַג, און אזוי ווייטער, האָט דער פּאָעט געוויילט אין אַ וועלדל. די נאַכטיגאל האָט אים געטרילערט, די ביימער — איינגערוימט אַלערליי וואַלד-קלאַטשערייען... און די אויגן, די פּאָעטישע אויגן, האָבן זיך נישט געקענט אַפרייסן פון דער וועשינס קניען ביים טייך און דער קיאַנקע אין אירע הענט, און ער האָט אַלץ פאַרשעפטיקט! אַז ער איז געקומען, איז שוין די וועלט פאַר-טיילט געווען. ביי גאָט איז פּונזיינעטוועגן מער נישט געבליבן ווי —

וואַלסן, רעגנבויגן, ראָסע און זומער-פייגל. צוריקצוועגנס האָט ער אַפילו שוין די וועשן נישט געטראָפן, זי האָט זיך געשטעלט ערגעץ פאר אַן אַם... — האָסט פאַנטאַזיע, באַשאַף דיר וועלטן אַליין! — האָט אים גאָט געזאָגט.

און מען האָט מקנא געווען דעם פּאָעט, זיין וועלט איז די בעסטע! דער פּויער באַאַרבעט זיין ערד מיט נויט און שווייס. דער פּישער גייט אויך נישט לידיק; ווינטער דורכצוברעכן אייז איז נישט קיין גוטע זאַך. דער יעגער ווערט מיד פון לויפן און יאָגן. פון וואַלד-עפּל מאַכן זיך „פאַננעס“ נישט אַזוי גרינג!... דער סוחר אַפילו מוז עפעס טון, כאָטש פעלשן מאַס און וואָג, — אַניט שטאַרבט ער פאר הונגער. א י י י פּאָעט, וואָס ליגט אויפן בויד און שאפט זיך וועלטן!

עס איז אָבער א טעות געווען. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זיין נשמה איז נאָר אַ קאַמאַראַ-אַבסאָרד, און די גרויסע וועלט מיט אירע גרויסע בלאַטעס פּאַטאַגראַפירן זיך אָפּ אין איר! כל-זמן דער חזיר ווייסט זיין אָרט, איז נאָך צו דערליידן! קוים אָבער זעצט ער זיך אויבנאָן... ווערט דעם פּאָעטס וועלט אויך חזריש ווי אונדזערע...

מקנא צו זיין בלייבט נאָר אונזערע יונגע לייט: דעם שוחדס זון מיטן שוחדס איידעם. אין דער וועלט פון „מום בקדשים“ שלאָגט זיך אונדזער וועלט מיט די חזרים אירע נישט אָפּ, צווישן ז י י ע ר וועלט און א ו נ ד ז ע ר וועלט איז גאָר קיין שייכות, קיין בריק, קיין צוואַ-מענהאַנג נישטאָ.

און דעריבער, אז איך בין געקומען פון א ו נ ד ז ע ר וועלט אויף י ע נ ע וועלט, ווערן די גמרות פאַרמאַכט, און אויף די יונגע פּנימער האָט זיך באַוויזן שרעק און ווונדער; ווי זיי וואַלטן דערזען עמעצן פון אַן אַנדערער וועלט.

דער שוחדט איז נישט אין דער היים, ער איז גענאַנגען אין דאָרף אַריין — דעריבער בלעקט נאָך דאָס קאַלכ אין הויז. די שוחדטע האָט איר שניט-קרעמל.

די שנור און די טאַכטער שטייען ביים קוימען דרייפאַכיק רויט. ערשטנס פאר נחת פון די מענער מיט זייער תורה; צווייטנס פון דעם קנאַקעדיקן פּויער; און דריטנס — פאר בושע פאר אַ פרעמדן מאַנספּער-שוין, און אַ דייטש דערצו. איינע האָט געכאַפט אַ שפיץ פאַרטעך אין מויל אַריין, די צווייטע האָט זיך אָפּגערוקט, גלייך זי וואַלט אויסגענאַנגען.

קדושה; ביידע קוקן אויף מיר פארווונדערט פון אונטער קורצע שטערנס
אונטער האַרבענדלעך פון געפלאַכטענע פּעדעם.

די יונגע לייט זענען דאָך באַלד צו זיך געקומען. זיי האָבן שוין גע-
הערט פונעם „פארשרייבער“, געשטויסן זיך, אז איך בין עס!
דאָס פארשרייבן גייט צו געשווינד.

דער שוחט נעמט פיר רובל אַ וואָך, אַחוץ, וואָס ער פארדינט אין
דאָרה; ווען נישט „שחיט-חויז“, וואָלט ער גאָר געלויבטן. דאָס געוועלבל
מאַכט ווייניק, דאָך — אַ באַרער שטענדיקער גראָשן. פרנסה, ב"ה, איז
דאָ! די קינדער זענען פארוואַגט: ביז הונדערט יאָר עסן זיי עססט; פלייש
ביים שוחט פעלט נישט! א י ב ע ר הונדערט און צוואנציק יאָר וועלן
זיי נעמען ירושה: איינער די חזקה אויף שחיטה, דער צווייטער — דאָס
געוועלבל. דאָס הייזל וועט בלייבן בשותפות!

זיי זעען בעסער אויס, ווי אַלע אין שטעטל. בעסער פאר סוחרים,
באַלעבאַטיים, בעלי-מלאכות... אפילו פאַר די שענקער מיטן פעלדשער צו-
זאמען.

עס וועט נאָך קומען אַ צייט — טראכט איך אַרויסגייענדיק — ווען
מלמדות אפילו וועט זיין איינע פון די בעסטע פרנסות...

עס איז דאָ נישט אזוי שלעכט ווי מען מיינט. אַחוץ רבנות, שחיטה,
שמשות און מלמדות, איז דאָ נאָך אַ גוטע פרנסה.

ביים שוחט אין הויז וויינט אַ „קאַמאַרניצאַ“; זי צאָלט פופצן רובל
אַ יאָר. די טיר איז צוגעשלאָסן, דורכן פענצטער, וואָס גייט אין גאַס
אַריין, זע איך דאָך אַ גאַנץ שוין שטיבל. צוויי הויכפארבעטע בעטן מיט
ווייסע קישנס, הילצערנע רויטגעפארבטע כלי-בית, אויף דער וואנט, נעבן
קוימען, הענגען קופערנע כלים. עס בלאַנקט אַ מעשענער הענגל-לייכטער.
דאָס שטיבל איז פול מיט רחבות און באַלעבאַטישקייט.

— זי האָט זילבער אויך, — זאָגט מען מיר, — איך זע אַ גרויסן
קאַסטן מיט מעש-בלעך באַשלאָגן; דאָרט מוזן זיין בענטש-לייכטער,
אפשר צירונג אויך.

— ו ו אָ ס קלערט איר, — זאָגט מען, — זי האָט אַ מטמון מיט
געלט; דאָס גאַנצע שטעטל ליגט ביי איר אין קעשענע! זי איז אַן אַלמנה
מיט דריי יתומים. אַ גאַנצע וואָך איז די דירה געשלאָסן, ווייל זי קומט
אַהיים משבת-לשבת, אויסער שבת-חזון. אַ גאַנצע וואָך איז זי אין די
סביבות און בעטלט מיט אַלע דריי קינדער.

די סקולער רביצין

„אסתר המלכה איז געווען גרין, נאָר אַ פּאָדעם לייטזעליקייט איז איר געווען אויסגעגאַסן אויפן פּנים.“ אסתר די סקולער רביצין איז אויך גרין; אָבער נישט איין פּאָדעם חסד, נאָר אַ גאַנץ בונט לייטזעליקע שטראַלן ליגט אויף איר פּנים. אַן אַלמע יידענע, אַ דאַרע; דאָס קעפּל איבערגע-צויגן מיט אַן אינגעשרומפּענעם די־רויזיקן הייטל, הוידעט זיך, ווי אַ הדר אַן אתרוג, איבערן רויטן ברוסט־טיכל. נאָר דער אַתרוג האָט צוויי ערנסט, נוטע אויגן!

זי איז אַ היגע געבוירענע, וווינט איינע אַל י י י . אַלע קינדער האָט זי אויסגעגעבן אין פּאַרשידענע שמעט אַרײַן; נאָר זיין ביי זיי, וויל זי נישט מכמה טעמים! פּאַר שנירן און אײדעמס קאָן מען נישט ערוב זיין; און אַ מאַן האַלט פּאַרן ווייב, אַ ווייב — פּאַרן מאַן. (נישט אומ־זיסט זאָגט די הייליקע תּורה: „על כּן יעוּב“: עס ווערט טאַקע איין פּלייש). — וויל זי זיי נישט מעביר זיין אויף „כיבוד־אם“; דאָס איז אַן אמתער: „לפּני עור לאַ תּתן מכשול“.

— „נאָט, ב״ה, — זאָגט זי, — האָט אַמישנע באַשאַפּן אַזוי דעם מענטש, אַז ער זאָל נישט זען דעם נאָענטסטנס פּעלער, אַנישט וואָלט גער ווען אַזוי פּיל גטן ווי כתּובות!“

צווייטנס — האָט דער סקולער רב נישט איינמאָל געזאָגט, אַז אַן אלמנה, וואָס קומט אָן צו אירע קינדער, איז אַ טאָפּעלע עגונה, און — „דעם סקולער רבס ווערטער דאַרף מען איינפּאַסן אין נאָלד און טראָגן אויפן האַלדז פּאַר אַן אויבל!“.

— אמת, — זאָגט זי מיט אַ שטילן זיפּץ, — היינט טראָגט מען שוין נישט קיין אויבל, פּאַלשע פּערל זענען שענער! אין סקול האָט זי נישט געקאָנט בלייבן. זייט דער סקולער רב, איר

מאן, עליוהשלום, איז געשטאָרבן, איז איר די שטאָט נמאס ומאוס גע-
וואָרן

— טאָקע, — זאָגט זי, — פּנה הודה, פּנה זיוה, פּנה הדרה.

זי פּאַרט אַהין איין מאָל אין יאָר, אויף דער יאָרצייט. נאָר זי קאָן
זיך דאָרט לאַנג נישט אויפהאלטן — „ אַ פּוסטקע געוואָרן!“

פּערציק יאָר האָט זי געווינט מיטן סקולער רב. די, וואָס האָבן
אים געקענט, זאָגן, אַז זי איז געוואָרן ע ר אויסן אויג.

— ע ר איז געווען, — ער זאָל מיר עס מוחל זיין! — אַ מתנגד;
האַלט זי נישט פון גוטע יידן. זיין „עבודה“ איז געווען תורה, פשוט
— „נגלה“, ויצט זי שטענדיק ביים „צאינה-וראינה“, אָדער לערנט דעם
שלחן-ערוך אויף עברי-טייטש! אַלע צוויי ווערטער פארופט זי זיך אויפן
סקולער רב, און — זיין קול, זיינע תנועות, זיינע מנהגים.

נאָך דעם סקולער רבס קידוש און הברלה, וויל זי קיין אַנדערנס
ברכות נישט הערן; מאַכט זי זיך אַליין קידוש והברלה, איבער הלכות אָדער
ראָזשינקע-וויין. און איר קידוש איז זיין קידוש אויסן אויג; דער
אייגענער שטילער, באַלעבאַטישער ניגון, מיט דער אייגענער מתיקות.

זי עסט „גלאַט-כשר“, און איז אַ גרויסע מלומדת.

זי קען אַוודאי שאַלית פּסקענען אויך! זי איז אַוודאי געשטאַנען
פּערציק יאָר נאָכאַנאַנד ביים קוימען, איבערגעדרייט מיטן גוטן פנים צום
טיש, וווּ דער מאַן איז געזעסן און געלערנט; מיט די טויבן-אויגן האָט זי
איינגעזאפט יעדע תנועה זיינע; מיט די האַלב-באַהאַלטענע אויגן אונטערן
שטערן-טיכל — זיין יעדעס וואָרט... זי איז געווען אַן אמתער „עזר
כנגדו“; זיין יעדער געדאַנק האָט זיך דעריבער אָפּגעשלאָגן אין איר מוח,
און זיין גוטסקייט — אין איר האַרץ.

אַ טייך ליגט שוין הונדערטער יאָרן אין אַן אַנדער געלעגער, און
אַלע באַוועגונגען פון זיינע פאַליעס זענען נאָך אויסגעקריצט אויפן פּעלדזן
פון איבער דעם ערשטן געלעגער. דעם סקולער רבס לעבן האָט געקענט
דואיקער זיין פון א טייך, נאָר די רביצין איז פאַר אים קיין פּעלדזן נישט
געווען. גיבער אַ שוואַם, וואָס האָט אין זיך אַליץ אַריינגעצויגן.

פון דער היינטיקער וועלט איז זי נישט צופרידן. „נישט פרום, —
זאָל זיך דער רבנו של עולם זאָרגן... אַז זיינע יידלעך פירן זיך אזוי...
נאָר — אָן אַ תכלית: די טיערסטע שטאַפּן זענען שפינוועבס,
אויך נייט מען נישט ווי אַמאָל, פריער צעשניידט מען אויף קלינעס!“

— פון קיין פרוכת וועל איך שוין נישט רעדן, נאָר מען קען אפילו קיין קינד קיין בנד דערפון נישט מאכן. די פארצייטישע אויבלען ווערן אלע מאָל טייערער, אַ שטערנטיכל האָט אן אייביקן ווערט, אפילו פון אַ ברוסט-טוך קען מען אויסטעפען די פּעדעס אויף זילבער און גאָלד, נאָר פון פּאַלשע פּערל און דזשעטן קען מען שוין גאָרנישט מאַכן.

— און, גלייבט מיר, אַז ס'איז אַ סך מיאוסער, עלכלפנים — אין מינע אויגן!

קיין שנאה טראָגט זי דאָך קיינעם נישט נאָך.
— מיין מאַן, דער סקולער רב, זכרונו-לברכה, איז אַ מתנגד געווען, און קיינמאָל נישט גערודפּט קיין חסידים, חסדוּשלוּם!

זי געדענקט, אַז די באַלעבאטיים זענען אמאָל געקומען שרייען, אַז מען איז עובר זמן קריאת-שמע — האָט זי געהערט פון זיין אייגן „פהד קדוש“ אַזאַ תשובה: עם זענען פאראנען, — האָט ער זיי געזאָגט, — פאַרשידענע חיילות, האָבן זיי פאַרשידן כלי-זיין, אַנדערע מינהגים, נאָר אַלע דינען אַ י י ז מ ל כ ו ת. אפילו שטיוול, — האָט ער צוגעגעבן מיט זיין שמייכלעך — מאַכט מען אויך נישט אויף איין קאָפיטע.

זי געדענקט אַלע זיינע ווערטלעך, און פירט זיך לויט זיינע רעות. ער פלעגט זיך שטאַרק ביזערן, אויב אַ בעל-מלכה האָט זיך פאר אים אויפגעשטעלט; ער האָט שטאַרק געהאַלטן פון נהנה מיניע כּפו! און דעריבער, אַז זי איז אהערגעקומען מיט אירע עטלעכע הונדערט גילדן, האָט זי זיך באַלד פאַרלייגט אַ פאַבריק פון פּאַטאַש.

— אַ יידענע — זאָגט זי — איז נישט פטור פון דעם; עם איז נישט קיין „מצוות עשה שהזמן גרמא“. דערנאָך האָט מען איר די פּאָר זהובים באַהאַלטן, און זי איז געבליבן ביים פּאַטאַש אַ ל י י ז .

— עם וואָלט — זאָגט זי מיר — קיין שלעכטער מסחר נישט געווען, איך לייז, ברוך-השם... פאַר ימים-טובים אפילו 2 — 3 רובל אַ וואָך! וואָרן — געלויבט איז זיין ליבער נאָמען — מיין פּאַטאַש האָט אַ שם אין די סביבות, נאָר — היינטיקע צייטן, אַלץ ג י י ט אויף באָרג... ווערט מיר אַמאָל פאַרפּאַלן.

איך קוק מיך אום אין אַלע זייטן; איך זע נישט קיין כלים, קיין זאַכן צו דער מלאכה.

— דערצו — גיט זי מיר צו פארשטיין — דאַרף מען גאָרנישט: מען נעמט אַביסל זאָלע (אַש פון קוימען), קאַרטאָפּל, און אַנדערע גע- וויקסן, מען צעאַרבעט אין וואַסער, לאָזט אויספאַרען, און מען שטעלט

אויספרייען צום קוימען. פון דעם קומט ארויס אומריינער פאטאש; און — אז מען טוט נאכאמאל דאס אייגענע, ווערט שוין דערפון „ליטער“, דאס הייסט, ריינער פאטאש!”

ביי מיין אוועקגיין, פרעגט זי מיך אביסל פארשעמט און באזארגט: — זאגט נאָר, איך בעט איבער אייער כבוד, און אז אייערע כתבים וועלן קומען אין די גרויסע הענט אריין, וועט מען מיך נישט הייסן נעמען א פאטענט?

אַסעקוזרירט



רואי־שטילע זומער־נאַכט. אין עק הימל שוואַרצט זיך דאָס באַרימטע וועלדל; אויף זיינע ביימער האָבן עס אונדזערע עלטערן אויסגעשניטן די מסכתות, אויף וועלכער זיי האָבן געמאַכט אַ סיום אין וועג. דאָ נישט ווייט האָבן זיי זיך אָפגעשטעלט. דער „ראש־הגולה“ האָט געזאָגט: פּה־לין! און פון דעמאָלט אָן הייסט דאָס לאַנד פּוילין; די אומות־העולם קענען אָבער נישט אויסלייגן!

אויך האָט דאָס וועלדל אַ קורצן וועג קיין ירושלים. און — עס איז געווען אמאָל אַ ציג, ביי איינעם פון די ל"ו צדיקים, און די ציג האָט גע־קענט דעם וועג; זי פלעגט אַלע טאָג לויפן זיך פּאַשען צום הרהיבית, און צוריקומען מיט דריי טעפּ מיִלך פארן צדיקס וועגן.

רעכטס פונעם וואַלד, ביי'ן אַ טייכל, ליגט דאָס שטעטל. עס איז גע־טיילט אויף צוויי חלקים. איין חלק איז אַ לאַנגע שנוּר — אַ גראַדע, ברור־קירטע גאס מיט געמויערטע הייזער, אונטער בלעכענע דעכער, — סאָ־מע גשמיות, צוגעקאוועט צו דער ערד מיט פונדאמענטן. די איינוווינער פון דער גאס זענען זיכער, אז זיי וועלן דאָ לעבן און שטאַרבן; אז, ווען עס זאָלן קומען אַלע ווינטן פון דער וועלט, וועלן זיי זיך נישט רירן פונעם אָרט.

דערנאָך גייט ערשט דאָס צווייטע טייל. גאָר אַן אַ נ ד ע ר ע וועלט; סאַמע רוחניות: לייכטע הינערנע הייזער, דורכאויס סאַסנע און שטרוי, זעלמן אַ שינדל־דאַך. עס בלאָזט אַ קליין ווינטל — ואיננו... צי האָפן די איינוווינער צו געפינען דעם קורצן וועג, און זוכן, ווי די אומ־שטערבלעכע ציג, דעם הרהיבית, אָדער זיי שפּעקולירן אויף אַ פ י י ע ר ק א ס ע ?

און ווי ענלעך די הייזלעך זענען צו די איינוווינער! אויך שמאַל־

ברוסטיק, פארטונקלמע פענצטער-אויגן, איינגעהויקערטע אונטער א פאר-
רוקטן שטרויענעם ספאָדעק.

פון די סכות קרייען אַרויס הענער, קוואַקען הינער און גענדז גענ-
גען. פון זומפ, וואָס לעקט מיט שבעים לשונות די שוועלן, קוואַקען באַ-
לעבאמיש די פרעש. נישט זעלטן מישט זיך אַריין אַ יידיש קעלבל מיט
אַ בלעק, און אַ גוישער הונט ענטפערט אים פון דער לאַנגער גאס.
באַלד אינדערפרי וועל איך אָנהייבן פארשרייבן.

איך ווייס פריער, וואָס עס וועט זיין: אויב נישט 36 רובל אַ יאָר,
וועט אַרויס 33 און 32... איך וועל געפינען אַ סך מלאכות און ווייניק
ברכות; פאבריקן פון פאַטאַש, אַ סך לידיקע שטובן... דער שמש וועט
מיר אויסרעכענען: ער איז אַ לייפער, זי — אַ פשעקופאַ; צוויי מיידלעך
דינען, אין לובלין, אין זאַמאַשטש... איין בחור איז אַ בעלפער, דער אַנ-
דערער דינט, און די שנור מיט 3—4—5 קינדער איז אַהיימגעפאַרן צו
איר פאַטער-און-מוטער...

איך וועל טרעפן פאַרלאָזטע קינדער, וואָס באַדן זיך צוזאַמען מיט
גענדז און ענטן אין עק זומפ; פיצלעך-דרויב, וואָס רייסט זיך די העלרד-
לעך — אין וויג, קראַנקע אָן הילף אין די בעטן, קעסט-קינדער ביי גמרות,
יונגע ווייבלעך אין פעלענע שייטלעך מיט בושה און אַן בושה...
קוים מאַך איך צו די אויגן, שווימען פאר מיר דורך סאַמע מאַטע, גרינע,
בלאַסע, פאַרקרומטע צורות... זעלטן איינע שמייכלט. זעלטן איינע מיט
אַ חז-גריבל... אַלע מענער אזוי ווייניק מעניש, אזוי גולמעוואַטע... ווייב-
לעך מיט פאַרטריפטע אויגן, טראַגנדיק — אַ מולטער אויבס, אַ זאַק צי-
בעלעס, אָדער אַ פרישן „אַתה בחרתנו" מיט אַ זאַק ציבעלעס צוזאַמען. —
איך ווייס פאַרויס, אַז איך וועל טרעפן אַ טריפהנע שענק, צוויי-דריי
פערדגנבים, און מער ווי צוויי-דריי פאַסירער...

נאָר וואָס וועט זיין פון דער סטאַטיסטיק? צי קען זי ענטפערן אויף
דער פראַגע: אויף וויפל לידיקע מאַנגס, לידיקע ציין; אויף וויפל מענטשן,
וואָס אַ שטיקל דאַר ברויט ציט זיי די אויגן ווי מיט צוואַנגען אויס די
לעכער אַרויס; אויף וויפל מענטשן, וואָס זענען באַמת געשטאַרבן פאר
הונגער — עס פאַלט אויס אַ טריפהנע שענק, אַ גנב און אַ פערדס-גנב?
די געלערנטע מעדיצין האָט דערפונדן אַ מאַשין, וואָס פארשרייבט
דעם דופק, דאָס האַרצקלאַפן; די נאַרישע סטאַטיסטיק שפילט זיך מיט
ציפערן.

צי ווייסט זי, וויפל מאָל און — יעדעס מאָל — ווי טיף און ווי

שטארק דאָס האַרץ האָט געקלעמט ביי'ן אַ שפּאַנישן מיוחסעם אייניקל, דעם תּבואת-שורם א זון, אָדער אזוי אַ באַלעבאָם, איידער ער האָט דאָס ערשטע מאָל אָפּגעטון, וואָס נישט רעכט איז? און ווי לאַנג עס האָט דער נאַכטן געבלוטיקט? צי ציילט זי כאַטש די פּריער און שפּעטער נישט געשלאָפּענע נעכט? צי רעכנט זי, וויפּל טעג הונגער, וויפּל מאָל די קינד דער האָבן זיך געוואָרפּן אין קראַמף, וויפּל מאָל די הענט און פּיס האָט געוואָרפּן דאָס פיבער ביים ערשטן אָנגיסן א גלעזל כראָנפּן אָן אַ פּאַטענט? אין דער ליידיקער לופּט שווימען פּאַר מיר ארויס געלע, בלאַסע און בלויע פּנימער, און ברויין-בלויע פּאַרבּרענטע ליפּן — ליספּעלן:

— 24 טעג אויף מיין קוימען קיין פייער נישט געווען.

— 10 טעג דורכאנאנד האָבן מיר געגעסן שאָלן פון קאַרטאָפּל.

— דריי זענען געשטאַרבן אָן א דאָקטאָר, אָן א רעצעפּט; דאָס

פּערטע האָב איך שוין געמוזט ראטעווען.

די הייזעריקע ווערטער שניידן מיר דאָס האַרץ, ווי א שטומפּיק מע-סער; איך אנטלויף פון פענצטער, ביי וועלכן איך בין געשטאַנען; אָבער די שטוב איז פול מיט געשפּענכטער.

ביים אויוון שטייט א רויטער ייד, אַן אָנגעפרעסענער —

— כּי, כּי! — לאַכט ער, — גנבענען, קויפּן א גנבה? אויך א גע-

שעפּט! לכה-הפּחות א חודש זיצן! — און א חודש וואָלט איך היזק גע-

האַט אַ מטמון... אויף מיר וועלן אלע פּריצים עדות זאָגן... ערלעך! ערלעך!

דאָס קול איז נאָך ערגער; עס זעגט... איך וואַרף מיך אויפּן בעט,

איך פּאַרמאָך די אויגן, און עס באַווייזט זיך מיר די אַלטע גוטע סקולער

רביצן.

— אָבער, — מאַכט זי מיט איר קינדיש זילבערן קול, — אָבער,

אַז אויב נאָך אַלעס, וועט זיך אַרויסווייזן נישטקשהדיק, — וועסטו, קינד

מיינס, זאָגן פּרק: ועמך כלם צדיקים? ...

עס דאַכט זיך מיר, אַז אירע בלויע, גוטע, טויבענע אויגן גלעטן

מיין הייסן שטערן מיט פּאַרכישובט-ליכטיקזיסע, ליטזעליקע שטראַלן.

אונטער די אויגן בין איך איינגעשלאָפּן, און ביידע מאַכים, דער

יצר-טוב מיטן יצר-הרע, האָבן זיך מיר געהלומט. איך האָב זיי געזען, ווי

זיי פליען אַראָפּ פּאַרטאָג פון הימל, איינגעהילט אין אַ רויזיקן ליכטן געפּל.

דער יצר-הרע האָט געטראָגן אין איין האַנט — א בלוּי פּאַפּיר מיט

אַ גרויס שוואַרץ אויג אין דער הייך פון דער לינקער זייט, — אַן אַקט,

אָודאי אויף אַ הויז, אפּשר א גוט... אַחוץ טייערע קליידער, שטריימלעך,

קאפטאנעם מיט סטראָקעס, זיידענע גארטלען, ווי אויך צילינדער און פרעק, ווי פאר איינעם. אויך: שטערנטיכלעך, אויבלען, ברוסטטיכער פון נינד גאלד, העלדזער-פערל, ווי אויך — זיידענע און אטלאַסענע שלעפן פון אלערליי קאלירן, — דאָס אלץ אין איין האַנט, און אין דער צווייטער: שאַלן פון קארטאָפּל...

דער יצר-טוב — נאָקעט און בלוז, אָן קליידער און אָן כלים, אזוי ווי נאָט האָט אים באַשאַפן...

בידע פליען. עס דאכט זיך מיר, דער יצר-טוב וויל מיר עפעס זאָגן, ער עפנט דאָס מיילעכל... אָבער נישט זיין קול וועקט מיך אויף, נאָר אַ ווילד געשריי: עס ברענט! איך שפּרינג אויף, אַ שריפה פונקט קער גנאיבער!

אַ פייערדיקע צונג שטרעקט זיך אויס צו מיר, און זי, דאכט זיך, זאָגט:

— שרעק נישט... אַסעקורירט!

דער נשרף



י פייערדיקע צונג האָט מיר ארויסגעשטרעקט ד' חיים ווייצענ-
זאָנגס הויז. וואָס אמאָל ווערט די צונג גרעסער, דאָס הויז
קלענער, ב י ז עס איז אינגאנצן איינגעפאלן אין א ים
פון יללות און געשריי פאר שרעק. צום גליק איז קיין ווינט בשעת-שריפה
נישט געווען.

אַז פון הינטערן באָד איז ארויס די זון, א רויט-הנעוודיקע, ווי
אַ יונגע צדיקת נאָך טבילה, האָט זי שוין מער נישט געזען, ווי שוואַרצע,
לאַנגע מענער-קעפּ מיט שמעקעלעך צווישן די גלאַוויגעס. זיי זוכן „שירים“
פון וויצענזאָנגס עשירות, צווישן די „שירים“ פון וויצענזאָנגס הויז.
אַרום הייזל שטייען שוין רעדלעך געלע ווייבער, זיי האַלטן זיך צו
מיט די „אַפּגענאָסענע נעגל“ די ברודיקע שאַלן איבער די אומגעוואַשע-
נע קעפּ. און מיט בלאַסע ליפּן באַקרעכצן זיי און באוויינען דאָס הויז.
מיטן מאַרגן איז אָנגעקומען א פּריש ווינטל. פּריער וואַלט עס זיך
די הענט צעפּירט, אַצינד שאַקלט עס קוים מיטן איבערנעבליבענעם אלטן
קוימען, ווי מיט א לולב איבער די ווייבער. דער קוימען שאַקלט זיך און
קרעכצט טרויעריק, ווי אַן אַלמן — אַן אַבל. און אפשר הערט ער, ווי
דער גאסט-הייזער פארציילט מיר דעם „חורבן-הבית“, און שאַקלט-צו
מיטן קאָפּ: אמת, אמת!

געשווינדער וועסטו אמאָל אויפקלויבן יעדן פאָדעם, יעדן שטויב
פון לעבן, פון וועלכע דער שר של שינה האָט דיר אויסגעוועבט אַ פאַנ-
טאַסטישן חלום, איידער דו וועסט נישט אויסזוכן אַלע מעשים, וואָס אַ
ייד מוז טון, איידער זיין אויער דערהערט דעם זיסן קלאַנג פון קופּערנעם
גראָשן.

איך זאָל וועלן אַלץ פארשרייבן, וואַלט אַ שטעטל געדארפט האָבן

א בלאַנקעט, ווי די „יריעה מיט די זילבערנע פליטערלעך“, וואָס דער רבנו של עולם האָט אויסגעשפּרײט צווישן „רגלי השכינה“ און אונדזער רע קעפּ, כדי די אויגן פון א בשר-ודם זאָלן נישט זען, וואָס פאַר אַ מינע ער, כביכול, מאַכט, ווען אזאַ מטופּל שטעלט זיך אַנידער, הייבט אויף דעם קאָפּ מיטן אויסגעברענטן מוח, פאַרלאַשענע אויגן און ציטעריקן נאָרגל, און, צוהאַלטנדיק דעם ליידיקן, איינגעצויגענעם מאָגן מיט אויס-געקנאַקטע, דאַרבייניקע הענט — און ער בעט אָן א קול, אָן א לשון — די צונג וויל זיך נישט איבערדרייען — נאָר דאָס ב ל ו ט זיינס רופּט: „רבנו של עולם“, א י ד ה א ב מ י י נ ס געטון, אצינד מוזטו שוין העלפּן! — „רבנו של עולם!“ פ ר נ ס נ י כעורב... וואָס בין איך ערנער פונעם פּויגל?... רבנו של עולם, ווו זענען מיינע קרישקע-לעך? ווען וועט זיין מ י י נ ש ב ת-ש י ר ה?”

און, לויטן לייב, וואָס ער האָט אויף זיך, איז ער גאנץ ענלעך צו'ן אַ פּויגל; עס פעלט אים נאָר פ ל י ג ל, און דעריבער אויך — א נעסט מיט קרישקעלעך...

פאַר דאָס זענען אמאָל די יידישע פּרנסות אזוי ספעציאליזירט, אז זייער גלייכן וועט זיין אין 21-סטן יאָרהונדערט, ווען א י י י ספע-ציאליסט וועט אויפהייבן די אויבערשטע ברעם, דער צ ו ו י י ט ע ר — אַראַפּדריקן די אונטערשטע און א דריטער וועט באַטראַכטן דאָס קראַנקע אויג.

ווען אַ קאַלכס-בראָטן, אַ שמאַטע אין א פּאַבריק פון פּאַפּיר, אָדער אַן עקספּאַרטירט איי — זאָלן האָבן אַ מויל צו רעדן און דעם רבין ר' העשלם זיכרון, וואָלטן זיי דאָך נישט אימשטאַנד געווען אויסצורעכענען, וויפּל יידישע הענט עס האָבן זיי אַרויסגעצויגן און אַריינגעפירט, — פון פּויערס אָבאַרע אין בראָט-פּאַן, פון מיסטקאַסטן אין האַלענדער אַרײן, מעברות לחירות...

און אַ יידישע פּרנסה איז אויך אזאַ לייטער, ווי יעקב-אבינו האָט געזען אין חלום, בשעת ווען פון אַלע שטיינער איז פאַר זיין קאָפּ א י י י שטיין געוואָרן. אַ לייטער, וואָס שטייט אויף דער ערד און גרייכט ביזן הימל אַרײן.

ווי טיף זי איז איינגעגראָבן אין דער ערד, ווייסט נאָר דער וואַרעם, וואָס ליגט אונטער אירע פּיס; ווי הויך זי שטייט — נאָר ד ע ר שטערן, וואָס לייכט א י ב ע ר איר.

אונדזער איינעם שווינדלט, אַרויפּקונדיק, פאַר די אויגן, אַראַפּ-

קוקנדיק אלץ טיפער און טיפער — דרייען זיך איבער די געדערים, און דאָס פנים ווערט אויף אייביק גרין.

אויף דער לייטער גייען מלאכים ארויף און אראָפּ... מענטשן, לייך דער, קלעטערן מיט די לעצטע כוחות אַרויף און פאַלן אָן כוח אַראָפּ. אַ ייד, ווען אפילו ער ברעכט נישט האַלדז און נאַקן, ווען ער בענטשט שוין גומל, האָט ער שוין אויך נישט קיין כוח נאַכאַמאַל צו קלעטערן...

אויף אזאָ לייטער איז געקראַכן אונדזער נשרף. פריער איז ער „געלאָפן“ אויפן דאָרף, אונטער די באַרוועסע פיס האָט אים די ערד געברענט. דעם קיין קלינגט נישט דעם ברודערס בלוט אין די אויערן, נאָר ווייב און סינדס געשריי: עסן!

גאָט האָט געהאַלפן; אַ פאָר יאָר דורכאַנאַנד האָט ער סאַמע מציאות געקויפט; נאָך אַ משך פון אַ פאָר יאָר — אַוואַנסירט פון אַ „לויפער“ אויף אַ „גייער“: אין דער היים איז שוין דאָ פאָרראַט אויף אַ גאַנצע וואַך, דער מוח איז רואיקער, און האָט שוין צייט צו פילן, אַז די פיס ווערן גע-שוואַלן, אַז אַ טאַטע פון זעקס קינדער דאַרף גיין, נישט לויפן, אויב ער וויל, אַז די פיס זאָלן אים דערטראַגן על-כל-פנים ביז צו איינעם בר-מצווה... און גאָט ב"ה האָט ווייטער געהאַלפן; ער איז שוין, ברוד-השם, אַ דאַרף-סוחר! דאָס הייסט: ער גייט שוין צו פום נאָר דעמאָלט, ווען עס מאַכט זיך אים נישט קיין געלעגנהייט: פון איין דאַרף אין צווייטן אַריין פאַר אַ קאַפיקע. מאַכט זיך אָבער אים אַ געלעגנהייט — פאַרט ער. גאָט, ברוד-הוא, האָט ווייטער געהאַלפן; נאָך אַ פאָר יאָר, און ער האָט שוין זיין אייגענע פערד-און-בידקע!

און די צייט שטייט נישט, ער רוט נישט, גאָט, ברוד-הוא, העלפט, — פון פערד ווערט אַ פאָר פערד, פון דער בידקע — אַ בריטשקע. עס קומט נאָך צו'ן אַ שמיסער! ער איז שוין תבואה-סוחר; פריער האַנדלט ער מיט פויערים, דערנאָך — מיט פריצים!

און אַז גאָט העלפט, קריגט מען חן ביי לייט: פריער ביים גומיענני, דערנאָך ביים עקאַנאָם, דערנאָך ביים רזאַנדצע, דערנאָך ביים לאַקיי פון הויף, און נאָר צום סוף ביים כראַביע פ. אַליין. אָה! דעמאָלט ווערט ער שוין אַ תושב, — אַן „איינגעזעסענער“ אין שמעטל. פון שמיסער ווערט אַ היימישער משרת, פערד און וואַגן פאַרקויפט, און אין קעשענע ליגן דעם כראַביע פ.מ'ס קוויטלעך...

וואָס איז ער אַצינד?

אין שמעטל זעט ער שוין אויס ווי א זון, ארום וועלכער עס דרייען זיך די שטערן — קלענערע סוחרים, און כוכבי דשביט — מעקלערס. ער באשיינט און באלייכט דאָס גאַנצע שמעטל מיט קרעדיט. יעלענר סקין זעט ער אויס ווי א שפין, וואָס זיצט אינמיטן וועבעכץ, און ווו דער כראַביע פ. איז איינער פון די פליגן, וואָס ווערן פאַרפלאַנטערט. נאָך א צייט האָט אונדזער „זון־שפין“ אָדער „שפין־זון“ פאַרגרע־סערט דאָס הייזל, געשריבן מיט קינדער תנאים, צוגעזאַגט נדן, געקויפט דער ווייב פערל, זיך — א שאַפן־פעלץ, באשטעלט פאַר די יינגלעך בע־סערע מלמדים, פאַר די מיידלעך — א לערער, אויסצולערנען כאַטש א יידיש בריוול שרייבן...

פלוצלינג (על כל פנים — פאַרן שמעטל) האָט דער כראַביע פ. באַג־קראַטירט און אונדזער שפין־זון אָדער זון־שפין האָט אויף אַמאָל אַלץ פאַרלוירן.

א חודש פריער, ווען איך פאַר דורך, וואַלט איך געווען פאַרשריבן:
א הויז, — 1500 רובל, א פראַפינאַציע, א האַנדל פון וואַלד און תבואה, א פראַצענטניס.

ער האָט ביים כראַביע פ. 15000 רובל אויף 10 פראַצענט, נישט אויף דער היפּאָטעק, נאָר אויף האַנט־קוויטלעך...

היינט פאַרשרייב איך איין וואָרט:

„נשרף!“

איך קען דאָך צוגעבן:

„א ייד פון 82 יאָר, געשוואַלענע פיס, א הויז־געזינד פון 17 פאַר־

שוין...

דער עמינראנט



יך עפן א טיר.

א שטוב אָן בעטן, אָן כלים, אָנגעשיט מיט היי און שטרוי.
אינמיטן שטוב שטייט אן איבערגעדרייט פעסל. ארום פעסל
— פיר מאָרזאקס-סינדער מיט צעשויבערטע האָר, ארום א גרויסע געלע
לימענע שיכל מיט „פיצמיטהאַגע“, פון וועלכער זיי שעפן מיט די רעכטע
הענטלעך מיט בלעכענע פארנינטע לעפל. אין די לינקע הענטלעך האַלטן
זיי — צו שטיקלעך קלייען-ברויט.

אין איין ווינקל אויף דער ערד זיצט א בלאס ווייבל, און די טרערן
קאפען איר פון די אויגן אויף דער קארטאָפלע, וואָס זי נעמט זיך צום
שילן. אין צווייטן ווינקל ליגט „ער“, אויסגעצויגן אויף דער ערד.
— בחנם אייער טרחה, ר' קרוב, — מאַכט ער צו מיר, און הייבט
זיך נישט אויף, — בחנם אייער טרחה: איך בין שוין נישט קיין היגער.
אַז ער זעט, אַז איך האָב דאָך קיין חשק נישט אוועקצוגיין, הייבט
ער זיך לאַנגזאַם אויף.

— נו, ווו וועל איך אייך זעצן? פרענט ער פארדריסלעך.

איך בין אים מבטיח, אז איך קען שרייבן שטייענדיק.

— איר וועט פון מיר גאָרנישט האָבן! איך ווארט נאָר אויף א
שיפסקארטע... איר זעט דאָך, איך האָב שוין אלץ פון שטוב, אַפילו די
כלים צו דער מלאכה, פאַרקויפט.

— איר זענט א בעל-מלאכה? פרעג איך.

— א שניידער.

— און וואָס ניט איך ארויסצופאַרן?

— דער הונגער.

און דער הונגער איז געלעגן אויף זיי | פנים, אויף איר פנים,

און נאך מער אין די קינדערס ברענענדיקע אייגעלעך איבער דער פיצמיטהאָנע.

— קיין ארבעט נישטאָ?

ער מאַכט מיט די פלייצעס. עס הייסט: אָן דעם האָט מען שוין לאַנג פאַרנעסן.

— ווהין פאַרט איר?

— קיין לאַנדאָן. איך בין שוין איינמאַל אין לאַנדאָן געווען, שוין געלט פאַרדינט. מיין ווייב 10 רובל א וואָך געשיקט, און אליין ווי אַ מענטש געלעבט, — האָט דער שוואַרץ-יאָר אהיימגעשלעפט.

איך האָב געקלערט, אז דער „שוואַרץ יאָר“ איז דאָס ווייב.

— פאַרוואָס האָט איר אייער פאַמיליע נישט מיטגענומען?

עס האָט מיך אליין צוריקגעשלעפט! פינצטער חושך איז דאָרט. אַזוי ווי איך האָב צוגעמאַכט אן אויג, האָט זיך מיר געחלומט דאָס שטעטל, דער טייך ארום, דער וואַלד... עס איז מיר דאָרט ענג געווען, עס האָט גע- צויגן און געצויגן...

— דאָ איז טאַקע — זאָג איך — א הערלעכע געגנט.

— לופט בחצי חנם!... און מיר שלינגען שוין, ברוך השם, לופט

דריי יאָר! היינט פאַר איך שוין מיט ווייב און קינד! אן עק זאָל עס האָבן.

— און עס וועט אייך ווייטער א שאַד זיין דער וואַלד?

— דער וואַלד — פאַרקרימט ער זיך מיט א ביטערן שמייכל —

מיין ווייב איז אייערנעכטן גענאנגען אין וואַלד אריין קלויבן יאגדעס, האָט מען זי אָפגעצויגן און נאָך מיט א פאַר בייטשן מכבד געווען.

— אַ טייך האָט איר... וויל איך אים אַוועקציען פון די טרויעריקע

געדאַנקען. זיין בלאַס פנים ווערט נאָך בלאַסער —

— דער טייך! דעם זומער האָט ער מיר א קינד צוגענומען.

איך בין קוים ארויס פון שטוב.

דער משוגע



יך בין אהיימגעקומען אויף דער סטאנציע דענערווירט. איך בין לאנג געלעגן אויף דער הארטער סאָפּע, איידער איך האָב געקאָנט צומאכן אן אויג. עס וועקט מיך א שאָרף, דורכן פענצטער גנבעט זיך עמעז צו מיר אַרײַן. איך זע אויף דער פּוטרײַנע צוויי דאַרע, ברודיקע הענט. עס הויבט זיך איבער זיי אויף אַ צעשוּיבערטער קאַפּ מיט צוויי ברענענדיקע אויגן און א געל פנים.

— מיך ווילט איר נישט פארשרייבן? פרעגט דער קאַפּ שטיל.
איך האָב נישט געוויסט, וואָס צו ענטפערן. ער רעכנט: שתיקה כהודאה, און שטייט שוין אין מיטן שטוב.
דערשראָקן און נאָך מער פארווונדערט, לאָז איך פון אים קיין אויג נישט אראָפּ.

— פארשרייבט! מאַכט ער אומגעדולדיק. דעקלאַנגען אייך טינט און פּעדער? ער ווארט ווייטער נישט אויף תשובה און רוקט מיר צו, צו דער סאָפּע, דאָס קליינע טישל מיטן שרייב־געצייג.

— שרייבט, איך בעט אייך, שרייבט!
און דאָס קול איז אזוי מילד און שטיל, עס שלייכט זיך אזוי לייכט אַרײַן אין האַרץ, אז איך הער מיך אויף צו שרעקן.
איך זעז מיך אויף צום פאַרשרײַבן. איך פרעג, און ער ענטפערט.
— איר הייסט.

— יונה.

— אויפן צונאָמען?

— יינגלווייז האָט מען מיך גערופן יונה ציג, נאָך דער חתונה —
יונה דראַנג; נאָר זייט עס האָט זיך מיר דאָס מכשול געטראָפּן — דער משוגענער יונה.

— אויפן דייטשן נאָמען?

— א... דאָס מיינט איר? באַלד, באַלד — פּערעלמאַן! איר זעט מיינע פּערל?!
 ער ווייזט מיר די צעריסענע רויטע פּאַטשיילע אַרום האַלדן, און זאָגט:
 — אמתע פּערל, הא! נאָר — איך הייס אזוי! וואָס זאָל איך טאָן?
 — א ווייב?
 — זי זאָל איר בעסער נישט פאַרשרייבן... זי ווינט נישט מיט מיר.. זייט דאָס מכשול האָט מיך געטראָפּן, ווינט זי נישט מיט מיר... א ווייל ווייב! איך וואָלט איר זייער גערן געגעבן גט, נאָר דער רב לאָזט נישט; ער זאָגט איך טאָר נישט, — א ווייל ווייב!
 דערביי ווערן אים די אויגן פּיכט.
 — זי האָט אפילו דאָס קינד צו זיך גענומען. עס איז אים ביי איר בעסער. וואָס וואָלט איך געטון דערמיט? אַרומגעטראָגן? מען וואַרפט אויף מיר שטיינער; מען וואָלט מיר נאָך דאָס קינד געשעדיקט.
 — איין קינד האָט איר?
 — איינס.
 — וואָס פאַר א „מכשול“ האָט איך געטראָפּן?
 — איר זאָלט אזוי וויסן פון אַלדאָס ביז, אויב איך ווייס וואָס. דער עולם זאָגט — א דיבוק. דער רופּא זאָגט, אז עס איז מיר א שטיין גע- פאלן אין קאָפּ אריין, האָט זיך מיר די נשמה, אָדער ווי ער זאָגט, „דאָס חיות“ אַראָפּגעלאָזט אין בויך אריין, דער שוואַרץ יאָר ווייסט מיך! איך געדענק נישט דעם שטיין. א ביי אַל אַל אפילו.
 ער נעמט אַראָפּ דאָס היטל מיט דער יאַרמולקע צוזאַמען, בייגט איין דעם קאָפּ און ווייזט מיר אַ נאָל בערגל צווישן די האַר.
 — אפּשר איז עס פון א שטיין, נאָר משוגע בין איך, דאָס איז אמת!
 — וואָס איז אייער שנען?
 — צוויי דריי מאָל אין טאָג האָב איך די נשמה אין בויך, דעמאָלט רייד איך פון בויך אַרויס, און קרייע ווי א האָן... איך קאָן מיך באַיאַן-אופן נישט איינהאַלטן, באַיאַן אופן נישט.
 — פאַרן מכשול וואָס זענט איר געווען?
 — איך בין נאָך גאַרנישט געווען. עס האָט מיך געטראָפּן באַלד ביים ערשטן יאָר קעסט... דעריבער האָב איך טאַקע נאָר איין קינד, געזונט און שטאַרק זאָל עס זיין.
 — האָט איר עפּעס געלמט?

— איך האָב געהאט עטלעכע גילדן נדן. א סך אוועקגעגאנגען אויף
דפואות, נוטע יידן... די רעשט האָב איך א י ר אוועקגעגעבן.
— פון וואנען לעבט איר?
— פון צרות... יינגלעך ווארפן מיר שטיינער, קען איך מיך נישט
ארומדרייען אין מארק, אזוי וואָלט איך אפשר עפעס פארדינט נעבן א
סוחר...
מען פלעגט אויף מיר אַמאָל רחמנות האָבן, מקרב זיין. היינט —
שלעכטע צייטן; מוז איך בעטלען, בעטל איך פאר וואַרעמעס, ווען די
קינדער זענען נאָך אין חדר.
און איך האָב ווייניק דערפון... דאָס שטעטל איז קליין; א חוץ מיר
זענען נאָך דאָ משוגעים... אַט זאָגט מען, ערשט נעכטן, האָט די „לאַקשיכע“
געוואָרפן דער דינסט א פאן אין קאַפּ אריין. זי וועט זיכער משוגע ווערן,
גאנץ זיכער; איך ווייס נאָך נישט, צי זי וועט קרייען ווי איך, צי בלאָזן
אין דער פויסט אריין, ווי שלמהציע דעם רבס אָדער, שווייגן ווי חנה די
טיקערן...

בלאנקעטן



יך וויל דאָס שטעמל נישט אָנרופן ביים נאָמען, נאָר נאָך איינס
אזוינס ווען איך טרעף אויפן וועג, וואָלט איך אויך אָנגעהויבן
קרייען. —

נאט אייך בלאנקעטן!

„געווען אן אויסגעצייכנטער שוסטער, מפרנס געווען ווייב און קינד
(זעלטן — ווייניקער אלס 4—5) בכבוד. געווען אויף דער לאַטעריע,
אויף א „בראָנשווייגער“, — א מטמון מיט גאָלד... אָנגעהויבן טרינקען.
אלץ פארטרונקען, ווייב און קינדער אויף דער מדינה געלאָזט, און אליין
איז ער נעלם געוואָרן. שטארבט אודאי ערגעץ אונטער א צויים.“
נאָר דאָס איז ווייניק יידישלעך. נאט אייך „מים שלנו“, זיין שותף
צום בראָנשווייגער:

„געווען א מלמד. געווען אויף דער לאַטעריע, געדונגען בשותפות
מיטן רבין א מיל. די מיל איז געגאנגען קאפויר; באַנקראַטירט... היינט איז
ער שמש אין א חסידים־שטיבל. קיין פענסיע נעמט ער נישט, נאָר ער פאַר-
קויפט אין שטיבל דעם ב י ט ע ר נ ט ר אָ פ ז . דאָס ווייב איז אן אייני-
קויפערן, צעטראַגט אין די הייזער אייער, פוטער. זי פארדינט ווייניק, ווייל
זי איז לאָם. איין זון איז אוועק, דער צווייטער ארבעט ערגעץ ביי'ן א
סטאָליער; איינער איז אין דער היים, — קראַנק אויף שקראָפול.“

„אלמנה בילא באשע (דעם צונאָמען קען מען נישט געווייר ווערן)
וויינט צוזאמען מיט אַ שנור א זעלנערקע. (דער מאן איז נעלם געוואָרן
אין טערקישן קריג.) די שנור פליקט פעדערן. זי איז א טוקערן און א
וועכטערן ביי „סימפעטאָרינס“ אָדער אזוי ביי קראַנקע. זומער, כל־זמן
דער פריץ האָט געלאָזט, פלעגט זי קלויבן יאגדעס אין וואַלד. א קראַנקע
יידענע, בעטלט אַביסל צו.“

„זיינוול גראַף — ערשט נישט לאַנג געוואָרן א שינדער. פאראיאָרן

איז ער נאך געווען א גרויסער פישער, האָט ער אָפּגעדונגען דעם טייך, וואָס דער פּרייץ האָט געוואָלט פּאַרדינגען א קריסט; אַ סך אָפּטרעט געלט געגעבן. אַ גאַנצן זומער האָט ער געכאַפּט נאָר טרפּהנע פּיש, און איז ברייך הדל געוואָרן."

"שמערקע בענציעס — א געוועזענער דאַנציקער סוחר... שוין א יאָר צוואַנציק, אז ער איז אהיימגעקומען מיטן בייטש-שטעקעלע... האַנדלט פון דעמאַלט אָן מיט ראָזשינקע-ווין אויף קידוש. דאָס ווייב — אַ נייטאַרן; שוין א פּאָר יאָר ליידיט זי אויף די אויגן. זיי האָבן אפילו קיין קינדער נישט, נאָר עס איז אַ גרויסע קאָנקורענץ אויף ראָזשינקע-ווין, לעבן זיי ברוחק".

"מ'יך פּערילס — אַ שיינער יונגערמאַן, נישט לאַנג נאָך קעסט... געהאַנדלט בשותפות מיט אַ תּבואה-סוחר, אָנגעווירן דאָס געלט; דערווייל איז דער שווער געשטאַרבן אין אַרעמקייט. מען ווייסט נאָך נישט, צו וואָס ער וועט זיך נעמען, אינגאַנצן דריי קינדערלעך, נישט מער".

מען האָט מיך נאָך געבעטן, איך זאָל פּאַרשרייבן איינעם (מען האָט פּאַרנעסן, ווי ער הייסט) א געלן ייד, מיט ווייב און קינדער (מען געדענקט נישט וויפּל, נאָר אַ סך) ער ציט זיך היינט-טאָג אין שטאָט אריין. דער פּרייץ האָט אים אָפּגעזאָגט פון דער פּאַכט. מען ווייסט נאָך נישט, צו וואָס ער וועט זיך נעמען, נאָר — פּאַרשרייבן מענט איר אים!"

דער למ"ד - וויזו"ניק

— ביי אונדז — די מעשה פארציילט מיר א דרדקי-מלמד — איז טאקע א ין דער אמת געווען א למ"ד-וויזו"ניק.
— ער האָט אַל ין געזאָגט? פרעג איך.

— א שיינער למ"ד-וויזו"ניק וואָלט ער געווען, ער זאָל אליין זאָגן! ער האָט געליקנט שטיין און ביין. אז מען האָט אים געפרעגט דעריבער, איז ער געוואָרן מלא חמה, אָנגעצונדן. נאָר, א קשיא אויף א מעשה, געוויר געוואָרן איז מען, געווסט! — יא... די גאנצע שטאָט, קינד און קייט האָט געווסט! אַ שאלה דאָס איז! מען שמועסט — ברור כשמש! עס זענען גע-ווען אין דער התחלה בלתי-מאמינים, האָבן זיי טאקע געהאט א מיאוסן סוף.

אַט, למשל: יעקב-יוסף וויינשענקער, אַ ייד אפילו אן ערלעכער, אן איש מכובד, האָט עפעס, איך ווייס נישט ווי אזוי, געדרייט אויפ'ן מיט דער נאָז. גערעדט? חס-ושלום! נאָר אזוי, א דריי געטון מיט דער נאָז, ווי איינער רעדט — מוחל! גארנישט! — נו, וואָס קלערט איר? עס איז נישט אויסגעגאנגען פינה, זעקס יאָר — ואיננו! יעקב-יוסף ליגט אויפן קברות! א רחמנות איז געווען אויף לאה דער מילכיקערין! עס איז געווען א בלאָטע און זי האָט אים פון דער קלאדקע נישט אָפגעטרעטן; וואָס זאָל איך אייך זאָגן, פון דעמאָלט אָן איז איר מילך גערונען געוואָרן ביי אלע באלעבאטים אפשר א חודש נאָכאנאנד! און דאָ העלפט נישט קיין בעטן! אז מען קומט צו אים, מאַכט ער זיך כאַילא-ידע און — שעלט נאָך!

— און גלאַט — וויל איך מיין חריפות באַווייזן — תלמיד חכם, שמחל על כבודו אין כבודו מחול!

— תלמיד-חכם!? איז א למ"ד-וויזו"ניק א תלמיד-חכם? און רעכט עברי, מיינט איר, האָט ער יאָ געקענט? נוח מיט זיבן גרייזן! און גלאַט — ?! עברי איז גארנישט! ביי אונדז האָלט מען נישט פון קיין

עברי. ער האָט אפילו נישט געקענט מעביר זיין די סדרה. און פונדעסט
וועגן, זעט איר, האָט זיין תהלים-זאָגן געמאַכט אזא רושם אין די עולמות
העלינים! נאָך יענער רב, זכרוננו לברכה, האָט געזאָגט, אז וועלול (אזוי
האָט ער געהייסן, דער למ"ד-ווייוו"ניס) לעכערט אַלע שבעה רקיעים! (אזוי
זיין תהלים מיינט איר? איך וועל איך פאַרציילן, וואָס אַ מענטש איז! ביי
חנה דער טוקערן איז לאַ-עליכמדיק געוואָרן די ציג, האָט זי זי געטריבן
צום זנאָכאַר, וואָס וויינט הינטער דער שטאַט. די ציג וואַקלט זיך, אזוי
חולה איז זי געווען.

אויפן וועג — ס'איז טאַקע געווען מן-השמים — טרעפט זיך די ציג
מיטן למ"ד-ווייוו"ניס. און אזוי ווי זי וואַקלט זיך, האָט זי זיך אָנגערירט
אין זיין בנד. וואָס קלערט איר? כאַהד האדם! אין דער רגע געזונט געוואָרן.
זי האָט עס געהאַלטן אפילו בסוד, האָט זיך אָבער געטראָפן אזא מעשה: עס
איז געוואָרן א פגירה אויף ציגן, טאַקע ממש „אין בית"... האָט זי אויס-
געזאָגט די סגולה. האָט מען אַרויסגענאַרט וועלווען אין מאַרק אַריין און
ארויפגעיאָגט אויף אים אַלע ציגן.

— און אַלע זענען געזונט געוואָרן?

— א שאלה דאָס איז, אפילו טאַפלט מיַך גענעבן! די טוקערן האָט

דערפאַר באַקומען א גראַשן פון א ציג; נתעשר געוואָרן!

— און ער?

— ער? גאַרנישט! אז ער האָט אַלץ אָפגעליינט, נאָך געבייזערט זיך

און געשאַלטן... און אזוינער ט אַר גאַר קיין געלט נישט געמען, ער איז

דאָך קיין גוטער ייד נישט... ער קען דאָך נישט נתגלה ווערן!

— פון וואָס האָט ער געלעבט?

— אַמאָל איז ער אַ שוסטער געווען (א למ"ד-ווייוו"ניס מוז דאָך זיין אַ

בעל-מלאכה; כאַטש א וואסער-טרענער, נאָר א נהנה מיניע כפון), אין

זיינס א פאָר שיד פלעגט ער, זאָל לעבן, גיין צו סנדקאות... נאָר אויף דער

עלטער איז ער געוואָרן אויס שוסטער; ער האָט שוין נישט געקענט אפילו

קיין דראַטווע ציען, ווער שמועסט א לאַטקעלע לייגן... די הענט האָבן אים

געציטערט... נאָר אזוי: א שליחותל, אַ קענדל וואסער, אַ לינה, אַ תהלים

זאָגן... פון דער תוכחה... און ווינטער — דער עיקר פון הרובע הייצן אין

בית-המדרש!

— האַלץ האָט ער געטראָגן?

— געטראָגן! און חברה ווו איז? מען האָט געברענגט האַלץ, אריינ-

געלייגט, ער האָט קאָמאנדירט און אונטערגעצונדן... מען זאָגט „א דומם",

אן אויוון! און זעט איר, דער בית-המדרש-איוון האָט אים אזוי געקענט, ווי א ווייב, להבדיל, א מאן! אז ער האָט אונטערגעהייצט, האָט זיך גע- ברענט; עס האָט געמעגט זיין א ווינט סכנות-נפשות! אומעטום האָט גע- רויכט, און דער בית-המדרש-איוון האָט געפלאַקערט! און דער אויוון איז געווען א צעשפּאַלטענער, א זקן מופלג! און לאָז אן אנדערער פרווון צוגיין — באין אופן! אָדער עס ברענט נישט, אָדער דער רויך יאָגט פון אלע שפּאַלטן; און א נישט, אז נישט דאָס און נישט יענץ, גייט ארויס די ווא- רעם דורכן קוימען, און ביינאכט ווערט מען שיר-נישט געפרוירן. דערנאָך, אז ער איז נפטר געוואָרן, האָט מען טאקע געמוזט אריינשמעלן אן אנדערע כלי; ווייל אויפן אלטן אויוון האָט קיינער קיין שליטה נישט געהאט!... א שאָד אזא ייד! כל-זמן ער האָט געלעבט, איז געווען פרנסה; היינט, רחמא ליצלן, אויסצוגיין פאר א דרייער! און מען האָט קיין דאָסטוירים נישט געדארפט...

— אַלץ זיין תהילים?

— איר פרעגט ערשט! מען שמועסט „תציל ממות“! בחוש!

— איז קיינער נישט ניפטר געוואָרן אין זיין צייט?

— כולי האי! קיינער נישט ניפטר געוואָרן! וואָס איז, דער מלאך-

המוות מיינט איר, האָט שוין גאָר קיין דעה נישט? וויפל מאָל, מיינט איר, האָט דער „ייד“ אליין, זכרונו לברכה, אָנגעוונטשן לרפואה שלמה, און ער, דער שטן, האָט זיך געשמעלט „שטאַרצעס“, נו, האָט עפעס געהאַלפן? א מלאך איז פאָרט נישט קיין קלייניקייט! און דאָס בית-דין של-מעלה פסקעט אים אויך אמאָל צו! ווי דען! קיין דאָקטאָר האָט מען פאָרט נישט באדארפט; עס האָט טאקע קיינער דאָ נישט אויסגעהאלטן; היינט האָבן מיר צוויי דאָקטוירים!

— חוצן זנאכאר?

— ער איז שוין אויך פארכאפט געוואָרן...

— געפּרנט?

— אויף אזוינעם זאָגט מען נישט געפּרנט...

די סיטרא אחרא איז אויך נישט קיין קלייניקייט...

דער מסור



ויב טאמאשאוו האָט געהאט אַ למ־דוויווירניק, האָט זי פאר דאָס געהאט אַ מסור אויך! דאָס האָט מיר פאַרציילט דער דרדקי-מלמד, און ער איז אויך ערשט נישט לאַנג — נאָר איך ווייס נישט, וואָס מען זאָגט — ניפטר, געשטאַרבן, צי פאַרכאַפט געוואָרן. און אפשר מיינט איר — אַ פּראָסטער מסור; פשוט כּמשמעו: ער האָט געזען ערגעץ אַ פאַלשע מאָס, א נישט־גלייכע וואָג, איז ער געגאַנגען און האָט אויסגעזאָגט? חס־שלוֹם, דווקא נישט! נאָר „לאַ-יחריץ־געלט! נאָר געסטראשעט: אָט גייט ער, אָט לויפט ער, אָט פאַרט ער, אָט שרייבט ער, אָט שיקט ער א „שטאַפעט!“ וכדומה גוטע זאַכן; און האָט אויסגע־צויגן די קליי פון די ביינער . . .

— און איז'ן איז ער אַ מכה שולדיק געווען — פאַרציילט דער דרדקי-מלמד — איך געדענק דאָך נאָך, ווען ירוחם האָט אים אַראָפּגעברענגט! א זיידענער יונגערמאַן! נאָר ירוחם האָט צוגעזאָגט נדן מיט קעסט און אליין נישט געהאט קיין מזון סעודה אחת. און ירוחם אליין איז אויך אַ מכה שולדיק: דער ברודער זיינער געצל (אַ כלי, א גביר עצום), דער האָט דאָס גרעסטע חלק דערינען!

עס איז די מעשה מיט צוויי ברידער; איינער אַ קלוגער און אַ גוטער, און דער צווייטער אַ נאַר און אַ שלעכטער. דער גוטער־קלוגער איז אַן אַביון. און דער שלעכטער נאַר — אַן עושר גדול. פאַרשטייט זיך, אַז דער רייכער וויל דעם אַרעמען נישט העלפן.

— מילא, כּל־זמן עס איז געגאַנגען וועגן מזונות, האָט ירוחם גע־שוויגן. אָבער, אַז די בתולה זיינע, גרונע, איז איבערגעוואקסן לַמעלה מעשרים אמה און אַ 19—20 יעריקע בוגרת געוואָרן, האָט שוין ירוחם געשטורעמט. שטאַט און רב האָבן זיך אַריינגעלייגט און געצל האָט געגעבן אַ קוויטל; אַז, אַ יאָר אַחר החופּה, וועט ער אויסצאָלן אַזויפיל און אַזויפיל.

פריער וויל ער נישט: דאָס פּאַר-פּאַלק קען זיך נאָך צעניין, ירוחם וועט אויפּעסן דאָס געלט, און מען וועט ווייטער שטורמען נדן.

געוואָלט האָט ער — 3 יאָר, געפּויעלט האָט מען אויף א יאָר! נאָך א יאָר, געצל זאָגט: לאו הכי! בדיניהם איז דאָס קוויטל נישט ווערט געווען א דרייער, דערווייל איז געוואָרן אויס „יד ישראל תּיפּה“; דער אלטער רב איז נישט געוואָרן, דער נייער רב מיט זיך נישט, ער האָט מורא פארן קאזיאַנע, דער קאזיאַנע שיקט אָפּ לערכאות... און — גאַרנישט! געצל ניט נישט א דרייער! ירוחם ווערט געלט; אָדער צו א גוטן ייד, אָדער אויף דער מדינה... און ביינוש בלייבט ביי גרונען!

דעם רבנו של עולמם דרכים זענען טאקע נישט צום פארשטיין! עס איז דאָך נאָריש, ער איז געווען א בחור, זי — א בתולה, און דאָך א זיווג, נישט לפי מעשיו, און — אן אישה — א מאשין, א קאזאק, און א מאן — א גאַרנישט, א זעקל ביינער, א גל של עצמות! וואָס קלערט איר, זי האָט אים גענומען אין דער לערן און געמאכט פונ'ם א לייט!

זי האָט'ן נאָר אַנגערייצט אויף געצלין. ער זאָל נישט לאָזן אויסנעד-מען, נישט לאָזן געבן אים קיין עליה... עס האָט געהאַלפּן ווי אן ארכעס אָן דער וואנט! געצל האָט'ן אויסגעפאטשט, און פון דעמאָלט אָן האָט זיך דער יונג געשעמט צו קומען אין בית-המדרש אריין.

איינמאָל, פאר פּסת, אז ס'איז שוין געווען כלה-כל הקצין, האָט גרונע ווייטער געיאָגט ביינושן צום פעטער, און געיאָגט מיט א בעזעס; ביינוש איז נאָך אַמאָל געזאָגנען, און דער פעטער האָט אים נאָך אַמאָל אַרויס-געוואָרפּן...

און דאָ איז געשען א מעשה נורא. וואָס אויף דער וועלט קען זיך טרעפּן! מיינ צווייט ווייב איז דעמאָלט נאָך א גרושה געווען און גע-וווינט ביי גרונען קאמאַרינע; און זי האָט אליין געזען, ווי ביינוש איז אהיימגעקומען נישט טויט און נישט לעבעדיק און האָט געציטערט ווי אין א פיבער. א מבין איז מיין פּלוניתטע, (איידער דאָס אורחיס-הויז איז אָפּגעברענט געוואָרן, איז זי דאָרט באלעבאָסטע געווען) האָט זי באַלד געזען, אז עס איז נישט פּשוט!

און דאָ דארף נאָך גרונע אהיימקומען פון מארק, (זי איז געזעסן מיט בייגל) וועט זי אים דערלייגן; האָט זי אים פאר רחמנות אן עצה געגעבן, ער זאָל זיך לייגן אָפּרען אויפן פּיעקאַליק... און ער, רחמנא ליצלן, איז געווען ווי א גולם. מען זאָגט אזוי, זאָל זיין אזוי; ער איז ארויף אויפן פּיעקאַליק.

גרונע איז אהיימגעקומען. מײן פֿלונײטע האַלט בשׂתײקה; בײנױש שלאַפּט אױפּן פּײעקאַליק, אָדער ער מאַכט זײך שלאַפּנדיק. און אפּשר איז ער שױן נײשט געױען בײ די קלאַרע געדאַנקען. װאָרום, אזױ װי געצײל האַט'ן אַרױסגעװאָרפּן, האַט ער באַלד א נעשרײ געטון, אז ער װעט אױס־זאַגן, װו דער זון לײגט באַהאַלטן; און בײ קלאַרע געדאַנקען װאָלט בײנױש אזױנס נײשט געזאַגט.

װי עס איז געױען, אױף דער געצײלעכע האַבן די װערטער א גרױסן רושם געמאַכט. מײנע שונאים זאָלן אזױ װײסן פּון זײער לעבן, אױב בײנױש האַט נאָר געװוסט װו יונה־געצײל איז באַהאַלטן! נאָר — א יידענע — א מאמע! א בן־יחיד!... װאָס קלערט איר, — א שפּײד־קראַם האַט זי געהאַט, נעמט זי א טרעגער מיט א זעקל פּסחדיק מעל און הײסט זײך נאַכטראַגן צו גרונען —

זי קומט אַרױן... (נאָר א שאַד מײן װײב איז נײשטאָ! זי איז דאָך געױען דערבײ; אז זי דערצײלט, איז צו קײכן פאַר געלעכטער), זי קומט אַרױן, דעם טרעגער לאָזט זי אײן הױז.

„גוט מאַרגן, גרונע!“ גרונע ענטפּערט נײשט; װערט איר שױן פּײנצטער פאַר די אױגן. „װו— פּרעגט זי — איז בײנױש?“ — „דער שװאַרצער יאָר זאָל'ן װײסן!“ ענטפּערט גרונע און דרײט זײך אײבער צום קױמען, שױמט אַלץ דאָס יאײכל. איז ער דאָך א װ ד א י געגאַנגען מסורן! מײן געצײלעכע רופּט אַרױן דעם טרעגער, מען לײגט אָפּ דאָס זעקל מעל; גרונע זעט נײשט, אָדער מאַכט זײך נײשט זעענדיק, דער מזיק זאָל זי װײסן! די געצײלעכע הױבט אָן פּלאמען און צאַפּלען, „גרױנישע, מיר זענען דאָך קרױבם, אײן בלוט... רופּ'ן צוריק! לאָז ער מײך און זײן נשמה נײשט אומברענגען!“

אַצײנר ערשט האַט זײך גרונע אײבערגעדרייט. קײן נאַרײשע יידענע איז זי נײשט געױען, באַלד פאַרשטאַנען אײן װאָס עס גײט, אױסגענאַרט נאָך א פּאָר קערבלעך און געלאָפּן מכלומרשט אָפּזוכן בײנױשן...

אײן שמעטל איז באַלד א שם געװאָרן, אז בײנױש מ ס ר ט . . . און גרונע האַט הנאה געהאַט דערפּון... זי האַט געהאַלטן בײנױשן אױפּן פּײעקאַליק און נעסטראַשעט און געצאַפּט בײ אַלע באַלעבאַטיים, װו נאָר עס איז געױען עפעס א חטא.

— איז זי דאָך נאָר דער מסור געױען?

— פּרײער זי און דערנאָך ער אַלײן. פאַר האַרצדריקעניש האַט ער אָנגעהױבן צו טרײנקען; דערנאָך האַט ער זײך שױן אײן די שענקען אַרױם־

געוואלגערט און אליין געמאכט די קונץ. ער האָט שוין אפילו גרונען
א דרייער נישט געגעבן און אלץ פארשאשעט... א שאָד אזא כלי! וואָס פון
אים איז געוואָרן!

— וואָס איז געוואָרן?

— ער האָט זיך די קישקעס פארברענט... פריער נאָך איז ער משוגע
געוואָרן, אין די גאַסן אַרומגעלאָפן, אָדער וואַכנווייז ערגעץ הינטער אַ
צוים אָפגעלעגן... נאָר אהיים צו גרונען — באין אופן נישט! אז ער איז
שוין גאָר חרב געוואָרן, האָבן אים צען מענטשן נישט געקענט אריינפירן
צו גרונען אין שטוב אריין. ער האָט געשלאָגן, געביסן... מען האָט אים
געמוזט נעמען אין בית-המדרש אריין (דאָס אורחים-הויז איז שוין נישט
געווען) און דאָרט איז ער נופטר געוואָרן. מען האָט אים אפילו געוואָלט
ראטעווען, אַ מומחה גערופן, מען האָט תהלים געזאָגט...

— דער לַמ־דְּרוֹוִיוֹ"ניס אויך?

— אוודאי!

נו?

— אַ מענטש אָן קישקעס, טו עפעס!

דאס וואסער



ער וועג, דער זאמדיקער, שווערער וועג, קומט ארויס פון שיטערן,
 אויסגעקרימטן, פארקנידערטן נאָדל־וועלדל, וואָס עס האָט
 זיך, ווי מיין פּורמאן מאַציעי האָט מיר פּאַרטייטשט, נישט
 געלוינט אויסצוהאקן, און שניידט זיך ברייט אריין צווישן פּויערשע
 פעלדער מיט שיטערן האָבער.

מיטן שפיץ פון דער בייטש ווייזט מאַציעי אויפן האָבער, און מאַכט
 דיזעלבע טרויעריקע באַמערקונג:

— ער שטייט נאָך. עס לוינט זיך דען צו שניידן אזא האָבער?
 ער האַקט אָפּ און דרייט זיך צוריק איבער צו די פּערד, וואָס האָבן
 זיך באַנוצט מיט דער מינוט און אַראַפּגעכאַפּט זיך צום האָבער. דאָס
 לינקע, וואָס האָט שוין געהאַט אויסגעדרייט דעם קאַפּ צום בייסן, באַקומט
 א שמיץ —

— פּשאַק־עוו!

א שטילע טרויעריקע נאַכט, אָן אַ לבנה. שיטער, ווי דער האָבער
 אויפן פעלד, בלאַנקען פּאַרזייטע שטערנדלעך, עפעס מיד, פּאַרוואַגלט,
 עפעס ווי אַפּצוקומען... דאָס אויפלאַטערן פון פּויגל אין וואַלד יאָגט אונדז
 וואָס אַמאָל ווייניקער נאָך. שטיל, רעכטס אין יענער זייט פעלד, ציט זיך אַ
 לויזע קייט פון קאַרג־באַוואַקסענע בערגלעך, וואָס רוקן זיך פּויל און פּאַ־
 מעלעך צוריק, צוריק, ווי מאַדנע, שלעכט־געשוירענע שאַף. אָט איז איינע
 אַרויף אויף דער צווייטער און איז, רייטנדיק, פּאַרשטאַרט געוואָרן... די זון
 איז שוין לאַנג אַראָפּ קעגנאיבער. דער לעצטער ליכטיקער שטרייף, ביים
 זיים פון הימל, לעשט זיך פּאַמעלעך אויס אונטער צייטיקע, פּאַרשווומענע
 נעפֿל.

לינקס, פון צווישן שיטערן האָבער, ציטערן ארויס צעוואַרפענע
 פּלעמלעך.

- א דאָרף? פרעג איך.
- אונדזער דאָרף! ענטפערט מאציעי, און זעענדיק, אז איך האָב קיין חשק נישט, צו לאָזן אים שלאָפן, זיפצט ער אָפּ, זיך אונטערגעבנדיק, נעמט ארויס פון בוזים די ערדענע „פייקע“, שטופט זי אָן פול מיט מאכאַרקע און פארויכערט. ביים אויפלאמען פון שוועבעלע פאלט א רויט־לעכער שיין אויף זיין האלב־אויסגעדרייט פנים אין דער רעם פון אַ האָ־ריקער מיץ און א באוואקסענער „געמבע“.
- טאק, חזרט ער איבער, אונדזער דאָרף...
- וואָס אזוי צעוואָרפן?
- אזוי אויסגעקומען... דער פרייז האָט געמאַכט ידאחת מיט דער קאַמיסיע... מיר האָבן דען פארשטאנען?
- און יידן וווינען ביי אייך?
- ביי אונדז נישט. אויף אונדזערע פעלדער טאָר מען נישט, אויף פריצישע...
- און די פריצים לאָזן?
- נישט אומזיסט. און ווי איינער... ווער עס הערט נישט דעם גלח...
- זיי שאדטן אייך, די יידן?
- שאדטן? ער ווארפט אויף מיר א פאַרשנדיקן בליק, שוויינט אַ וויילע און גיט צו:
- אָבער וואָס טויגן זיי אונדז?
- אין פעלד ארבעטן זיי נישט. „נישט זייערע הענט“... און ווער וועט זיי געבן ערד? דאָס איז די פראגע! — אמאָל פלעגן זיי האַלטן די קרעטשמעס...
- האָט זיך געטרונקען?
- אַ זינדיקער מענטש...
- אויף באָרג?
- ווי אמאָל... פאר נייריאָר זיכער אויף באָרג.
- און דער ייד פלעגט פארשרייבן?
- אורדאי, וואָס דען, שענקען זאָל ער? ער האָט קיין ווייב און קינדער נישט? יעדערער קוקט אויף זיין ברויט...
- מיט א טאָפלט קריידל?
- ווער ווייסט? מײַנע פלעגט אזוי זאָגן... און האָט ווייטער געטרונקען אויף באָרג.
- זי אויך!

— זי אויך. מען מוז. א סך מאָל מוז מען — שיכורערהייט האָט זי
איינמאָל געוואָלט מאַשקען אונטערצינדן.

— וואָס פאר א מאַשעק?

— אונדזער מאַשעק... וואָס האָט דעמאָלט די קרעטשמע געהאַלטן...
היינט האָט ער ביי אונדז. אן ערלעכער מאן מאַשעק. מיטן
קריידל, ווייס איך נישט, נאָר אזוי — א גוטער מענטש... וואָס מען דארף;
א פעלדשער, א דאָקטאָר, אן אדוואָקאט... אלץ ווייסט ער, און פירט
אומעטום...

— און זי האָט אים נישט אונטערגעצונדן?

— ווי!... געלאָפן מיט א ברענענדיקן שייטהאַלץ אונטערצינדן און
געפאלן איבער דער גאס. עדהיום האָט זי א ברען אויף דער האנט, זי
איז מיט דער האנט אין פיער אריינגעפאלן. א געשריי געמאַכט... מען
האָט זי קוים אָפגעלאָשן... דערנאָך האָט זי מאַשקען איבערגעבעטן...
אודאי. און ער האָט איר מוחל געווען... א גוטער מענטש מאַשעק. אָט
שטייט ער דאָרט.

ער ווייזט ווייטער מיט דעם שפיץ בייטש פאר זיך, און איך זע נאָר אַ
שאַטן ביים ראנד פון וועג.

— דאָס שאַקלט זיך, זאָגט מאציעי, זיין כאלאט... א זאק טראָגט
ער אויף די פלייצעס. אודאי אין שמעטל אריין נאָך עפעס.

— וואָס-זשע שטייט ער?

— ער, וויל מען זאָל אים אריבערפירן איבערן וואסער.

— וואָס פאר אַ וואסער?

— דאָרט! ווייזט ער צום עק דאָרף.

דעם שפיגלדיקן ברייטן שטרייף אונטערן הימל האָב איך געהאַלטן
פאר טוי.

עס איז געווען נישט קיין טוי.

— דער פאן ווייסט נישט, אז דאָס יאָר האָבן מיר קיין רעגן און
קיין טוי נישט געהאַט? וואסער איז עס.

— מען וועט פאָרן איבער אַ פראָם?

— וואָס פאר אַ פראָם? ביז צום קנעכל וואסער... א שטייענדיקס...

— רעגן - וואסער?

— „מוסי!“... (דאכט זיך)

— פון די ארומיקע בערגלעך?

— מוסי...

מיר פאָרן ווייטער, און פון שאַטן ווערט טאַקע אן אמתער מאַשעק.
איך זע שוין, ווי די פּאַלעס פון כאלאט שאַקלען זיך. א ווייסע באַרד
ציטערט.

מיר האָבן זיך מיט אים אויסגעגלייכט, און ער האַלט זיך שוין ביים
ראַנד פון פּור.

— גוטן אָונט, מאַציעי!

— גוטן אָונט, מאַשעק!

— נעם מיך אויף איבערן וואסער —

— א צענערל!

— א פּאַפּיראַס!

— מיט א קאַפּיקע!

— צוויי פּאַפּיראַסן!...

דינגט זיך „מאַשעק“ מיטן פּויער, נאַכגייענדיק דער פּור אין שווערן
זאמד.

— בעט דעם פּריץ! — זאָגט ענדלעך מאַציעי.

און מאַשעק טוישט די האַנט, דרייט זיך איבער צו מיר. א מאַגע-
רער, גרייזגרויער ייד —

— פּאן — הויכט ער אָן — פּאַזוואָן —

נאָר ער ענדיקט נישט. ער האַט אַ בעסערן תּביעת־עין פּאַרן פּויער.
ער דערקענט באלד, אז דער פּריץ איז קיין אמתער פּריץ נישט, און ווינט
זיך שוין מיט „ראשו ורובו“ איבער דער פּור, ער האַט נאָר א ישוב, ווו
ער זאָל זיך צוועצן. אפשר צום פּויער? פּאַרט א דייטש!

נאָר איך האָב אים שוין אן אָרט געמאַכט נעבן מיר:

— זיצט ר' משה.

צוויי מאָל דארף מען אים נישט זאָגן, ער זיצט שוין און רעדט שוין:
ראשית — שלום-עליכם א ייד...

— השנית — א שיינעם דאנק! פון מאַציעים מאַכאַרקע קען מען
שיכור ווערן.

והשלשית:

— פון וואנען ווייסט עס א ייד, אז איך הייס משה? איר קענט מיך?

איך זאָג אים אויס, פון וואנען, און ער פון זיין זייט באַרואיקט מיך:

— נאָר איבערן וואסערל — זאָגט ער, דערנאָך נעם איך מיך

רעכטס... איר פּאַרט אוודאי לינקס?

ער הייבט מיך אָן פּאַרשן, און איך האַט אים איבער.

- ווי דאָס וואסער גלאַנצט, א שפיגל.
 — בא! אזא וואסער... און ער האקט אָפּ. איך דערפיל עפעס א
 באַהאַלטן ענין.
 — וואָס פאר א וואסער? רעגן-וואסער?
 — רעגן-וואסער! מאַכט ער פארדריסלעך — ווען איז געווען רעגן?
 — מוז זיין ערגעץ א קוואל?
 — ווו האָט איר דאָ א קוואל? צען מייל ארום נישט!
 — וואָס דען, ר' קרוב?
 — וואָס דען?! נאָרנישט.
 ער באַהאַלט עפעס א סוד.
 — פאָרט וואָס?
 — וואָס וועלן מיר רעדן פּוּסְטע רייד... וויל ער מיך אראָפּפירן פון
 וועג. זאָגט בעסער, נישט וואָס האַנדלט א ייד?
 איך וויל שוין וויסן, אז מיטן וואסערל איז נישט פשוט.
 און עפעס בלאַקס עס אזוי ווונדערלעך-רואיק אין דער שטילער
 נאַכט... און עפעס זאָגט ער דערויף נישט פראַסט, און רייסט דערפון קיין
 אויג נישט אָפּ, אין עפעס פיל איך, קלינגט אין זיין קול... איך מוז אים
 מאכן ריידענדיק.
 — עפעס — זאָג איך — דערציילט מען וועגן וואסערל!
 — מאלע וואָס... עט...
 עפעס געטרויט ער מיר נישט. איך דערלאנג אים א פאפיראַס; ער
 רויכערט נישט.
 — אפשר א קאפּ? — פרעג איך און נעם ארויס מיין פלעשל.
 — פאר מעריב!... כ'האָב מיך נאָרוואָס ארומגעגארטלט מיט דער
 פאטשיילקע מעריב צו דאוונען, הער איך — מען פאָרט. לויף איך ארויס
 און שטעל מיך ביים וועג. ס'איז קיין חיות נישט... געוויינלעך גיי איך
 אריבער צופּום, וואסער ביז צו די קנעכל, נאָר די וואָך, לאַדליכע, בין
 איך נישט בכו הבריאה... האָב איך מורא פאר פארקילן... פארשטייט ער
 מיך, מעריב וועל איך שוין דאוונען דאָרט (ער ווייזט מיטן פינגער רעכטס).
 און איר — טרינקט געזונטערהייט, לחים ולשלום!
 — אליין טרינקט איך נישט... און איך באַהאַלט צוריק דאָס פלעשל...
 — אפשר וועט איר אָפּדאווענען מעריב?
 — אויפן וועג דאוון איך נישט...
 — וויאָ! פאַלט אריין מאציע, זיך נעמענדיק בארג אויף.

- זעט איר! מאַכט ר' משה, — דאוון ביי א פויער!
ווייטער א פויוע.
- און ווי גייט עס אייך, ר' משה? — פרעג איך, צוריק אַנקניפנדיק.
— אָט פאראן א בורא עולם, לעבט מען.
ער בלייבט ווייטער שטיל. נישטאָ זיך אָן וואָס אַנצוטשעפּען.
— ווייסט איר וואָס, ר' משה?
— וואָס, למשל?
— דערציילט עפעס! עס איז אזוי שטיל... נישט היימלעך שטיל.
— וואָס פאלט אייך איין... וואָס זאָל איך דערציילן?
— כאַטש וועגן וואסערל... איר האָט דאָך א מעשה וועגן וואסערל?
— און אז איך האָב, ווילט איר האָבן פאַר וואָס צו לאַכן?
— חס־ושלום!
— און אפשר נישט — ווענדט זיך — היינטיקע
צייטן... „ציוניזם“?
— ווי קומט אהער „ציוניזם“?
— ווייס איך? נאָר עפעס פּלוצלינג איז אַ בערער געניש געוואָרן...
שיבה-בחורים ווערן ציוניסטן און ווארפן אוועק די ייִדישע טונעל אלעס
בייז... דייטשן ווערן ציוניסטן און כאפן זיך צוריק צו ייִדישקייט... נע-
נאַלטע בערד און ייִדישקייט... איך מיינ נישט אייך, דער... גיט ער צו
מיט אן איבערבטנדיקן שמייכל...
— ווי קומט דאָס צום וואסערל?
— עס קומט... אָט, זאָל אייך נישט פארדריסן... א דייטש, למשל,
ווערט פרום, האָט ער, למשל, יאַרצייט, גייט ער אריין אין א ייִדישע רעס-
טאָראַציע און הייסט זיך געבן פאר דער מאמעס נשמה וועגן — „קוגל“
— זיין ייִדישקייט איז קוגל... אייער ייִדישקייט איז אפשר מעשהלעך, איר
האָט יאַרצייט?
— און דאָך האָט ער מיר די מעשה דערציילט. ער האָט אפשר מער
געוואָלט דערציילן, ווי איך הערן!
— ווו היינט איז דאָס וואסערל, איז אמאָל א שטעטל געווען... אפילו
נישט קיין גרויס שטעטל, נאָר אזוי, דער עיקר איז געווען: פרנסה האָט מען
געהאט...
— און ווו איז עס אהינגעקומען?
— ווו איז אלץ אהינגעקומען? דאָ איז אמאָל וואָלד געווען... ווו

איז ער? ארום און ארום וואלד געווען... א „מאיאָנטעק“! אין יענער זייט וואלד איז א פ א ל א י צ געווען...

— כ'האָב געזען א חורבה...

— אויף שטיקער צעפאלט זי! דעמאָלט האָט אַ גראַף געווינט... און דער פאלאץ האָט ביינאָכט געלויבט מיט שטורקאצן זיבן מייל ארום... און דער וואלד האָט געלעבט א לעבן — געקלאַפט און גערוישט און געקנאָקט און געבילן... פריצים האָבן געפייפט, געבלאָזן אויף זייערע שופרות, להבדיל; און געיאָגט, און געשאָסן, און געהוליעט, און אויסגעזעצט זיך אויפן גראַז מיט מוזיק, מיט שטורקאצן... מיט ווייבער... און גענעסן און געטרונקען... און הינט האָבן געוואָיעט!...

נאָר אָנגעהויבן האָט זיך עס שוין...

אַראַפּצו האָבן שוין דייטשן געווינט, דעם וואַלד געהאַקט... אויף אַן אַנדער זייט — שינדל־מאַכער... מען פלעגט דורכפאַרן: וואָס אמאָל א הילצערן ביידל... פארן ביידל א פייערל... דער שינדל־מאַכער ארבעט ביים ליכט, דאָס ווייב קאָכט וועטשערע ביים פייערל... און פריילעך, מען זינגט... איין שינדל־מאַכער זינגט פיפנדיק צו צום צווייטן, איינער צום צווייטן, און אזוי גייט עס דרוי, פיר מאָל איבערן וואלד...

און ווו דאָס וואסערל איז, האָט גאָר פארצייטנס געווינט א ישובניק, דער פאָכטער... מיט דער צייט האָט ער זיך אַראַפּגעברענגט צוויי איידעמס... גענומען שנורן אויף קעסט, געהאלטן א מלמד... צוגעבויט הייזלעך... אַראַפּגעברענגט א שוחט... נאָך עטלעכע יאָר — א שטעטל.

און, ווי געזאָגט, א שטעטל מיט פרנסה!

דער פריץ האָט געשאָסן א האַז, דער „נאיאָווע“, אונטער זיינע פלייצעס — עלף, צוועלף פעלעכלעך בחצי חנם... היינט — דאָס מילכיסקס פון צען פאָלוואַרקן א מילכיסקס! היינט — אביסל תבואה... און דעם פריצם תבואה — נאָך אויפן פעלד, סאמע „קאָנדיציעס“ — און געוועלכ־לעך: שפּיז, בשמים... און ליכט און מער און אַלערליי וויינען... דער הויף דארף!

און דאָס ביסל יידלעך איז טאַקע געזעסן און געלערנט... די נשים האָבן געהאַנדלט... דעם „חמדת הימים'ס“ לייבלעכער ברודער איז דאָ רב געווען... אריינגעשיקט קיין וואַרשע א פאָר הינער מיט אביסל האָניק א צולאָג צו אַ שאלת־תשובה צום וואַרשעווער רב: אהובי אחי, היות... און אזוי ווייטער... מיט דער צייט: לומדים מופלגים, איידעמס פון די גרעסטע

ישיבות ארויס... קליין, נאָר, ווי זאָגט מען עס, מיט וואָג, א שטעמל מיט וואָג... עס האָט נאָרנישט געפעלט, אפילו א "למ"ד-ווי"ניק געווען...

— א וואסער-טרעגער?

— דווקא א קירזשנער! געדאכט האָט זיך, אפילו אן ערלעכער ייד, נאָר אן עס-הארץ דאוריתא... שטענדיק מיט די אויגן אין סידור; „אַשרי“ נישט אויסנווייניק. און קיין קול גייט אים ביים דאוונען פון מויל נישט אַרויס. אפילו ביים „למנצח“ נישט. ער מוז נעבעך, זאָגט מען, קיין עברי נישט קענען.. נאָר אזוי — נאָר פרום! ערביים-כפור, למשל, לאָזט ער זיך ב א מ ת שמיים, „עס זאָל ווייטן!“ בעט ער זיך רחמים ביים שמש, סוכות ווייטער שטייט ער אָפּ שעה'ן-לאַנג ביים רב הינטער דער טיר — ער וויל דווקא בענטשן מיט זיין אתרוג! פאר השענא-רבא ווערט ער נאָר נעלם אויף א טאָג — און ברענגט זיך, ווייסט דער בורא עלם פון וואנען, הושענות, וואָס די וועלט פארמאָגט נישט... וויים איך? אז ער נעמט קיין יתור נישט, מילא — ווער האָט דעמאָלט גענומען? נאָר פלוצים מאַכט זיך א מעשה... חול-המועד-פסח איז עס געווען, יא, חול-המועד פסח, און אפשר חול-המועד סוכות; נאָר זיכער חול-המועד, גייען פון ערגעץ א פאָר מענטשן ביינאכט. . . פון א שימחה, צי פון א חולה. בית המדרש-ליים, יונגע לייטלעך... ערגעץ זיך פארזעסן. פאראמפערט זיך אין לערנען... גייען זיי אזוי איבערן מאַרק — פארן קירזשנערס שטוב פארביי — ביים קירזשנער לייכט זיך... דורכן לאָדן לייכט זיך... פאלט זיי איין א חשד; יונגע לייט! באשר בכז, נאָך יום טוב איז באלד יריד, ארבעט ער, דער עס-הארץ, אויפן יריד אום חול-המועד, און באַלד האָט מען א סמך: ולא עם הארץ חסיד! ווילן זיי אים כאַפן... און עס איז לייכט צו כאַפן: דער לאָדן איז נאָר צוגעשפארט. גיט מען א קלאַפ אין לאָדן! וואָס האָבן זיי אָבער דערזען? דער קירזשנער זיצט ביי אַ חלבן ליכטל איבער אַ ספר און וויינט... מען זעט בחוש, ווי ער וויינט... טרערן גיסן זיך... ער קוקט אין ספר אריין און זיי גיסן זיך! און אין שטוב איז ליכטיק. נישט ווי פון אַ חלבן ליכטל, און ער טוט זיך זיינס און הערט נישט, און מען האָט גע-עפנט דעם לאָדן. בלייבן זיי שטיין דערשראָקן, מאַכן זיי שטיל צו דעם לאָדן... — זאָל עס בלייבן, זאָגן זיי, בסוד... ווער ווייסט, וואָס דאָס באַדייט... דאָס איז איינס. אין א פאָר יאָר שפעטער מאַכט זיך ווייטער אזא מעשה: פלוצלינג הערט זיך א משונהנער קלאנג, עס ווערט א קלאַ דלאַ פסיק, — באשר בכז, אז ערגעץ אין דער סביבה, נאָכדעם ווי עס איז גיפטר געוואָרן א מרא דאתרא, האָט קהל אראָפגעברענגט צוויי רבנים...

דאָס הייסט: כאלעבאטיס — איין רב און חסידים — א צווייטן רב... היינט איז מען געוויינט צו אזוינע זאכן. דעמאָלט — נאָך נישט א פשוטער חילול השם... מחלוקת... ווערט איין אסיפה, א צווייטע, א דרייטע — אהין אהער, עס בלייבט עס זאָל פסקענען דער לובלינער רב! וואָרום א מעשה — ביידע רבנים זענען לומדים, ערלעכע יידן, און ביידע זענען אראָפגעברענגט געוואָרן אין איין טאָג! דער איז אריינגעקומען פון מזרח־זייט, דער פון מערב־זייט און האָבן ביידע זיך געטראָפן פונקט אין מיטן מאַרק! גיי ווייס וועלכן אָפצושאפן!

— און וואָס האָט געזאָגט דער לובלינער רב?

— דאָס איז דאָך די מעשה, ער האָט אויך גאָרנישט געזאָגט... ער האָט נישט — זאָגט ער — קיין וואָג אָפצוועגן רבנים!... נאָר וואָס דען? און דאָ הויבט זיך ערשט אָן די מעשה... א קלא דלא פסיק, אז דער לובלינער רב האָט זיך אן עצה געגעבן, זיי זאָלן אראָפשיקן צוויי באַלעבאטיס אין דעם און דעם שטעטל אריין (ער האָט זיי אָנגערופן דאָס שטעטל) פרעגן זיך צו לייבל קירזשנער — לייבל האָט ער געהייסן — און וואָס לייבל קירזשנער וועט זאָגן, אזוי זאָל זיין... אזא קול איז ארויס. ווער האָט דערציילט? מען ווייסט נישט. זענען דאָ געווען פרעמדע מענטשן? עס ווייזט זיך אויס, אז עס זענען געווען. עס האָבן זיך ארומגעדרייט אין גאס צוויי פרעמדע לייט... משונהדיקע ספאָדיקלעך... נישט געהאנדלט, נישט געקויפט, נישט פארקויפט — גאָרנישט און נעלם געוואָרן. עס געפינט זיך שוין איינער, וואָס האָט זיי געזען ביי לייבל קירזשנערס שטוב... לויפט מען צום רב, ווייסט ער פון גאָרנישט. גייט, זאָגט ער, צו לייבלען און פרעגט, גייט מען און מען וויל פרעגן. זעט מען — לייבל פאקט זיך —
— ווו אהין פאָרט איר, ר' לייבל? — מען זאָגט אים שוין: „ר' לייבל“!

קיין ארץ ישראל פאָרט ער.

איר פארשטייט א מעשה? קוים זאָל ער נתגלה ווערן, פאָרט ער קיין ארץ ישראל...

— און ער איז געפאָרן?

— געפאָרן!

מאציעי שלאָפט.

דער וואָגן טרעפט אויף א צווייג פון א געוועזענעם בוים און

שפרינגט קאפויר. מען איז דאך אָפגעקומען מיט א קליין ביסל שרעק. מיר פאָרן ווייטער טריט ביי טריט און ר' משה הייבט צוריק אָן צו דערציילן.
— יאָ, — ווו האַלט איך? ביים אוועקפאָרן...

געווען איז אָבער נאָך איין ערלעכער ייד, אפילו א פּלומטעוואטער, בייזער ייד, א שטיק משוגעת — א דרדקי-מלמד, יאָסל בערציעס האָט ער געהייסן, און דעם יאָסל בערציעס שיקט ער רופן פארן אוועקפאָרן! ער דארף אים עפעס מוסר זיין...

די בויד שטייט גרייט, אָנגעפראָפט מיט פארשווינען און מען ווארט, און זיי שמועסן עפעס חדר בחדר אויפן אויער.

און עס איז געווען אַ וויכטיק ענין.

— זיי ווייסן, האָט ער אים מוסר געווען, אז דער שר של אש איז

אין כעס אויף אונדזער קהילה!...

— פארוואָס? פרעג איך.

— דאָס האָט טאקע יאָסל בערטשעס אויך געפרעגט, האָט ער אים אָבער נישט געזאָגט און אפשר נישט געוואָלט זאָגן, געזאָגט האָט ער, אז עס איז א נאנצער ענין, צו דערציילן באַריכות, און די בויד ווארט, און ער וויל נישט, דער בעל-עגלה זאָל שעלטן... נאָר אין כעס איז ער, און וויל דאָס גאנצע שטעטל פאַרברענען. מילא, כל-זמן—זאָגט ער—איך בין דאָ געווען, האָב איך נישט דערלאָזט... גאנצע נעכט בין איך געזעסן אי-בער הייליקע ספרים... דער שר-של-אש לאָזט א פונק אויף א שטרויענעם דאך, איך — אַ טרער אויפן ספר, און די טרער אויפן ספר פאַרלעשט דעם פונק אויפן דאך!... אַצינד פארשטייט איר, וואָס עס איז געווען חול-המועד, האָ? און אזוי כמה שנים — זאָגט ער — האָבן מיר זיך גע-באַרעט, ער — פייער; איך — וואסער! היינט — זאָגט ער — פאָר איך אוועק... וויל איך, זאָגט ער, אז דו, יאָסל בערטשעס, זאָלסט באַשיצן אויף מיין אָרט די קהילה... זאָלסט זיין ממלא מקומי.

גאנצע נעכט זיצן איבער ספרים און וויינען? — פרעגט יאָסל.

— דאָס נישט — זאָגט ער — נישט פאר דיין כוח! וועסט פאר חלשות באַלד איינשלאָפן... נאָר מוסר וועל איך דיר מוסר זיין צוויי שעות — איין שם אויף רעגן! וועסט דיך צו אים מתכוון זיין א י י ג-מ אַ ל, וועט אָנהייבן טריפן, וועסט נאָך קיין עננים נישט זען און טריפן וועט... וועסט דיך מתכוון זיין דאָס צו וו י י ט ע מאָל, וועלן קומען עננים און עס וועט זיין א שפּריי רעגן... וועסטו דיך אָבער מתכוון זיין צום ד ר י ט נ מאָל, וועלן אָנקומען נייע עננים ווי די בערג און

וועלן פארדעקן דעם גאנצן הימל, און עס וועט אראפפאלן א שלאגס־רעגן, וואָס וועט פארלעשן דאָס גרעסטע פייער!... וועסטו אָבער זען, אז עס איז גענוג — האָסטו א צווייטן שם — אויף טריקעניש. קוים וועסטו זיך מתכוון זיין צום שם, וועט קומען א ווינט פון מזרח־זייט און אויס־קערן די עננים, ווי מיט א בעזעם, און פאריאָגן זיי לאַרבע כנפות האָרץ. און דאָ וועט ארויס א תמוזדיקע זון, א מחיה, און כהר־עין וועט ווערן וואַרעם און טרוקן, ווי אונטערן אויוון... נאָר, הוי זהיר, צו ווי מאָל צום שם זאָלסטו דיך נישט מתכוון זיין, ווייל עס וועט ווערן א היץ, ממש א פייער, וואָס וועט פארברענען אלע תבואות און זלע גראָזן. און מענטשן, און בהמות, און חיות ועופות וועלן, חס־שלום, משוגע, מטורף ווערן... און עס וועט ווערן, חס־שלום, א שנת בצורת — א הונגער, רחמנא־ליצלן...

וכך־הוה! ...

עס גייט נישט אוועק א וואָך נאָך זיין אוועקפאָרן, קומט אָנצופאָרן פון אַלדי שוואַרצע יאָר מכלומרשט א דייטש, פּרענט זיך נאָך וועגן שוועלן און אנדער געהילץ. קויפן קויפט ער נישט, נאָר ער גייט אַרום מיט א פיפקע אין מויל און פּרענט אויס וועגן מקחים און פארשרייבט... פיפקעט און פארשרייבט, און עס באַווייזט זיך איינמאָל פארנאכט א ווינטל, און כאַפט אַרויס אַ פונק פון דער פיפקע, און יאָגט אַרויף אויף אַ שטרוי־ענעם דאָך! פארנאכט איז עס געווען...

דער עולם איז ביי מנחה... פאלן אַריין עטלעכע מאַרק־יידענעם: עס ברענט!... דעם און דעמס שפייכלער ברענט. איידער וואָס, איידער ווען — א שריפה ...

מען לויפט, מען שרייט, מען זוכט וואסער — דער ברונעם איז אָן אַ שטריק. ווו זענען די שטריק? מען לויפט צום „הויף“ נאָך נייע שטריק און דאָ פלאַקערט...

איז דאָך דאָ יאָסל בערטשעם, לויפט מען צו יאָסל בערטשעם, לויפט יאָסל בערטשעם אין מקווה, איז זיך טובל דריי מאָל און קומט אַרויף און איז זיך מתכוון צום שם — עס הייבט אָן טריפן... נאָכאַמאָל זיך מתכוון — אַ שפּרי־רעגן!... איז שוין אָבער געווען צו שפּעט, דאָס פייער פלאַקערט וואָס אַמאָל שטאַרקער... דאָס רעגן־וואַסער פאַלט זינדנדיק און קאָכנדיק אויפן פייער, עס זיט אַז קאָכט אין די אויערן!!! איז ער זיך נאָכאַמאָל מתכוון — נג, נו!... קומען אָן שוואַרצע וואָלָנס מאַרבע כנפות האַרץ — עס ווערט אַ געניסעריי, וואָס זאָל איך זאָגן, אַ מבוֹל!

— און פארלאָשן די שריפה? — פרעג איך... דער ייד ווערט
טרויעריק:
— איידער וואָס, איידער ווען, די שטאָט איז נהרב געוואָרן!
— צו שפעט?
— דאָס איז ראשית... והשנית — האָט יאָסל בערטשעם דעם
צווייטן שם פארגעסן! דאָס מכול האָט פארטרונקען דעם רעשט... און
זעט איר, דאָס וואַסער, וואָס איר זעט, איז אַ זיכר פון יענעם וואַסער...
עדיהום נישט אויסגעטריקנט...
— און ווי אזוי האָט עס פאָרט אויפגעהערט?
— ס'איז דאָך נאָריש — ענטפערט ער — קיין מכול האָט דאָך
נישט געקענט זיין — עס האָט דאָך געמוזט אַמאָל אויפהערן.
מיר פאָרן שוין אין וואסער אריין.
— הפלא ופלא! כאַפט זיך אַרויס ר' משה.
— וואָס? פרעג איך.
— אָט, אַז אַ וואַסער, און די פערד גייען... און מאַטשעי פּיפּ-
קעט... גלייך גאָרנישט!

ר' בערל

דאָס שטעטל רעשימ

— ר' בערל איז מסוכן! ר' בערל איז שטארק, שטארק שלאָף! ר' בערל גוססעט! מען דארף, נעבעך, רחמים... א כשרער ייד, א כשרע נשמה, אזא פרומע!

אזוי האָט מען געקרעכט אין רעדל אין גאס.

— ווער איז ר' בערל? — פרעג איך.

— ווי הייסט? איר קענט נישט ר' בערלען? ר' בערלען קענט

איר נישט?

מען האָט מיך אָנגעקוקט ווי א ווילדן מענטש; גלייך איך וואָלט

געקומען פון הינטער די הרייחושך.

— רבותים, — האָב אַך מיך פארענטפערט, — איך בין דאָך

נישט קיין היגער, ווי לאַנג בין אַך דען דאָ?

— פונדעסטוועגן! ווער קען נישט אזא ייד. אזא ייד! אַ קינד פון

דער וויג דארף קענען ר' בערלען! ער איז אַן אמתער ייד. ווען אלע יידן

זאָלן אזוי זיין, וואָלט שוין לאַנג משיח געקומען!

מהיכירתי, טראכט איך מיר, זאָלן אלע יידן גוט און פרום זיין

און זאָל משיח קומען!

איך שטויס מיך, אַז ר' בערלעלע איז אוודאי אַ ייד אַ למדן, א בעל-

צדקה, דערצו נאָך אַ פ ר ו מ ע ר ייד.

איך דערמאן מיך, אַז איך האָב ווירקלעך אַמאָל געזען א ספר פון

אַ טשאַכנאווקער מחבר!

— דאָס האָט ער עס געמאכט אויף טהרות? — פרעג איך.

דער עולם ציט די אַקסלען: ר' בערלעלע, זאָגט מען, האָט קיין ספרים

נישט געשריבן, ער איז אפילו נישט קיין גרויסער למדן... אזוי דאָרט:
 אַ פרק משניות, א שטיקל עין-יעקב און דאָס אויך — קוים, קוים —
 האָ, טראַכט איך מיר, אז נישט קיין מופלג — איז ער גלאַט גע-
 ווען א בעל-צדקה! דאָס שטעטל האָט א שיל, א בית-המדרש, א שטיקל
 „אורחים-הויז“, וואָס דינט אינאיינוועגס פאר א הקדש... עס איז דאָ א
 מיקווה... און איך פרעג: וועלכעס פון זיי האָט ר' בערל געבויט?
 דער עולם אָבער מיינט — איך מאַך חוּזק; ר' בערעלע האָט נישט
 געבויט: נישט קיין בית-המדרש, נישט קיין מיקווה, נישט קיין „אורחים-
 הויז“...

— ער איז געווען — זאָגט מען מיר — ב ט ב ע נאָר אַ קאַרגער!
 נישט אויסגעערעט זאָל עס זיין, ער האָט אַן פּראָצענט קיין ייד קיין דרייער
 נישט געבאָרגט... עס זאָל אים נישט זיין צו גנאי, ער האָט אפילו קיינ-
 מאָל קיין פלעט אויף שבת נישט אַהוימגענומען... ערב יום-כּפור, אז ער
 פלעגט שוין יאָ אַריינװארפן אין דער „קערה“ אַ האַרטן דרייער, האָט
 אים אויך, נישט צו זינדיקן מיט די רייד, די האַנט געציטערט...
 — אַ װונדערלעכע זאָך, — באַמערקט איינער, — אַלע פרומע יידן,
 אַלע אמתע יידן זענען קאַרג! פון וואַנען נעמט זיך, אז געלט גיבן נאָר
 די דייטשן? אַלע צדקה-חברות, אַלע כשרע הלוואות מאַכן דייטשן, און
 די אמת-פרומע לייט האַלטן זיך גאָר פון דערווייטן. למשׁל, ר' בערל,
 נישט אויסגעערעט זאָל עס זיין, ער איז דאָך געווען א נהרג על פחות
 משווה פרומה...

דער עולם קלערט תירוצים און איך גיי צו אַן אַנדער רעדל.
 — וויי צו די יאָר! — קלאָגט מען. — ר' בערעלע, ר' בערעלע!
 אינגאנצן זיבעציק יאָר! עס איז געבעך זייער ביטער, זייער ביטער!
 — האָ, — טראַכט איך מיר, — שוין דאָס צווייטע רעדל, עס
 מוז דאָך עפעס זיין! איינער קרעכצט:
 — וויי איז מיר, אַזא מיוחס!
 איז ער נישט, טראַכט איך מיר, עפעס אַן „אייניקל“, האָט ער
 נישט זכות-אבות?

— ע! — רופט זיך דערווייל אַן דער צווייטער, — וואָס פאַר אַ
 מיוחס! דער טאַטע זיינער איז געווען אַ שענקער. פון אבות-אבותיו
 איז ער קיין מיוחס נישט, מילא פון ווייבס צד...
 — פון ווייבס צד ווייסט מען...
 — נאָר גלאַט — יחוס עצמו! אַ קלייניקייט ר' בערעלע! פּהי!

— פהי! פהי! — מאכט דער צווייטער. — פהי, פהי, פהי! — דער דריטער.

— יידן, בעט איך מיך, זאגט מיר פאָרט, ווער ר' בערעלע איז! מען האָט מיך ווייטער אָנגעקוקט ווי אַ ווילדן מענטש. איך גיי אזוי דורך דעם גאַנצן מאַרק, וויפל עס שטייען רעדלעך, אזוי פיל מאָל הער איך אַלץ קרעכצן: ר' בערעלע, ר' בערעלע. קיין איינדיק ציט וואָרט פון געשעפט. גאַנץ טשאַכנאָוקע לעבט, זעט אויס, פון גרייטן, שניידט קופּאָנעס, האָט נישט וואָס צו זאָרגן.

איך זע, ווי אַ וואַסער־טרענער פארלירט פּלוּצלינג, אין מיטן גאַס, צוויי קאַנען וואַסער, די קלעפּקעס פון די געשפּרענגטע קאַנען שווימען אַוועק! גאָר נישט געוואַרט האָט ער נעבעך! מען האָט אים ראַפּטיג געזאָגט, אַז ר' בערל שטאַרבט! אַ יידענע האָט, דורך דער אייגענער סיבה, אָנגעהויבן שרייען: געוואַלד און געוואַלד! עס שטיקט זי, עס איז איר נישט גוט, עס עקט זיך איר לעבן! באַלד רינגלט זי אַרום אַ חברה ווייבער, אין שאַלן, אין טשעפּקעס, מיט טיכלעך אויף די קעפּ, טייל בלוזיז אין האַרבנדער, איינע די אַנדערע וויל איבערשרייען... אויס סינאה, ווערט אַ יללה, אַ געפּילדער.

— יידן, בני־דחמנים, — שרייט אַלע איבער אַ פּיסטל פון אַ גבאיטע, — יידן בני־דחמנים, וואָס שווייגט איר? לאָז מען עפעס טון, לאָז מען ראַטעווען! מיר ווייבער וואַלטן יאָ געטון, גאָר וואָס קענען וויר בער טון? שוואַכע נשמות, פינצטערע נפשות!... די גאַנצע גאס ווערט פול מיט געוויין.

עס מוז דאָך עפעס זיין, טראַכט איך. עס פאַלט מיר איין, אַז ר' בערל איז, על־כל־פּנים, דער גרויסער ערלעכער מאַן. „עסקת באמונה“ איז אַ גרויסע זאַך, אפשר האָט ער גאָר משיב געווען אַ גרויסע אבידה. — הערט גאָר, ר' קרוב, פרעג איך איינעם, מיט וואָס האַנדלט ר' בערל?

— ר' בערל, — ציט ער מיט די אַקסלען, — האָט קיינמאָל נישט געהאַנדלט; כל־זמן דאָס ווייב האָט געלעבט, האָט זי געהאַט אַ שענק, אַ פּראָסטע שענק... מען האָט אַפּילו גערעדט אויף דער שענק... פאַר־שטייט איר, אַ יידענע! איר דאגה, זעסטו, וואָס עס טוט זיך דאָרט אינעם פינצטערן חדר... עס איז געווען גאָר אַ מיאוסע שענק... עס האָט נישט איינמאָל דעם עולם פאַרדראָסן... אַז מען האָט אָבער געזען, אַז ר' בערל שווייגט, האָט מען אויך געשוויגן.

עס בלייבט נישט מער נאָר אַ פּראָסטער „ירא-שמים!“ אויפן אָרט פון תורה — תעניתים; אויפן אָרט פון ערלעך האַנדלען — כוונה מיט — זייט מיר מוחל — נאָך עפעס...
ווייס איך? א כשל-ברך, א הלש, א „בעל-בכיה“... און נאָך אַזוינע יידישע מעלות...
איך קלער נאָך פון „גלגול שלג“: א קשיא אויף א מעשה. ווייניק; שניי פּאַראַן?
אַזוי טראַכטנדיק, גיי איך צוריק אויף דער סטאַנציע, אויסצופּרענגן די הימישע לייט.

מיין סטאַנציע איז געווען, ווי געוויינלעך אין אזא שטעטל, די צווייטע שטוב פון א שענק. נאָר היינט האָט אַלץ אַנדערש אויסגעזען! די שענק-שטוב איז ליידיק: דער באַלעבאָס איז נישטאָ. געלאָפּן, דאָכט זיך, צופּוס, צו ר' בערעלעס רבין, דערציילן אים ווי עס האַלט. „דער רבי, זאָל לעבן, ווייסט אַוודאי אַלץ אַליין, נאָר דער דרך איז, מען זאָל אים מודיע זיין.“ די באַלעבאָסטע איז געלאָפּן אויפן הייליקן אָרט. די שנור רייסט איין די שיל, דער איידעם פירט דאָס רעדל ביים תהלים-זאָגן אין בית-המדרש... ביי דער שענק שטייט א צעשויערט דינסט-מיידל, מיט וועלכן איך האָב מורא צו רעדן, עס איז דאָך טשאַכנאַווקע! איך גיי גלייך אין מיין שטוב אַריין, זען מיך שרייבן בריוו.

איך דעהער: ר' בערעלע! און אייל מיך צו דער טיר: אין שענק שטייען שוין צוויי יידן. איינער אַרומגעבונדן מיט א שטריק, א סימן פון אַ טרעגער; דער צווייטער מיט א גרויסער רויטער נאָז, א סימן-מובהק פון א „חברה-נושאים-מאָן“.

— הערסטו ברודער, — מאַכט דער חברה-נושאים-מאָן, — שלעכט איז זייער, נאָר סייוויסי, א קאַפּ מוז מען מאַכן! ר' בערעלע — ער זאָל נאָר אויף מינע הענט נישט קומען, מאַריד-ימים זאָל ער זיין, — האָט אויך ליב אַ קאַפּ, אָבער נאָר שטאַרק! באַ, ווען איך האָב א שענק, וואָלט איך מיך אַנדערש געפירט; ביי מיר האָט אַ ווייב קיין דעה נישט... נאָר ר' בערעלע! נעבעך... דאָס מרשעת פלעגט אים אַוועקיאַנגן ווי אַ קאַץ פון דער מילך! אַ שטילער ייד, נעבעך... נישט געוואָלט זיך קרינגן... פאַר דאָס אין שטיבל — אַ תיקון, אַ יאַרצייט, פלעגט ער שוין אָפּדאַווענען דער ערשטער, דער ערשטער אַ ברכה מאַכן.

— אַרוואַ, אַרוואַ! — באַווונדערט דער טרעגער.

מען האָט זיי אָנגעגאָסן בראַנפן.
 — דרייסיק יאָר האָב איך מיט אים צוזאמען געדאוונט, — מאַכט
 דער חברה-נושאים-מאָן מיט גאוה.
 — טאַקע אַ זכיה! — ענטפערט דער טרעגער.
 — לחיים!
 — לחיים טובים ולשלום! ר' בערעלען צו'ן רפואה שלימה: וואָס
 שאַדט עס, גאָט, ברוך הוא, לאָז ער נאָך עטלעכע יאָר דאָ דאווענען.
 — קיין גרויסער דאווענער, — רופט זיך אָן דער חברה-נושאים-
 מאָן, — איז ער קיינמאָל נישט געווען; ער איז נאָך פון די ערשטע קאָצקער!

געשלאָפן א גאנצע נאַכט בין איך נ י ש מ. עס איז געווען
 סכנת-נפשות אין שטעטל. אַלע מאָל האָבן מיך אויפגעוועקט אַנדערע
 קולות. אין מיטן דער נאַכט האָב איך דערהערט, ווי מיין באַלעבאָס, ר'
 יונה, איז געקומען. ער האָט געברענגט פון רבין א ידיעה, אַז מען דארף
 רחמים! און, קריכנדיק מיט די שטיוול אין בעט אַריין, אָנגעזאָגט דעם
 עולם, מען זאָל אים אַלע מאָל וועקן און זאָגן וואָס עס הערט זיך.
 און אַלע פערטל שעה כמעט האָט עמעץ אַנדערש א זעץ געטון אין
 לאָדן:

— יונה, הערסטו? ר' בערעלע, קיין עין-הרע נישט, שוויצט! ר'
 בערעלע ניסט, ר' בערעלע דאָס, ר' בערעלע — יענץ! ... פארטאָג איז אין
 לאָדן אַריין ווי אַ דונער; די שויבן האָבן געפלאַצט, עטלעכע שטיקלעך
 גלאָז זענען צו מיר אין בעט אַריין. דאָס האָט מען גערופן ר' יונה צו
 יציאת-נשמה. אַצינד איז ערשט געוואָרן אַ געוויין, דאָס גאנצע שטעטל
 איז ווי איינגעזונקען געוואָרן אין אַ ים פון טרערן. עס האָט זיך מיר גע-
 דאַכט, אַז איך שוויים אַרום מיטן בעטל אין אַ מבול. עס האָט מיך געשויד-
 דערט. אַלע מייענע טויטע קרובים האָבן זיך מיר אויפגעוועקט אין זיכרון,
 און איך האָב מיטגעוויינט מיט טשאַכנאווע.

אויפן טאָג ערשט איז שטיל געוואָרן. איך בין איינגעשלאָפן און
 האָב מיך אויפגעכאַפט ערשט פאַרנאַכט צו דער לוויה...

מען האָט געטראָגן די מיטה אין שיל אַריין; דער רב איז אַרויף אויפן
 בעלעמער... דער רב נעבעך פאַרהיקעט זיך... שפייט... שטעלט זיך, מיט
 דער גאנצער וועלט צוגלייך, אויפן פּסוק: בכו בכה להולך. צוויי זייגער
 שעה נאָכאַנאַנד קוועטשט ער די אַלטע אויגן מיטן אַלטן פּסוק; צוויי

זיינער שעה האָב איך מיך געלאָזט פֿרעסן און דריקן, און האָב ד אַך איר
 בער ר' בערעלען קיין וואָרט נישט געהערט.
 צוריקגייענדיק פון דער לווייה, פֿרעג איך מיין באַלעכאָס, אויב ר'
 בערל איז אן עושר געווען.

— אַ זעכציק טויזנטער! — ענטפֿערט ער בקיצור.
 — אַלץ פון דער שענק? — פֿרעג איך פֿאַרווונדערט.
 — היד ה' תקצר? — זאָגט ר' יונה.
 — הערט נאָר, — פֿרעג איך ווייטער, — האָט ער עפעס אָפֿגעזאָגט
 אויף עולמות?
 דערווייל רוקט זיך צו אַ יונגערמאַן מיט אַ פנים פון אַ בן־תורה,
 און כאַפט אַן מיין באַלעכאָס ביים לאַץ.
 — הערסט, יונה, עס וועט זיין אַ שיינער דין־תורה... אַ שורא
 דדינא...

— וואָס איז? — פֿרעגט ר' יונה.
 — הערסט דאָך, ר' בערל, זכרונ־לברכה, האָט פֿאַרזאָגט אַ תמיכה
 זיין שוועסטער, דער אלמנה. געזאָגט האָט ער כהאי לישנא: מען זאָל איר
 געבן זעכציק רובל אַ יאָר — פינף רובל אַ חודש...
 — איך בין דאָך געווען דערביי, — ענטפֿערט אומגעדולדיק ר'
 יונה, — וואָס איז דער דין־תורה?
 — שוטה! און „ואָדר“?

ר' יוחנן נבאי

(א מעשהלע)



יד, אָנגעהאָרעוועט פון קהלשער ארבעט, איז ר' יוחנן נבאי גע-
קומען אהיים. אין דער קיך איז אים שוין אקעגנגעקומען דער
ריח פון עסן, פונעם פלייש און די געקאכטע עפל. און ער איז
שנעל געגאנגען ווייטער אין דעם צווייטן צימער אריין, דאָרט האָט אים
אָבער דאָס ווייב זינס, סאָשע, נישט פריינטלעך אויפגענומען.

— בטלן! — האָט זי געשריגן מיט געבייזער ווי דער גבאי האָט
זיך נאָר געוויזן אויף דער שוועל.

— וואָס בייזערסטו דיך אזוי? — האָט זי דער גבאי געפרעגט,
ווערנד ער האָט זיך אנדרעגעזעצט אויף אַ בענקל אָפרוען.

— ער פרעגט נאָך, וואָס איך בייזער מיך! תמיד ביסטו פארנומען
מיט קהל־זאכן און וועסטו, בטלן, עפעס טון פאר דיר?

— פאר מיר? — האָט זיך דער גבאי געוונדערט — וואָס האָב
איך דען פאר מיר צו טון? אונדזערע קינדער זענען שוין, ברוך־השם,

זעלבסטשטענדיקע מענטשן און אונדז אַליין, דאָכט זיך, פעלט אויך נאָר
נישט... און וואָס האָב איך צו טון? — אַרומקוקנדיק זיך אין שטוב,

ניט ער נאָך צו: דאָס בעט זע איך איז צוגעבעט אָן מיר, די כלים זענען
אויסגעפוצט אָן מיין הילף; די ווענט האָב איך אַפילו נישט אָנגערירט

און איך זע דאָך נישט אויף זיי קיין פיצל שפינוועבס. דער טיש איז שוין
צוגעגרייט. דאָס טישטעך איז ווייס ווי שניי, די גאָפֿל־מעסער און די לעפל

בלישטשען ווי גאָלד. איך זע אויך אַ געמאַכטן רעטעך, אַביסל געריבענעם
כריין, אַ פלעשל בראַנפן...

— הער שוין אויף מיט דיינע גריימען און גיי דיך בעסער וואַשן!

— ניין, סאָשע, איך וועל מיך נישט פריער גיין וואַשן, ביז דו

וועסט נישט אַליין מודה זיין, אַז איך בין גערעכט. דאָ אין דערהיים האָב
איך נאָרנישט וואָס צו טון, אָבער דאָרט אין דעם בית־המדרש האָב איך

א סך צו טון, ווייל ווער וועט זיך דערמיט אָפגעבן, אז נישט איך? אפשר יאָסקע קרעמער, וואָס האָט נישט קיינמאָל קיין צייט אפילו צו עסן? צי אפשר יחיאל דער דאָרפנייער, וואָס גייט אוועק פון דער היים שבת-צור נאַכטס תיכה נאָך הדלָה און קומט אַהיים ערשט פרייטיק אין דער שפּעט? צי אפשר ראובן פּראָצענטניק, וואָס לויפט זיך אָן אַ גאַנצן טאַג צווישן די אַרעמע לייט, צוזאַמענצונעמען די עטלעכע זעקסערלעך פּראָצענט? אָדער אפשר איינער פון די אַרעמע בעל-מלאכות, וואָס מוזן נעבעך שווער און ביטער אַרבעטן אויף פּרנסה?

— לאָמיר שוין געמאָך! איך בין שוין נישט בייז...

— שאַדט נישט. איך ווייס, אז די ביסט שוין נישט בייז. איך וויל דיר אָבער נאָך באַוווּזן, אז איך טו פאַר מיינעטוועגן אויך. אַט קוק, סאָשע, קוק אָן מיין ווייסע באָרד און פּאות! מיין נישט, אז איך בין נאָך אַ יונגער מענטש. מען מוז זיך שוין טאַקע אָנגרייטן אין וועג אַרײַן...

— אין וועג אַרײַן? וואָס פאַר אַ וועג? — פּרענט סאָשע פאַרווונג-דערט. זי האָט זיך אָבער באַלד געכאַפּט, וואָס ער מיינט און האָט אויס-גערופּן מיט שרעק: חס-ושלום! חס-ושלום! רעד נישט, רעד נישט! אַל תּפתח פּה לְשׁוֹן!

— האָב נישט קיין מורא, סאָשע. דו ביסט שוין אויך עלטער פון 20 יאָר... און וואָס וועלן מיר טון, אז מען וועט אונז דאָרט פּרעגן, וואָס מיר האָבן אַזוינס געטון אויף דער וועלט? וואָס וועלן מיר אויף דעם ענטפערן? אפשר וועלן מיר זאָגן, אז מיר האָבן דאָ געגעסן און געז טרונקען? און וואָס וועט דער אייבערשטער זאָגן? דו, למשל, וועסט דיך נאָך קענען באַרימען, אז דו האָסט עוסק געווען מיט הכנסת-כּלה...

— זיי שטיל! — בעט זיך סאָשע. זי האָט מורא, עס וועט איר שאַטן צום שכר אויף יענער וועלט.

— איבער דעם וויל איך אויך טון עפעס גוטס...

— זייער גוט, זייער גוט. טו ווי דו ווילסט. גיי דיך נאָר וואַשן...

— נאָך עפעס — זאָגט דער גבאי ווייטער — געדענקסט נאָך, סאָ-

שע, דאָס זיידענע חופּה-קלייד דיינס מיט די זילבערנע פּאַסן?

— צי איך געדענק!

— אפשר וואָלסטו עס געגעבן אויף אַ פּרוכּת?

— זייער גוט. איך גיי שוין...

— וואַרט, סאָשע-לעבן, איך האָב עס שוין אַליין גענומען. עס הענגט

שוין אויפן אַרױן-קורש!

— גנב! — שמייכלט סאָשע.

אצינד ערשט גייט זיך ר' יוחנן וואשן און עסט מיט אפּעטיט.
בענטשט און גייט שלאָפּן.

ר' יוחנן גבאי איז אנטשלאָפּן געוואָרן, און זיין נשמה איז געפּלויגן
אין הימל אַרײַן, און האָט דאָרט איינגעשריבן אינעם בוך צווישן די
מצוות:

„איך, יוחנן בן־שרה, האָב געאַרבעט א גאנצן טאָג א הייליקע אַר־
בעט, איך האָב מיר אין זין געהאט: איך און מיין ווייב סאָשע זיצן אין
א שיין הויז, בשעת גאָטס הויז, דאָס הייליקע בית־המדרש, איז בוי־פעליק
און באַדאַרף אַ רעפּאַראַציע. איך האָב איבער דעם געדונגען בעל־מלאכות,
דאָס הויז צו רעפּאַרירן. היינט האָט מען אויך געבראכט צוויי נייע בענק
און א נייעם טיש. איך האָב אויך געהייסן רייניקן די פּאָדלאָגע, די ווענט
און אַלע כלי־קודש. איך האָב אויך אַנידערגעשטעלט א נייעם לייכטער
פּאַרן עמוד ביי דער מזרח־וואַנט. אויף דעם איז געווען אין דער קאַסע
בסך־הכל 300 גילדן, דאָס איבעריקע האָב איך געמוזט דערלייגן פון מיין
קעשענע — 45 גילדן מיט 18 גראַש. אויפן חשבון פון מיין ווייב סאָשע
האָב איך געלאָזט מאכן דאָס זיידענע פּרוכת, חוץ הכנסת־כלה, וואָס זי
באַשעפּטיקט זיך דערמיט. גאָט זאָל עס איר געדענקען צום גוטן! אין בית־
המדרש איז אַלצדינג געענדיקט געוואָרן גאַנץ גוט. און איך האָב אָנגע־
זאָגט דעם שמש, ער זאָל, חלילה וחלילה, נישט מער אַרײַנלאָזן קיינעם
געכטיקן אין בית־המדרש, גאָטס הויז זאָל נישט מער זיין קיין שלאָף־
שטוב פאַר „אַרחי־פּרחי“. ער זאָל געדענקען צו פאַרשליסן ביינאַכט דאָס
בית־המדרש“...

ר' יוחנן גבאים נשמה האָט נאָך אַלץ געשריבן, איז געקומען צו
פּליען אן אנדערע נשמה און האָט איינגעשריבן אין איר בוך די דאָזיקע
ווערטער:

„איך, בערל בן־יהודית, בין שוין א זיבעציקער. אזוי לאַנג ווי איך
האָב נאָר געהאט כוח, האָב איך געאַרבעט אויף פרנסה. ווי איך בין אָבער
אַלט געוואָרן און האָב פאַרלוירן דעם כוח, האָב איך שוין מער נישט גע־
קענט פאַרדינען, און האָב געמוזט אָנהייבן גיין אין די הייזער. תחילת איז
מיר אפּילו נישט שלעכט געווען. איך האָב שטענדיק געהאט צו עסן. די
באַלעבאַטים האָבן מיר גוט געקענט און האָבן מיר געשטיצט. לאַנגזאַם
בין איך זיי אָבער נימאס געוואָרן, און מען האָט מיר שוין זעלמענער דער־

לאנגט א שטיקל ברויט! מאַנכעס מאַל — א טרוקנס, וואָס איך האָב עס אפילו נישט געקענט צעקויען, ווייל איך האָב נישט מער קיין ציין... איך האָב איינגעזען, אז איך וועל מוזן אין מיין שטאָט שטאַרבן פאר הונגער, האָב איך מיך אוועקגעלאָזט פון מיין שטאָט און בין דאָ אַהערגעקומען. די קעלט איז געווען זייער גרויס, און איך האָב געוואָלט גיין אין בית-המדרש אַריין נעכטיקן, אזוי ווי מען איז זיך געוויינטלעך נוהג ביי יידן. דער שמש האָט אָבער פארשלאָסן די טיר, און האָט מיך נישט אַריינגעלאָזט. דער גבאי האָט אים אָנגעזאָגט, ער זאָל נישט לאָזן קיינעם נעכטיקן אין בית-המדרש, גאָטס הויז זאָל נישט ווערן קיין אַכסניא... אַצינד שלאָף איך אויף דעם גאס און די קעלט פּרעסט מיר אַרויס דעם מאַרץ פון די אַלטע פאַרדאַרטע ביינער מיינע. איך בין הונגעריק און עס איז מיר שרעקלעך קאַלט... פּרעג איך דיך, רבונגו של עולם, ווער באַדאַרף גיכער האָבן דאָס בית-המדרש, דו אָדער א י ד ?"

און עס איז אַרויס אַ בת-קול פון הימל: „רופט ביידע צום בית-דין של מעלה!"
און צומאָרגנס אינדערפרי האָט מען געפונען טויט: דעם גבאי ר' יוחנן ביי זיך אינדערהיים אויפן בעט; און אן אלטן אַרעמאן — געפרוירן, אויף דער גאס נעבן דעם בית-המדרש...

אייזיקל שוחט

1.

א מלמד שטארבט פלוצלינג אוועק



אך צוואנציק יאָר קנעלן, און דווקא אין די רייכסטע הייזער פון שטעטל, איז אביגדורל-מלמד אוועקגעפאלן אויפן האלדז; עס האָט זיך אים בלוט געוויזן, דאָס קול באהאלטן, און דערצו איז ער שטארק אָפגעפאלן.

— א שאָד נעבעך — זיפצט מען אין שטעטל — א ייד אַ למדן און א גוטער מלמד!

און עלנט איז אביגדורל ווי א שטיין. אהערגעקומען קנעלן איז ער אַלס יונגערמאַן פון דער פרעמד; קיין קרוב, קיין גואל... דערצו נאָך אַן אַלמין מיט אַ פיריעריק יינגל... איבער דער גאנצער צייט האָט זיך אים קיין קינדער נישט געהאַלטן; דאָס לעצטע מאָל איז זי געשטאַרבן אין קימפּעט, און ניי פרעג נאָט א קשיא.

קהל האָט דאָך אביגדורלען אין זין!

ערשטנס — איז געבליבן אין בית-המדרש — איז קיין יושר נישט, מען זאָל אים דאָס מעמד צונעמען; ער וועט דאָך נעבעך אויסגיין ווי אַ ליכט! שווינדזוכט, זאָנט מען אפילו, איז אַנשטעקנדיק, זאָל מען זאָגן! מיר ווייסן, אַז החיים-והמות איז טאקע נאָר ביי גאָט, ברוד-הוא, אין דער האַנט; אַז אַן זיין ידיעה האָט דער מלאך-המוות קיין שליטה נישט; אַן זיין וויסן וועט זיך קיינעם קיין האָר נישט קרימען. — אזוי איז געבליבן אין בית-המדרש אינדערפרי ביי שחרית, פאַרנאַכט ביי מינחה ומעריב, און דאָך איז זיך דאָס מעמד צעקראָכן.

אַנגעהויבן קאַליע מאכן האָט אַ „נחות-דרגא“ — אַן אויפגעקור מענער באַלעבאָס, דעם מומחהס אַ לייבלעך שוועסטערקינד; נאָך אים האָבן זיך די רעשט באַלעבאָטים צוריקגעצויגן...

קהל קאָן דאָך נישט צווען, א ייד — אַ למדן זאָל שטאַרבן, חס־
ושלום, פאר הונגער.

טון מוז מען! עם איז א מצווה און א יושר צוזאמען. אויפן וועג
ליגט דאָך די שאלה: ווער דארף טון? דאָס נאנצע בית־המדרש־
זאָגט, אַז דער עיקר חוב פאלט אויף די באַלעבאַטיים, וואָס האָבן אים דאָס
הדר צענומען. די ווייטער זאָגן: כל ישראל ערבים זה בזה, און אויס־
האַלטן א ייד אַ למדן איז מחויב גאַנץ קהל. זיי וועלן זיך די הענט נישט
אַפּוואַשן, נישט שטיין פונדערווייטנס, נאָר דעם גאַנצן עול אויף זיך
קענען זיי נישט נעמען!

דערפון מאכט זיך אַ צווייטע שאלה: ווו האָט קהל געלט? עם זע־
נען פאַראַן דריי דאָזאַרצעס, נאָר דער אמתער ראש־הקהל, דער מושל־
בכפה, איז ר' שמערל, א פרומער, מתונתדיקער, שטילער משניות־ייד...
און ר' שמערל זאָגט, אַז אויספירן מיט דער הכנסה, וואָס קהל האָט, קאָן
ער נישט, אַז איין גראַשן זעט נישט דעם צווייטן, אַז קהל איז אַ געלע־
כערטער זאַק, אַז ער מוז צוליגן פון דער קעשענע! און — איינס פון די
ביידע: אָדער ער וועט זיך מוזן גען מיט דעם ווייב, וואָס טוט אַן מעשים,
אָדער אַוועקוואַרפן קהל; זאָל אַן אַנדערער גיין אין ספּאַדיק! מילא! דאָס
— זאָגט מען — איז נאָך נישט פון די גרויסע זאַכן; דערויף איז נאָך
דאָ אַ תשובה: אָדער מען קלויבט אויס אַן אַנדערן ראש־וראשון, אָדער
— טוט מען זיך אַן אַנדער עצה. היינו: מען מאַכט אויף וואָס עם איז אַ
פונדוש! ווייט דאַרף מען נישט זוכן: שבת־ליכט, כל־מיני שפּיוז... נאָ־
סע הייוון זענען שוין פארדינגען, מאכט מען פון טרוקענע. אַנישט זאָל
מען פארדינגען נאָך אויף דריי יאָר דאָס באָד. און אפשר איז גלייכער
אויפצונעמען א שוחט. די דריי גייען אין גאָלד, זאָל נאָך אַ ייד, נישט
דווקא ר' שמערל אַ קרוב, האָבן פרנסה, און קהל — אַ פאָר גראַשן! און
אַ פונדוש דארף מען סיי־וויסוי: דער שילדאָך שיילט זיך, די מקווה דארף
דעפאַראַציע, אַנישט זענען די נשים מסוכן. היינט איז שוין, ברוך־השם,
די תלמוד־תורה בטל עלטלעכע יאָר, שוין צייט עם זאָל אויף איר אויך אַן
אויפרעכטונג קומען...

און באַשטייט קהל נישט אויף די אַלע פלענער, זאָל מען מאַכן אַ
נדבה, אַ שיינע נדבה! זאָל מען גיין מבית־לבית! קעסט־קינדער, וואָס
האָבן, ברוך־השם, צייט און געזונטע פיס, פּעלט נישט, קיין עין־הרע!
דערווייל האָט מען אביגדורלען אָפּגעזאָגט פון דער דירה.
דעם טאָג האָט ער פארבראַכט ווי עם איז. אַביסל אין בית־המדרש,

אביסל אין באקאנטע שטיבער. ווו ער איז געקומען מיטן יינגל, האָט מען זיי מיט עפעס מכבד געווען: אביסל בראָנפן (פארן קינד — ז י ס ן בראָנפן), א שטיקעלע לעקעך... נאָר אויף נאכטלעגער האָט זיי קיינער נישט פארבעטן. נאָך מינחה-מעריב איז אביגדורל מיטן יינגל געבליבן אליין אין בית-המדרש; אפילו די, וואָס לערנען געוויינלעך נאָכן דאווענען, האָבן זיך אויך אָנגעהויבן צו אײלן אַהיים.

נאָך אַ פאַר שעה איז אין גרויסן, לערן בית-המדרש אביגדורלען קאַלט געוואָרן! ער האָט איבערגעלאָזט דאָס קינד, וואָס איז איינגעשלאָפן אויף דער באַנק, און איז זיך געגאַנגען אָנוואַרעמען צו אַ בעקער, ווו מען אַרבעט די גאַנצע נאַכט. מען האָט אים דערלויבט, און ער האָט זיך געזעצט ביי דער וואַנט, נישט ווייט פון ברענענדיקן אויוון. אַ ליבע וואַרעם האָט אים דורכגענומען און ער איז איינגעשלאָפן. עס האָט אים קיינער נישט געוועקט און ער איז געשלאָפן ביז שפּעט אין דער פּרי.

די צווייטע נאַכט איז ער געקומען שוין מיטן יינגל צוזאַמען זיך וואַרעמען. ער האָט פארנומען דאָס זעלבע אָרט, דאָס יינגל האָט זיך געזעצט דערנעבן און אָנגעשפּאַרט דאָס קעפל אויפן פּאַטערס שוים. זיי זענען ביידע אזוי געשלאָפן ביז אינדערפרי.

אזוי האָט געדויערט עטלעכע טעג; ביז די פּאָליציי איז געוואָר געדוואָרן. סכנת-נפשות האָט זיך געטון! דער בעקער איז שיר-נישט געגאַנגען אין תּפּיסה, ער האָט זיך קוים אויסגעקויפט מיט עטלעכע רובל און געהתמעט, אַז מער לאָזט ער אביגדורלען אין שטוב נישט אַריין. אַרט עפעס די פּאָליציי, אַז אביגדורל איז אַ ייד אַ למדן? עטלעכע באַלעבאטיים זענען אפילו געגאַנגען בעטן, ווו מען דאַרף, נאָר וואָס איז היינטיקע צייטן ווערט אַ בקשה פון אַ ייד.

אביגדורל איז געגאַנגען אין באַד אַריין... ווייטער דאָס זעלבע: די פּאָליציי מישט זיך אַריין און וויל פאַרמאַכן דאָס באַד מיט דער מיקווה! שפּאַרן זיך טאָר מען נישט; עס איז באמת אַ חורבה. רעד אַ וואָרט — לייגט מען אַ חותם, וועט קאָסטן אַ טויזנטער. עדהיום ווייסט מען נישט, ווער דער מסור איז געווען... געמוזט האָט מען דאָך מסרן, די פּאָליציי מישט זיך אליין נישט אַריין!

סירוויסיי, אביגדורל מיטן יינגל האָבן שוין נישט ווו צו גיין; זיי זענען געבליבן אין קאַלטן בית-המדרש.

דעמאָלט איז טאקע דאָס רחמנות אויפן פּאַטער מיטן קינד נאָך

גרעסער געוואָרן! מען האָט ערשט דערזען, אז זיי האָבן ביידע נישט קיין העמד אויפן לייב.

איצט האָט שוין דאָס גאַנצע בית-המדרש מודה געווען, אז אַביגדורף פאַלט אויף קהל. נאָר וואָס זאָל קהל טון? מען האָט זיך איבערגעלייגט, און מען איז געקומען צו דער דעה, אז דאָס באָד פאַרדינגען אויף דרוי יאָר קען מען נישט. דערווייל איז עס אַ מפורֿת. קיינער וועט קיין דרייער נישט געבן, ביז מען וועט עס נישט פאַריכטן.

אַ נייעם שוחט אויפגעמען איז אַ געפערלעכע זאַך; אָן מחלוקת וועט עס נישט צונויין... און ווי לאַנג איז נאָר, אז דורך אַ מחלוקת פון שוחטים האָט אַ האַלבע שטאָט געצאָלט שטראָף פאַר פאַטענטן? — אויף דעם איז מען שוין אין גלות!

מיט געפרעסטע הייוון, האָט זיך אַרויסגעוויזן, האַנדלען מער קריסטן ווי יידן... אַ פונדוש אויף שפיז וועלן די בעלי-מלאכות נישט צולאָזן. בעלי-מלאכות און חברה-נושאים זענען איין קניפל; וועט זיך באַלד אָנר הייבן אַן עסק מיט חברה-קדישאַ.

אויף עופות — וויל דער רוב באַלעבאָטים נישט. זיי זאָגן, אז אויב עס וועט זיין אַ פונדוש, וועלן זיי אויפהערן עסן עופות... אויך קאָן דער פון אַרויס אַ פרצה קעגן שחיטת-הויז! פיש זענען אזוי אויך ממון-קורה... און אַפלייגן אויף דער לאַנגער באַנק טאָר מען פאַרט נישט; על-כן — מוז מען צוזאמענעמען אַ נדבה. מען הייבט שוין אָן קלערן: מי זמי ההולכיִם? ווער מיט וועמען?

נאָר — אַ מענטש דענקט און גאָט לענקט.

אין שטילן מאַרק איז פּלוצלינג אין מיטן דער וואָך, אין אַ פּראַסטן דינסטיק, אַ געפילדער געוואָרן: אַהר'לע בעל-עגלה, מיט זיין בריטשקע, מיט זיינע פּערדלעך ווי די לייבן, טרייבט, יאָגט אויף-און-אַפּ, איבער בערג און טאָל, שטיין און בייזן; אויף-און-אַפּ, אַהין און צוריק, אז עס פאַרהילכט די אויערן! אין בריטשקע זיצט ר' גבריאַלמשע. פון דער רעכטער טער זייט האַלט אים אונטער דאָס צווייטע, צי דאָס דריטע ווייב, פון לינקער זייט — דער מומחה פון שטאָט. ביידע קלאַפּן דעם בעל-עגלה אין קארק אַרײַן: פּאָר! פּאָר! גולן! אַ כּפרה צען פּערד פאַר אַ מענטש! ר' גבריאַלמשען האָט זיך, לאַ-עליכט, אַ דאַרם איבערגעדרייט. ער האָט שוין, זאָגט מען, קוועקזילבער גענומען, טייל זאָגן אַפּילו: פיזעם אויך! און פּריער גאָט און דערנאָך אַהר'לע מיט זיינע לייבן, קענען אים

ראטעווען. דערווייל איז נישט גוט! דער אלטער חברה-קדישא-שמש, וואָס האָט שוין געזען מער מתים, ווי אַן אנדערער לעבעדיקע, זאָגט, אַז אויב די קישקע גלייכט זיך נישט אויס נאָך אַהר'לעס טרייבן איבערן מאַרק, איז נאָר נישט גוט; מוז שוין דאָרט זיין א קשר של סימא, דארף מען טאקע גרויס רחמים! ... מען האָט אַראָפּגעבראכט פון ערגעץ א דאָקטאָר, האָט ער אויך מודה געווען, אַז נאָר איין נאָט קאָן העלפּן...

פון א נדבה-מאָכן פאר אביגדורלען האָט מען פּלוצלינג אויפגעהערט צו רעדן. פאַרוואָס? קיינער ברענגט עס נישט איבער די ליפּן, נאָר יע-דערער ווייסט די סיבה... דער חודש-גבאי פון חברה-קדישא בלאָזט זיך שוין: ער רעדט שוין מיט עלטערע יידן בלשון „אַתּה“, דערלאַנגט שוין קיינעם קיין שמעק טאכאק נישט. זאָג אים: גוט-מאָרגן, הערט ער קוים! ער ווייס, אַז עס גייט זיין ממשלה!

און קהל האָט מיט ר' גבריאלטשען אַ לאַנגן, לאַנגן השבון. נישט נאָר אביגדורל וועט אויפגעריכט ווערן! א ייד, קיין עין-הרע, א גביר: דריי הייזער, צוויי שפייכלער, באַר נאָר אַ מטמון און — אַן קינדער! א מענטש, ר"ס, זאָל קיין שליטה נישט האָבן אויף זיין אייגענעם גראַשן... קיין קעה, קיין מעות-חטין, קיין „מאיר בעל-הנס“, קיין אורח אויף שבת, גאָרנישט! פורים ווערט ער כלומרשט קראַנק און פאַרמאכט טיר און טויער! זייט ער האָט דאָס לעצטע מאָל חתונה געהאט, צוריק מיט א יאָר צוואנציק, האָט ער קהל אפילו מיט לעקעך און באַנפן נישט מהנה געווען...

קיין שלעכטס, חסד-שלום, ווינטשט קיינער נישט. א ייד בלייבט א ייד. דעם רבונר-של-עולם וועט קיינער קיין עצה נישט געבן, נאָר וואָס אמת איז אמת.

ביי אַהר'לע בעל-עגלה איז שוין אַ פּערד געפּאָלן און עס העלפט נישט! להבדיל, דער חברה-קדישא-גבאי האָט שוין אפילו פאר זיין אייגן ווייב קיין דרך-אריץ נישט! ...

היינטיקע צייטן אָבער געשען אויך אַמאָל ניסים. זעלטן, דאָך טרעפט זיך! גבריאלטשע האָט מנדר געווען עטלעכע פונט ליכט אין שיל אַריון, און עס האָט אָנגעשלאָגן! ר' גבריאלטשע איז אויפגעשטאַנען תחית-המתים! דערפאר איז אביגדורל נעבעך, להבדיל בין החיים והמתים, פּלוצ-לינג אוועקגעשטאַרבן! ...

2.

א טרוקענע לוויה

א לוויה האָט אַביגדורל געהאַט גאָר אַ זעלטענע: קינד און קייט!
דאָך איז זי געווען — איך קען מיך אַנדערש נישט אויסדריקן — אַ טרוך
קענע לוויה! עס איז קיין אלמנה, קיין יתומה נישט געבליבן.

עס איז נישטאָ פאַר די ווייבער אין וואָס זיך אָנצוכאַפּן. מען
חלשט נישט, עס וויינט זיך אַפילו נישט רעכט! דער אָרעמער יתום ווייסט
נאָך אַפילו נישט, וואָס אַ קבר איז, וואָס געשטאַרבן הייסט! ער איז מער
צעשראָקן, ווי פארוויינט! די ווייבער האָבן זיך ווירקלעך נישט אין וואָס
אָנצוהאַלטן. אז איינע דערמאנט זיך גראָד אין איר אייגענער ברענענדער
צרה און לאָזט אַרויס אַ קול, בלייבט עס ווי הענגען אין דער לופט, קיין
נער כאַפּט נישט אונטער, ציט נישט ווייטער; עס ווערט ווי פאַרגליווערט,
ווי דערשטיקט.

די ווייבער זענען דעריבער באלד אָפּגעשטאַנען.
און יונה באַז, דער גבאי פון הברה-נושאים פון היינטיקן חודש,
האַט עס באַמערקט און נאָכגעשריגן:
— אַהיים, נשים, אַהיים! אַ לוויה אָן געוויין, איז ווי אַ חתונה אָן
קלעזמער, נישט פאַר אייך געדאַכט!

די ווייבער שעלטן דעם „לאַנגן יונה“ פון ווייטן, גאָר זיי טרעטן אָפּ.
די מענער האַלטן אויך נישט לאַנג פּלאַץ.
פאַריאָגטע קרעמער און אזוי עלטערע און שוואַכע באַלעבאַטיים,
גייען נאָך צו יעדערער ביז אין זיין עק גאס. אַנדערע באַגלייטן די מיטה
ביז אין עק שטאַט און שטעלן זיך אָפּ. וווּ מען בלייבט שטיין, קלאַפט מען
אָן אין דער ערשטער בעסטער שויב, און אין שטוב ווייסט מען שוין,
וואָס דאָס קלאַפן באַטייט: באלד באַווייזט זיך עמעצער מיט אַ קוואַרט
וואַסער, צו וואַשן די הענט. דער עולם באַניסט די נעגל, קרעכט אָפּ, זאָגט
וואָס מען דאַרף, און גייט זיך זיין וועג, אַהיים, צי אין געשעפט אַריין.
יונגע באַלעבעסלעך, קעסט-עסער, בני-תורה, וואָס האָבן ביי
אַביגדורלען געלערנט, אָדער נאָר אַמאָל מיט אים פון תורה גערעדט, פירן
די מיטה אויס דער שטאַט אַרויס, צום בית-עלמין זענען זיי דאָך נישט צו-
געקומען. עס איז אַ שיינער, ליכטיקער טאַג, נעמט מען זיך רעכטס צום
טייכל, די הענט צו וואַשן. טייל ווילן אַביסל שפּאַצירן הינטער דער שטאַט.

עקסטרא צוליב דעם ארויסגיין לוינט זיך נישט, נאָר אז מען איז שוין דאָ!... אנדערע וועלן זיך שוין אינאיינוועגס אָפּבאָדן.

פארשיט דאָס קבר, אונטערנגעזאָגט דעם יתום דעם קדיש, האָבן שוין נאָר עטלעכע מלמדים. דאָך זיי יאָגן זיך אויך צוריק, אין די חדרים אַרײַן; די תלמידים האָבן שוין דאָרט געמוזט „די גאנצע וועלט איבערקערן“...

דאָס ברעטל מיטן „פה נטמן“, די מצבה אויף דערווייל, וואָס וועט שוין געווים בלייבן אויף שטענדיק, שטעקט אין קבר אַרײַן יונה באַץ און שעלט דערביי מיט טויטע קללות אַלע באַלעבאַטים... די כוחות האָבן זיי אים צוגענומען, דעם מאַרך פון די ביינער אַרויסגעצויגן און אוועקגע-וואָרפן, ווי אַ שאַל פון אן אויסגעפרעסטער לימענע...

די נושאים פארמאכן דאָס בית-עלמין. —

אין שטאַט אַרײַן איז אַ וויאָרסט וועגס. די זון האַלט שוין אין אונ-טערגיין. מען וועט קומען צו מנחה און אפשר וועט נאָך צייט זיין צו כאַפן אַ טרינס בראַנפן; צו דער אַרבעט וועט מען זיך שוין נישט זעצן. גייט מען טריט ביי טריט און מען שעלט די באַלעבאַטים פאר זייער אַכזריש האַרץ...

נישט נאָר קעגן מלמדים זענען די באַלעבאַטים נישט יוצא... ווי אזוי באַהאַנדלען זיי אַרעמעלייט בכלל און בעלי-מלאכות בפרט?! — באַלד פאַרגעסט מען אָנעם ניפטר און מען גייט איבער צו די לעבעדיקע צרות: אַרעמעלייט זענען אין חברה-נושאים, באַלעבאַטים שטייען איבער זיי אין חברה-קדישא. די חברה נושאים ארבעט צום טויט, די חברה-קדישא נעמט צו דאָס גאַנצע געלט פאר די גבאימס קרובים; פאר עטלעכע ליידיק-נייער, טעלער-לעקער... צי האָט דען אַ בעל-מלאכה א דעה אין שטאַט? ווער נעמט אויף אַ חזן? באַלעבאַטים! פרעג זיי בחרם, צי איז עס אַ כשרער טרעל, צי אַ קריי פון אַ האַן! פרעג זיי בחרם, וואָס אַ „וואָלאַך“, וואָס אַ „יעלה“ איז, און די טרעלבייכער נעמען אויף חזנים! ווער מאכט שוחטים? באַלעבאַטים! שמערל ראש-הקהל, ימח-שמו! דריי קרובים — דריי שוחטים! עס וואָלט שוין אפילו צייט געווען, צו מאַכן אַ שטיקל מרידה, איז פונקט אַ יקרות... יונה באַץ האָט געוואָלט שוין אָנהייבן איינקויפן אויף דער סעודה, וואָס חברה מאכט פון יאָר צו יאָר, — איז צו גאַרנישט צוצור-טרעטן... און אז עס איז יקרות, האָט דער בעל-מלאכה קיין קוראזש נישט... פון דער סעודה קומט מען ארויף אויף דער פאַראַיאָריקער און היינטעריקער קלפי, וואָס גייט גאַרנישט צו ערלעך. שטענדיק מוז זיין שווינדל, א. א. וו.

און דער אַרעמער יתום גייט נאָך פון הינטן א פארגעסענער, א דערשראָקענער... די אויגן זענען ארויסגעזעצט, דאָס דארע פנימל — אין פאסן, פון די טרערן. וואָס זיי האָבן געלאָזט איבער די אינגערניכטע באַקן. די ליפלעך ציטערן אים נאָך פון פריערדיקן געוויין... ער פילט אפילו קיין הונגער נישט, כאַטש ער האָט נאָך היינט אין זיין מויל נישט געהאט.

קינדער קענען דאָך לאַנג נישט טרויערן. עס מאַכן אויף זיך אויפֿ- מערקזאם די שטיינער, וואָס ליגן אין די זייטן פון שאַסיי. יעדעס שטיקל וועגס ליגט אַ שטיין אויף אַ קליין בערגעלע ערד, אַרומגערעמט מיט גראַז; פון דערווייטנס קוקט אויף אים יעדער שטיין מיט א גרויס אויג; אז ער קומט צו נענטער, זעט ער, אז עס איז אן אויסגעמאָלט ראַד מיט א ציפער אינדערמיט. נאָכוואָס די שטיינער נוצן, איז אים נישט אינ- טערעסאנט צו וויסן, נאָר אריבערשפרינגען איבער אזא שטיין דארף מען פרווון. עס געראַט אים, און ער איילט זיך שוין אנטקעגן דעם צווייטן שטיין, איבער וועלכן ער שפרינגט נאָך געשיקטער, און אזוי ווייטער, ביז ער מיינט אויס די נושאים.

— זע נאָר, זע, — דער יתום!

— נעבעך, באַרוועס! — באַמערקט יונה באַן מיט א זיפן.

— מיינע האָבן אויך קיין שטיוועלעך נישט, ענטפערט העשל היטלמאכער.

— אָבער טאטע-מאמע האָבן זיי — מאַכט יונה באַן.

— פי! — פייפט אונטער בערל דער צוקער-בעקער. דאָס הייסט;

אז טאטע-מאמע פארדינען נישט, העלפן זיי א סך!

דער אַונט פאלט צו, אונטערן הימל באַווייזט זיך א רירעוודיקע כמארע שוואַלבן. די לופט ווערט פול שוואַלבן-לשון, פול גערויש פון פלינג... א געשפילעריו, א געפיסקערי, א געיענ! שפילנדיק, לאָזן זיך עטלעכע שוואַלבן אראַפּ; אַט רייסן זיך אַפּ נאָך עטלעכע און מאַכן משונה קונציקע רעדער, אלץ נידעריקער און נידעריקער... דער יתום בלייבט שטיין מיט אן אָפן מויל, קוקנדיק אויף די שוואַלבן. אין א רגע ארום רייסן זיך אים פון האַלדז ארויס משונהנע טענער. ער וויל נאָכמאכן דאָס געשריי פון די פייגעלעך. די פיסלעך הייבן זיך, און טאנצן אונטער אים, גלייך ער וויל זיי נאָכפליען. און ער קלאַטשט מיט די הענטלעך פאר גרויס שמחה, קוקנדיק אויף דער לוסטיקער באַנדע אין דער לופט. פּלוצלינג כאַפט ער א פּאַר שטיינדלעך און צילט זיך צו די שוואַלבן, וואָס לאָזן זיך אמנידעריקסטן אראַפּ!

— ערשט נאך קדיש! — מאכט העשל-היטלמאכער מיט א ברוגז-
 קול — כדאי צו האָבן און אויפצוהאָדעווען...
 — וואָס ווייסט א קינד? — זאָגט יונה באַז ...
 — אן ערשט געבוירן קאלב — מאכט העשל — בלעקט אויך א צייט
 נאָך דער קו ...
 — א קו — מאכט דער צוקער-בעקער — איז אַ מאמע נישט אַ
 טאטע, און אַ יינגל איז קיין קאלב נישט.
 יונה באַז רופט צו דעם יתום:
 — קום נאָר אהער, שייגעצל!
 ווי ווייך יונה באַצט קול איז נישט געווען, איז דאָך דער יתום פאַר-
 ציטערט געוואָרן. די פרייד, דער שמייכל זענען אים אראָפּ פון פנימל. אויף
 זייער אַרם שטייט שוין צוריק די שטומפיקע שרעק. נישט גערן גייט ער צו.
 יונה באַז נעמט אים אָן ביי דער האנט.
 — קום, יינגעלע... איך וויל דיך אהיימפירן.
 — ווו האָט א הונט א הויז — וויצלט דער צוקער-בעקער. און יונה
 באַז פארטראכט זיך. דאָך לאָזט ער שוין דעם יתוםס האנט פון זיינער
 נישט ארויס...
 די נושאים נייען שוין שטיל צו צו דער שטאָט. זיי באַמערקן נישט,
 אז דער יתום האָט זיך אָנגעשלאָגן אָן א שטיין און טאנצט אונטער אויף
 איין פיסל.
 פאר שרעק האָט ער אפילו קיין זיפּז נישט געטון. —

3.

יונה באַז און זיינע חברים

איז אָנהויב שטאָט, ווו עס שוידן זיך די געסלעך, רעכטס צום בית-
 המדרש און לינקס צום חברה-נושאים שילכל, שטעלט יונה אַפּ זיינע
 חברים און פרעגט פאַרזאָרגט:
 — וואָס טוט מען מיטן יתום?
 — א שידוך! — וויצלט, ווי זיין שטייגער איז, דער צוקער-בעקער.
 — פיר אים אין בית-המדרש אריין! — מאכט העשל היטל-מאכער.
 — און נאָר?

— האָסט ווייניק דיינע קינדער? — פרעגט דער צוקער-בעקער.
 — זאָלן באלעבאטיס זאָרגן — מאַכט דער היטל-מאכער.
 א! — פייפט אונטער יונה באַץ — איר געדענקט כאַנטשעס דער
 משונענערס יינגל... וווּ איז ער היינט?
 — אין תפיסה — ענטפערט דער צוקער-בעקער גלייכגילטיק.
 — עס איז אים בעסער, ווי מיינע אין דערהיים — מיינט העשל מיט
 א זיפץ.
 — יידן — זאָגט יונה ערנסט — זינדיקט נישט מיט די רייד.
 — נו? — פרעגן ביידע.
 — הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגן — מאַכט יונה מיט א פארעני-
 דערט קול — דער יתום איז געבליבן מיט אונדז... עס איז נישט פראַסט...
 עס איז מן-הסתם אזוי באַשערט...
 — עט!
 — ניין, נישט עט! פארוואָס איז ער מיט קיינעם נישט אהיימגע-
 גאנגען, נאָר מיט אונדז געבליבן?
 — מיר זענען די לעצטע געווען...
 — דאָס אלץ איז א הימל-זאך... אויף א יתום קוקט מען... מיר טאָרן
 אים נישט אָפלאַזן...
 יענע ציען מיט די פלייצעס. עפעס איז זיי היינט יונה צו ערנסט, צו
 פרום; עפעס נישט דאָס וואָס שטענדיק. דאָך וואַרפן זיי אן אויג אויפן
 קינד, און בלייבן אויך פארציטערט: א דערשראָקן, פארציטערט פייגעלעך;
 עס שניידט ביים האַרץ.
 — ווי הייסטו יינגעלעך? פרעגט דער צוקער-בעקער ווייך.
 — דודל — שטאַמלט קוים ארויס דאָס קינד.
 — נו? — פרעגט ווייטער יונה.
 זיי שווייגן.
 — גיט אן עצה — בעט זיך יונה.
 נאָר די חברים האָבן זיך שוין אָפגעשאַקלט, און מער אויפן יתום
 וועלן זיי שוין נישט קוקן.
 — נעם אים צו דיר — זאָגן ביידע, נישט אויפהייבנדיק די אויגן
 פון דער ערד.
 און די אישה מיינע?
 זיי שווייגן. דער עולם ווייסט, אז ביי יונתן אין דער היים פירט
 שרהלע די מלוכה. אז דער לאַנגער יונה, קוים דארף ער אהיימגיין, לאָזט

ער, שוין אויפן וועג, אראָפּ דעם קאַפּ. ביי דער טיר, איידער ער לייגט ארויף די האנט אויף דער קלאַמקע, האָט ער נאָך אַ ישוב, צי קען ער נישט נאָך ערנען אוועקגיין. אויב נישט, ביינט ער זיך נאָך טיפער איין און עפנט. אין שטוב איז ער שוין אין דרייען געבויגן... יונה דער בעל-דברן, דער ראש-וראשון אויף יעדער סעודה, ביי יעדן מנין, דער טרינקער, דער פא-טשער, די שרעק פאר רב און קהל, דער יונה קען אינדערהיים קיין צוויי נישט ציילן... עס איז אים נישט צו דערקענען!

— זי וואָלט אים פאראימערט דאָס לעבן! — זאָגט יונה — איר אייגענע וויינט זי קיין פרייע מינע... — ענדיקט ער מיט א זיפץ.

— און וווּ ביסטו צו אלדע שווארצע יאָר!

— וואָס זאָל איך טון מיט א יידענע?

די נושאים שווייגן. וואָרום באמת, וואָס טוט מען מיט אַן אישה? א באַלעבאָס, אז ער קריכט אונטער דער פעל, פאטשט מען אמאָל אויס; דעם רב — ענטפערט מען א גראָב וואָרט, פאַרקריכט ער אין א מויזן-לאָך... אָבער אַן אישה מיט יללות, מיט נעגעלעך... אויף דעם איז שוין קיין הילף נישט פאראן.

— ווייסטו וואָס, העשל — כאַפּט זיך יונה אויף, ווי פון שלאָף —

נעם אים צו דיר.

— משוגע ביסטו, מטורף! איך האָב פאר מינע קיין ברויט נישט...

שיינע ירידים היינט!

— פאר צאָלן, מיין איך!

— ווער וועט צאָלן?

וויפּל ווילסטו א וואָך?

— כאַטש א רובל א וואָך — ענטפערט העשל.

— אָבער, ווער וועט צאָלן — פרעגט ער ווייטער. מען ווייסט, אז

דאָס קניפּל איז ביי שרהלען, נישט ביי יונה אין האַנט; ער קריגט אפילו אויף קיין טרונק בראַנפן נישט; כאַטש פרנסה איז, ברוך השם, דאָ, אַ קעסלמאַכער איז ער אַ גוטער!

— און אז באַלעבאָטים וועלן צאָלן?! — פרעגט יונה.

— אָ! זיי לויפן שוין!

— זיי מוזן צאָלן — גיט יונה א טופ מיטן פּוס.

— יונה! — מאַכט דער צוקער-בעקער — לאָז דיך נישט גלוסטן!

מיש דיך נישט אין קהלישע זאַכן; שוין לאַנג נישט געווען קיין מחלוקת! ווילסט ווייטער א פיער אונטערצינדן!

העשל ראָט אויך דאָס זעלבע:
 — ניב מיר איבער דעם יתום, איך וועל אים אָפּפירן אין בית-
 המדרש אריין.
 — אָפּפירן וועל איך אים אליין — זאָגט יונה מיט א הארטער
 שטימע.

—הא! אז דו האָסט זיך אָנגעציעפעט!
 ביידע נושאים הייבן מיט די פלייצעס און גייען זייער וועגס.
 יונה שטייט אביסל פארטראַכט. א מינוט שפעטער שרייט ער זיי נאָך:
 — העשל, געדענק, פאר א רובל א וואָך!
 — איך געדענק! ענטפערט העשל פון ווייטן.
 — עפעס א דיבוק איז אין אים אריין... רחמנא ליצלן! — מאַכט
 דער צוקער־בעקער.
 — נו, א רחמנות איז טאקע — ענטפערט העשל.
 — אוודאי איז א רחמנות, — מאַכט דער צוקער־בעקער, — נאָר
 הערסטו, ברודער, וואָס איך וועל דיר זאָגן? רחמנות איז א טייערער ביסן
 פאר אַרעמע לייט!
 זיי נעמען זיך אָן א זייט און טרעטן אָפּ אין דער ערשטער בעסטער
 שענק אויף א טרונק־בראָנפן.
 יונה שטייט נאָך אליז מיטן יתום ביי דער האנט; ער האָט נאָך א
 ישוב.

.4

אין בית-המדרש צווישן מינחה ומעריב

— וואָס טוסטו דאָ, יונהלע? — פרעגט מען צווישן מנחה ומעריב,
 אז מען האָט יונהן אין בית-המדרש באַמערקט. אין שטעטל איז אָבער,
 ברוך השם, שטיף, באַרואיקט מען זיך, און מען גייט ווייטער, מיטן לולקע־
 ציבוק אין מזיל, אָדער מען שטייט אין רעדלעך און מען רעדט. פון
 אביגדורלן האָט מען שוין אָפּגערעדט אלדאָס גוטס, וואָס מען האָט נאָר
 געקענט, איז מען אריבער אויף מקחים פון פראָדוקטן, ליציטאציעס פאָר-
 ליטיק. פון עמיגרציעס האָט מען נאָך דעמאָלט נישט געווסט.
 דעם יתום האָט מען בעסער באַגעגנט: ווער עס האָט אים באַמערקט,

האָט זיך אָפּגעשטעלט א רגע, א זיפּץ געטון, טייל נאָך — א גלעט איבערן היטעלע...

פּלוצלינג איז א גערודער געוואָרן, און אלע אויגן האָבן זיך געווענ־דעט צום שלחן אין מיטן בית־המדרש. יונה שטייט שוין דאָרט, און האָט שוין ארויפגעשטעלט דעם יתום אויפן טיש. דאָס קינד לאָזט ארויס א געוויין, וויל אראָפּ פון טיש, ווייניקסטנס, זעצן זיך, ער האָט מורא פאר דער הייך איבער דעם גאנצן עולם. יונה אָבער לאָזט נישט. ער האַלט אים אונטער ביים פּאָדקאָלנער און באַמיט זיך אים צו באַרואיקן:

— שטייל, דודל, — רוימט ער אים איין, — שטייל, דיין טובה מיין איך!

דער יתום כליפעט, נאָך שטיילער.

פון מזרח־וואנט הערט זיך דערווייל א קול פון א באלעבאָס:

— מיט שטיוול אויפן שלחן? אראָפּ, שייגען!

יונה דערקענט דאָס קול און ענטפערט געלאסן נאָך פעסט:

שרעק דיך נישט, ראובלע, שרעק דיך נישט, פרומע נשמה! באַרוועס שטייט ער, דער יתום; ער האָט שוין לאנג קיין שטיוועלעך נישט.

און דערהיצט פון זיינע אייגענע רייד, גיט ער צו מיט כעס:

— און דאָ וועט ער שטיין, ביז די באלעבאָס וועלן אים פארזאָרגן.

דער עולם שווייגט פאַרינטערעסירט.

— עס איז אים אפילו — מאַכט ווייטער יונה — שווער צו שטיין,

ער איז באַרוועס געווען אויפן הייליקן אָרט, ער האָט זיך אַ פיסל פאַר־וונדעט... שטיין מוז ער דאָך, רבותים! ער מוז, ווייל ער איז א יתום און דאָרף, מען זאָל אים פאַרזאָרגן!

— זע נאָך דעם בעל־טובה! — רופט זיך עמעצער אָן פון א זייט.

— מעריב־דאווענען! — קאָמאנדירט אַן אנדערע.

— חזן, צום עמוד! — רופט דער גבאי.

יונה גיט א קלאַפּ אין טיש אריין, אז עס הילעכט. די נאָענטע

באַלעבאָס שפּרינגען אָפּ. ר' קלונימוס דער דיין, וואָס האָט, שטייענדיק ביים שלחן, זייט דער יתום איז אויפן טיש, זיין שיעור אויסגעלערנט, און זיין אָפּגעמוטשעט און אפּשר אויסגעהונגערט פנים פארשטעלט מיט דער האנט, נעמט זי אצינד אוועק. אין די אלטע גרויע אויגן באַווייזט זיך א שטומער טיפּער צער.

— יונה — שטאַמלט ער — נישט מיט געוואלט...

— מען וועט נישט דאווענען! — שרייט יונה, כאפנדיק א לייכטער פון שלחן אין דער האנט אריין.

דער גבאי האָט זיך צוריק אנדערגעזעצט, דער חזן בלייבט שטיין אינמיטן וועג צום עמוד, און יונה דרייט זיך איבער צום דיין.

— רבי — מאַכט ער מיט ניפט — דאוונען, מיינט איר, ווילן זיין! הסדוּשלוּם! די וועטשערע מיינען זיין! די ווייבער קאָכן זיי שוין וועטשערע! עס וועט זיין א קאָכנדיקע וויך מיט קנאקנדיקע בייגל, א פעט שטיקעלע פלייש מיט באַטעמטן רויטן כריין, — און אפשר אַביסל זיסע מייערלעך דערצו... און דער יתום האָט נישט צו עסן.

— נישט דיין דאגה! — שרייט עמעצער, א באהאלטענער, פון מיטן א רעדל ארויס. ר' קלונמוס דיין פארשטעלט צוריק דאָס פנים מיט די ביינערדיקע הענט און יונה ענטפערט:

— עס איז יאָ מיין דאגה! איר זענט אייך פון דער לווייה ווי די מיין צעקראַכן, און מיר דעם יתום איבערגעלאָזט! נישט אייער ווילן איז עס געווען, נאָר א נאָט-זאך! גאָט ווייסט, וואָס ער טוט! גאָט ווייסט, אז אן אַרעמאן האָט יידישקייט אין הארץ, אז יונה באַז וועט דעם יתום נישט אוועקוואַרפן אָן הילף!

דער יתום הייבט אָן צו פארשטיין פון וואָס מען רעדט. ער גלייבט זיך אביסל אויס, לייגט די רעכטע האנט אויף יונה פלייצעס, און שטייט אזוי אָנגעשפארט, אונטערהאלטנדיק מיט דער לינקער האנט דאָס פאַר-וונדעטע פיסל...

דאָס קאפּאָטקעלע האָט זיך אים פון איינציקן קנעפל אָפּגעלאָזט. פון אונטער דעם אָפּגעריסענעם העמדל קוקט ארויס א שטיק אויסגעדארט לייב. אויפן פנים ליגט עפעס א ווונדערלעך - טרויעריקער שמייכל... ער שרעקט זיך שוין נישט פארן עולם; ער פילט, אז יונה באַז הערשט איצט איבער אלע, און אז ער איז געשטיצט אויף יונה באַז!

— זעט, באלעבאטיים! זעט, יידן, בני רחמנים! — רופט יונה מיט א ווייכער קול — א געראניעט פיסל, באַרוועס...

— ביי מיר איז דאָ א פאָר שטיוועלעך! אלטע נאָר גאנצע...

יונה דערקענט דאָס קול.

— גוט! מאַכט ער, ר' יאָסל איז מנדר, א גוטע התחלה... נאָר אָן א

העמד איז ער אויך!

אן אנדערער איז מודיע, אז זיין ווייב וועט אוודאי נישט קארנן עטלעכע העמדלעך פאר א יתום.

— זייער וויל, — זאָגט יונה — ווייס איך שוין: הענעלע וועט געבן! און א בגדל?...

עס איז דאָס אויך עמעצער מנדר; יונה נעמט ווייטער אָן פאר ליב.
— נאָר עסן — רופט ער ווייטער — עסן, ווער וועט געבן? פארוואָס שוויינט ר' שמערל? פארוואָס רעדט נישט דער ראשהקהל?
ר' שמערל, א דיק יידל מיט לאַנגע ברעמען, וואָס פארשטעלן אים די אויגן אויפן פארלאַפּענעם פנים, זיצט איבערן משניות און רירט זיך פון אָרט.

— נישט דאָ איז די קהל־שטוב — מאַכט ער שטיל און געלאסן צו די באַלעכטאָים, וואָס שטייען ארום זיין שטענדער, די תשובה גיט איבער איינער דעם צווייטן. כהרר־עין פליט זי איבער דאָס גאנצע ביתהמדרש: ר' שמערל זאָגט, אז נישט דאָ איז די קהל שטוב!

— א ממזר פון א ייד! — באַמערקט עמעצער.

— א ביסמארק!

— א קעשענע גנב — פאריכט איינער אין דער שטיל.

דערווייל רופט זיך נאָך א קול אָן פון מזרח־וואנט, פון דער צווייטער מזרח־וואנט:

— יונה — רופט עס — פאָלג מיך, יונה, לאָז נעמאך... היינט איז דאָנערשטיק ביינאכט.. וואָס איז היינט פאר א מאָדע? עס איז קיין מינהג, קיין דין נישט אין א מיטן דאָנערשטיק נישט צולאָזן דאוונען... ניי אהיים, און שבת קום אינדערפרי, לאָז נישט אויסנעמען, מהיכי־תיתא...

— און שבת — שניידט אים יונה אָפ א תשובה — וועט ר' ירחמיאל דאווענען אינדערהיים! אָפעסן און ליגן זיך אונטער דעם איר בערבעט? הא?

עס ווערט א געלעכטער: א חרוץ־עתיק יונה...

— הכלל, יונה, וואָס ווילסטו?

— עסן פארן יתום, איך פאר מיר וויל גאָרנישט!

— עסן, רבותים, עסן פארן יתום! — הייבט ווייטער אָן יונה. נישט ווילנדיק, פאלט ער אריין אין טאָן פון „צוויי גילדן צו מצוות, דריי גילדן צו מצוות“. עס ווערט פריילעכער אין ביתהמדרש.

— איך נעם אים אהיים אויף וועטשערע, — הערט זיך א קול.

— גוט — רופט ווייטער יונה — אויך א נדבה! פארשרייבן וועט

מען עס ר' יחיאל־קעלן אויבן און אונטן! הערסט, יתומל, — דרייט ער זיך איבער צום קינד — א התחלה טובה האָסטו שוין! אויף לאַנג לעבן — א

וועטשערע. און מאָרגן — דרייט ער זיך איבער צום קול, וואָס האָט גערופן
 — מאָרגן וואָס וועט זיין?
 — זאָל זיין מאָרגן אָנבייסן אויך! — ענטפערט דאָס זעלבע קול...
 — און וואַרמעס?
 — נוי! — שרייט מען פון א זייט, מאָרגן איז פרייטיק!
 — און שבת? — לאָזט יונה נישט אָפּ.
 — שבת מעג ער אויך קומען צו מיר!
 — און זונטיק, פרענט ווייטער יונה, און מאָנטיק, און דינסטיק,
 און די גאנצע וואָך; און ווייטער שבת, און ווייטער א וואָך!
 וואָס האָסטו דיך אָנגעטשעפעט אָן מיר! א באלעבאָס בין איך דאָ?
 — חס-ושלום! צו אַלע באלעבאָטים רעד איך! וואָלטן אַלע געהאט
 אזא יידיש האַרץ ווי איר, וואָלט שוין דער יתום אויפן טיש נישט
 געשטאנען.
 דער עולם שוויגט.

— דאווענען! ווערט ווייטער א געשריי, א געטומל.
 — שיקט נאָכן ווייב, וועט ער אנטלויפן! — הערט זיך אן עצה
 אינמיטן געטומל. דאָס האָט יונה ווי א בליץ געטראָפן! אין איין רגע איז
 דער גרויסער, לאַנגער יונה געוואָרן ווי חוזק, בטל ומבוטל! דער וויץ האָט
 אים געטראָפן, ווי גליתן דודם שטיינדל, גלייך אין שליוף אַרײַן!
 — דאווענען! דאווענען שרייט מען שוין העכער. יונה שוויצט, הייבט
 די האנט מיטן לייכטער נישט אויף; ער האָט דעם גאנצן „שייגעץ“
 פארלוירן!

.5

אַן אומגעריכטע הילף

און ווער ווייסט וואָס מיטן יתום וואָלט געוואָרן, ווען נישט א הילף,
 פון גאָר אַן אַנדערער זייט!
 אויפן בעלעמער פון ארון-קודש איז פלוצלינג אַרױפגעשפרונג-
 גען א שוואַרצער, באַוואַקסענער יונגערמאן מיט א ספּאַדעקל אויפן שפיץ
 קאַפּ, מיט צוויי צעפלאַסענע פּאות פון אונטער דעם ספּאַדעקל, צעלאַפּענע
 ציצית פון אונטערן אָפּענעם כאַלאַטל, און צוויי ברענענדיקע, לױפּנדיקע
 אויגן אונטערן ברייטן שטערן. —

— זעט, זעט — ווערט א גערודער — היים-שמואל!
 אין איין אויגנבליק ווענדן זיך אלע אויגן אָפּ פון שולחן צום
 ארון-קודש.

אפילו ר' שמערל, וואָס איז ביז אהער אזוי רואיק געזעסן ביים
 משניות, ווערט אויך עפעס אומרואיק, הייבט די ברעמען אויף.
 — ווער? ווער? — פרעגט ער מיט זיין זיסן, נאָר דערשראָקענעם
 קול.

— היים-שמואל, היים-שמואל! חזרט מען איבער.
 — רבותים! — שרייט דערווייל דער יונגערמאן פון ארון-קודש
 אַראָפּ! — געדענקט, וואָס איך זאָג אייך! דער רבונג של-עולם, ווי אין די
 הייליקע ספרים שטייט, איז אן אבי-יתומים! איר טאָרט דעם יתום נישט
 פאַרלאָזן — אַנישט וועט איר, חסד-שלום, אויך איבערלאָזן יתומים...
 — אַראָפּ, שייגעז, פון בעלעמער...
 — שרייט נישט, רבותים, אן אמת וואָרט וויל איך אייך זאָגן, א גוט
 וואָרט...
 א גוט וואָרט וויל דער עולם הערן.

— שאט, רבותים... יידן בני רחמנים זענט איר, א יידיש הארץ
 האָט איר, פארוואָס שווייגט איר? איר האָט — זאָגט איר — א לאַך אין
 קעשענע?

עס ווערט א געלעכטער.
 — לאכט נישט, איך מיינ ערנסט. איר האָט קיין געלט נישט, אָרעם
 קהל! איר האָט נישט. ר' ש מ ע ר ל האָט נישט!... מילא... וועל
 א יך אייך געבן געלט!

ביי די ווערטער ווערט ר' שמערל אומרואיקער. ער פאַרמאכט דאָס
 משניות, הייבט זיך אויף פון אָרט און קוקט צום בעלעמער.
 — יונה — רופט דער יונגערמאן פון בעלעמער אַריבער צום שולחן
 — האָסט וועמען איבערצוגעבן דעם יתום?

— אוודאי! — ענטפערט יונה, וואָס איז דערווייל צו זיך געקומען.
 — וויפֿל דארף עס קאָסטן?
 — א רובל א וואָך!

— זייער וווייל! רבותי, איך גיב געלט: איך צאָל א רובל א וואָך
 פארן יתום!
 — דו? דו? — ווערט א גערופעריי. מען ווייסט, אז דער יונגערמאן
 האָט נישט קיין דרייער ביי דער נשמה.

— נישט מיין געלט! רבותי! הערט, איך גיב אייך נישט מיין געלט,
 מיין שוואַגער אייזיקלס געלט!
 — א! ווערט א גערוישעריי. דער עולם פארשטייט שוין אָן וואָס עס
 גייט. דער שוואַגער אייזיקל האָט א היתר-שחיטה!
 אצינד ווערט שוין ר' שמערל בלאס. מיט אויפגעפלאמטע אויגן
 הייבט ער זיך אָן צוצורוקן צום בעלעמער. דאָך איידער ער שטופט זיך
 דורך, רופט דערווייל דער יונגערמאן:
 — מיין שוואַגער גיט א תרם-קוויטל... ער צאָלט א רובל א וואָך
 פארן יתום... ביז ער וועט בר-מצווה ווערן... אפילו ביז דער חופה...
 דערזעענדיק ר' שמערלען פאר זיך, שוין אויפן ערשטן טרעפל פון
 בעלעמער, רופט ער דאָס איבעריקע אין איין אָטעם:
 — נאָר פאר שחיטת עופות! נאָר פאר שחיטת עופות! שרייט, עולם:
 יאָ!

און דעם עולם געפעלט די קונץ, און הייבט אָן שרייען מיט התלהבות:
 — יאָ! יאָ! מסכים! מסכים! אלע באשטייען!
 ר' שמערל איז שוין געשטאנען ביים יונגערמאן. ער האָט אים שוין
 געהאַלטן ביים לאַץ אַראָפּצושלעפן „ווי אַ הורג“ פון בעלעמער, נאָר פון
 געשריי „יאָ! יאָ!“ און „מסכים“ איז ער ווי פארטומלט געוואָרן.
 — שעכט אייזיקל! — שרייט צולעצט דער יונגערמאן. ער שפּרינגט
 אַראָפּ פון בעלעמער רעכטס, ער זאָל זיך מיט ר' שמערלען נישט טרעפן.
 און ר' שמערל קומט צו זיך צוריק, הייבט אָן רעדן, ווענדט זיך
 צום דיין:

— ר' קלונימוס! ר' קלונימוס, ווי דערלאָזט...
 שטייט שוין דער אייגענער יונגערמאן אין טלית ביים עמוד און גיט
 אַ געשריי:
 — והוא רחום...

דער עולם צעהודיעט, צעווינגט זיך, ענטפערט פריילעך און שמערלס
 קול ווערט פאַרטרונקען אינעם דאווענען.
 ר' קלונימוס האָט נאָך אלץ נישט אַראָפּגענומען די האנט פון פנים...

בשעת מניפה

1.

דאס שטעמל שרעקט זיך

„זי גייט! אוי, זי איז שוין נישט ווייט! ארום אין די דערפער איז סכנות נפשות! רבוננו של עולם! וואָס טוט מען?“ אל תפתח פה לשטן: דעם נאָמען פון דער מנפה טאָר מען נישט ברענגען איבער די ליפן, נאָר די שרעק לייגט זיך יעדן ווי א שטיין אויפן הארץ.
און עס קומען אלע טאָג ערנערע ידיעות: אין אפט איז א וואסער-טרעגער געפאלן מיט די קאנען אינמיטן גאס... אין אָסטראָווע האָט מען צוויי יידן געפאלמעסט. אין בראַטקאָוו זיצט א דאָקטאָר מיט א סטודענט פון וואַרשע. ראכעוו איז אָפגעשלאָסן, מען לאָזט נישט ארויס און נישט אריין.

גאנץ ראדאָם איז ארומגענומען מיט א צעפ פון קאָזאקן... אין צוויז מיר, רחמנא ליצלן, זאָגט מען, פאלן מענטשן ווי פליגן... א שרעק!
דער האנדל ווערט שוואכער, דאָס פרומקייט שטארקער. תבואה סוחרים האָבן זיך מורא צו רירן פון אָרט. דער גרויסער יאָסל האָט שוין זיין פערד און בודקע פארקויפט — א שאָד דער האָבער; די תבואה מעקלער ציען אלע טאָג פעסטער איין די גארטלען אויפן ליידיקן מאָגן, אין די שטיבער ווערט אלע וואָך מער רחבות: מען טראָגט ארויס יעדן פרייטיק עפעס אנדערש צו פארזעצן אויף שבת! א בעל-מלאכה, אָפט אפילו א באלעבאָס, כאַפט אן איבעריקן טרונק-בראָנפן, צו מאַכן זיך אַ הארץ, אויף קוראזש... פון דעם האָט דאָך א שענקער קיין פרנסה נישט, און א פויער זעט מען זעלטן אין שטעמל... פאר דאָס — האָט דעם רופאס ווייב אויסגעטון דאָס שייטל און אָנגעטון א האָרבאנד. א באַהאלטענער משכיל האָט פארברענט בריש-גלי אן „אהבת ציון“ און גענומען זיך צו תהלים זאָגן. די דינסט פון בעדער איז געקומען צום רב, ארויסגעמען א תשובה,

באשר... זי פלעגט אלע פרייטיק אריינקוקן דורך א שפארע אין באָד אריין, צו די מענער... עפעס א יונגערמאן, מען וויל נישט פורש בשמו זיין, פאסט שוין א נאנצן חודש און קלערט נאָך א פרוש צו ווערן; גאָט ווייסט, פארוואָס פאר וואָס א זינד! טייל שניידער טראָגן אָפּ דעם יתור; קצבים געבן א גרעסערן צולאָג. איין ירוחם חלפן האַלט זיך נאָך, נעמט נישט ווייניקער פאַר 10 פראָצענט אַ חודש אויף אַ חרם־קוויטל, מיט אַ משכון... דאָס איז אַ האַרץ — אַ קיול־שטיין!

און די פנימער זענען געל און בלאַס, די ליפן — ברוין־אויב־בלוי, די אויגן — קיילעכדיק גרויס, די קעפּ — אַראָפּגעלאָזט... און די גאס איז שטייל: צעוואָרפענע, קליינע קופּקעלעך מענטשן, מענער באַזונדער און ווייבער באַזונדער, שטייען און סודען זיך אָן לשון, שאַקלען מיט די קעפּ, מאַכן מיט די הענט און הייבן אלע מאָל אויף די פייכטע אויגן צום בלייב ערנעם הימל, וואָס האָט זיך אויסגעשפּרייט איבערן שטעטל... עס איז שטייל אפילו אין בית־המדרש ביי מנחה ומעריב... פאר דאָס איז פול די עזרת־נשים אפילו צו מינחה ומעריב. אלע מינוט דייסט זיך א יאָמערלעך נעוויין דורך די אייזערנע קראַטן פון דער ווייבערישער שיל ארויס, אז האָר און נעגל שטעלן זיך ביי די מענער קאפויר! עס איז יעדע נאכט בלינדריי; מען באַדט זיך אין טרערן.

וואָס טוט מען? וואָס פאר אַן עצה, וואָס פאר אַ ראָט?

אין וואַרשע — פאַרציילט מען, האָט מען טייהייזער געעפנט פאַר אַרעמע לייט, אַ ביליקע קיך געמאַכט; מען טיילט — קוילן, קליידער, עסן אומזיסט. אלץ זיי ערע מיטל... אלץ נאָכטון די אומות העולם און אפשר דעם פּאָליצמיסטער צוליב! דאָ האָט מען אנדערע צדקות: „מאיר בעל־נעם“, גוטע יידן... און אפילו וויכטיקע סגולות! באַלד שבת־צוינאַכטס שטעלט מען אויף די בענטש־ליכט אין די פענצטער... הינטערן שטעטל האָט וואָסיל אַ מיץ; מען וועט אים ביינאַכט אוועק „לקחנען“ די סטאָ-ווידלעס און באַגראָבן אויפן הייליקן אָרט; מען וועט חתונה מאַכן א יתום מיט א יתומה; מען וועט איינרויסן שילן און קברים. מען וועט אלץ טון. ליידער אָבער זענען די אלע סגולות אייביקע זאכן, און דאָך איז ביי דער ערשטער מנפה, שנת תק"ז, דער גאַנצער מאַרק באַוואַקסן געוואָרן מיט גראַז און אין מיטן איז נאָר אַ פּאָר סטעזשקעס געווען, אויסגעטראָטן פון דער חברה נושאים.

און אויסער דעם, איז נאָך שרעקלעכער פאַר דער מניפה, זענען: די דעזינפעקציע, איזאָלאַציע און, רחמנא ליצלן, דאָס פאַלמעסן... אַ

מענטש לעבט נישט אייביק, שטארבט נישט מער ווי איינמאָל... נאָר טויט און לעבן איז ביים בעל-רחמים אין דער האנט; עס העלפט וויינען, בעטן, תשובה-טון; צדקה איז א רפואה... יענץ אָבער איז אין גוישע הענט; מען נעמט ארויס דעם מאַרד פון די ביינער, עס קאָסט אָפּ ממון מיט דמים, און — מען פאַלמעסט! מען צעשניידט אַ מת, רחמנא ליעלן, אויף פּיצפּיצלעך, מען איז מקבר אָן תּכריכים; אין סמאָלע... אין שפּיטאָל ווייטער, סמט מען... מען פארברענט אומשולדיק בעטגעוואַנט, אָדער מען מאַכט א צעפּ פון קאָזאקן, כאַטש אלע זאָלן שטארבן פון הונגער, אָדער איינער זאָל אויפֿ-פרעסן דעם צווייטן... כא! מען מוז אָנהייבן טון, מען קען דעם שונא אין שטאָט נישט אריינלאָזן!

עס שטייען שוין בענטש-ליכט אין די פענצטער, מען קוקט זיך שוין אום אויף וואסילס מיל, מען רעדט שוין וועגן חתונה מאַכן א יתום מיט א יתומה! און די שרעק וואקסט פון טאָג צו טאָג... מען האָט געהאַפּט, אז די סכנה וועט אריבער צוזאמען מיטן זומער, מיט די גרויסע היצן... עס איז שוין אלץ אריבער, עס איז שוין נאָך ימים נוראים... עס איז, ב"ה, נאָך סיכות... די קעלט נעמט שוין דורך די ביינער, עס ווייזט זיך אָפּט אביסל שניי, און די מגיפה רוקט זיך אלץ נענטער און נענטער! גאָט זאָל שומר ומציל זיין!

2.

צוויי שרעקן זיך נישט

און דאָך זענען דאָ אין שטעטל צוויי פּאַרשוין, וואָס שרעקן זיך נישט; נאָך מער — זיי האָפּן אויף דער מגיפה!
די צוויי פּאַרשוין זענען: דער יונגער דאָקטאָר סאוויצקי, אַ קריסט, און, להבדיל, יאָסל דער ישיבה-בחור!
סאוויצקי איז דריטהאלבן יאָר צוריק אהערגעקומען באַלד נאָך דעם ענדיקן דאָס אוניווערזיטעט... געקומען איז ער א גוטער קריסט, א די-מענט! ממש מחסידי אומות העולם... מען האָט זיך געווננטשן, דער וואָיט זאָל אזא גוטער זיין, עס האָט אין דעם מענטש קיין פּיצל גאוה נישט געשטעקט; ער האָט זיך גאָרנישט געהאלטן גרויס; יעדן זיך אָפּגע-גריסט, אפילו א קינד, אפילו א יידענע! אלטע לייט פלעגט ער אָפּטרעטן פון וועג... יידישע פיש האָט ער ליב געהאט, ווי דאָס לעבן... און אלע

באלעכאטיס האָבן אים שטארק מכבד געווען: מען האָט זיך פאר אים גענייגט, אַראָפּגענומען אפילו דאָס גאנצע היטל. מען פלעגט אים שיקן חלה אויף שבת, פארבעטן אָפּט אויף פיש. מען האָט אים געווונטשן כל-טוב, נאָר — גענוצט האָט מען אים נישט... ווער דארף דאָ אַ דאָקטאָר? רופא איז ווייניק? און בפרט א ז א רופא! ער גיט נאָר א קוק אויפן חולה, ווייסט ער שוין, וואָס עס איז אים... דעריבער איז טאַקע קיין ווונדער נישט, וואָס דער אפטייקער נעמט אָן זיינע רעצעפטן! מעגלעך איז דאָך, אז אן אנדערער דאָקטאָר וואָלט גיכער פראקטיק געהאט. עס זאָל, למשל, געווען אַראָפּקומען אן אלטער דאָקטאָר, אן אָנגעזאַפּטער, מיט גרויסער פראקטיק... דאָ איז אָבער אַראָפּגעקומען אַ יונגער שנעק, וואָס קען זיך קיין וואָנצע פון דער אויבערשטער ליפּ נישט ארויסציפען, מיט א יונג, בלאס פנימל, ווי ביי'ן א בתולה. אָנגעטון ווי א „פירציק“, א „פראנטל“; ערשט פון „חדר“ ארויס! און אזוי ווי די אייער ווילן שטענדיק קליגער זיין פאַר די הינער, מוז ער זיין א חולק אויפן אלטן רופא, וואָס האָט שוין די ציין אויפגעגעסן אין דער מלאכה! מוז ער זאָגן, אז די קראנקע נעמען צופיל ריצנאיי, אז געהאקטע באַנקעס זענען אַ סכנה, בפרט ביי אַ קימפעטאָרן — פיאַווקעס הייסט ער שטעלן אויף דער שויב — זיי זאָלן נישט שאַטן... פון טרוקענע באַנקעס מאַכט ער חוכא-וטלולא, און גלויבט נישט אפילו אין זאָלן... איר האָט נאָך געהערט, א דאָקטאָר אן א זאָל, אן א ביסל בלוט-צאפן, ממש אָן באַנקעס? און גיי נוצ אזוינס! דער אפטייקער אליין דרייט מיט דער נאָז אויף זיינע רעצעפטן! פאַר צוואַנציק גראָשן אַ רעצעפט!

סאוויצקי האָט זיך געהאלטן אזוי א האלב יאָר: געפירט אן אָפּענע מלחמה מיטן רופא, און א באהאלטענע מיטן אפטייקער. מיט די באלע-באטיס האָט ער אלץ נאָך גוט געלעבט.

עס האָט אזוי לאנג געדויערט, ביי ער האָט אויפגעגעסן די פאַר גילדן, וואָס ער האָט פון ערגעץ געבראכט, מיט דער צייט האָט ער זיך נאָך פארשולדיקט; פאַר דירה-געלט, פאַר פלייש, פאַר שפייז, פאַר קליידער; אומעטום איז ער געווען א בעל-חוב, און די בעל-חובות ווערן מיט יעדן טאָג אומגעדולדיקער...

און איינמאָל, אז דער קצב האָט צוריקגעשיקט די דינסט אן פלייש, האָט סאוויצקי אַראָפּגעלאָזט די פליגל און אָנגעהויבן מודה זיין, אז בלוט-צאפן דארף מען, אז ריצנאיי מעג מען נעמען יעדע מינוט... מיט דעם האָט ער זיך אָבער גאַרנישט פארבעסערט; וואָרום — ערשטנס האָט מען

אים נישט געגלויבט, אז ער מיינט עס ערנסט; ער וויל נאָר אפשר אריינ-
נארן דעם עולם! צווייטנס, ווייטער, אויב ער איז אליין מודה דעם פעלד-
שער, דארף מען דאָך אים אוודאי אויף ערב יום-כפור!

סאוויצקי האָט ווייטער פון ערגעץ געקריגן א פאָר גילדן (ביי קריסטן
טרעפן זיך אָפט ירושות פון רייכע פעטערס און מומעס), האָט ווייטער גע-
קוועלט זיך א האלב יאָר אומזיסט, און איז ווייטער אויף אן המצאה גע-
פאלן: ער איז פלוצלינג געוואָרן אן אַנטוויסעמיט, אָבער נאָר א
שארפער אנטוויסעמיט.

ער האָט אויפגעהערט צו גריסן. טיילמאָל פלעגט ער אפילו אָשפּרינג-
גען און אויסשפּיען פאר אַ ייד...

דעם וואָיט האָט ער אָנגערעדט, ער זאָל, כאָטש עס גייט צו ווינטער,
אַראָפּטרייבן עטלעכע יידישע פאמיליעס פון פויערישער ערד... איז געקור-
מען אַ נייער סטראַזשניק (די אלטע האָבן שוין געהאט זייער פעסט „לאַ-
יחרץ“ געלט) פלעגט ער אים אליין ארומפירן אין אלע הייף און אָנווייזן,
ווי אומרייניקייט איז... דעם אפטייקער האָט ער איינמאָל געזאָגט, אז,
ווען ער זאָל זיין אויף זיין אָרט, וואָלט ער אלע יידן פאַרסמט!... און נאָך,
און נאָך אזוינע זאכן...

די המצאה האָט שוין אביסל געהאַלפן! טייל באַלעבאטיס האָבן אים
אָנגעהויבן רופן, צאָלן פאר ווייטן, כאָטש מען פלעגט צערייסן די רע-
צעפטן אָדער אויסגיסן די מיססטורן און ארויסווארפן די זאלבן, — דעם
שונא ישראל מוז מען פארמאכן דאָס מויל... עס איז אויך געווען אַ מין
חודש, אַ מין „לאַ יחרץ געלט“... אויף פרנסה האָט עס דאָך נישט געניגט!
מער קיין המצאות האָט ער נישט געהאט, עס איז שוין קיין האָפער-
נונג נישט געווען, עס זאָל זיך פאַרבעסערן.

דערצו האָבן זיך אים נאָך געמאַכט עטלעכע אומגליקלעכע צופאלן:
ער האָט אַ יונגל נישט געקענט ארויסנעמען אן ארבעס פון אן אויער... אַ
קראַנקער האָט זיך יאָ אַמאָל איינגעשטעלט דאָס לעבן און גענומען זיין
רעצעפט, איז ער פונקט אין אַ וואָך ארום געשטאַרבן! דאָס ערנסטע איז
געווען, וואָס ער האָט זיך איינמאָל נישט איינגעהאלטן און געזאָגט, אַז
הייץ איז נאָר קיין קרענק נישט, נאָר אַ רפואה, עס איז נאָר אַ מין כלי-ויין,
מיט וואָס דער גוף אליין וויל גובר זיין די קרענק!... ווער עס האָט געהערט
האָט שיר-נישט געפלאַצט פון געלעכטער... נאָך מער האָט מען געקויכט
פאר לאַכן, אַז עס האָט זיך געטראָפן, מען האָט אים גערופן צו'ן אַ יולדת,
אַרויסצונעמען דאָס „אַרט“. די שטאַט-באבע איז גראָד ארויסגעפאַרן אין

א דאָרה אריין, און מען האָט געמ'ו ז'ט קומען אויף זיינע הענט!
 די נאָרישע הכנות, וואָס ער האָט געמאַכט! ער האָט געהייסן אריינגעבן אַ
 שיסל וואסער, א שטיקל זייף! ער האָט אין דער שיסל עפעס אריינגעגאַסן
 פון אַ פלעשעלע, וואָס ער האָט מיטגעברענגט. דער עולם שטייט אלץ און
 קוקט, מען מיינט אז ער טוט דעם אפטייקער להכעיס, און מאַכט אין דער
 היים די רעצעפט, אָדער גאָט ווייסט, וואָס דאָ וועט זיין... צום סוף נעמט
 ער פשוט און וואַשט זיך די הענט!—און הענט האָט ער דווקא געהאַט ריינע
 ווי גאָלד, ווי דער שטייגער איז ביי קריסטן! — ווייניק נאָך, נעמט ער אַ
 מעסערל און רייניקט אונטער די נעגל, להבדיל — א כשרע יידענע אין
 מיקווה אריין! דערנאָך פארשארצט ער די הענט און ווייטער געוואשן... עס
 איז דען גאָר נאָך צו דערציילן? הכנות פון א קונצנמאכער... דערנאָך האָט
 ער אפילו גליקלעך ארויסגענומען דאָס „אַרט“. די יולדת, וועלכער עס איז
 איר נישט געווען צום ערשטן מאָל, האָט אפילו געזאָגט, אז ער האָט אַ
 שמעלערע האנט פון דער באַבען, און מאַכט עס, ווען נישט די משוגענע
 העוויות, געשווינד; נאָר ווער קען אויסשטיין אזוינע הכנות? און וואָס
 טוט מען, אז עס איז אין שטוב נישטאָ קיין זייף? דאָ איז גראָד אַ וועש
 געווען. אָבער ווייטער?

דאָס אלץ צוזאמען האָט געבראַכט דערצו, אז סאָוויקין איז גע-
 נאנגען, ווי אַ רשע אויף יענער וועלט. און נאָך דריטהאלבן יאָר האָט ער
 איינגעזען, אז ער וועט דאָ נישט אויסהאַלטן, אז, בהרפתנינו, די רויזן
 שווימען שוין אויף אים ארום. ער ווערט פון טאָג צו טאָג דארער און קען
 נאָך אריינפאלן אין אַ קרענק. האָט ער שוין געוואָלט מאַכן פליטה. דער-
 ווייל — זי גייט!

— ניין! אין אזא צייט פאָרט מען נישט ארויס פון אזא שטעטל!
 עס וועט זיין אַ גאָלדענע צייט! עס איז שוין אפילו געקומען א „פריקאז“,
 מען זאָל אויפשטעלן אַ „באראק“ פאר קראַנקע אויף כאַלעריע און אָפּ-
 זונדערן אַ הויז פאר זייער הויגעזינד. און כאַטש קהל האָט זיך געלאָזט
 קאַסטן און איבערגעקויפט דעם וואָיט מיט די סטראַזשיניקעס, מען זאָל די
 „הוצאה“ נאָר פארשרייבן, און נישט איבערשרעקן דאָס שטעטל, — האָט
 דאָך יעדערער געפילט, אז זי גייט, אז זי רוקט זיך! אז עס איז פאר יעדן
 סכנות נפשות און פאר סאָוויקין אַ גליק! ער וועט נעמען ביי דער רעגירונג
 דרוי—פיר רובל אַ טאָג; די קראַנקע וועלן צאָלן באַזונדער... געזונטע וועלן
 צאָלן, מען זאָל זיי נישט, חסדישלוס, האַלטן פאר קראַנקע. און אַלע יידע-
 לעך וועלן צאָלן: פאר יאָדעווינפעקציע, נישטדעווינפעקציע, יאָ-איזאָלאַציע

נישט־איזאָלאַציע, פאַר אַרײַן און אַרויסלאָזן, פאַר רעדן און שוויגן, און דער עיקר — „קבורה געלט“! פאַר אומגעפאלמעסט, אָן סמאַלע ... סאוויצקי לעבט אויף! עס ווערט אים פּרײַלעך אויפן האַרץ. ער שפּאַצירט אין די גאַסן, פּײַפּנדיק א פּרײַלעך לידעלע. ער קוקט יעדן לוסטיק אין פנים אַרײַן; ער קוקט אין אלע טירן, אין אלע פענצטער אַרײַן; יידעלעך האָבן זיך ליב צו באַהאַלטן; אָ! ער וועט נישט לאָזן! זײ וועלן אים פאַר אלע יאָרן באַצאַלן! ער וועט זיך אָפּנעמען זײַנס! דערנאָך וועט ער אַרויס פון פאַרהאַקטן שטעטל און חתונה האָבן! וואָרום, וועמען האָט ער דאָ? דעם אפטיקערס טאַכטער, די מיאוסע בריאה?

.3

דער צווייטער, וואָס שרעקט זיך נישט

חתונה האָבן וויל אויך יאָסל דער ישיבה־בחור, און האָפט אויך דעריבער אויף דער מגיפה. ער איז אַן אַרעמער יתום אין שטאָט. די באַ־לעבאַטיים זאָלן אפילו וועלן, קענען זיי קיין אַנדערן יתום נישט קריגן; מען וועט אים מו ז ז חתונה מאַכן!

און עס ווילט זיך אים שטאַרק חתונה האָבן. און עס איז קיין ווונדער נישט! ער האָט עס בירושה: זיין טאַטע, זיין זידע אין זײַנע יאָרן, האָבן שוין אפילו קינדער באַגראָבן. אַכצן יאָר איז ער אַלט! „ללעג ולקלס“ איז ער. „אַלטער בחור“ רופט מען אים, „בוגרת“... בייטאַג איז אין בית־המדרש האָט ער קיין רו נישט. די ווערטלעך אויף זיין חשבון שטעכן אים ווי שפּילקעס. ביינאַכט איז נאָך ערגער! איינער אליין ליגט ער אין בית־המדרש אויף דער האַרטער באַנק און שלאָפט נישט גאַנצע נעכט... בײַזע חלומות לאָזן אים נישט שלאָפן; אויף די גלייכע ווענט וואָלט ער געקראַכן ...

ער בעט זיך און חלשט פאַר שכנים, מען זאָל אים רעדן אַ שידוך! רחמים, בעט ער זיך, און הערט פון יעדן אַלץ די אייגענע תשובה: סידן מיט דער מלכה שבא! ווער וועט דיך נעמען, פאַרדך? דעם „פאַרדך“ האָט יאָסל גראָד נישט געהאַט; פאַר דאָס האָט ער אָבער געהאַט אַנדערע מעלות... אהער געקומען איז ער פאַר אַ יאָר פּערצן מיטן פּאַטער — אַ פאַקטורענער, וואָס איז, דורכפאַרנדיק, דאָ קראַנט

געוואָרן, און לאַ עליכּם, געשטאַרבן. אפילו די מוטער האָט ער נישט געקענט, דעריבער פלעגט ער טאַקע וואַנדערן פון קינד־הייט אָן צוזאַמען מיטן פאָטער.

קהל האָט רחמנות געקריגן, באלעבאטיס האָבן אויסגעקויפט אלע ספרים, דערפאר בחצי חנם דעם פאָטער באַגראָבן, אפילו א שיינע קרקע געגעבן. דעם יתום האָט מען אריינגענומען אין תלמוד תורה און געהייסן שלאָפן אין בית־המדרש. געגעסן האָט ער טעג, ווי ער־היום. אין א האַלב יאָר ארום, האָט יאָסל אין בית־המדרש געמאַזלט, דערנאָך געפאַקט און געקריגן א געשטיפלט פנים ווי א ריב־איוון.

אין א יאָר ארום האָט אים אן אנדער אומגליק געטראָפן: אין בית־המדרש איז געווען אן אלטער, צעשפאלטענער אויוון, און ער איז שוין דעמאָלט דער אָפיציעלער הרובע־הייצער גענוען. דער אויוון איז געווען אן אלטע קאַליקע און האָט שוין קיין היץ נישט געהאַלטן. בייטאָג איז נאָך געווען צו דערליידן; ביינאַכט פלעגט ער אָבער אויסגעפרוירן צו ווערן. פון די לאַכיס, וואָס די באלעבאטיס האָבן אים געשענקט פאר א יום־טוב, האָט ער זיך קוים געהאַט צו קליידן, צוצודעקן זיך האָט אים שטענדיק געפעלט. איינמאָל האָט זיך יאָסל מיישב געווען, און אוועקגענוכעט דעם שליסל פון האַלד־קאַמער. ער האָט אָנגעהויבן גנבענען האַלץ און יעדן טאָג שטאַרקער צו הייצן, און זיצן קעגן פייער און וואַרמען זיך. איינמאָל האָט אים גאָט, ווי דער עולם זאָגט, פאר דער גנבה געשטראָפט, דער אויוון האָט פלוצלינג געפלאצט, א שטיק איז ארויסגעפאלן און צעבראָכן אים א פוס... דער שטאַט־רופא האָט אים אפילו דעם פוס אויסגעהיילט, נאָר ער איז געבליבן שוין קורצער פארן צווייטן, און יאָסל הינטקט פון דעמאָלט אָן!

דערצו איז ער קיין עילוי נישט געווען, קיין גרויסער מתמיד אויך נישט... ווער וועט אזוינס אויסכאַפן? ווער וועט זיך אויף אזוינס לאַקאַמען? קיין וואַסערטרענער וועט אויך אזא איידעם נישט נעמען. און דאָ, ווי אויף להכעיס, האָבן ביי אים די אויגן געברענגט ווי ברענענדיקע קוילן, דאָס האַרץ האָט געקלעמט און געבענקט און געקערענט נאָך עפעס... אָפּט פלעגט זיך אים דער קאַפּ פארדרייען, און די אויערן האָבן אים ווי גלאַקסן געקלונגען און עס האָט אים געוואָרפן, ווי אין א פיבער, היץ און קעלט, היץ און קעלט...

נאָר ווער קוקט זיך אום אויף א יתום!

די באלעבאטיס זענען יוצא דערמיט, וואָס זיי געבן אים טעג... אויך,

אומשטיינס געזאגט, וואָס פאר אן עסן מען גיט אים! וואָס איז, עולם הכא וועט מען פונ'ם האָבן? א יונג וויל נישט לערנען, אז ער זיצט איבער א ספר און איז גאָר אויפן עולם הדמיון, מען רעדט צו אים און ער הערט נישט! אינמיטן כאפט ער זיך אויף, שפרינגט אָפּ פון אָרט, לאָזט איבער דאָס ספר נישט פארמאכט, און לויפט ארום ווי משוגע אין בית-המדרש, קערט אום אלע שטענדער, ווארפט אום מענטשן, גלייך דער טיוול וואָלט אים געטראָגן...

א משוגענער, א פלוט! — האַר-פלאַקס, קנאָכע פארשימלט ברויט, אייערנעכטיקע קאשע איז אויך אן עבירה אים צו געבן... וואָס האָט מען פונ'ם? — זיין גליק נאָך וואָס ער איז א יתום!

אז עס מאַכט זיך אזא „בן“ ביי טאטע-מאמע, גיט מען די סחורה אוועק צו א בעל-מלאכה... איבער א פרעמד קינד וויל קיינער נישט שאלטן, ווער וויל אזוינס אויף זיך נעמען? דער פאָטער איז געווען א ייד א למדן, ביז אין דער לעצטער מינוט האָט ער מיט מענטשן גערעדט פון תורה, גע-שטאַרבן ווי א צדיק, אין חודש ניסן, און נאָך א שארפער, אָבער גאָר א שארפער ווידוי... נו ניי גיב זיינס א קינד צו א בעל-מלאכה! ווער וועט אויף זיך נעמען אזא פארענטפער פאר א שוכן-עפר?

און יאָסל וואַסס אייער אליין אין בית-המדרש; בייטאָג עסן אים די ווערטלעך אויף די גאל, ביינאַכט זויגן אים ביזע חלומות דאָס בלוט פון די אָדערן... שוין צוויי-דריי יאָר, אז ער האָט קיין מנוחה נישט! אין דער התחלה האָט ער זיך נישט געלאָזט; ער האָט געוואוסט, אז דאָס זענען שלעכטע געדאַנקען, הרהורים רעים. די געדאַנקען זענען אָבער אלע מאָל שטאַרקער, און זיין ווילן שוואכער און שוואכער געוואָרן, און ער האָט אָנגעהויבן פאַסטן תעניתים. עס האָט אָבער נישט געהאַלפן! תהילים זאָגן — קיין פעולה נישט! לערנען — אז ער זעט קיין אות נישט! פאר די אויגן פליען אים פייערדיקע רעדער!

ער האָט געזען, אז דער יצר-הרע איז שטאַרקער פון אים, האָט ער אַראָפּגעלאָזט די פליגל, אויפגעהערט זיך אנטקעגנצושטעלן! — ער האָט זיך גאָר געטרייסט, אז ער קען דאָך אמאָל חתונה האָבן! און ער האָט געווארט אויף שידוכים, און אז זיי זענען נישט געקומען צו אים, איז ער געגאַנגען צו זיי, די בושה אין אַ זייט! גאָר נישט אזוי געשווינד פארבייגט מען די בושה.

חדשים גאַנצע האָט געדויערט, איידער ער האָט זיך איינגעשטעלט צו רעדן מיט א שרדן, פריער מיט איינעם, דערנאָך מיטן צווייטן, דערנאָך

מיט א דריטן, ביז ער איז אויסגעגאנגען די גאנצע שטאָט שדכנים... און אז דער לעצטער האָט אים אויך געענטפערט די אייגענע תשובה, אז נאָר די מלכה־שבה וועט אים נעמען, איז ער אריינגעפאלן אין א מרה־שחורה. עס איז אים נמאס ומאוס געוואָרן דאָס לעבן.

אינמאָל ביינאכט איז אים דורכגעפֿלויגן א געדאנק דורכן ברעגענ־דיקן מוח, אז איידער אזא לעבן, איז בעסער שוין דער טויט.

עס האָט זיך ביי אים אָנגעהויבן א נייע מלחמה מיטן נייעם זינדיקן געדאנק, און ער האָט ווייטער נישט גובר געווען! צום ערשטן מאָל איז ער, דער געדאנק, דורך ווי א בליץ און נעלם געוואָרן... דעם צווייטן טאָג איז ער דאָך צוריקגעקומען און שוין לענגער געוויילט; דעם דריטן טאָג האָט ער שוין געטראכט דעריבער לענגער. ער האָט זיך דערמאָנט, אז יענע וואָך איז געווען א שטארקער ווינט, מן־הסתם האָט זיך עמעצער גע־האָנגען... אפשר א גוי? ניין! צוליב א גוי וועט קיין ווינט נישט זיין; מן־הסתם א ייד! פאָריאָרן איז א ייד דערטרונקען געוואָרן אין מיקווה — חיים שניידער. ווער ווייסט, אפשר האָט ער זיך אומישנע דערטרונקען? וואָס טוט א שניידער אינמיטן יאָר אין מיקווה? מילא ערב יום־כפור גייען אלע אין מיקווה אריין, אָבער אין א שיינעם העלן מיטוואָך?

א פאָר מעג שפעטער האָט עס אים אויך געצויגן ווי מיט צוואנגען אין מיקווה אַריין. „וואָס שאַדט עס? ניין מעג איך דאָך?“ איז ער גע־גאנגען. ער האָט זיך דאָך אפילו נישט אויסגעטון. ער האָט געפילט, אז קוים גייט ער אריין, וועט ער שוין פון דאָרט נישט ארויס; וועט ער שוין דאָרט בלייבן! ... געשטאנען איז ער דאָך א גוטע שעה איבער דער מיקווה; ער האָט זיך נישט געקאָנט אָפּרייסן פון איר, געקוקט אויפן בר־דיקן וואסער און באטראכט, ווי זיין שוואַך בילד ציטערט פון אויבן ארום. דערנאָך האָט זיך אים פאָרגעשטעלט, אז דאָס איז גאָרנישט זיין, נאָר חיים שניידערס בילד, אז חיים שניידער שמיכלט און רופט אים: „קום, קום! דאָ איז אזוי שטיל, אזוי קיל, א מחיה!“ —

עס איז אים חיים געוואָרן, און איז אנטלאָפן פאר שרעק! ערשט אין גאס איז ער צו זיך געקומען. פארבייגייענדיק פאר א שטריקנמאכער, האָט ער באַמערקט, אז די שטריק ליגן הפקר; דער שטריקנמאכער איז ערגעץ אוועקגעגאנגען... פארוואָס איז ער אוועקגעגאנגען? וווהין? עטלעכע אזוינע נאָרישע שאלות זענען אים דורכגעפֿלויגן דורכן מוח, בשעת וועגן די הענט אליין, אָן זיין ידיעה, האָבן אוועקגעגנבעט א שטריק, וואָס איז גראַד באַזונדער געלעגן ביי דער שוועל.

די נביה האָט ער ערשט אין בית-המדרש באַמערקט, ער האָט זיך שטאַרק געוונדערט. ער פאַרשטייט נישט ווי אַרום דער שטריק איז צו אים געקומען אין קעשענע אַרײַן!

— עס איז א גאָט-זאָך! — טראַכט ער מיט טרערן אין די אויגן. גאָט אַלײַן ווײַל, אז איך זאָל מיר דאָס לעבן נעמען, איך זאָל מיך הענ-גען! און א מין ביטערלעך-יעמערלעך רחמנות אויף זיך אַלײַן פּילט אים אָן דאָס האַרץ. גאָט אַלײַן, דער, וואָס האָט'ן באַשאַפֿן, וואָס האָט'ן פאַר אַ יתום געמאַכט, וואָס האָט אויף אים פּאָקן געשיקט, דעם אויוון אַרױפֿ-געוואָרפֿן, ווײַל נאָך אַצינד, ער זאָל זיך הענגען! די וועלט האָט ער אים נישט געגעבן און ווײַל נאָך, ער זאָל יענע וועלט אויך פאַרלירן! פאַר וואָס?

צי פאַר דעם, וואָס ער האָט נישט נובר געווען דעם יצר-הרע? ווי אַזױ? אײַנער אַלײַן... אָן טאַטע-מאַמע, אָן חברים. און דער יצר-הרע איז דאָך פאַרט אַ מלאַך און פירט די מלאכה מששת ימי בראשית... און ער פּילט זיך שרעקלעך עלנט און אומגליקלעך... גאָט אַלײַן איז אומ-גערעכט קעגן אים, אויב ער ווײַל, ער זאָל זיך הענגען! ער זעט עס דאָך באַשיימפּערלעך, עס איז קיין ספק נישט. און וואָס קומט אַרױס, אז גאָט ווײַל, וואָס קאָן ער זיך העלפֿן? ער, דער וואָרעם, דער יתום! ער קאָן דעם יצר-הרע נישט נובר זײַן, ווי זאָל ער זיך אונטער-שטײַן גאָר צו קלערן, צו גיין קעגן גאָט אַלײַן? נײַן! ער ווײַל גאָרנישט פרווון זיך שטעלן קעגן גאָט!

ער נעמט דעם שטריק און גײט אַרױף אויפֿן שיל-בוידעם, דאָס בית-המדרש פאַרשוועכן ווײַל ער נישט! ער ווײַל זיך נישט הענגען קעגן אַרױן-קודש.

אויפֿן שיל-בוידעם איז דאָ אַ האַקן, אויך פֿון זײַנעטוועגן אָנגע-גרייט! וואָרן ווי קומט אַהײַן אַן אײַזערנער האַקן? ווער ווײַסט, ווי לאַנג דער האַקן וואַרט שוין אויף אים. גאָט האָט אים אַפּשן אָנגעגרייט, נאָך אײַדער ער האָט'ן אין דער מאַמעס בויד באַשאַפֿן!

אַזױ טראַכטנדיק, האָט ער פאַרלײַגט דעם שטריק. עס איז אים דאָך אײַנגעפאַלן:

און אַפּשן פאַרקערט? אַפּשן איז עס גאָר מעשה-שטן? דער אײַ-גענער שטן, וואָס שיקט אויף מיר יענע געדאַנקען, שיקט אויף מיר אַפּשן דעם אויך?

און ער האָט אָפּגעלאָזט דעם שטריק, — עס גײט נישט אַזױ גע-

שווינד, ער מוז האָבן אַ ישוב! די וועלט און יענע וועלט פארלירן איז נישט קיין קליניקייט...

דערוויל האָט דער בית-המדרש-זייגער געשלאָגן פיר. עס איז מיטיק-צייט, און ער דערפילט פלוצלינג, אז דער מאָגן קריגט שיר דעם קראַמף פאַר הונגער!

און איז אראפגעאַנגען פון שיל-בידעס און האָט דעם שטריק איבערגעלאזט פארלייגט...

נאכט-נעכטלעך ציט עס אים דאָך אַרויף צום שטריק. ער ראטע-וועט זיך ווי ווייט ער קען... ער לויפט צום ארון-קודש, שטעקט אַריין דעם קאָפּ צו די הייליקע ספרים און וויינט יעמערלעך, זיי זאָלן אים רא-טעווען. אָפטמאָל כאפט ער ארום א שטענדער, עס זאָל אים שווער זיין צו רירן זיך פון אָרט, שפארט זיך אָן מיט אלע כוחות אָן בית-המדרש-אויבן...

און ווער ווייסט, וואָס דער סוף וואָלט געווען פון דער מלחמה, ווען נישט די מניפה!

4

סאָוויצקי טרעט אָפּ; יאָסל האָט התבודדות

זייט עס האָט זיך אזוי געשטאַרקט די שרעק פאר דער מניפה, אַנטלויפט דער עולם מיילן ווייט פון סאָוויצקין. מען האָט מורא פאר'ן... אַ קשיא אויף אַ מעשה; א מענטש איז דאָך נישט מער ווי א בשר-ודם! עס קאָן גראָד נישט-גוט ווערן, און היינטיקע צייטן האָט אַזא סאָוויצקי די גאַנצע ממשלה אין דער האַנט... ער קען הייסן, מען זאָל מיט סטראַזשניקעס — לייגן אין בעט אריין, שמירן, רייבן, אַריינגיסן רעצעפטן, אַרויסאַגן די גאַנצע משפחה, פארברענען דאָס מעבל, אָפּסמען און דערנאָך נאָך פאַלמעסן! א רציחה! אַז דאָקטוירים ווילן וויסן, וואָס די קרענק איז, סמט מען די ערשטע קראַנקע, און מען זוכט ביי זיי ווערעמלעך אין די געדערים! וואָס זאָל מען אָבער טון? אַז מען איז אין גלות — איז מען!...

אין אָפט האָט א רופא אַויסגעזאָגט, אַז דער דאָקטאָר סמט, האָט מען אים אַיינגעזעצט אויף ברויט און וואסער אויף דריי חדשים... איר מיינט דעם דאָקטאָר? חס-ישראל, דעם רופא!

און דעריבער, אז סאוויצקי ווייזט זיך אין גאס, ווערט מען פלוצלינג אויס מענטש. ער ווערפט אן אויג אויף א פענצטער, לאָזט זיך אראָפּ אַ פאַרהענגל, פארשטעלט מען מיט אַ לייַלעך, א קישן, מיט וואָס עס איז! אין אַ שיינעם פרימאָרגן איז דאָס געסל, ווו סאוויצקי וווינט, ליידיק געוואָרן... איבער נאכט האָבן זיך פון דאָרט אלע באַלעכאָטיס מיט די שכנים אַרויסגעצויגן, מען וויל נישט זיין אין זיין שטח! דאָס איז דער אמתער „אוי לרשע ואוי לשכנו!“

סאוויצקי האָט עס באַמערקט און שווייגט. נאָך מער, ער טרעט אָפּ דערווייל דער שטאָט. אַ קאָץ שפּרינגט אַמאָל אזוי אוועק פון אַ מייול, עס וועט דאָך נישט אַנטלויפן!...

ער זיצט גאַנצע טעג אין דער היים, אָדער ער שפּאַצירט הינטער דער שטאָט אין דער בלאָטע. ער איז זיינס זיכער; נאָך וואָס זאָל ער רייצן דעם עולם און פאַרשן? אז עס וועט צו עפעס קומען, וועט מען שוין וויסן? עס וועט זיך שוין אַרויסרייסן דורך טיר און פענצטער, עס וועט זיין קולות, ווי יום־כּפור; יידעלעך האַלטן זיך נישט איין. דאָס איז אַ פאַלק, וואָס שרעקט זיך מאָדנע פארן טויט, און שטייט אומבאַהאַלפן פאר אַ קרענק! סאוויצקי איז שוין געווען דאָ ביי'ן אַ טיפּוס־אונטערנאַנג. ער האָט שוין געזען, וואָס דאָס ארבעט איבער, וואָס דאָס שרייט און ליאַרעמט אויס! עס האָט זיך אים דעמאָלט געדאַכט, אז ער טרענקט אין אַ ים פון יאָמער און קלאָגן! אַ — ניין, זיי וועלן זיך נישט איינהאַלטן!

ער האָט אָפּגעטרעטן פון גאס —

און יאָסל האָט אויך אָפּגעטרעטן פון בית־המדרש מיט דער גאס צוזאַמען! יענער האָט געוואָלט; דער האָט געמוזט!

זייט מען רעדט נעדיכטער פון דער מגפה, איז אים די נאַנצע מרה־שחורה אוועק, ווי מיט דער האנט אוועקגענומען! פארקערט, ער ווערט טאַג־טעגלעך פריילעכער, לוסטיקער, און, נישט ווילנדיק, לאָזט ער אלע מאָל אַרויס אַ געלעכטער. ער קען זיך נישט איינהאַלטן; עס שפאַרט אים; ער מוז אַרויסלאָכן! עס קיצלט אים אין אלע איבריג! וואָס בלאָסער עס ווערן די באַלעכאָטיס, אַלץ רויטער און לעבעדיקער ווערט זיין פנים; וואָס נידעריקער זיי לאָזן אַראָפּ די קעפּ, הייבט זיך זיינער אַלץ העכער; וואָס דעמפיקער עס ווערן זייערע שטימען, ווערט זיין קול לויטערער. קלינג־גענדיקער, און — וואָס מער דאָס בית־המדרש זיפצט, העכער איז זיין כאַ־כאַ־כאַ! און ער איז גאַרנישט שולדיק; עס לאַכט פון אים אַרויס.

אין קופּעלעך שטייען מענטשן, ווי די גולמות, מיט אָפּגענע מיר

לער און שרעקן זיך א ריר צו טון מיט אן איבר, און אונטער אים טאנצן הענט און פיס... ער וואָלט יעדן שטענדער געקושט; דעם אויוון, די ווענט געלעקט!

— „צי איז ער משוגע?“ — פרעגט מען, — „צי וועלכע רוחות?“

— „זיכער משוגע!“ — ענטפערט מען.

— זיכער, מען דארף אים שיקן אין דול־הויז אריין!

פארן דול־הויז האָט אפילו יאָסל קיין מורא נישט; ער ווייסט, אַז קהל וועט אויף דעם קיין הוצאות נישט לייגן. פאראיאָרן איז אַ משוגענע געפרוירן געוואָרן אינמיטן גאס, נאָך אַ גאנצן אַרומגעטאנצטן ווינטער נאָקט אין שניי. איבער דער גאנצער צייט איז קיינעם נישט איינגעפאלן צו דינגען אַ פור, זי אוועקצושיקן אין אַ הקדש אַריין. מען האָט אויף איר שטאַרק רחמנות געהאַט. אַן אַנדערע, קריגט אַ דיבוק, פאָרט זי אַרום אויף דער וועלט, מאַכט כאָטש וועלכן גראָשן...

זי האָט צו דעם אויך קיין שכל נישט!

די באַלעבאטיים האָבן נאָר געזיפצט, און גאָרנישט! פארוואָס זאָל ער, יאָסל, זיין מער יחסן? ער וויל נישט היינט דערבייזערן די באַלע־באטיים: קיין אַנדער יתום איז טאַקע נישטאָ, נאָר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, קהל קומט אין כעס אַריין, קען ער זיך ברענגען א יתום; אויך קען דערווייל עמעצער ווערן א יתום, אַ דאגה! און ווען נישט, וועלן די באַלעבאטיים דארפן געבן דרשה־געשאַנק... איז טאַקע בעסער גוט צו לעבן מיט די לויט. צווייטנס, האָט ער מורא, מען זאָל אים נישט אַמאָל אָנעמען טאַקע פאר אן אמתן משוגענעם און זיך מו ז זן שאַפן אן אַנדערן. מען וועט דאָך קיין אמתן משוגענעם נישט גיין חתונה מאַכן! דאָס וואָלט אפשר קיין פעולה נישט געהאַט. און נאָך עפעס — און דאָס איז דער עיקר — ער דארף ה ת ב ו ד ד ו ת, ער דארף! ער מוז זיין אַליין מיט זיינע געדאַנקען; ער מוז קלערן, טראַכטן, חלומען ביינאַכט און בייטאָג.

ביינאַכט האָט ער שוין רו אין בית־המדרש. אז דער עולם צעגייט זיך און ער בלייבט אַליין מיט שטענדער און בענק, לויפט ער באַלד צו צום פענצטער, שפאָרט אָן דעם ברענענדיקן שטערן אָן דער קאַלמער שויב; אין מוח ווערט קיל, די מחשבות גייען מיט אַ סדר... איז אן אויס־געשטערנטע נאַכט, דאַכט זיך אים, אז די לבנה ווינקט צו. דאָס הייסט, אז יהושע בן־נון זאָגט אים אויף פאַנטאַמינע: „יאָ“, אָדער „ניין“, לויט ווי עס קומט אים אויס...

בייטאָג, ווייטער, שלאפעט ער ארום איינער אליין הינטער דער שטאָט. ער פילט נישט די פוילע קעלט, וואָס גנבעט זיך אַריין דורך אלע לעכער פון זיינע בגדים; ער פילט נישט די נעץ, וואָס גייט אים אַריין פראַנק און פריי אין די האַלב-אַפּענע שטיוול; ער מאַכט מיט די הענט, שמועסט מיט זיך אליין, מיט די בלייערנע וואַלקנס, אָדער מיט דער קאלטער, ווייסער ווינטער-זון... ער האָט אזוי פיל צו קלערן! אזוי פיל צו רעדן! ער איז א י י י י תום, יתומות אָבער זענען דאָ דריי, ער וויל וויסן, וועלכע זיין באַשרטע איז.

אויפן ערשטן פלאַץ שטייט דבשה, ירמיה שוסטערס מאַכטער.

ירמיה שוסטער, איידער ער איז געשטאַרבן אויפן לעצטן אונטער-גאַנג, פלעגט אויף אים רחמנות האָבן. אָפט אהוימרופן צו זיך און פאר-ריכטן אים די שטיוול. איין מאָל האָט ער אים א פאַר שוסטער-שיך גע-שענקט. ער פלעגט אים אַמאָל מכבד זיין מיט א שטיקל ברויט מיט שמאַלץ, אַמאָל מיט אַ ציבעלע. יאָסל פלעגט דערביי פון דבשהן קיין אויג נישט אַראַפּלאָזן. — אָ, ער געדענקט זי גוט! זי שטייט אים פאר די אויגן! אַ דיקע, אַ געזונטע מויד, רויט ווי אַ שמחת-תורה-עפל... אַן אייזערן שטיק! אַז זי כאַפט די האַס אין האַנט אַריין, פליען פון דער ליבעדיקן שפענער אין דער לופט. ירמיה זאָל נישט געווען שטאַרבן, וואַלט ער אָנ-געשלאָגן דעם שידוך. ער האָט ליב אַזאַ געזונטע בריאה. אַז ער דער-מאָנט זי, קומט אים די שלינע אין מויל אַריין! איין מאָל — דאָס קען ער נישט פאַרגעסן — האָט ער זיך מיט איר געטראַפן אויף די טרעפּ. עס האָט אים צוגעצויגן ווי אַ מאַגנעט! ער האָט זיך צוגערוקט און אָנגע-ריט זי ביים קלייד, האָט זי אים מיט גאָר אַ לייכטן שטויס שיר-נישט פון אלע טרעפּ אַראַפּגעוואָרפן. אַ גליק, וואָס ער האָט זיך פאַרטשעפּעט אין דער פאַרענטשע! אַ צייט האָט ער זיך געשעמט אַרויפצוווייזן! ער האָט מורא געהאַט, זי זאָל דעם פּאָטער נישט דערציילן... און שפעטער, אַז ער האָט שוין יאָ געוואַלט זיך איינשטעלן דאָס לעבן און אַרויפגיין, איז שוין ירמיה קראַנק געווען. עטלעכע צוואַנציק טאָג האָט ער געקרענקט און איז — געשטאַרבן! דערנאָך איז דאָס ווייב זיינס אַוועקגעפאלן און אויך געשטאַרבן. דבשה איז היינט אַ דינסט ביי שאול פּראָצענטניק. ער עסט אַמאָל דאָרט אַ טאָג, ער טרעפּט זי אָפט איינע אליין אין שטוב, ער האָט דאָך די העזה נישט מיט איר אַ וואָרט צו רעדן; אַזאַ קוק האָט זי שוין! נאָר אַז קהל וועט הייסן, וועט זי די העזה נישט האָבן אָפּצוואַגן! קהל איז פאַרט קהל! דבשה — טראַכט ער מיט אַ פול מויל מיט ווא-

סער, — וואָלט גוט געווען! ער קען זיך גאָר קיין בעסער ווייב נישט ווינטשן! ער וועט אפשר אמאָל לייזן פון איר א „גלעט איבער דער באַק“, נו, מהיכרתי, עס איז מעשים בכל יום, און ער וועט עס אָנעמען פאר ליב... ער וועט זי נאָך קושן און האַלדזן דערפאר. ער וועט איר וואשן דעם שטויב פון די פיס. ער וועט איר נאָכגיין ווי א קליין קינד. ער וועט זי פאַלגן, ער וועט זי גלעטן, פיעשטשען, דריקן צו צום האַרץ, פעסט, פעסט... נאָך פעסטער, כאַטש דאָס האַרץ זאָל קלאפן נאָך מער ווי אַצינד. כאַטש עס זאָל פלאַצן, עס זאָל אַרויסשפּרינגען, עס זאָל פון אים די נשמה אַרויספליען, שטאַרבן זאָל ער ביי אירע פיס, און דריקן וועט ער!

אָך! קהל זאָל נאָר איינפאלן אויף איר! איר מינדסט פינגערל איז דאָך מער ווערט, ווי אַן אַנדערנס א נאנץ ווייב! ער וואָלט דערווייל מער נישט געוואָלט, נאָר איר מינדסט פינגערל!... ער וואָלט עס געקוועטשט און געקוועטשט, געדריקט מיט אַלע כוחות, איר אויסצוווייזן, אז זי וויל א חתן...

נאָר טאָמער פאַלט איין קהל אַן אַנדערע יתומה?

אַט, אויפן הייליקן אָרט איז אויך דאָ א יתומה, ס'איז דאָ, כאַטש ער ווייסט נישט, ווי זי הייסט... זי איז אפילו נאָר אַ האַלבע יתומה, אַן אַ מאַמע נאָר, א טאַטן האָט זי. דאָך איידער אזא טאַטן, איז גלייכער גאָר נישט צו האָבן! אַ שיינער פאַרשוין בערל קברן; אַ גאַנצן טאָג שיכורט ער אין שטאַט אין אַלע שענקען, און לאָזט זי איבער איינע אליין אויפן הייליקן אָרט צווישן די קברים... טיילמאָל קומט ער נאָך אהיים שיכור און שלאָגט זי נאָך, זאָגט מען; שלעפט זי אַרויס ביי די צעפ, מעסט מיט איר אויס די קברים... די גאַנצע שטאַט זאָגט עס. נאָר מען וועט זיך נישט אַריינמישן, מען האָט מורא פאר אים; א שיכור און א גיבור דערצו! ער האָט פאַראַיאָרן משה גלעזער אַ קלאַפ געגעבן פאר חברקייט אונטער א זיט, האָט ער אויף אייביק אַ לונגפּעלער באקומען. ער ווערט טאָגטעג לעך געלער, פאַלט אין דער זאָך אַרײַן, קוים וואָס ער עטעמט נאָך!... אַז די טאָכטער לעבט נאָך, איז זי פון אייזן. די מוטער אירע האָט ער טאקע יונגערהייט פאַריאָגט אין קבר אַרײַן. און וואָס וויל ער פון דער טאָכטער? — עס כאפט יאָסלען אָן אַ ווייטיק ביים האַרץ! איין מאָל האָט ער זי געזען און קען זי שוין נישט פאַרגעסן... געזען האָט ער זי טאקע אויף ירמיה שוכטערס לוויה, ער האָט דעמאָלט עפעס מורא געהאַט צוצוגיין גענטער צום קבר. ער האָט מורא געהאַט זיך צו טרעפן ביים קבר מיט דבשהן, זי וויינט אורדאי, און אירע טרערן וואָלטן זיך ווי היים בליי

געגאָסן אים אויפן האַרץ... האָט ער זיך אָפגערוקט און אַרומגעדרייט זיך פון דער ווייטנס נעבן טויטן־שטיבל און איז א פאָר מאָל פארביי געגאנגן גען פאר בערל כּרנס פענצטער. ער האָט זי דערזען, ווי זי איז געשטאַנען מיט אראָפגעלאָזטע ברעמען און געשיילט קארטאָפּל... א בלאַסע, אן איידעלע! ער וואָלט זי מיט איין האנט אַרומגענומען... נאָר א נוטע מוז זי זיין, זי האָט שוין אזוינע אויגן, אזא בליק! איינמאָל האָט זי איינגעזען אויפגעהויבן די ברעמען, און ער האָט תּוֹדִי־דיי־בוֹר אָן דבשהן, אָן דער גאנצער לווייה פארגעסן — אזא גוטקייט האָט אַרויסגעשטראַלט פון אירע בלאַע אויגן, און אזא זיסער חן איז איר אויסגעגאָסן געווען אויפן פנים... אזא גוטן חן האָט געקאָנט האָבן נאָר אסתר־המלכה. אסתר המלכה איז אָבער גרין געווען און זי איז ווייס ווי אַלבאַסטער. האָר האָט זי שוואַרצע ווי קויל, נאָר די האָר וועלן שפעטער נישט זיין. איי איז זי א שיינע! עפעס כאפט זי אָן באַלד ביים האַרץ!

און זי האָט נאָר אויף אים אן אנדערע פעולה: אז ער זעט דבשהן, קאָכט אין אים אויף דאָס בלוט! אויף איר אָבער, אז ער האָט געקוקט, איז אים עפעס אזוי נוט, אזוי לייכט, אזוי ווארעם געווען!

פון דעמאָלט אָן פלעגט ער גיין אויף אלע לווייות, און אַריינזאָרפן א בליק אין פענצטערל...

— יא, אויף איר באשטייט ער אויך. אדרבא, זאָל זיין זי... מהיכיר

תיתי... פארקערט, אפשר בעסער זי...

ער וואָלט זיך מיט איר אַרומגעטראָגן, ווי מיט א צאצאקע, ער וואָלט זי גאנצע טעג געצאצאקעט און אלץ פאר איר נעטון. ער וואָלט זי נישט געלאָזט אַריינשטעקן די הענט אין קאַלט וואסער! ער וועט האַלץ האַקן, קאָכן, באַקן, גרעט וואשן, ער וועט אלעס טון פאר איר. נאָר מיט איין באַדינג, זי זאָל שטיין און קוקן אויף אים און שמיכלען! וועט ער האָבן צייט, וועט ער זי אַרומטראָגן, ווי א קליין קינד, אויף די הענט. אינדערפרי וואָלט ער זיך אויפגעכאַפט מיטן טאָג צוגלייך. ווינטער וואָלט ער באַלד אַיינגעהייצט אין אויוון, זומער — באַלד צוגעשטעלט א מעפל וואסער אויף טיי, אַרומגעגאנגען וואָלט ער שטייל, אויף די נעגל, שטייל לערהייט וואָלט ער איר אָפגעפוצט דאָס קלייד, די שיך... ער וואָלט איר שטיילערהייט דאָס אַנטון צוגעשטעלט צום בעט. דערנאָך וואָלט ער ערשט צוגעגאנגען שטייל, נאָר שטייל צום בעט. ער וואָלט זיך איבער איר גע־בויגן, לאַנג, לאַנג אזוי געקוקט... ביז די זון וואָלט אַרויף אויפן הימל, עס וואָלט רעכט טאָג ווערן, די זון זאָל שוין ליגן אין פענצטער, דעמאָלט

ערשט, וואָלט ער זי אויפגעוועקט בנשיקה! — עס וואָלט געווען א לעבן ווי אונטער דער זון.

און עס איז א גוטער שידוך אויך! אוי, אוי!... דבשה מוז האָבן א פּאָר ניגדן, זי זאמלט! און זי האָט דאָך א חזקה, א פרנסה אין דער האַנט! עס איז ידוע לכל, אַז בערלען פארברענט דער בראַנפן; דער רופא זאָגט, אַז ער עסט שוין נישט, אַז ער גייט אַרום מיט געלעכערטע קישקעס, רחמנא-ליצלן... וואָלט ער טאקע איבער הונדערט און צוואנציק יאָר אי-בערגענומען דאָס קברנות... פארוואָס נישט? אין דער התחלה וואָלט ער אפילו מורא געהאט פאר די מתים, מען געוויינט זיך אָבער צו... מיט איר צוזאמען וואָלט ער זיך צום גיהנום צוגעוויינט! קיין שיינע פרנסה איז עס נישט; פאר דאָס אָבער וואָלט ער געוויינט הינטער דער שטאַט, באַזונדער, קיינער וואָלט אים נישט נאָכגעקוקט!... עס קען זיין א לעבן, א גן-עדן אויפן בית-עולם!

און טאָמער פאלט דער גורל אויף „לאַפּי“? „לאַפּי“ איז א צונאָ-מען פון א דריטער יתומה. די, אַז ער דערמאנט, ווערט אים קאַלט אין אַלע אברים! זי איז שוין א שטאַטישע יתומה... איז א יתומה זייט ער געדענקט. א קראַנקע, מיט א גרויסן קאָפּ, אויסגעקראַכענע האָר און עפעס משונהדיקע פיס. זי גייט נישט אויף דער פּאָדעשווע, אויף די פינגער גייט זי, מיט די פיענטעס אין דער הייך. גייענדיק, שאַקלט זי זיך און וואקלט זיך ווי א שיכור... זי טרעפט ער שוין אַפט אין גאס; קיין אָרט פאר זיך האָט זי נישט. זי גייט פון הויז צו הויז, באדינט אַלע דינסטן! דער טראַגט זי וואסער, יענער האַלץ, דער העלפט זי צעהאַקן אַביסל קיין, דאָ טראַגט זי אַרום אַ שאַף, דאָרט גיסט זי אָן אַ וואַנע... האָט זי נישט קיין אַרבעט, בעלט זי. איינמאָל אין יאָר וואַשט זי אויס די פּאָדלעגע אין בית-המדרש! וווּ זי נעכטיקט, ווייסט ער נישט... לאַפּי, לאַפּי! זי שטעלט זיך אים פאר די אויגן, און עס כאַפט אים אָן א שוידער...

קאַלט ווערט אים אין אַלע אברים! זי מוז שוין זיין אַלט אַ יאָר פערציק; זייט ער געדענקט זי, זעט זי אַלץ אזוי אַלט אויס... — רבנו של עולם! — שרייט ער אויס פאר שרעק, דאָס וואָלט שוין ערגער געווען ווי געהאַנגען. ער שיקט די דערשראָקענע אויגן מיט א געבעט צום הימל אַרויף. אויפן בלאַסן שטערן באווייזן זיך גרויסע טראַפנס שווייס ווי די אַרבעט.

עס דערוועקט זיך דאָך זיין רחמנות אין האַרץ; אויף איר איז אויך א רחמנות... זי וויל אַודאי אויך חתונה האָבן... זי איז אויך אַ בלענדע

שאף, אויך א יתומה! זי האָט אויך נישט מער, ווי א גאָט אין הימל! עס גלוקט זיך אים צו וויינען אויף איר און זיין מול צוזאמען!
 ער האָט א ישוב און גיט זיך איבער גאָט אין די הענט אריין! וויל גאָט, חסד־שלום, זי, זאָל זיין זי! ער פארלאָזט זיך, באַפאָר אויף גאָט, דערנאָך אויף קהל. וועלכע גאָט, ברוך־הוא, וועט באַשערן און קהל וועט געבן, מיט דער וועט ער לעבן, די וועט ער ערלעך האַלטן, דער וועט ער געטריי זיין, דער וועט ער זיין א מאן ווי אלע מענער, — די אנדערע וועט ער פארנעסן...

דערוועקט זיך אָבער אין אים אַן אנדערע זאָרג: אויב זיין באַשער־טע איז „לאַפּי“, וווּ וועלן זיי זיך אַהינטוֹן? וווּ וועט מען וווינען? וואָס וועט מען טוֹן? זי האָט נישט קיין דרייער ביי דער נשמה, גיט אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן... די דינסטן קויפֿן ביי איר אָפּ די בכורה פאר אביסל געכטער קע קאַרטאָפֿל; פאר אויסוואַשן די בית־המדרש־פּאָדלאָגע נעמט זי שני זהובים! אויף טרוקן ברויט איז ווייניק! און ער וואָס קען טוֹן? צו וואָס קען ער טויגן?

וואָלט ער נישט לאָס געווען, וואָלט ער אַ משולח געוואָרן... קיין מלאכה קען ער נישט... סידן — טרייסט ער זיך — ער זאָל ווערן אַ מלמד! צו דער וועטשערע וועלן אַלע באַלעבאָטים געבן דרשה־געשאַנק; פאר דעם געלט וועט ער זיך קויפֿן א „שטוב“ און זעצן זיך קנעלן! פאר־וואָס נישט? אזוי פיל לערנען, וויפֿל אַ מלמד דארף, בפרט א דרדקער, קען ער נאָך... נאָר וואָס עס וועט זיין, אבי א ווייב! עס זענען דאָ יידן, וואָס האָבן נאָך מיאוסערע ווייבער און זענען גרעסערע קאַליקעס... און מען לעבט! א ווייב איז א ווייב... אבי נישט אַליין, אבי נישט קיין „מעג“!

און אפשר וועט אים נאָך געראַטן צו קריגן איינע פון יענע צוויי... און ער מאַלט זיך ווייטער אויס א גן־עדן... און ער שמייכלט ווייטער צו דער בלאַטע און טענהט מיט די בלייערנע וואָלקנס...

שאַ! עס פאַלט אים איין א שטיקל יושר: ער זאָל וויסן זיכער, אז דער אָרעמער „לאַפּי“ איז באַשערט, זי זאָל, חסד־שלום, אומקומען אין דער מגיפה, וואָלט ער געוואָלט חתונה האָבן מיט איר... זאָל זי נעבעך כאַטש פארן טויט האָבן א מאן, באַדיי אויף א חודש! פארוואָס נישט? דאָך אַ יידישע טאַכטער! אים וואָלט עס נישט געשאַדט און פון גאָט, ברוך־הוא, וואָלט עס א יושר געווען... ער, חסד־שלום, ווינטשט איר נישט דעם טויט... פארקערט, ער האָט רחמנות אויף איר... ער פילט און ווייסט, וואָס מען מיינט ע ל נ ט, איינע אַליין, שטענדיק איינע אַליין...

.5

סאוויעקי מיט יאסלען צוזאמען

שליאפענדיק, פארטיפט אין די געדאנקען, אין דער בלאַטע, האָט יאָסל ישיבה-בכור פלוצלינג דערפילט, אז עמעצער האָט אים אָנגעכאַפט ביים אַרבל. ער דרייט זיך אום דערשראָקן, און דערשרעקט זיך נאָך מער, דערזענדיק, אז עס איז דער דאָקטאָר סאוויעקי.

סאוויעקי מיט יאָסלען פלעגן זיך גאַנץ אָפט באַגעגענען הינטערן שטעטל. ביז אהער האָט יאָסל יעדעס מאָל אַראָפּגעכאַפט די צעריסענע כובע און געבייגט זיך ביז צום נאָפּל פאַרן קריסט; סאוויעקי — האָט דאָס ערשטע מאָל אויסגעשפיגן, דאָס צווייטע מאָל געוואָרפן אַ ביזן אַנד מיסעמיטישן בליק, דאָס דריטע מאָל פּראָסט געקוקט אין די אויגן אַריין, שפעטער שוין אַ לייכטן שמייכל געטון און — ערשט היינט — דאָס ערשטע מאָל, אים אָנגעכאַפט ביים אַרבל.

זיי האָבן זיך ביידע אין די אויגן דערקענט, אז זיי האָבן עפעס בשותפות! אינעם בליק האָבן זיי דערפילט, אז ביידע האָבן עפעס איין „עסק“, אַ יין האָפּענונג, אז עס בינדט זיי עפעס איין זאָך צוזאַמען. סאוויעקי איז אַ יינער אַליין אין שטאָט; פריער פלעגט ער אַריינקומען צום אפטייקער, נאָר דער האָט אים ערשט נישט לאָנג געגעבן אָנצוהערן, אז ער מאַכט אים שאָדן אין לייזונג; אז דורך סאוויעקין האָט דער עולם מורא צו קויפן ביטער-וואַסער און ריצנאַייל, אין וועלכן עס שטעקט דעם אפטייקערס פרנסה...

די מיעשציאנעס, די קריסטן, האָבן אים אויך שפעטער אָנגעהויבן צו ווייכן; זיי גלייבן אויך, אז דאָקטוירים סמען, און סאוויעקי וועט אויך נישט בעסער זיין...

עס איז נאָך אַרויס אַ קול, אז ערנעץ אין אַ שטעטל האָבן די „לי-קעס“ פאַרברענט אַ „שפיטאַלנע באַראַק“ און פאַרשטיינט דעם דאָקטאָר. אין די אויגן ביי די מיעשציאנעס באַווייזט זיך גאַנץ אָפט אַ מין פיערל, וואָס זאָגט נאָר קיין גוטס נישט צו.

יאָסל באַגייט זיך אַן מענטשן; סאוויעקי בענקט שוין שטאַרק צו'ן אַ מענטש. עס ווונדערט אים אַליין פאַר וואָס דעם לאָמען זשידלאַקס געשטופלט פנים זעט אים אַצינד אזוי פריינטלעך אויס; אַנג האָט ער צו אים אַ שטיקל געשעפט; עס קען זיין אז די מגיפה איז שוין דאָ, נאָר מען באַהאַלט זי! ביי דעם זשידלאַק קען מען עפעס געוואָר ווערן.

אָנגעכאַפט ביים אַרבֿל, האָט יאָסל אַ ציטער געטון. ער איז דאָך באַלד צו זיך געקומען און אַפֿילו נישט באַמערקט, ווי געשווינד סאָוויצקי האָט צוריקגעכאַפט די האַנט פון זיין ברודיקן אַרבֿל; ער האָט נאָר געזען, אַז סאָוויצקי איז אַצינד נישט ביי, אַז ער שמייכלט.

— אַ צאָ — פּרעגט סאָוויצקי — אַ צאָ, ניעמאַ כאַלערי? (1)

יאָסל איז אַ פּאָר מאָל אַרויסגעפּאַרן מיטן שטאַטדיין אויף אַ דאָרף אין מיל אַרײַן, צו היטן ווייץ אויף פּסח, און האָט זיך דאָרט אויס־געלערנט עטלעכע ווערטער פּויליש. סאָוויצקיס שאלה האָט ער פּאַרשטאַ־געז; דאָס וואָרט „כאַלערי“ האָט אים אַפֿילו, ביי דער גאַנצער האַפּענונג, וואָס ער האָט אויף דער מנפה געהאַט, אַ שטאָך געטון „אין דער זיבעטער ריפּ“, דאָס פנים האָט זיך אים פּאַרקרומט, — ער האָט זיך דאָך באַרו־איקט און געענטפּערט:

— ניעמאַ, וויעלמאָזשני פּאַניע, ניעמאַ! (2)

נישט ווילנדיק, האָט זיין תּשובה טרויעריק געקלונגען.

זיי זענען זיך באַלד צעגאַנגען; דעם צווייטן טאָג זיך ווייטער גע־טראַפּן. זיי זענען זיך ווייטער אנטקעגנגעקומען.

יאָסל האָט זיך אָפּגעשמעלט אין אַ זײַט, ווי אַ זעלנער „פּאָד פּראָנט“, נאָר אָן דער האַנט צום דאַשעק; סאָוויצקי האָט זיך אַביסל פּאַרהאַלטן און געפּרעגט:

— אַ צאָ? — אי דושיש ניעמאַ? (3)

— ניעמאַ, וויעלמאָזשני פּאַניע, ניעמאַ, (4) — האָט יאָסל די איי־

גענע תּשובה געגעבן.

דעם דריטן טאָג האָבן זיי זיך ווייטער געטראַפּן, און שוין לענגער

געשטאַנען צוזאַמען.

סאָוויצקי האָט אויסגעפּרעגט, צי מען הערט נישט עפעס פון לאַס־סירן און ברעכן, כאַלערינקע, דיאַריע, אָדער אַזוי פון מאַגן־און קישקע־קראַנקייטן.

נישט אַלץ האָט יאָסל פּאַרשטאַנען פון סאָוויצקיס רייד, געשטויסן

(1) נו וואָס? נישטאָ קיין כאַלעריע?

(2) נישטאָ, פּריץ (בעסטער הער), נישטאָ.

(3) נו, וואָס? היינט אױך נישטאָ?

(4) נישטאָ, פּריץ, נישטאָ!

האָט ער זיך דאָך ריכטיק, אז ער פרעגט אויף קרענק, וואָס זענען אַ מיין
הקדמה צו דער מגפה.

— ניעמא, וויעלמאָזשני פּאַניע, ניעמא! (1) — האָט ער אלץ אין
איינעם געענטפערט. ער האָט געוואוסט, אז אין שטעטל איז נאָך נאָך שטיל.
— ניעמא, אַליע בענדזשע (2)! — האָט אים סאַוויצקי, אַוועקניי-
ענדיק צוגעוואָרפן אַ טרייסט.

עס איז אַוועק אַ שטיקל צייט, און זיי פלעגן שוין, ביים טרעפן זיך,
צוניין אַ שטיקל וועג צוזאמען. סאַוויצקי האָט אלץ אויסגעפרעגט, שטענ-
דיק געהערט די אייגענע תשובה „ניעמא, פּאַניע, ניעמא“, און שטענדיק
געטרייסט זיך און יאָסלען מיט „אַליע בענדזשע“...

— מושי פּשישטש! (3) — זאָגט ער מיט אַ זיכערהייט, און יאָסל
זעצט זיך עס איבער אויף לשון-קודש: „אַה-על-פי שיתמהמה, אחכה לו“,
און עס וואַקסט אין אים דאָס האַרץ. ער ווינטשט נישט, חס-ושלום, קיין
שלעכטס דעם שטעטל. סאַוויצקי אפשר וויל אַ גרויסע מגיפה... ער —
האָט גענוג אַ קליין מגיפהלע, אַ כּוּתל... עס זאָל אפילו קיינער, חס-ושלום,
נישט ניפּטר ווערן! אַ פּאָר באַלעכאטיים זאָלן נאָר אָנהייבן... ווי עס איז,
זועט שוין גענוג זיין! ער וויל נישט מער! זיין ערגסטן שונא ווינטשט ער
נישט דעם טויט!

עס האָט אַזוי געדויערט אַ חודש. סאַוויצקי איז שוין אביסל אומ-
געדולדיק געוואָרן און האָט פּאָרגעשלאָגן יאָסלען אן עסק: ער איז זיכער,
אז אין שטאָט מוז עפעס זיין, נאָר מען באַהאַלט... מען היט זיך מיט דער
מגיפה... יידן האָבן שטענדיק מורא... דעריבער שלאָגט ער פּאָר יאָסלען,
ער זאָל נאָכפּאַרשן, געוואָר ווערן, און אים מודיע זיין, כאַטש פון איין
באַהאַלטענעם צופאַל, פון אַ ליאַדע וואָס... ער וועט אים זייער דאַנקבאַר
זיין...

סאַוויצקי רעדט פּאָר יאָסלען צו געשווינד און צו „הויך פּויליש“,
דאָך האָט ער דערפילט, אז סאַוויצקי וויל אים דערמיט מאַכן פאַר אַ מסור;
אז ער וויל, ער זאָל אים פאַרמסרן יידישע חלויים.
— ניין — טראַכט ער ביי זיך — ניין, יאָסל וועט קיין מסור נישט

(1) נישטא, פּריץ, נישטא.

(2) נישטא, נאָר טיוועט זיין!

(3) זי מוז קומען.

זיין! ער וועט נישט אויסזאגן סאוויצקין א וואָרט. נישט ווילנדיק, שאַקלט
 ער דאָך, פאר דרך-אריז, מיטן קאָפּ אויף יאָ, און סאוויצקי גייט אַוועק.
 יאָסל באַפעסטיקט זיך מיט דער דעה, סאוויצקין קיין וואָרט נישט
 צו זאָגן. נאָר ער אליין פאר זיך וועט חוקר-ודורש זיין, מאַמער באַהאַלט
 מען טאַקע, זאָל ער וויסן.

יאָסל הייבט אָן אַרומצוגיין צווישן די מנינים פרי און שפעט ביים
 דאווענען; צי עמעצער פעלט נישט. האָט ער עמעצן ביים דאווענען
 נישט באַמערקט, הייבט ער באַלד אָן חוקר-ודורש צו זיין, וואָס די מעשה
 איז. עס האָט אָבער צו גאָרנישט געברענגט; עס האָט זיך שטענדיק אויס-
 געלאָזט מיט גאָרנישט. ער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז איינער האָט זיך
 איינגעשטעלט דאָס לעבן און איז אַרויס אויפן דאָרף עפעס איינקויפן,
 דער צווייטער האָט זיך, נאָך א קריג מיטן ווייב, געשעמט מיט אַ געשוואָך-
 לענער באַק צו קומען אין בית-המדרש אַרײַן, א דריטער האָט זיך אַ צאָן
 אַרויסגעריסן ביים רופא און מען קען אים עפעס דאָס בלוט נישט אזוי
 געשווינד פאַרהאַלטן, — און נאָך אזוינע קליינע קלייניקייטן, וואָס גע-
 הערן זיך גאָרנישט אָן מיט דעם ענין, וואָס יאָסלען אינטערעסירט. און
 ער האָט יעדעס מאָל גאַנץ ערלעך אָפּגעגעבן סאוויצקין דעם איינגענעם
 ראַפּאָרט:

— ניעמא, פאַניע וויעלמאַזשני, ניעמא!

דערביי האָבן זיי שוין טאַגטעגלעך איינער אויפן צווייטן געוואַרט
 און מיט יעדן טאַג לענגער גערעדט.

יאָסל האָט זיך געהאַלפן מיט אַלע איברים, אַז סאוויצקי זאָל אים
 פאַרשטיין; ער האָט געאַרבעט מיט פּיס און מיט הענט. און סאוויצקי,
 וואָס האָט זיך שוין צוגעוויינט צו זיינע תנועות, האָט דאָך געמוזט גאַנץ
 אָפּט אָפּשפּרינגען פאַר יאָסלס הענט.

סאוויצקי האָט אַלץ נישט געקענט פאַרשטיין, אין וואָס יאָסלען גייט,
 פאַרוואָס יאָסל האַלט זיך אַזוי אָפּגעזונדערט פון קהל; פאַרוואָס, לויט ווי
 מען זעט בחוש, וויל ער אויך, עס זאָל קומען די מניפה — נאָר ער האָט
 קיין צייט נישט געהאַט מיט דער רעטעניש זיך צו פאַרנעמען... אַ ייד
 צו דערגיין! מן-הסתם האָט ער א געשעפט דערינען! אפּשר האַנדלט ער
 מיט ליוונט אויף תכריכים! אפּשר מאכט ער אַרונט! פאַר דאָס אָבער,
 האָט ער אמאָל באַמערקט, אַז יאָסל פאַלט אָפּ ביי זיך, אַז ער איז נישט
 אַזוי זיכער ווי ער, אַז היינט-מאָרגן „מוז זי קומען“, האָט ער אים אויס-

גערעדט דאָס האַרץ, געשטאַרקט און מבטיח געווען, אַז קהל קאָן נישט
ניצול ווערן, אַז זי מוז קומען!

סאָוויצקי האַלט עס ברור כּשמש, אַז זי מוז קומען. זי רוקט זיך דאָך
אַלע מאָל נענטער! מען שרייבט דאָך אין אַלע צייטונגען! און אזוי האָט
אַפּגעדרויערט אַ חודש אנדערטהאַלבן. די גרויסע פרעסט, אויף וועלכע
קהל האָט געהאַפּט, זענען נישט געקומען; נאָר די מגיפה, אויף וועלכער
סאָוויצקי און יאָסל האָבן געהאַפּט, האָט זיך אויך נישט געוויזן. סאָוויצ-
קי אַליין הייבט שוין אויך אָן מסופּק צו זיין. דאָך, טרייסטנדיק יאָסלען,
שטאַרקט ער זיך אין דער דעה. עס איז פּאַרט נישט מעגלעך, זי זאָל אהער
נישט קומען! עס איז דען דאָ נאָך אַזאַ אומריין שטעמלעך? וווּ נאָך עסט
מען אזוי פיל אונגערקעס, רוי אויבס און ציבעלעס? ווי נאָך איז מען אזוי
נישט געוואָרנט מיט קאַלט וואסער און אומגעקאַכטס? אינעם גאַנצן
שטעמל זענען פאַראן, אפּשר ביי צוויי דריי גבירים, בלעכענע סאַמאָוואָרן,
דריי פיר הייער זענען דאָ, וווּ מען מאכט טיי. דער רעשט עולם טרינקט
באַרלעך-יויך נאָך געזאַלצענעם טשאַלנט, פיש פאַרקויפט מען פּראַנק און
פריי — אַלטע, פּוילע...

זי מוז קומען!

עס זענען טאַקע דאָ אזוינע שטעט, אויף וועלכע די מגיפה האָט
קיין שליטה נישט, למשל, אַאַכען, בירמינגהאַם און אַנדערע, וואָס יאָסל
קאָן אפילו זייערע נעמען נישט דערכאַפּן; נאָר דאָרט עסט מען קיין
טשאַלנט נישט, און טיי ווערט געטרונקען פון דיסטילירט וואסער —
דאָס איז עפעס אנדערש!

דערווייל איז אריבער נאָך אַ וואָך און מען הערט פּאַרט נישט! פאַר-
קערט, עס איז געקומען אַ ידיעה, אַז אין אפּט האָט „זי“ שטאַרק נאָכגע-
לאָזט, ראַכעוו איז שוין געעפּנט... אין צוויזמיר האָט מען אפילו דאָס טיי
הויז, וואָס מען האָט לעצטנס געעפּנט פאַר אַרעמעלייט דעם גובערנאַטאָר
צוליב — פאַרמאַכט... יאָסל הייבט אָן קלערן, אַז אין זיין פינצטער מזל
וועט זיך פון אלעם אויסלאָזן אַ בוידעם... אָדער אַז זיין שטעמל איז אויך
אַזאַ מיין בירמינגהאַם, אַז אויף איר האָט אויך די מגיפה קיין שליטה נישט.
ער הייבט צוריק אָן אומרואַיק צו שלאַפּן, ער הייבט אפילו אָן צו זיין
אומרואַיק בייטאַגן. די כּלּות רוקן זיך אָפּ אַלץ ווייטער און ווייטער, און,
אויסער די איינע האַלבע שעה, ווען ער טרעפט זיך און רעדט מיט סאַ-
וויצקי, האָט ער קיין רגע רו.

ער זעט בחוש, אַז די שטאַט-לייט ווערן אַלע מאָל רואיקער און

רואיקער... דערוויל איז נאך געקומען א ידיעה, אז אין די דערפער ארום איז שוין נאך שטיל אינגאנצן. דאָס גאנצע שטעטל האָט אויפגעלעבט. די וויבער האָבן אויפגעהערט צו מאַכן יללות אין „עורת־נשים“, יינגערע קומען שוין אפילו נישט דאווענען, נאָר, ווי אמאָל, משבת לשבת. דעם רופאס ווייב קלערט שוין צוריק אָנצוטון דאָס שייטל, אויפן בעדערס דינסט רעדט מען ווייטער אסור־לדבר און מען האָט זי שוין אפילו פארמסרט פארן רב. עפעס א משכיל הייבט אָן ווייטער צו שרייבן לשון־קודש. תבואה־סוחרים הייבן אָן אַרויסצופאָרן, מעקלער פארדינען, זונטיק איז דער מאַרק פול מיט פויערן, די שענקען לייון. מען לייזט אויך פאר זאַלץ, פאר נאַפט און אַנדערע סחורות. דאָס שטעטל קריגט צוריק די אַלטע צורה, די פאָר־גענגלעך פון די פענצטער זענען פארשווינדן, סאָוויצקיס גאָס האָט צוריק אויפגעלעבט.

יאָסלען ווערט טאָג־טעגלעך ערגער!...

עס פאַלט שוין אויף אים טיילמאָל צוריק די אַלטע מרה־שחורה. אויפן אָרט פון כלות, זעט ער שטענדיק פאר זיך דעם שטריק אויפן שיל־בוידעם. ער זעט, ווי ער וויגט זיך. ער ווינקט אים, ער רופט אים: קום, קום! ווער פטור קהל, ווער פטור דאָס ביטערע יתומישע לעבן! נאָר ער שטאַרקט זיך נאָך: סאָוויצקי איז פאָרט אַ דאָקטאָר, ער מו ז דאָך וויסן! און סאָוויצקי האַלט זיך אַלץ ביי זיינעם!

איינמאָל האָט יאָסל סאָוויצקין הינטער דער שטאָט נישט געטראָפן, און דווקא אינעם ערנסטן טאָג, וואָס יאָסל האָט דעמאָלט געהאט.

באַלד אינדערפרי, קוים וואָס ער האָט זיך אויפגעכאַפט, עס איז נאָך פינצטער געווען אין בית־המדרש, איז אַרײַן דער שמש מיט א שמחה, מיט א גדולה: הערסט, יאָסל! פון ראַכעוו איז שוין דער דאָקטאָר מיטן סטודענט אָפגעפאָרן! און ביינאַכט — הערסט — בשעתן מולד, האָט גע־כאַפט אַ שטאַרקער פראָסט, אַן אייזערנער פראָסט! אויס מניפה! האָט דער שמש אויסגעשריגן און געלאָפן קלאָפן „אין שיל אַרײַן“ מיט דער בשורה־טובה.

יאָסל האָט זיך געשווינד אָנגעטון, דאָס הייסט: ער האָט געכאַפט אויף זיך די קאַפּאַטע, מיט וועלכער ער האָט זיך צוגעדעקט, און אָנגע־הויבן שפּרייזן אומרואיק איבערן בית־המדרש. אלע מאָל צוגעשפּרונגען צום פענצטער, זען, צי עס ווערט נישט טאָג, צי עס איז שוין נישט צייט אַרויסצולויפן צו סאָוויצקין. קוים איז טאָג געוואָרן, האָט ער אָפּגעדאוונט,

און איז אַרויסגעלאָפֿן, אומגעגעסן, הינטער דער שטאָט. ער פילט, אַז אָן סאַוויצקיס טרייסט קען אים דאָס האַרץ פֿלאַצן.

הונגעריק האָט ער זיך אַזוי אַרומגעדרייט ביז מיטיק־צייט; סאַר־וויצקי איז נישט געקומען, ער מוז וואַרטן. עס פלעגט אָפט טרעפֿן, אַז סאַוויצקי איז געקומען ערשט נאָך מיטיק.

ער איז הונגעריק, שטאַרק הונגעריק. עס פאלט אים דאָך נישט איין צו גיין אין שטאָט אַריין עסן; ער מוז וואַרטן אויף סאַוויצקין. אָן אים, אָן זיין טרייסט, וועט אים קיין ביסן נישט דורכן האַלדז; ער וועט נאָך האָבן אַ שרעקלעכע נאַכט, עס וועט אים ווייטער ציען דער שטריק... ניין, ער מעג איינמאַל פּאַסטן! עס גייט אוועק נאָך אַ שעה, עס ווערט טונקלער. דער מאַטער פֿלעק פֿון דער ווינטער־זון אונטערן וואַלקן לאָזט זיך אַלץ נידעריקער אַראָפֿ, און וועט באַלד פאַרשווינדן ווערן הינטער וואַסילס מיל. ער ציטערט פאַר קעלט; ער לויפט זיך איבער, קלאַפט אין האַנט אין צווייטער, זיך צו דערוואַרעמען, און סאַוויצקי ווייזט זיך אַלץ נישט! אַזוי פאַרשפּעטיקט האָט ער זיך נאָך קיין אינציק מאָל נישט.

ער הייבט אָן קלערן, אַז סאַוויצקין האָט געמוזט אַן אומגליק טרעפֿן; ער האָט געמוזט קראַנק ווערן, אַוועקפּאַלן... און אפּשר נאָר — ווערט ער ביז — שפּילט ער אין קאַרטן, אַ קשיא אויף אַ גויל! און דער פֿלעק פֿון דער זון זעצט זיך אַלץ טיפּער און טיפּער, און פֿון דער צווייטער, ריינערער זייט הימל, ווייזט זיך אַן אנדערער ווייסער דינטשיקער פֿלעק, ווי אַ סערפּ, דאָס איז די יונגע לבנה... עס איז שוין מינחה־צייט.

יאָסל פאַרלירט די האָפענונג, סאַוויצקי וועט שוין זיכער נישט קוּמען. עס כאַפט אים אָן אַ געוויין. הונגעריק און געפרוּדן לויפט ער אין בית־המדרש אַריין כאַטש אָפּדאַווענען מנחה־מעריב.

אין גאָס האָט ער כמעט קיינעם נישט באַגעגנט. די מענער זענען ביים דאווענען. דורך די שוויבן־טירן פֿון די קליינע געוועלבלעך רייסט זיך אַלע מאָל אַרויס אַ פּריילעך ווייבעריש קול, וואָס יאָגט אים נאָך ביז די בית־המדרש־טרעפּ. עס ציטערן אונטער אים די פּיס פאַר מידקייט און פאַר שרעק. עס האָט געמוזט קומען נאָך אַ פּריילעכע ידיעה, אַז די ווייבער רעדן אַזוי הויך און לאַכן!

ער הייבט זיך קוים אויף די טרעפּ. הינטער דער טיר בלייבט ער שטין. ער האָט נישט דאָס האַרץ אַראַפּצודריקן די קליאמקע. מען דאוונט נאָך נישט, נאָר דער עולם רעדט אַזוי געדיכט, אַזוי פּריילעך; גאָט ווייסט, וואָס פאַר אַ נחת די באַלעבאטים האָבן!

פֿלוצים וועט ער ביז און פראַלט אויף די טיר. —
 — און סאוויצקי — זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס ער
 האָט דערהערט — איז אויך שוין, ב"ה, אוועקגעפאָרן, פליטה געמאכט!
 — זיכער? — פרעגט עמעץ.
 — אַליין געזען! — ענטפערט א צווייטער — מיט מינע אייגענע
 אויגן.

יאָסל האָט מער נישט געהערט. די פיס האָבן זיך אים אונטערגע-
 האַקט, דער גאנצער גוף האָט אָנגעהויבן ציטערן; ער האָט זיך קוים צו-
 געשלעפט צו אַ באַנק און איז געבליבן זיצן ווי פארשטיינערט, מיט גרוי-
 סע, אַרויסגעזעצטע אויגן...

6.

דער סוף

דער פריילעכער עולם האָט עס נישט באַמערקט; מען איז אַרויס-
 געגאנגען נאָך מעריב (טייל ערשט נאָך אַ בלאַט גמרא, צי א פרק משניות)
 און איבערגעלאָזט יאָסלען אַליין ווי תמיד. אפילו דעם באַלעבאָס, ביי
 וועלכן ער האָט היינט געדארפט עסן, איז נאָך נישט איינגעפאלן, צוצוגיין
 און פרעגן, פארוואָס ער איז היינט נישט געקומען צום אָנבייסן און גייט
 נישט צו דער וויעטשערע. ער האָט זיך גלייך מיט אַלע אהיימגעיאַגט,
 דערציילן ווייב און קינד די בשורה-טובה, אַז סאוויצקי האָט פליטה גע-
 מאַכט, אַז מען איז דעם חמץ אויך פטור געוואָרן.

ערשט דעם צווייטן טאָג האָט מען באַמערקט, אַז יאָסל פעלט. דעם
 דריטן טאָג, אַז מען האָט אויף אים געדיכטער איינער ביים אַנדערן גע-
 פרעגט, האָט מען געענטפערט, אַז דער שוואַרצער יאָר האָט אים נישט
 צוגענומען, און דער שמש האָט אַליין איינגעהייצט. דער אויוון האָט גע-
 רויכט, און מען האָט אַ גאנצן טאָג פון יאָסלען גערעדט: צום אויוון איז
 ער גראָד אַ בריה. מען הייבט אָן קלערן, צי איז ער נישט אוועק קיין ארץ-
 ישראל אָדער קיין אַרגענטינע? ער האָט אפילו נישט געהאַט אַ דרייער אויף
 הוצאות, נאָר אַ קשיא אויף אַ מעשה, וועט ער גיין אויפן וועג אין די הייזער!
 ערשט אויפן זעקסטן טאָג, אַז מען האָט געקריגן אַ ידיעה, אַז עס
 קומט אַ רעוויזאָר אויף פאטענטן, האָט דער ערשטער סוחר, וואָס איז
 אַרויף אויפן שילד-בוידעם, באַהאַלטן אַ שטיקל אויסלענדישן סאַמעט, דער-
 זען יאָסלען הענגען שוין פארשטאַרט.

אין חדר אריין, שקצים!



אָס שטעמל האָט זיך צעלייגט אויף דעם רוקן פון א נישט הויך בערגל. אז מען שטייט ביים טייכל, וואָס פליסט אים צופיסנס, זעט מען אַלע הייזלעך, איינס איבער ס'אַנדערע: אָט, דאָס איז דעם רבינס הייזל, נישט ווייט פון דער מיקווה... דאָס איז די שיל מיטן בית-המדרש אינאיינעם, דאָס איז א שורה באַלעבאַטישע הייזער: די אויס-געווייסטע געהערן צו רייכע, די שוואַרצעלעכע — צו די אָפּגעקומענע... אָט אַביונישע שטיבלעך... דערנאָך ערשט באווייזט זיך דאָס בית-עולם... כסדר — אַלץ. מען זעט אפילו די יאַטקעס אַרויס, וווּ דער קצב הייבט די האַק איבער א רעדל ווייבערישע קעפּ און שעלט לכבוד שבת!

באַרגאָפּ לויפן צוויי בחורים; אין שינעטענע קאַפּאַטקעלעך, שיך און זעקלעך. די הענט אריינגעלאָזט אין די גארטלען, אויף די קעפּ גלאַנץ צנדיקע היטלעך, געוויס פון חלב! נישט פון חלב, פון וועלכן מען מאַכט ערשט ליכט, נאָר פון חלב, וואָס טריפט פון היימיש-געצויגענע ליכטלעך, וואָס ווערן באַנוצט צו „וואַנט-אותיות“.

אפשר ווייסט איר נישט, ווי אזוי מען מאַכט וואַנט-אותיות? אין דער היים, אז טאַטע-מאַמע זענען נישטאָ; אין חדר, ווען דער רבי איז דערטרונקען געוואָרן אין א פּני-הושע; אַמבעסטן אין בית-המדרש, אין אַ שיינעם העלן טאַג, ווען די באַלעבאַטישע שפּאַצירן אָדער עסן אָנבייסן — נעם אַ חלבן ליכטל, שרייב דערמיט עפעס אָן אויף דער וואַנט, למשל, „משנכנס אדר מרבנים בשמחה“, קענסטו געכתיבעטע אותיות, איז נאָך בעסער, עס וועט ארויסקומען שענער, בולטער... דערנאָך נעם דאָס היטל, שמיר עס איין אין ריס (סאַדזע) פון אויבן, רייב דערמיט אינעווייניק, אָן דער וואַנט, איין מאָל און צוויי מאָל, דערנאָך נעם דאָס איינגעשמירטע היטל אָן ביים דאַשעק און קלאַפּ אַ פּאָר מאָל איבער די חלבנע אותיות, וועסטו זען, וואָס עס וועט זיין... עס וועט ארויסקומען ווי געדרוקט!

און דאָס איז דער גאַנצער סוד פון די אָפּגעריסענע דאַשקעס, צע-פּלויגענע היטלען! די מאמעס ווייסן נישט דערפון. זיי מיינען, אז די תורה

איז דאָס שולדיק! רייסט זיך דיר אָפּ א קנעפל פון א הויז, פארפלעקסטו אַ שינעטענע קאפּאַטע, אָדער, דו ברענגסט אהיים א פּאָר אויסגעוויקטע שטייול — בין איך דיך נישט מקנא; אָבער אז דאָס היטל איז פארפעצט שמיכלט די מאמע:

„נעבעך — טראכט זי — אלץ פון דער תורה. פון לערנען שוויצט אים דאָס קעפל! נעבעך... פונקט ווי דעם פּאָטערס טלית פון דאוונען... אזא וואָרעם און שוין אזא שוויצן!“

היטל־מאכער האָבן אויך הנאה דערפון. א קינד מוז אויף יעדן יום־טוב באַקומען א ניי היטעלע, לכל־הפחות — אויף יעדן פּסח! מיר האָבן זיך פארשמועסט און אָן אונדזערע צוויי בחורים פארגעסן!

עס זענען געוויס בחורים; יונגעלייטלעך לויפן נישט אזוי, אז מען טראַגט א מיל־שטיון אויפן האַלדז, לויפט זיך נישט, האָט מען קיין כוח נישט צו לויפן. אז מען עסט אפילו קעסט פאסט אויך נישט צו לויפן... האלט מען זיך אליין אין דער מעלה...

זיי לויפן אַראָפּ פון באַרג, ווערן ערגעץ פאַרלוירן הינטער אַ הייזל, שווימען באַלד צוריק ארויס, קוקן זיך אום צי מען יאָגט זיי נישט נאָך... צוועלף איז דער זייגער, און דאָס זענען חדר־יינגלעך, 15־יעריקע חדר־יינגלעך; אוודאי זיך ארויסגעגנבעט פון רבין... וואָס ערגער די צייט איז, לענגער לערנט מען ביי מלמדים! עס דויערט איידער מען קלויבט צונויף א נדן, און ביז צו די תנאים מ ו ז מען דאָך לערנען אין א חדר!

זיי זענען שוין ביים טיך... ביידע הויבן: פריער די לינקע, דערנאָך די רעכטע פיס, שלידערן, ביי יעדן אויפהויבן א פוס, אראָפּ א שוך; פּייל פון בויגן האָבן זיי שוין אראָפּגעוואָרפן די קאפּאַטקעלעך, און זעצן זיך שוין אויפן זאמב, אויסצוטון די זאָקן.

— ווייסט, בערל — פארהאלט זיך איינער און זאָגט — איך פאר־שטיי פּאַרט נישט דעם רבינו תם... באשר, דער רבנו של עולם וויל נישט מבזה זיין זיינע באַשעפענישן און געבן זיי עולם־הבא אומזיסט... דעריבער וואָס? וויל ער דעריבער, זיי זאָלן דעם עולם־הבא פאָרדינען... גוט, נאָר מאַמער פארשטייטו בושה? וואָס איז? איך נעם עפעס ביי א פרעמדן? צי איך נעם ביי א בשר וודם, וואָס עס ווערט אים ווייניקער? האָ? עס קאָסט אים עפעס, דעם רבנו של עולם? א בשר וודם, אז ער האָט אפילו קורחס אוצרות, וויל ער באַהאַלטן אויף שפעטער, פאר קינדער, פאר שטייט — לדרות...

— אָבער פונדעסטוועגן — ענטפערט דער צווייטער — איז פאָרט
א נ ר ע ס ע ר ע מדרגה, אז מען נעמט אפילו ביים רבוננו של עולם
אויך נישט אומזיסט! נאָר שכר!...

— שטייט דאָך אָבער — שלא על מנת לקבל שכר...

— דאָס איז ווייטער עפעס אנדערש...

זיי האָבן זיך אזוי פארשמועסט, און פארגעסן, נאָך וואָס זיי זענען
געקומען. זיי האָבן אלץ נאָך די זעקלען נישט אויפגעבונדן. זיצנדיק אין
זאמד, פארקנייטשן זיי די שטערן אין הייסן וויכוח. ביי יעדער שטארקער
תנועה, צעפליען זיך די ציצית פון די טלתיים קטנים, צעקריכן זיך ארום
אין זאמד.

— נו, איז רעכט — שכר! אָבער עונש? פארוואָס נאָך — עונש?

— דער עונש איז טאקע דערויף, מען זאָל בעסער ווערן, תשובה

טון... ממשפש במעשיו זיין...

— גוט... הא תינה, אויף דער וועלט; אויבער אויף יענער

וועלט, וואָס פאר א טעם האָט דאָרט דער עונש?

— זאָנט טאקע דער רבוננו תם, אז דאָרטן איז שוין דער עונש אן

אנדערער: דאָרט רייניקט מען אָפ די טומאה, וואָס האָט זיך אָנגעקלעפט

אָן די נשמות... למרק... הייסט עס, וואָרום א חטא איז א פלעק... וואשט

מען טאקע... מטהר איז מען...

— יא. אָבער...

נאָך עמעץ לאָזט זיך אראָפ פון בארג.

עס איז א דארע, הויכע יידענע; א דיקע שאל איבערן קאָפ... א

בעזים אין האנט... די אויגן אירע ברענען, דער אָטעם איז הייס...

— שקצים! — שרייט זי אין איין כעס, — אין שיינעם העלן טאָג

— באַדן! א כפרה, זייגער צוועלף — באַדן!

— פאר דעם וועל איך צאָלן מלמד געלט! שרייט זי און ווארפט

איבערן קאָפ מיטן בעזעם.

די פילאָזאָפן אָבער זעען נישט און הערן נישט:

— עס איז דאָך פאָרט א רחמנות אויף דער נשמה... זי האָט טאקע

געזינדיקט, נאָר ווי זאָנט די גמרא, וואָס רש"י ברענגט: אין אדם חוטא,

אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות... נאָר אַ משוגענער טוט אַן עבירה...

... אויסער אַ שונג...

— און אז דער יצירהרע איז א תקיפה?

— בין איך דאָך ערשט אן אמתער אונס!

— טאקע? און דברי הרב ודברי התלמיד... הא? און היינט ווו איז
א מומר להכעים?
— זעסטו, א מומר להכעים, איז טאקע נישט צו פארשטיין! נעם
א האק און שפאלט דיר אליין דעם קאפ...
— איך וועל איך ביידע די קעפ שפאלטן, שקצים עכברושים! —
דונערט שוין נאָענט דער יידענעם קול.
— די מאמע! די מאמע! — שרייען די פילאָזאָפן, כאפן אין די
הענט אריין דאָס אוועקגעוואָרפענע אָנטון און אנטלויפן צוריק בארג אויף.
די מוטער סאפעט און לויפט נאָך מיטן בעזעם, שרייענדיק אלץ
איניינעם:
— אין חדר אריין, שקצים!

משונעים



ז יעדע קהילה מוז האָבן איר משונעט, און אז נישט, ווערט א געזונטער משוגע — פון דעם זינגען שוין די שוואלכן אויף די דעכער. אָבער אז אזא קהל ווי אונדזערס: א קהל אָן א רב, אָן א הייליק אָרט, מיט קוים איין ספר-תורה פאר אַ מנין; א קהל, וואָס איז, אומשטיינס געזאָגט, נישט מער ווי אַ געלייגטער עירוב פאַר אַן אַנדער קהילה, וואָס נעמט אונדז צו דעם רח"ש, מיט די בר-מנ"ס, מיט אַלעם גוטן — מיט איין וואָרט: אז א קהל, וואָס האָט זיך צעלייגט קוים מיט א האלב געסל אויפן זאמד ביי דער ווייסל — זאָל מוזן האָבן איר אייגענעם אַ משונענעם, — דאָס רעכנן איד פאר א ווונדערלעכע זאך. און א ווונדער-לעכע זאך איז כדאי צו דערציילן. מיר דאכט זיך, אז די מעשה מיט אונדזער שוחטל, וואָס איז אמאָל געקומען, צווישן מנחה ומעריב, צום מנין און האָט א קלאפ געטון אָן שלחן, און אויסגערופן, נישט מיט זיין קול, באשר בכך, ער האָט ביז אהער מאכל טריפות געווען! — האָבן אידן אייך שוין אמאָל דערציילט... איר געדענקט אוודאי: א קלאפ געטון, אויסגערופן און — משוגע געוואָרן! און גייט שוין ארום אויף און אָפּ אין געסל, שטיל-שווייגנדיק, שווארץ ווי די ערד, נאָר די ליפן ציטערן און מיט דער רעכטער האנט צופט ער זיך אלץ אייניגעם ביי דער לינקער זייט ברוסט, גלייך ער וואָלט געוואָלט אויסרייסן פון דאָרט די מרה-שחורה, די זינד צי דעם שיגען... און פּלוצלינג — און דאָס האָבן אידן אייך שוין זיכער נישט דער-ציילט — איז ער נעלם געוואָרן. מילא, אַ גרוש איז ער געווען, קיין סינדער האָט ער נישט איבערגעלאָזט, האָט מען אָן אים פארגעסן. געפילט האָט מען, אז עס פעלט עפעס אין גאס, נאָר מאלע וואָס עס פעלט; עס פעלט אפילו פרנסה! דערנאָך האָט מען דערציילט, אז עס איז געשטאנען אין בלאט, אז אין ים הינטער דאָנציק איז אַרויסגעשוומען א דערטרונקענער און אז מען האָט, אָן די קליידער מיטן מלית-קטן, דערקענט, אז עס מוז זיין א פּוילישער ייד. האָט מען געקלערט, אז דאָס מוז ער זיין; ער פלעגט ארומגיין גאנצע נעכט ביי דער ווייסל, האָט זי אים צוגענומען! שווימען

האָט ער אפילו געקענט, נאָר איידער ער איז משוגע געוואָרן! דערנאָך ווייסט מען נישט. אי, ווי קומט די ווייסל אונטער ווארשע צום ים אונטער דאנציק, דאָס איז קיין קשיא נישט: כל הנחלים — אלע טייכן גייען צום ים; דאָס האָט נאָך שלמה המלך געזאָגט. און מען האָט ווייטער פארגעסן! איינמאָל אָבער האָט מען זיך דערמאָנט, אז דעם שוחטס קעסטל שטייט נאָך ביים בעקער, ווו ער פלעגט זיך אויפהאלטן. נישט נעכטיקן, ווייל, ווי געזאָגט, גאנצע נעכט פלעגט ער ארומגיין אין גאס און האָט קיין אויג נישט צוגעמאַכט; אויסער אויב ער איז געשלאָפן גייענדיקערהייט! וויל דער עולם וויסן, וואָס ביי אים אין קעסטל קען זיך געפינען; אפשר, זאָגט מען, געפינט מען גאָר „הרושיתורה“, וואָרום פריער איז ער א יונגערמאן א לַמְדָן געווען, און פלעגט טינטלען מיט דער פערער. ניט מען אריין צום בעקער; דאָס קעסטל איז דאָ. ער האָט גאָר פארגעסן דערין. עפנט מען אויף. געפינט מען נישט מער, ווי עטלעכע קרישקעלעך עסנווארג מיט א צעריסענעם טלית-קטן. נעמט מען דאָס קעסטל, וואָס איז נישט ווערט גע-ווען די רייד, און מען צעהאקט עס, און מען ווארפט עס אין אויוון אריין, צום פארברענען. און דאָ הויבט זיך אָן א נייע מעשה! איידער נאָך דאָס קעסטל איז פארברענט געוואָרן, קלאפט שוין עפעס אָן אין פענצטער: באשר בכּו, זלמן בחור איז משוגע געוואָרן!

איר ווייסט נישט, ווער זלמן בחור איז געווען. דער פאָטער זיינער איז געווען אמאָל א פישער. אפילו אן ערלעכער ייד. איז ער, לא עליכם, דערטרונקען געוואָרן, איז די מוטער קראנק געוואָרן פאר צרות, האָט מען זי פאר גרויס רחמנות געפירט אין ווארשעווער שפיטאָל אריין, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אז עס וואַקסט איר עפעס צווישן די געדערים. האָט מען איר אויסגעשניטן, וואָס מען דארף. דאָס געשוויר האָט מען אפילו נישט געפונען, נאָר זי, נעבעך, איז, נישט פאר אייך געדאכט, אומגעקומען אונטערן מעסער. מן-הסתם איז אזוי באשערט געווען! בלייבט זלמן א יתום און עלטערט זיך אזוי. וואָרום ווער זאָל אים חתונה מאַכן? רופט מען אים טאקע: זלמן בחור! א שפאס? א יונג פון עטלעכע און צוואנציק יאָר! גע-לעבט האָט ער פון שוסטעריי, נאָך יינגלווייז, איז ער איינמאָל אַליין אַריינגעגאנגען צו א שוסטער, צו א דאמסקען שוסטער אפילו, און האָט זיך צוגערוקט צו א דרייפסיק בענקעלע, און זיך געזעצט ארבעטן; כאַטש טרייב אים מיט א שטעקן. איך ווייס אפילו נישט, צי ער האָט געקענט דאווענען! אויסגעזען האָט ער טאקע מגושם: הויך, ברייט אין די אַסל, מיט א פאָר גרויסע אויגענים. א כוח אין די הענט האָט ער געהאט גאָר אן

אויסטערלישן; דריי ערלים האָבן געהאט עפעס אן עסק צום באַלעבאָס זיינעם, האָבן זיי אים געוואָלט שלאָגן, אויפן פּויערישן שטייגער; כאַפט ער איינעם און עפנט מיט אים די טיר, און כאַפט די אנדערע צוויי ווי די זעקלעך אונטער די אָרעם און טראַגט זיי ארויס! און אזוינס האָט מען, על-פי מקרה, באַפרייט פון מיליטער! דערנאָך, אז דער באַלעבאָס זיינער איז נופטר געוואָרן, האָט ער זיך געזעצט אויף זיין אָרט און געשפּייזט די אלמנה מיט די יתומים! געמיינט האָט מען, ער וויל חתונה האָבן מיט דער אלמנה. מילא, מהיבא תיתא! לאָזט זיך אָבער אויס, אז ער וויל גאָר אַ ביילע דער אלמנהס טאָכטער, א שוואַרץ-חנעוודיק מיידל; גיטלע האָט זי געהיסן. באַשר בכו, ער האָט איר אמאָל א מאָס גענומען אזוי א פאָר שיכלעך, איז זי אים געפעלן געוואָרן. שיקט ער צו דער מוטער א שדכן! פארשטייט זיך, אז מיטן גוטן ווילן גייט דער שדכן נישט: וואָרום, ביילע די אלמנה האָט איר אייגן הייזל, טאקע דאָס לעצטע אין געסל, ביי דער ווייסל, און אַ מחיה האָט זי אין שטוב פון זאַלץ, און אָנגעגרייט האָט זי פאר דער לעצטער טאָכטער, פארן מיזניקל (די עלטערע קינדער האָט זי שוין לאנג אויסגעגעבן אין פּרעמדע שטעט אריין) — א גאנץ פּיין קניפל, און מען רעדט איר א שידוך מיט משהלע ר' זבולון דיינס אייניקל, יחוס שביחוס, א חויז דאָס קרן אליין — אן עלוי שבעלויים. עס האַלט שוין ביי תנאים שרייבן, נישט מער עס גייט נאָך וועגן א קלייניקייט: יענער וויל פינף און זי וויל פיר יאָר קעסט, — נו, האָט א טעם אָנצושלאָגן אזא שידוך? כפרט נאָך, אז דאָס איז גראַד דער אייגענער שדכן, וואָס האַלט אין אויספירן יענעם שידוך!

נעמט אָבער אונדזער זלמן בחור דעם שדכן און שטופט אים א ווייסן פּערציקער אין דער האנט אריין און גיט דערביי אויף אים א קוק, אז עס יאָגט אים א קעלט דורך די ביינער. שרייט ער: כ'גיי, כ'גיי! און ער גייט, און זלמן בחור גייט אים נאָך פון הינטן, יענער פילט, נעבעך, זיין הייסן אָטעם אויף די אקסל! און זלמן בחור שטעלט זיך אָפּ נישט ווייט פון דער טיר; אויף א תשובה ווארט ער! און וואָס האָט דאָ געקענט זיין פאר אַ תשובה? ביילע די אלמנה איז ארויס צום חתן-דנן מיט א בעזים! וואָס קלערט איר, מעשים האָט זיך געטון! מען איז געלאָפן אויף זיין ביזן ווונדער! וואָרום שטעלט אייך פאָר א סצענע — אזא גבר-אלים, א יונג ווי אַ בוים, אַנטלויפט פאָר דער איינגעשרומפענער קליינער אלמנה, וואָס דרופעט אים נאָך אין א פאָר קלאַפּעדיקע שוסטער-שיך! דאָס אַרעמע מיידל, נעבעך, איז ארויס פאר דער טיר מיט א האַרצרייסנדיק געוויין; זי האָט

געמיינט, ער וועט איר דורסן, די מאמען! און ער רוקט זיך אָפּ אַלץ ווייטער און ווייטער!

צו מינחה, קומט ער דאווענען, מאַכט מען פון אים חוכא ומלולא; ענטפערט ער, אז אויב מען וועט אים נישט געבן גיטעלע פאר א ווייב, וועט ער זיך א מעשה טון. טו! ווערט ער אָבער פלוצלינג א ווילער יונג און הייבט אָן דרשהנען: ער האָט זי ליב, און זי האָט אים ליב! גייט זיך די גרינע גאל אָן. „סטייטש, פון וואנען ווייסטו, בחור?“ ענטפערט ער מיט ניצחון: ער ווייסט. דאָס איז שוין זיין דאגה, זאָגט ער! און שטרעקט נאָך אויס די פלאַכע האנט; דאָ וועט אים האָר ארויסוואַקסן, אויב גיטעלע וועט נעמען דאָס קרומע משהלע, וואָס ער קען צעקוועטשן, ווי א פליג, נאָר עס מיאוסט זיך! און דערביי פלאַמען אים די אויגן משונה, ווי עס דארף צו זיין. פלוצלינג שפרינגט ער אוועק און לויפט צו, מיט די פויסטן. צו ר' חיים-יאָסלס, דער כלהם א פעטער, באַשר בכּן — ער מאַכט אים קאליע! ר' חיים - יאָסלס איז אונדזער איין-איינציקער שיינער ייד, א בן תורה; געלט אויף פּראָצענט, אפילו היפש געלט... און א ווייסע, שיינע באַרד! וויל ער'ן מאַכן כּעפּראַ דארעא! און מען האָט אים קוים מיט מסירת נפש אָפּגעראַטעוועט; ער וואַלט אים צעטראָטן! שפּרינגט ער אָפּ פון ר' חיים-יאָסלס, און לויפט, אויף דער צווייטער זייט, צו משהלען, וואָס אין, נעבעך געזעסן, ווי זיין שטייגער, איבער א גמרא און געלערנט, — און זאָגט צו אים מיט חזק: מויסעלע, מויסעלע (משהלע האָט נישט געקאָנט ארויסזאָגן קיין שוין), פארטויף מיר דין טאלע! „פארקויף מיר דין כלה“ הייסט עס, וואָס קיין כלה און קוף האָט אויך משהלע נישט ארויסגעזאָגט. נאָ'דיר — זאָגט ער — פאר איר, וואָס דו ווילסט: א דריידל, א צוועקעלע! און אפשר ווילסטו א דרייער? מילא, משהלע האָט זיך צעוויינט, אז עס איז א נאָטס רחמנות געווען!

נאָר דאָס אַלץ איז גאַרנישט. צרות צרורות דערפון האָט געהאט גיטעלע! זי האָט זיך נישט געקאָנט ארויסווייזן אין גאס. ער פלעגט איר נאָכניין טריט ביי טריט, און זיפצן און ממש וויינען פאר איר: גיטעלע, פארגיס נישט מיין בלוט, מאך מיך נישט אומגליקלעך, פארפינצטער נישט מיין וועלט... וכדומה אַזעלכע נארעשקייטן. דער מוטערס מילך איז איר אנטרונען געוואָרן. און זי איז אַ גוט כשר קינד, און פלעגט אים קיין שלעכט וואָרט נישט זאָגן! פארקערט, טיילמאָל דרייט זי זיך אויס צו אים, און הייבט צו אים אויף די אויגן מיט אזא רחמנות, אז טאַקע נישט צום באַשרייבן! גייט די מוטער, — וואָס זאָל זי נעבעך טון? — און פאר-

שליסט זי אין שטוב. גייט זלמן בחור און קרייזלט גאנצע טעג און נעכט ארום דער שטוב. און דאָס מיידל, נעבעך, ליידיט, פאַר חרפה ובושה, דאָס גיהנום! א קלייניקייט צו זאָגן! קיין בעלת בשר איז זי קיינמאָל נישט געווען, איצינד פאלן פון איר שטיקער פאר בזיון, טאָג אויף טאָג ווערט זי מאַגערער! אויסער דעם, איז אויף איר, נעבעך, געפאלן א מרה שחורה מיט א הארץ-קלאפונג, אז דאָס מיידל איז, נעבעך, שיר-נישט אומגעקומען פון דער וועלט! דערציילט מען עס דעם בחור, זאָגט מען אים, אז דו האָסט זי ליב, וואָס קוילעסטו זי אָן א מעסער? ענטפערט ער, אז ער וויל נישט מער, נאָר זי אליין זאָל אים צורופן צום פענצטער, און זאָגן אים בפירוש, אז זי נעמט צוריק איר וואָרט! וואָס פאר א וואָרט? ער ווייסט שוין! זאָל זי כאָטש אים ארויסשאַקלען מיטן קאָפּ אויף ניין! בעט מען זי, זי זאָל צוליב טון זיין משוגעת, וואָרום וואָס קען מען טון מיט אזא עוג מלך הבשן? וויל זי נישט. וויינט זי און חלשט. פארשטייט זיך, זי וויל אים פאַרט נישט מבייש זיין! א יידישע טאָכטער! הכלל — צרות! בלייבט, מען מוז חתונה מאַכן. גיט נאָך די אלמנה, זאָגט צו גאנצע 5 יאָר קעסט, מען שרייבט תנאים, און זלמן בחור שטייט אונטער דער שטוב און שלאָגט זיך קאָפּ אָן וואנט, אז עס הילעכט! — דאָס מיידל פאלט אין חלשות, מען זעט בחוש, זי וועט אריין אין א קרענק; גנבעט מען זי ארויס, פירט מען זי קיין ווארשע, מכלומרשט צוין א דאָקטאָר. ר' זלמן דיין מיטן אייניקל פאַרן בסוד סודות נאָך, ביינאַכט, אויף א שיפל איבער דער ווייסל! אין א צייט ארום, דער בחור שטייט אין גאס, און עס קומט אַנצופאַרן א בויד מיט די מחותנים, מיט התן-כלה. — דערזעט ער, גיט ער, א געשריי, ווי א געקויר לעמער אָס, און, תוך כדי דיבור — א וואָרף-זיך אָן דער ערד, ווי אן אונטערגעהאקטער בוים, קריגט א מין קאָנוולסיע, אז מען הייבט אים אויף — א פארטיק משוגעת!

אין וואָס איז זיין שיגעון? ניטעלע איז שוין געווען א ווייבל, זי האָט אַ קינד געבוירן, וואָס איז אין קימפעט געשטאָרבן. און ער טראָגט זיך ארום מיטן יתומל אויף די הענט — האלטן האלט ער א שטעקעלע, ארומגע-וויקלט אין א שמאטקעלע — א ליאלקע! און הודעט עס, און וויינט עס, און זינגט אים שלאָף-לידעלעך, און שמאָטשקעט צו אים — אזוי גאנצע טעג און נעכט ...

טיילמאָל ווערט אינ'ם א שנוי, לאָזט ער אראָפּ די הענט, אויס אבי יתומים! און ווערט אנדערש משוגע. דאָס טרעפט דער עיקר אין א לבנה-נאַכט. ער פאלט פלוצלינג אין כעס אריין, גייט אויף-און-אָפּ אין גאס,

קלאפט אין די פארמאכטע לאָדן אריין, שרייט אין די שטיבער אריין:
 רוצחים! נזלנים! בלוט־זייגער! און וואָס עס קומט אים אין מויל אריין:
 נאָר אז ער קומט אראָפּ צו ביילע דער אלמנהס הויז, צו דער ווייסל צו,
 גייט ער צו אויף די שפיץ־נעגל צום לאָדן פון יונגן פאַר־פאַלקס שטוב,
 בייגט צו צום לאָדן אן אויער, הערט זיך איין א וויילע, דערנאָך לייגט ער
 צו די האנט, קושט דעם לאָדן, ווי א מזוזה, להבריק, און גייט, וויינענדיק
 אוועק...

ניטעלע האָט זיך אפילו שוין כמעט ווי צוגעוויינט, נאָר, לא עליכם,

קין קינדער האָט זי נישט! —

דער נדבן



ארוואָס איך האָב מיך איבערגעצויגן קיין וואַרשע? פרעגט איר.
כ'וועל אייך זאָגן דעם אמת: כ'בין אנטלאָפֿן פאר די קליינ-
שמעטלדיקע קבצנים.

מיינט איר אפשר איך בין א קאָרנער? אסור-חזיר! ביי מיר אין א
הונדערטער — בלאָטע. נאָר די אָרעמע לייט! ווי א בייז אין האַלדז ווענען
זיי מיר געשמאַנען! איך קען נישט, איך האָב אַ ווייכע נאַטור, און קען
נישט פארטרַאָגן דעם הוישכדיקן דלות מיט די פאַרלאָפֿענע אויגן און
אויסגעקרומטע פלייצעס!

און פרוּווט, פרעגט מיר, פון וואנען עס קומט צו מיר? אסור, אויב
איך ווייס!

די וועלט זאָגט: „א קינד איז דער מאמעס א טאָכטער אָדער'ן
טאטנס א זון“. „נישט ווייט, זאָגט מען, פאלט דאָס עפעלע פון בוים!
נישט שמענדיק אפנים, איז אמת וואָס מען זאָגט! וואָרום, למשל, א יך .
מיין טאטע, עליו השלום, איז כל ימיו געווען א קבצן — א קליינ-
שמעטלדיקער שמש! פאר קוים דאָס לעבן צו דערהאלטן לאָזט מען זיך
טרעטן פון „קהל, רב און בעדער!“ א לאטע-לייגער, א שוסטער האָט מער
פרנסה און מער כבוד פאר א שמש!

צוויי ברידער האָב איך — להבדיל בין החיים והמתים — זיי לעבן
נאָך — אָבער וואָס פאר א לעבן ביי פּרעהן אין מצרים האָט מען א שענער
לעבן געהאַט! טאקע אויף שונאי ציון געזאָגט! איינער וווינט אין בריסק-
דליטא, פארשטייט איר דאָך, איז ער א נשרף! דער צווייטער וווינט שוין
נאָר נישט; שוין יאָרנלאַנג, אז ער האָט זיך געלאָזט אויף דער וועלט צו-
זאמענמאכן אויף הכנסת כלה — זעקס טעכטער האָט ער, דער ייד!

איך זאָל אויסרעכענען מיין גאַנצע קבצנישע משפחה, וואָלטן מיר
פינגער געפעלט! ווי די היישעריקן באַפאלן זיי מיר; לאָמיר זיי ווייזן א
פינגער שלינגען זיי מיר איין מיט די קאמאשן! א געלעכערטן זאק פילט
מען נישט אָן!

און איך אליין, וואָס מיינט איר? איך בין געבוירן ווי איך בין?
איך בין דאָך אַן אַרעמאָן — אַ שמש אַ זון! ער האָט דען געהאַט
אַ צעבראָכענעם דרייער ביי דער נשמה אויף נדן? דער מאמע עליה
השלום ירושה, א האַלצערנע חורבה הינטערן שטעטל, האָט מען פאר-
קויפט אויף חתונה הוצאות. איך בין דאָך דער יינגסטער געווען, האָט זיך
דער טאַטע עליו השלום, אַרויסגעצויגן אין בית-המדרש אַרײַן. די באַלע-
באטים האָבן אפילו נישט געוואָלט... נו — גיט איר נדן! זאָגט ער, מאַכט
איר חתונה!

און וויפֿל מיינט איר האָט מען פאר מיין עילווישן קאַפֿ געגעבן?
צוויי מסכתות האָב איך געקענט אויסנווייניק, צו געזאָגט אַכט
הונדערט גילדן, געגעבן האָט מען די העלפט; פאר דאָס האָט מען
מיר געגעבן אַ כלה מיט אַן איבעריק שטיקל פֿלייצע, אמת — אַ שטר חצי
זכר, האָט מען צוגעלייגט!

זעט איר דאָך בחוש — אַן אַויפֿגעקומענער (אנדערע
שעמען זיך דערמיט!) פשוט איך האָב געטון מיינס, דער רבוננו של עולם
האָט געהאַלפֿן און כטבע, זעט איר בין איך אַ געבוירענער נגיד, אַ רבֿ-לכ
און אַ מפונק דערצו!

פון וואַנען? איז פאראן נאָך אַ קשיא אויף דער וועלט!
און דעריבער טאקע האָב איך געמוזט אנטלויפֿן, איר ווייסט גאָר-
נישט וואָס פאר אַ גיהנום דאָס קליינע שטעטל איז פאר אזא ייד, למשל,
ווי איך, וואָס האָט אַ הארץ נישט קיין שטיין אינעם לייב! און וואָס האָט
אַ נאָז און אַ געפֿיל, ווי אַ מענטש דארף צו האָבן!

ערשטנס וווינט אַ מענטש ווי אין מיטן גאס! די פענצטער נישט
פארהאַנגען. ווער עס גייט פאַרביי, וואַרפט אַרײַן אַן אויג. וויל ער, שטעלט
ער זיך אָפֿ, דריקט צו די נאָז צו דער שויב און באַטראַכט, צי שטייט
נישט עפעס נייעס אין שטוב. זומער, אז דאָס פענצטער איז אָפֿן, שטעקט
ער אַרײַן דעם קאַפֿ מיט אַ פיינעם גוט-מאַרגן, גאָט-העלף, גוטן אָונט —
פאן בראַט; צוזאמען חזרים געפאשעט! און דאָס איז פאַרבייגענדיק, אז
ער האָט קיין צייט נישט, האָט ער צייט — קומט ער אין שטוב אַרײַן, פון
קיין קלאַפֿשאַס, פון אַנקלינגען הייבט מען גאָרנישט אָן צו וויסן! מען
מוז נאָך נאָכ'ן די טיר פאַרמאַכן! אַ רשות הרבים.

כאַלד אינדערפֿרי:

— גוט מאַרגן, באַלעבאָס לעבן!

ווער איז?

דאָס איז לאה די מיכיקערן! שוין צען יאָר טראַגט זי מיר מיך, איז זי דאָך אַ בן־בית.

די קו האַלט זי הינטער דער שטאַט, אויף יענער זייט טיך; קומט זי אייך אריין ווינטער אין אַ פּאָר גרויסע שטיוול, אין זעלנערישע, שטרויענע קאלאַשן. ליידין ליידיט זי אויף אסטמא, קען זי זיך נישט איינ־בייגן און א ו י ס ו ון די קאלאַשן, גייט זי אריין אזוי; עס רינט איר פון די פיס, פון קאַפּ — דערביי האָט זי שטענדיק אַ רויט־אַנגעפרוירן נעזל — וואָס איז אויך נישט זייער טרוקן! נאָך אַ מעלה האָט זי, זי שטאַמלט אביסל און איז אָן אַ „ג“ —

— דוט מאַרדן — הייסט עס — באַלעבאָס לעבן!

און וואָס וויל לאה די מיכיקערן?

אַ קליניקייט וויל זי. די „שוואַרצע“ איז איר, לאַ עליכס, אַוועקגע־פאלן! מען דאַרף אַ קאַנאָוואַל און די הוצאה דאַרף אַ יך אויסשטיין.

און כעל ות הברקר קומט זי, אַוועקגעפאלן, הערט איר דאָך!
און די קו, זאָגט זי, איז כמעט מיין קו — איך טרינק דאָך שוין צען יאָר די מיך!

אַ חוץ דעם איז זי נאָך מיין ווייבס אַ שטיקל קרובה, עפעס אַ שמעלקע בשמעלקע, ווי מען זאָגט! האָט זי דאָך אַוודאי אַ טענה...

כאַפּ איך אַרויס אַ רובל, אַבי גוי!

חס־ושלום! נישט אזוי געשווינד רירט זיך לאה די מיכיקערן פון אַרט.

ערשטנס הייבט זי מיך אָן צו בענטשן; פריער גאָט — דערנאָכטן איר, און בענטשט מיך מיט סאַמע דלתן...

דערנאָך באַקומט זי נאָך אַמאָל, דאָס הייסט צום טויונטסטן מאָל, די דירה מיינע מיטן מעבל, און הייבט זיך אָן קרימען און קרימען, ביז זי לאָזט אַרויס אַ געוויין.

וואָס איז?

ס'טייטש, ווען נישט איר מאן דער בטלן, וואָלט זי אויך אין אַזאַ דירה געזעסן, אויך אַזאַ מעבל געהאַט; זי וואָלט זיך אויך געבאָדן אין כל־טוב. וואָס איז? עס פאַסט איר נישט? זי האָט אויך חשק צו'ן אַ זילבערן חנוכה־לעמפל, צו'ן אַ גאָלדן בשמים־שקעטעלע — צו וואָס אויגן זעען!
עס האָט עפעס אַ סך געפּעלט?

אַ פּריץ האָט זי געהאַט טאַקע אַ בריליאַנט, די גאַנצע פאַכט האָט ער איר — די מעשה איז שוין אַ יאָר צוואַנציק — געוואָלט אַוועקגעבן, אזוי

האָט זי ביי אים נושאַרן געווען, א י ב ע ר צוואנציק סי צום מעלען...
נאָר דער מאַן דער בטלן — זיין נאָמען זאָל אַהיימקומען! — האָט נישט
געוואָלט...

פארוואָס ער האָט נישט געוואָלט איז נישט צום פארשטיין! אזוי
צערעש'עט זי זיך, און איך מוז ביי איר בעטן רחמים, זי זאָל מיך לאָזן
אויסטריןקען דאָס גלעזל טיי; דאָס „גלעזל ווארעמס" הייסט עס!
דאנקען נאָט, כ'האָב ביי איר געפועלט, זי וויל שוין גיין — רופט
זי מיין ווייב אריין צו זיך! אין בעט ליגט זי, — א קראנקע, נעבעך, כל
ימיה אָפגעלעגן אין בעט; וויל זי עפעס הערן נייעס פון שטעטל. מילא, איך
האָב דאָך קיין צייט נישט, זאָל אריינקומען לאה די מילכיסקערן, ווער עס
איז, אבי מען זאָל איר בייטלען נייעס: ווער עס קריגט זיך. ווער עס גט
זיך, ווי עס לעבט זיך ביי לייטן, וואָס מען קאָכט, וכדומה ווייבערישע
פאָטשטן! און לאה די מילכיסקערן איז דאָך עפעס אן איינגייערן אין
הייזער!

איך כאפ דערווייל און וויל אויסטריןקען די טיי, לאה די מילכיסקערן
זאָל מיך צוריקצווענגס נישט טרעפן אין שטוב. עס גייט נישט, לייזער
מעקלער גייט! און לייזער מעקלער איז נישט אביזווער! זכרוננו לברכה, דעם
שטאָטמגידס א זון! פון פאָטער האָט לייזער געירשנט נאָר דעם קאָלטאָן
און דאכט זיך קיין וואָרט תורה נישט, איז אים דאָך זכות אבות ביגעד
שטאנען, ער זאָל ווערן תבואה-מעקלער. טויגן טויג ער נישט קיין קאָז
אן עס צוצובינדן. זייט ער לעבט, האָט ער נאָך קיין איינציקע קנייה נישט
אויסגעפירט. באלעבאטישע סוחרים אָבער זאָגן: ער איז, איז ער; טו זיי
עפעס! ווער עס איז שלעפט צוזאמען א וואנט מיט א וואנט, שלאָגט זיך
אונטער די פיס, רייסט זיך אויס די קעל, און נאָך קריעת ים סוף, אז עס
קומט מעקלעריי צו צאָלן, זאָגט מען: נאָר לייזערל איז א שותף! און ער
איז! ער נעמט!

אנישט, וואָלטן דאָך אים די באלעבאטים געמוזט אויפהאלטן, מען
וועט דאָך נישט לאָזן לייזערל דעם שטאָטמגיד, זכרוננו לברכהס, זאָל
שטארבן פאר הונגער!

און בכוח דעם אייגענעם זכות אבות איז ער גלאט אן איינגייער ביי
באלעבאטים.

ביי מיר אויך!

גוט מאַרגן — גוט יאָר —

וואָס הערט זיך נייעס?

אָט אזוי און אזוי... „ווי איז דיין טאבאק?“ — פרעגט ער.
 אויף מיין טאבאק האָט ער אויך זכות אבות — אַ גלאַז טיי וויל ער
 אוודאי, און אַן עסק האָט ער אויך.

מיין ווייב איז דאָך קראַנק, פרעגט ער קודם כל וואָס זי מאַכט, און
 אז ער הערט, אז עס איז נישט בעסער, קרעכצט ער: אלץ וויל מען וויל'ן
 נישט פאַלן! זיינס א ליבליכע מומע — ליגט שוין לאַנג ווו מען דארף!
 — האָט אויך אזא מיחוש געהאַט, און קיין זאך האָט נישט געהאַלפֿן, נאָר
 אַ גרין פלעשל. מען דארף באַשטעלן אין דער אפטייק אַ גרין פלעשל!
 וואָרום, ווו דער דאָקטאָר, וואָס האָט איר פארשריבן דאָס גרינע פלעשל,
 וווינט היינט, ווייסט ער נישט; און אפשר איז ער שוין אויך, ווו מען
 דארף... דער אפטייקער וועט וויסן, ער איז דאָך יענעם אפטייקערס אַ זון,
 וועט ער געפינען אין די כתבים...

דאָס איז דאָס עסק, וואָס ער האָט צו מיר.

איך וויל גיין דאוונען, נעם דעם טלית-זאק. ווערט ער מלא שמחה,
 וואָס אזא ייד א גביר ווי איך בין, היט אָפֿ קריאת-שמע, און לאָזט נישט
 קהל זאָל אויפ'ן ווארטן.. איך מעג — גיין זאָגט ער — נאָר ער וועט זיך
 דערוויל אביסל צולייגן אויף דער סאָפּע. די ארורה זיינע האָט'ם אַ גאַנצע
 נאַכט געשאַלטן. פארוואָס, ווייסט ער אליין נישט, נאָר קיין אויג האָט זי
 אים נישט געלאָזט צומאַכן, ערשט פארטאָג, אז זי האָט געכאַפט צו אים
 אַ פלאש, איז ער ארויסגעשפרונגען פון בעט און איז אנטלאָפֿן. איז ער
 שוין געווען ביי שמערל האָניקמאַכער, ביי יאָסל ווייצענזאנג און נאָך...
 נאָר ביי דעם איז צופיל קינדער, א מומע אין שטוב; ביי יענעם איז היינט
 א וועש, איז מער מומע, און ווייצענזאנגס צנועה קענסטו דאָך! די הינט
 מעגן זי ארומשלעפֿן, אויסציען זיך לאָזט זי נישט, כ'פארפלעק איר, זאָגט
 זי, די סאָפּע.

— ימח שמה, זאָגט ער, און אויב עס איז מיר א שאָד רי סאָפּע,
 וועט ער זיך זעצן אויף מיין פאַטערשטיל, א מחיה פון א שטול.

אנטלויף איך; וואָס זאָל איך טון?

אויף דער שוועל שלאַג איך מיך אָן עמעצן אָן.

וואָס איז? ווייטער א טובה. אָבער א מצווה, א מצווה גדולה!

מיין שניידער איז עס!

קומען, הלילה, קומט אים נישט ביי מיר. איך צאָל תוך כדי דיבור;
 נאָר דאָס ווייב האָט א צוילינג געהאַט! איינס איז אפילו באלד אוועק, נאָר
 ביים צווייטן וועט זיין א כרית, בעט ער מיך אויף סנדקאות — מהיכי-

תיתא. נאָר דאָס ווייב האָט דערווייל היץ, די באַבע וויל א דאָקטאָר, כאַטש א רופא מיט רעצעפט, און ער איז אָן א גראַשן, — וויל ער פאָרויס אַ פאָר רובל ...

ס'איז טאָקע מיין שניידער, און א גוטער שניידער, נאָר דאָס פנים איז שוין פון א קבצן! דער קבצן קוקט אים שוין פון די אויגן ארויס, פון אונטער דער קאפאָטע אפיר, פון אויס די ארבל רייסט ער זיך! א צוויילינג נאָך! ביי איינעם א לוויה, ביים צווייטן א ברית, און די קימפעטארן מיט היץ — א פארלוירענער מענטש. שענק איך בעסער א רובל! איבער מיין שוועל זאָל ער שוין מער נישט איבערטועטן, מער צו נייען גיב איך אים נישט ...

ער הערט נישט, וואָס איך רעד צו אים, כאַפט דעם רובל און אנטלויפט, און איך גיי אין בית-המדרש אריין...

אין בית-המדרש אריין מוז מען גיין דורכן מאַרק.

דורכשפאצירן דעם מאַרק איז אויך נישט פון די גוטע זאכן.

דעם אמת זאָננדיק, האָב איך זונטיק, צי אזוי זייערס א יום-טוב, גראַד ליב צו גיין דורכן מאַרק. דעמאָלט איז דער מאַרק לעבעדיק, רירעוור דיך: רויטע פאטשילעס, רויטע קרעלן, רויטע סטענגעס, רויטע פנימער — פריש און געזונט, אָבער אזוי אינמיטן דער וואַך — חלשות גייט זיך אָן! אלטע, פארקרומטע, פארהושכטע ווייבער; גרינלעך טרוקן געבעקס, פויל אויבס, — און א יידענע נעמט מיטן פינגער און דרייט זיך אויס א פויל עפעלע אין מויל אריין — — הא—גוט?

און דער גאנצער מאַרק קען מיך ...

און ער האָט הנאה, דער מאַרק: דער גביר גייט דאווענען. ער שעמט זיך נישט; מיטן טלית-זאס איבערן גאס! און מען בענטשט מיך! און איך האָב באַקאנטע אויפן מאַרק!

איינע איז גאָר מינס א כלה געווען! דער טאטע עליו השלום, האָט מיט אירן שוין א וואָרט געמאַכט... און איר טאטע האָט געהאט אַ בשמ'קראָם, פלעג איך דאָרט, קויפן; איך האָב ערגעץ אויסגעקאשפערט אַ צווייער, און געלאָפן קויפן פאר א צווייער באַקסער; זי פלעג רויט ווערן; אונטערן טיש פלעגט זי שטייען. שמחת תורה צו הקפות האָב'מיר זיך — כאַ—כאַ—כא! צווישן עולם אין פאָליש געפונען, ביי די הענט געהאַלטן. דערנאָך איז ביי מיר אין דער האנט א ביסל מאַנדלען געבליבן! נאָר באַלד נאָך יום-טוב האָט מיר דער טאטע, עליו השלום, געזאָגט, אז חיים יאָסל

— אזוי האָט ער געהייסן, איר פּאָטער — איז א סבצן, א באַנקראַט. אין געוועלב שטייען ליידיקע פּודלעס אָן סחורה, אז ער האָט אים געוואָלט אריינארן אין זאק וכדומה, און — אויס שידוך...
 באַלד דערנאָך האָט זיך אויסגעוויזן, אז מײן זיווג איז אַ הולגנית;
 א מאַן האָט זי באַקומען עפעס א שווינדזיכטיקן מלמד... באַלד רחמנא ליצלן, איז זי געוואָרן א „וויסטע אלמנה“... און אז איך גיי דורך — קוקט זי אויף מיר מיט מילכיקע אויגן...
 און נישט זי אליין, נאָך א באַקאנטע האָב איך דאָרט —
 אויך אן אלמנה —

און דער מאַן אירער האָט פאר דער פטירה געוואָלט זיין מיין שותף. עס איז נאָך געווען די פּאַכט אויף כשר-פלייש. ס'איז פאַר דער ליציטאציע אין דער גובערניע, און איך האָב מיר דעמאָלט געזוכט א שטיקל עסק, מיינס א פעטערס אן איידעם (שוין ביידע אויפן עולם האמת), אויך א יונגערמאַן נאָך קעסט, זוכט זיך אויך א שטיקל עסק. פּאַרט מען אונדז צוזאַמען... יוחנן פּאַכטער איז, לא-עליכם, געלעגן איבער אַנאַנד (ער איז אויך נישטאָ, להבדיל בין החיים והמתים!) מאַכן מיר זיך ביידע, נישט וויסנדיק, און ערשט א טאָג פריער כאפ'מיר בסוד סודות עקסטרא-פּאַסט, און מען פּאַרט אין גובערניע אריין... וואָלט'מיר ביי דע גע-נומען די פּאַכט, וואָלט איך אַ קלענערער עושר געווען...
 וואָס טוט אָבער נאָט?

מיין ירוחם (אזוי האָט ער געהייסן) פּאַלט אונטערוועגס אוועק — מיט גענום האָט ער זיך אָנגעגעסן און מיט קאַלט ביר פארטרונקען! — דאָס געלט האָב איך געהאט ביי מיר; לאָז איך אים איבער אין א שטעטל גאַנץ הרוב, שיק א שליח מיוחד נאָכן ווייב און פאַר ווייטער. רחמנות אהין, רחמנות אהער — געשעפט איז געשעפט. און וואָס וואָלט ער געהאט דערפון, ווען איך אליין בלייב אויך נישט ביי דער פּאַכט? וואָלט איך גע-בליבן אַ סבצן! אויך האָב איך גענומען די פּאַכט... אז איך בין צוריק געקומען, איז זי שוין אן אלמנה געווען... נו, מיט אלמנות און יתומים מאַכט מען קיין שותפות נישט, האָב איך ארויסגעגעבן א וועקסל אויפן געלט, צוגעשריבן פּראָצענט... און היינט זיצט זי אויפן מאַרק... די עטלעכע רובל צו נישט געוואָרן...
 פארשטייט זיך, אז איך האָב דערפון קיין נחת נישט; ווען איך גיי דורך, גיט א צופ ביים האַרץ וואָרום וואָס טו איך, אז אזא יידענע וועט ארויס מיט א קללה?

און אז מען קומט שוין, מיינט איר, אין בית-המדרש אריין, קלויבט מען שוין נחת?

באלד אויף די טרעפ — שלעפט זיך ר' בערעלע דיין, סאפעט און קרעכצט... א גארטל דארף ער! אלע פיר וואָכן פאלט ער אוועק אויפן מיחוש, טרעפ זענען פאַר אים סכנות נפשות, — און אז מען נעמט אים צונויף אויף אַ גארטל, מאַכט ער חתונה אַ טאַכטער! טו עפעס, אַז דער ייד האָט פאַרט צוועלף טעכטער! העכער ווארט שוין אויף מיר דער בלינדער שוחט! ער איז בלינד געוואָרן, האָט קהל צוגענומען אַ נייעם שוחט, בין איך, פארשטייט זיך, געווען דערביי — אויסערעדט האָב'מיר, אַז דער נייער שוחט זאָל צאָלן דעם אַלטן צוועלף-גילדן אַ וואָך, צאָלט ער נישט! אליין אַ מטופּל! בין איך שולדיק! בלינד איז ער, נאָר ער דער-פילט מיד! און אַז ער דערפילט מיד, גיט ער אַ קרעכץ אויף מיין חשבון, טיילמאָל זאָגט ער:

— שוין פארזאָרגט...

האָב איך, מיינט איר, הנאה דערפון?

דערנאָך הייבט זיך ערשט אָן: קבצנים ביים אויוון, בטלנים ביים כוור, און אַן אלע מוז מען זיך אָפרייבן, אויסשמעקן זייער מאַכאַרקע... א געקומענעם לאַנד-קבצן מוז מען נאָך שלום געבן... און אז נאָט העלפט, איך קום שוין צו צו דער מזרח-וואנט, שטייט ערשט אויפגעשריבן מיט קרייד: גרויסע געכתיבעטע אותיות „היים בן מיכל לרפואה שלמה"! און דער מיכל דארף גראָד זיין מיין משרת!

ס'גיהנום, זאָג איך אייך, האָב איך געליטן!

אַ מענטש מיט אַ ווייך האַרץ איז נישט גוט...

מיינט איר אפשר, אז עס איז מיר פלוצים איינגעפאלן צו אנטלויפן?

איינגעפאקט און ארויסגעפאַרן?

ניין, עס איז אויך אַ גאָט-זאך געווען. איך בין גאָרנישט אזוי קלוג!

אַ ווייב האָב איך געהאט, ווי געזאָגט, לאַ עליכם, אַ חולנית.

— עס איז איר וואָס אמאָל ערגער געוואָרן.

איך האָב כימעט נישט געווסט דערפון: זי האָט געהאַט איר שטוב, האָט ליב געהאט צו האָבן אַרום זיך אירע גבאימעס, אלערליי שכנות, איך וועל דאָך נישט אריינגיין, זיך זעצן צווישן ווייבער. בינאכט — איז בעסער זי זאָל שלאָפן.

איינמאָל שיקט זי מיד רופן. באשר בכך, זי וויל פאַרן קיין וואַרשע

צו'ן אַ דאָקטאָר.

מהיבא תיתא.

ווייל זי אליין נישט פאָרן.

זאָג איך, איך וועל עמעצן מיטשיקן. איין מענטש, צוויי מענטשן.
ווייל זי נישט, נאָר איך זאָל מיט איר פאָרן, זי האָט מורא, זי וועט
חלילה שטארבן אויפן וועג; און שטארבן אָנ'עם מאן ווייל זי נישט...
האָב איך גראָד פארוויקלטע געשעפטן געהאט. און גלאט — פאָר
מיט אַ קראַנקער! ביי מיין ווייך האַרץ וואָלט איך אויך, חס־שלום, קראַנק
געוואָרן... האָב איך דערווייל אַ ישוב, זאָג איך: כ'וועל זען, איבערקלערן,
שפעטער, מאָרגן...

דערווייל הער איך אין גאס, זי שטייט שמאָל...

דערנאָך ווער איך געווייר, אז חברה קדישאַ פארבייגט זיך אויף מיר
אַ קניפֿל, די ציין שליפֿן זיי זיך, באַשר בכָן — די מקווה פאלט איין...
בע! מיטן גוטן ווילן געבן מהיבא תיתא, אָבער נייטן זאָל מען מיך?
דינג איך, אַ שיינעם גוטן מאָרגן, אַ פויערישן לאַנגן וואָגן, אויס־
געבעט מיט שטרוי, הייס ארויפלייגן די חולנית און ניב אַ פאָר אריין קיין
וואַרשע!

און גערעכט איז זי געווען, וואָס זי האָט געזאָגט, אז זי וועט שוין
פון וואַרשע נישט צוריקומען...

איין דאָקטאָר, צוויי, דריי דאָקטוירים — און, לאַ עליכם, ווי אַ הון
איינגעשלאָפֿן.

וואָס איר איז געווען, ווייס איך עד־היום נישט...

נאָר אַ מחיה — 26 רובל קבורה־געלט! ווילסטו? גיב אַ נדבה; נישט,
נישט!

דערווייל, זיצנדיק שבעה, איז מיר וואַרשע געפעלן, פאָרהאנגען, אַ
קלאַפֿ־שלאָס; אַ גן־עדן! אויף אָרנטלעכערע גאסן לאָזט מען אפילו נישט
בעטלען — — —

ניין, — זאָג איך — דאָ בלייב איך שוין!

אלע קליינשטעטלדיקע גבירים מוזן זיך ציען קיין וואַרשע — —

דער דראנג



אָס, וואָס איך וויל אייך דערציילן, איז א מעשה פון מאזעלבאָזיז. זיי רופן עס מיטן פולן מויל: „מאָדליבאָזיע“. דאָס הייסט: דאוון צו גאָט, הייסט עס, דאָס זאמד זאָל דיך נישט פארשיטן. וואָרום דאָס שטעטל באשטייט אינגאנצן פון עטלעכע קליינע, הילצערנע הייזלעך מיט שטרויענע דעכלעך, א שינדל־דעכל זעלטן, און צעוואָרפן ארום א גרויסן זאמדיקן מארק. קיין הינטער־געסלעך נישטאָ. וואלד ארום — אייך נישט. — סאמער־דנע אָרעמע, זאמדיקע האָבער־פעלדער ארום און ארום; האָט דער ווינט טאקע, וואָס צו זאָגן. קומסט אין א שטעטל אריין — א שטיק מדבר, די הייזלעך דערזעט מען קוים, און שטיל, קיין צייכן פון לעבן. נעכטן האָט געמעגט זיין דער יאָר־מאָרק, פון וועלכן דאָס שטעטל ציט חיונה אויף א גאנץ יאָר: צענדליקער פורן, הונדערטער פויערן ערים מיט פויערטעם. געשרוי און געפילדער און געקאקערטע פון בייטשן, ביז שפעט אין דער נאַכט, פארטאָג אָבער איז אָנגעפלוין א פרימאָרגן־ווינטל און פארוואָגט, און פארווייט אַלע צייכן פון פאָדקאָועס און רעדער. איינס נאָר פאלט אין די אויגן: אינמיטן מארק, אריינגעזעצט אין זאמד, שטייט א שוואַרצער הילצערנער דראָנג, אָן איין אויפגעשריבן וואָרט, אָן א צייכן. און פרעגסטו א ייד צי, להבדיל, א גוי, וואָס דאָס באַטייט, ענטפערט מען דיר: מיכאלקים מצבה... ווער איז דער מיכאליק געווען? פארוואָס קומט אים א מצבה אינמיטן מארק? — דאָס וויל איך אייך טאקע דערציילן.

אמאָל איז געווען אין מאזעלבאָזיז א צורר יהודים — א גלח. פריער איז דווקא א גוטער גלח געווען. א קיילעכדיקער, צעשמייכלטער. מיט רויטע בעקלעך און לאכנדיקע גרויע אויגעלעך... צו אחינו בני ישראל צוגעלאָזט... פלעגט אפילו באָרן א קערבל אמאָל, אויף א משכון און נישט גרויסן פראָצענט. דאָס געלט פלעגט, מכלומרשט, גיין פון דער באלעבאָסטע זיינערס קניפל, אָבער

געוויסט האָט מען, וועמענס עס איז. און אויף שבת ויו"ט. בפרט נאָכן יריד, איז ער געווען דער פודה ומציל; האָט מען אָפּגעהאַקט ביי אים די שוועל ...

— גאָספּאָדיני — פלעגט ער אויסהערן און זאָגן — האָב רחמנות אויף משה חיימן, א פארגרעכטער שונא־קריסטוס, אָבער א ווייב מיט קינדער! באָרג אים דאָרט א פאָר מטבעות ...
און די „גאָספּאָדיני“ האָט אָפּגעווישט די רויטע הענט פון מעל, צי פון קוואס, געשמייכלט און געגעבן.

די וואָכערניקעס האָבן אפילו פאריבל געהאט, אָבער טו עפעס מיט א גלח! און אפשר האָבן זיי עס אים פארשאַלטן ... אין א שלעכטער שעה עפעס ארויסגעזאָגט, וואָרום פלוצלינג פאלט דער גלח אוועק, די באלעבאָסטע זיינע פארנעמט וואָס זי קאָן און ווערט נעלם. ער מאַכט צו איין אויג, דאָס צווייטע — ר'איז נישטאָ! און אין א קורצער צייט ארום קומט שוין אראַפּ א הויכער, בלאַסער און מאָגערער גלח, א תענית־גלח מיט ברענענדיקע אויגן און ברוינע רעדער אַרויס די אויגן, און ער הייבט אָן צו דרשענען קעגן אחינו בני ישראל, פערך און סמאָלע הייסע שיט ער. אלץ יענע מעשה, דער אלטער חטא מיטן תלוי... און — זהיר והזהר, מען זאָל מיט קיין ייד נישט האַנדלען: נישט קויפן, נישט פארקויפן, א נישט וועט ער ביי קיינעם נישט אַנעמען קיין ווידוי, נישט ארויסגעבן קיין תשובה, זאָלן די נשמות ברענען אין אייביקן פיער פון גיהנום ...

דערשרעקן זיך די פרנסה־געבער, וואָס קענען זיי אָבער טון? מען מוז אַנקומען צום ייד! וואָרום באמת, וואָס דארף א פויער? אביסל זאלץ? איז זאלץ א מאָנאָפּאָל און אין יידישע הענט: דריי יידישע שותפים אויף מאַזעלבאָזיץ מיט דער סביבה... עס נאָגט נאָך א ביטערן טראָפּן — פיר יידן האַלטן בשותפות די פראַפינאציע... מען האָט א מישפּט, א סיכסוך וועגן א ירושה, צי א טענה צום פריז אָדער וועגן א געשלעג אין קרעטשמע, ווער איז א מבין אויף א גוטן „אַבלאָקאַט“? מאַשעק אָדער יענקל... און דרעמלעט דער שומר איין, און עס לַקחנט זיך ארויס א פונטיק העכטל פון פריצם טיכל, ווער קויפט עס? א ייד לכבוד שבת: אָדער אין פריצם קשאקים א העזל געכאַפט, אָפּגעצויגן, — מוז מען קומען ביינאַכט און אַנקלאַפּן אין א יידישן לאָדן... און אז עס קומט א סעקוועסטראַטאָר און פרעסט אויס די פאָדאַטקעס, און מען מוז עפענען דאָס שטעלכל, און אַרויספירן דאָס ליכסטע קעלכל, — איז דער קצב אויך א ייד... און אזוי מיט א פאָר אייער, מיט אן איבעריק מעסטל האָבער...

און פארלייגן א קריסטלעך געוועלכל לוינט זיך נישט. אויף וואָס?
 דער פויער טראַגט אויף זיך, וואָס די פויערטע וועבט און נייט; מאַכט
 פויער רייכנדיק מיט א שטריק ארום א האַליץ אָדער האַקט זיך די פינגער
 אָפּ מיט קרעמעניס. און בהיתר קען מען אים פארקויפן; אמאָל אין א יאָר
 א קאָסע און א גאנץ יאָר — שמירעכץ צו די רעדער; לוינט נישט.
 זעט דער מאַגערער גלח, אז ער האָט צו קורצע הענט, וויל ער זיך
 נוקם זיין אויף אן אנדערן אויפן. וועט ער פארביטן שרות, האַלט אָבער
 מאַזעלכאָזיץ קיין גויישע דינסט נישט, קיין גויישע אַם עַל אחת כמה וכמה
 נישט. שיקט ער כאַטש נאָכן שבת-גוי מיכאליק, א לאַמער גוי געווען, אַ
 וועשנס א מאַן: א צעשלאַגענער, א צעהרגעטער; דאָס ווייבל כאַפט צו אים
 וואָס אמאָל די „קיאַנסקע“, פארוואָס ער טויג נישט צו בניס, — און זאָגט
 אים אָן בחרם, ער זאָל מער נישט אריבערטרעטן קיין יידישע שוועל.
 — נישט איינהייצן ווינטער אום שבת? קראַצט זיך מיכאַלעס אין
 קאָפּ.

— נין!

נישט אראָפּנעמען די לייכטער?

— נין!

— און יום-כפור צו נעילה נישט אויסטוישן די ליכט...

— אַוודאי און אַוודאי נישט!

קראַצט זיך מיכאַליק ווייטער אין קאָפּ און פרעגט:

— און ווער וועט מיר געבן ווייסן קויליטש און אַביסל — —

געוואַלט האָט ער זאָגן „שנאַפּס“, נאָר דער מאַגערער גלח האָט
 אויף אים אויסגעשטעלט א פאָר אויגן, אז דער מוטערס מילך איז אים
 אנטרונען. און ער האָט זיך אַ בוק געטון פאר זיין „שרעק“, און איז אַרויס
 פון שטוב און לויפט גלייך צום רב, אַנזאָגן — יידיש רעדט ער אויסגע-
 צייכנט, כמעט פון וויג אַרויס א שבת-גוי — זאָגט ער אים אַזוי און אַזוי,
 שאַפט אייך אַן אַנדערן שבת-גוי!

פלוצלינג אָבער פאַלט אים עפעס איין. ענדערט זיך אויפן פנים,
 פאַלט דעם רב צו די פיס, קושט אים די שידך און זאָקן. גיט מיר —
 שרייט ער אויס — א בן-זכר מיטן כוח פון א י י ע ר אמונה, בלייב
 איך שבת-גוי ביזן טויט אריין! זאָל זיך זיין נשמה, זאָגט ער, פרעגלען
 דערנאָך אין גיהנום, אבי זיין אַרורה צו פארמאכן דאָס מויל...
 מאַכט דער רב: נו! נו! דאָס קושן קיצלט אים אין די קנעכל. לאַז
 מיך אָפּ, הייסט עס. מיינט אָבער מיכאַלעס, אַז עס איז אַ צוואַנג, און ער

ווייסט, אז א רב, להבדיל, כאַטש נישט א גלח, האָט אויך עפעס א דעה, קיין לינגער איז דער מאַזעלכאַזיצער רב אַודאי נישט, שפּרינגט ער אויף דערפּרייט, שרייט: איך בלייב! איך בלייב! און לויפט אַרויס, אידער מען האָט צייט געהאַט אים עפעס צו זאָגן...

קומט מיכאַלעק אין מאַרק אַרײַן, זונטיק איז עס געווען, דינסטיק דאַרף זיין יום-כּפּוּר, הייסט עס: מאַנטיק ערב יום-כּפּוּר. זענען זונטיק געקומען אויפן מאַרק פּויערים מיט פּויערטער מיט הינער און הענער אויף כּפּרות. א געקרייערי! און ווייבער שטייען אַרום און טאַפן די עופות און דינגען זיך, און רייסן זיך פון די הענט. א גערויש, א געפילדער! פּלוצלינג פאַלט אין מאַרק אַרײַן דער גלח מיט בליצנדיקע אויגן און א שטעקן אין דער האַנט, און הייבט אָן צעטרייבן די פּויערים. כּפּרות, שרייט ער, איז כּישוף, מען זאָגט אָפּ די זינד אויף גוּישע קעפּ. וואָן, וואָן! די פּויערים און די פּויערטעס דערשרעקן זיך; פאַר די אויגן, פאַרן שטעקן און נאָך מער פאַרן כּישוף און — ויברה! — די ווייבער בלייבן שטיין מיט ליידיקע הענט און אָפענע מיילער, און דער גלחישער המן, מיט די הענט הינטערן רוקן, גייט זיך אַוועק מיט גרויס ניצחון. קומט, ווי געזאָגט, פון רבס שטוב אַרויס מיכאַלעק, וואַרפט אַן אויג און פאַר שטייט שוין, וואָס דאָ איז געשען. טראכט ער אויף זיין לשון, כאַשר אבדתי אבדתי! און שרייט אויס: עס וועלן זיין כּפּרות!

אזן לויפט אַהיים, כאַפט א פּאָר עופות — א הון מיט א האָן, וואָס דאָס ווייבערל האָט געהאַדעוועט, א שטיק שוואַרץ האַלץ, דעם ווייבס קאָטשובע, א שטריק פון דער וועש און א בייטש. א זכר געבליבן, מי כאַלעק איז אַמאָל א שמייסער געווען. און לויפט אין מאַרק אַרײַן. די הון וואַרפט זיך, פּעדערן פליען, דער האָן קרייעט, און ער טוט זיינס. גאַנץ מאַזעלכאַזיץ שטייט מיט אָפענע מיילער און וואַרט, וואָס דאָ וועט זיין. מיכאַלעק נעמט דאָס שטיק האַלץ און שטעקט אַרײַן אין זאַמד אין מיטן מאַרק, נעמט די שטריק און בינדט מיט איין עק די עופות צו ביי די פיס; דעם צווייטן עק בינדט ער צו צום שפּיץ פון דראָנג. הייבט אָן דאָס פּאָר עופות אַרומצופליען אַרום דראָנג פאַרן שטריק. נעמט ער נאָך די בייטש און קנאַקט, און יאָגט זיי אַרום און אַרום. פאַרשטייט שוין דער מאַזעלכאַזיצער עולם און לויפט זיך צוזאַמען און שטעלט זיך אַרום דראָנג... מיכאַלעק יאָגט די עופות איבער די מאַזעלכאַזיצער קעפּ און גאַנץ מאַד זעלכאַזיץ זאָגט, ווי איין מענטש מיט איין מויל: בני אדם, אז עס הילכט אין אַלע זיבן הימלען...

עם איז אן אלטע געשיכטע...

די הון מיט דעם האָן זענען אויפגעגעסן געוואָרן מוצאי יום־כיפור...
דער שלעכטער גלח איז פאר בושא אנטלאָפן, די בני־אדם־זאָגער זענען
שוין לאַנג אויפן עולם־אמת... צי מיכאַלסע האָט אַ בן־זכר געהאַט און
וואו ער איז אהינגעקומען, ווייסט מען נישט, נאָר דעם דראָנג, די מצבה
נאָך מיכאַלסען, רירט קיין ווינט נישט פון אָרט, זי שטייט נאָך ביז היינט
טיקן טאָג!

א קשיא אויף יענע לייט



יר האָט דען געקענט אן אמתן קאַרגן, א קאַרגן ווי עס דאַרף צו זיין? ניין? ביי אונדז איז אזוינער געווען! געהייםן האָט ער: ר' תנחום.

א מענטש האָט געהאַט אוצרות! עס האָט דען עמעצער געווסט, וויפּל? עס האָט דען עמעצער געציילט? נאָר פּולע פּעסער מיט רענדלעך אין קעלער.

און דער מענטש האָט נישט געווסט פון קיין נדן פאר א קינד, נישט געגעבן קיין חתונה-הוצאות, קיין שדכן אויף זיך נישט גענומען, אַלץ — נאָכן טויט! ביים לעבן קיינעם נישט א העלער! לייט האָבן זיך דאָך געלאַקאַמיט אויף דער ירושה און מען האָט זיך מיט אים משדך געווען. זיינע קינדער האָבן שוין אין פאַרשידענע קהילות געלעבט ווי מענטשן, באַזונדער, אָדער ביי שווער-און-שוויגער אויף קעסט. ער אָבער מיטן ווייב חיה-שרה — זיי זאָלן מיר עס דאָרט מוחל זיין! — האָבן געלעבט טאַקע ווי די הינט!

וואָס זיי זענען עלטער — זענען זיי דאַרער, אויסגעטרוקנטער און קאַרגער געוואָרן! פון קיין דינסט האַלטן, איז נישטאָ וואָס צו רעדן; פון קיין נדבה געבן — אַוודאי נישט... זעט איר, א זעלנער אויף שבת, אַפילו צוויי! נאָר ווער האָט געוואָלט צו זיי גיין שטאַרבן שבת פאר הונגער? אַלול-צייט, אז מען האָט געגעבן דעם ערשטן בלאָז פון שופר, איז ר' תנחום קראַנט געוואָרן פון שרעק — סטייטש, די קערה גייט! און האָט זיך קוים אויפגעהויבן צו „כל-נדרים“.

געזאַגט האָט ער, אז דאָס רעגן-וועטער שאַרט אים...
ווער האָט אים געגלייבט!

עולת-תורה איז ער געווען פון איין שמחת-תורה צום צווייטן! און מנדד געווען — „מתנה“!

מיינט נישט, ער האָט זיין וואָרט נישט געהאַלטן? חסיד-שלום!
אַפגעגעבן!

פאר דער מתנה, האָט דאָס ווייב זיך ערגעץ געבאָרגט אַ נאָרלי-
פאָדעם און פאַרלאַטעט די בית-המדרש-האַנטעכער; פאַרצערעט אַמאָל,
מיט אַן אויסגעבעטלטער זייד אַן אַלט פּרוּכת!...

אויף הויז-האַלטונג פלעגט ער איר געבן צוועלף גראַשן א טאָג.
פון דעם פלעגט נאָך חיה-שרה אָפּשפּאַרן וועלכן גילדן, אַוועקצובאָרגן די
זיצערנס אויף וואַכן-געלט!

אויב עס איז מעגלעך, — איז זי קאַרנער געווען פאַר אים.
ביי זיי איז שמחת-תורה ערגער געווען ווי תּשעה-כּאב ביים ערשטן
שלעפּער.

דערביי האָבן זיי נאָך שלעכט געלעבט, געשאַלטן זיך מיט
טויטע קללות!

זי האָט געשריגן, אַז ער שטעלט זי מיטן טאַביק-שמעקן בדיל-
הרל, כאַטש ער פלעגט קיין ייד קיין שמעק-טאַביק נישט געבן, כאַטש ער
אַליין האָט אויך פיר מאָל געהאַט א ישוב, איידער ער האָט מחיה געווען
די נאָז.

ער ווייטער, פלעגט געוואַלדעווען, אַז זי איז אַן אויסברענגערין!
אַ יידענע — פלעגט ער זאָגן — וואָס האָט אויסגעגעבן אַלע קינד-
דער, דאַרף שוין נישט קיין ברוסט-טיכל, מען מעג אויסטריפּען די זיל-
בערנע פּעדעם און פאַרקויפּן.

ביי דער גאַנצער קאַרגשאַפט האָט ער זיך אָבער נישט געקענט אָפּ-
זאָגן נאָר אינגאַנצן פון טאַביק, אַזוי ווי זי — פון ברוסט-טיכל!

ער האָט שוין אַן טאַביק נישט געקענט אָפהוסטן, און זי טראָגט
שוין דאָס ברוסט-טיכל מכמה שנים, זייט זי האָט חתונה געהאַט! עס
איז נאָך געווען אַ ירושה פון דער עלטער-באָבען!

און דעריבער האָט מען זיך געקריגט גאַנצע טעג, געשאַלטן זיך
און אַרומגעיאָגט.

און געיאָגט האָט מען זיך פאַמעלעך, אויף די נעגל, מען זאָל, חס-
ושלום, נישט אָפּרייבן די פאָדעשוועס.

און האָט שוין איינס דאָס צווייטע דעריאָגט, האָט מען ערשט מורא
געהאַט אַנצוכאַפּן ביי'ן אַ פּאַלע, מען זאָל זי נישט אָפּרייסן! מען זוכט
אַנצוכאַפּן א נאָז, אַ פּנים!

ביינאַכט, האָט מען זיך געיאָגט באַרוועס און אין דער פינצטער.

שבת — ביי די האַלב-גראַשעדיקע ליכטלעך, ביי וועלכע זי פלעגט

בענטשן.

פאר דאָס האָט מען דעם האַלדז נישט געקארנט, און געשאַלטן
און געשריען אויף וואָס די וועלט שטייט.

דאָס גאַנצע שטעטל פלעגט באַלאַגערן די פענצטער!
מען פלעגט זיך אָנפאַרציילן פון זיי מעשות; ביי די זייטן צו האַלטן,
זייער קריגן זיך.

ער, למשל, וויל זי איבערשרעקן, אָט, אָט, — זאָגט ער — רופט
ער אַרײַן אַן אַרעמאָן און גיט אים אַוועק אַ גאַנץ-האַלב ברויט, וועט זי
„פלאַצן“. זי ווייטער פלעגט אים סטראַשען דערמיט, אז אָט, אָט, קויפט
זי זיך פאַר אַ גאַנצן דרייער רעטשען-מעל, מאַכט זיך אַ קולישע מיט פּוּר-
טער, און אים וועט זי נישט געבן קיין לעק...

דאָס אַלץ איז אָבער געווען פּוּסטע רייד; עס האָט זיי ביידע דאָס
האַרץ נישט געלאָזט! און אפשר — זאָגט מען — וואָלטן זיי עס אַמאָל
געטון, ווען נישט די מורא עס זאָל דערפון נישט אַרויס קיין טויט מיט
קבורה-געלט! זיי האָבן געווסט, אז חברה-קדישאַ שאַרפט זיך שוין לאַנג
די ציין אויף איינעם פון פאַרפאַלק.

און, אויב איינס דאָס אַנדערע שעלט אַ געוויינלעכע קללה: „באַ-
גראָבן זאָל איך דיך!“ ווערט באַלד צוגעגעבן, „נאָר נישט דאָ, רבונו של
עולם! עס זאָל זיך מאַכן אַ געלעגנהייט, איך זאָל דיך אַ גוסס אוועקפירן“..

בשעת זיי האָבן נאָך די קינדער אין דער היים געהאט, איז אין
שטוב נישט געווען מער, ווי איין שינעטן קאַפּאַטל מיט איין פאַר פלידערן.
דער עלטערער פלעגט גיין אין חדר אַרײַן און די יינגערע — אַפּליגן:
זומער אויפן הויף, ווינטער אין בעט אין די העמדלעך, מיט קרייקעס
אַרומגעאַרטלט.

האָט מען דעם עלטערן פאַרקנסט און פאַרזאָרגט, האָט ר' תנחום
נישט געוואָלט גיין צו דער חופּה, ביז מען האָט אים נישט צוריקגעגעבן
דאָס קאַפּאַטל מיט די פלידערן פאַרן יינגערן זונס וועגן.
קוים האָט מען דאָס געפּוועלט, האָט זיך דאָס פאַרפאַלק געזעצט
עסן און טרינקען, און שאַרן פון די טעלער, גלייך נישט זיי זענען די
מחותנים! און געגעסן און געטרינקען, עס זאָל גענוג זיין טאָקע ביז
אויף אַ נייער שימחה!

פאַר דאָס האָבן זיי אויפן מוזיניקס שימחה זיך צעוויינט, גלייך
עס וואָלט זיי דאָס גרעסטע אומגליק געטראָפּן. זיי האָבן געווסט, אז עס
איז דאָס לעצטע מאָל!

דאָך פלעגן זיי נאָך עסן, כאַטש זעלטן, אויף פרעמדע שמחות!

מיינט נישט, הלילה, אז זיי זענען געגאנגען ערגעץ אויף א שמחה; זיי פלעגן אויף קיין שמחה נישט קומען, עם קאסט דאך געלט! נאך ערשט דערנאך, א פאך טעג שפעטער, פלעגן זיי אריינפאלן מיט א פרע-טענזיע צום בעל-שימחה, פארוואס מען האָט זיי נישט געבעטן אויפן ברית צי אויף דער חתונה.

עס זענען טאקע — זאָגן זיי — שלעכטע צייטן, מען לאָזט זיך נישט גערן קאָסטן, און כפרט — פאר וועמעס וועגן? וואָס פאר א מצווה האָט מען דערפון? די סאָרווערס זענען פראָסטע גנבים, טאקע — די ווייסל פון די אויגן. אויף דער אַלטער שרהן רעדט מען שוין א יאָר פערציקס... פונדעסטוועגן וואָלטן זיי אויף דעם נישט געקוקט... סטימש... אזא בעל-שמחה; אזא טייערער בעל-שמחה! און אזא נאָענטער קרוב... און זיי זענען געווען שרעקלעכע בקיאים אין יהוס פון דער גאנ-צער שטאָט און האָבן זיך זייער לייכט אריינגעפלאַכטן אין יעדער משפחה, ווי זאָגט מען עפעס: „קו — פערד — בייטש-שטעקעלע“ — א קרבות איז ארויס, מכבד זיין האָט מען געמוזט. און זיי האָבן אָפגענומען זייערס. פאר דאָס, אמת ווילגייין, האָט מען זיך געלאָזט אויף א שבתדיקן ברית!

דאָ קאָסט שוין נישט א דרייער. אונדזער פאָרפאָלק איז געקומען צום ערשטן און אוועקגעגאנגען נאָך אלע משועבדי קהילה!

און שוין איז זיי געווען צו זען אויף א שמחה: זיי זענען אַנדערש געוואָרן, עפעס ווי אויסגעוואקסן, אויפגעלעבט; די לויפנדיקע אייגעלעך, אונטער די שיטערע גראַע ברעמען, האָבן געפלאַקערט און געשאַנצט; טיילמאָל זענען זיי פייכט און רחמנותדיק געוואָרן.

נאָכן ערשטן טרונק בראָנפן איז אונדזער ר' תנחום פארביטן גע-וואָרן, פון קאָרנ ווערט א שרעקלעכער נדיב!

ערשטנס, האָט ער אַרויסגעכאַפט דאָס פושקעלע און געוואָרפן אינ-מיטן טיש אַריין: כאַפט, יידן, שמעקט! שמעקט אָן רחמנות! אויס קאָרנ! אלע זאָלן שמעקן.

ליידער איז שמענדיק דאָס פושקעלע געווען לידיק; ווייל אַרויס-געגאנגען פון דער היים איז ער ניכטערן, האָט ער דעם טאַביק באַהאַלטן... זיינס האָט ער דאָך געטון; מפסיר געווען דאָס פושקעלע.

נאָך א צווייטער כוסע האָט ער זיך שוין גענומען צו צדקה און מעשי-טובים:

ער ווייסט גאַנץ גוט, וואָס קהל דארף:

דאָס בית-עלמין האָט נישט קיין צוים; אינגאָצם קו דרייט זיך אַרום צווישן די הייליקע קברים.
די מיקווה האָט צעבראַכענע טרעפּ, און ברכה — די בלינדע טיקערן, ברעכט שיר-נישט האַלדז און לייב!
א פּרוכת אין שיל אַרײַן וואָלט אויך נישט געשאַדט.
און אויסמאַלן די שיל מיט לייבן, בערן, נוחס תיבה און צוועלף מזלות וואָלט אויך קיין עוולה נישט געווען.
אין גרויסע שטעט איז אזוי...

אויף דעם אַלעם פּאסט ער אָפּ א געוויסע סומע, און קוים נעמט ער נאָך א טרונק בראַנפּן, שווערט ער שוין דערויף מיט כל'ע שבועות... גענוג פאַרזיכטיק איז ער דאָך און שווערט בײַן איר, זאָל לעבן... „מינע זאָל אזוי געזונט און שטאַרק זײַן, ווי היינט, נאָך מוצאי-שבת-קודש, מאַך איך אַ וואָרט מיט אַ מוליער, סטייטש? שווייגן וועל איך? אזוי פיל נחת זאָל זי האָבן פון אונדזערע קינדער, וויפל רענדלעך עס וועט קאָסטן דאָס פּרוכת... דעם שופּר של משיח זאָל זי אזוי דערהערן, ווי שפּעטסטנס מאַרגן אינדערפרי וועט ער נעמען אַ מאָס אויף טרעפּ, און דווקא — דעמבינע, עס זאָל זײַן אַ בנין עדיעד, עס זאָל קינדס קינדער איבערלעבן!

די תּנחומעכע, זיצנדיק צווישן די ווייבער, האָט אויך אַן אַנדערע צורה באַקומען!

זי האָט אויך אַביסל געטרונקען — זיסן בראַנפּן; נאָר פאַר דאָס, האָט זי אַ מאסע לעקעך אויסגעטונקען. אַ יידענע — זי זאָל עס מיר מוחל זײַן — האָט זיך איר באַלד דאָס הינערנע קעפל פּארדרייט.

זי ווערט ווייך און וויינענדיק און באַקלאַגט אירע יאָר און טעג. איר טאַטע-מאַמע זאָלן אויפשטיין פון קבר און זען, אויף וואָס פאַר אַ שטייגער זי איז געקומען, אין וועמעס הענט מען האָט זי איבערגעגעבן, וואָלטן זיי זיך צוריק אַרײַנגעלייגט אין קבר, און וואָלטן זיך שוין גע-שעמט תּחית-המתים אויפצושטיין.

וואָס הייסט, זי וואָלט נישט געקאָנט פּאַרדייען אַלע טאַג אַביסל זיסן בראַנפּן מיט לעקעך? איר האַרץ כאַפט זיך נישט אַמאָל אוועק? איר נשמה איז אַ ראָזשינקע? און אַ סאַמעטענעם מאַנטל וואָלט זי נישט גע-קאָנט טראָגן? עס וואָלט איר אַפּשר נישט געפּאסט? זי איז נישט אַזאַ בריה ווי אַנדערע ווייבער? נישט אַזאַ מיוחסת?

נאַטירלעך, שולדיק דערײַנען איז אַליז תּנחומל, אַליז דער רשע-מרושע,

וואָס ציט איר אַרויס די קליי פון די ביינער. פון איר צד וואָלט נאָר קיין מניעה נישט געווען, זי וואָלט אפילו אַריינגעוואָרפן אין אַלע צדקה־פּוּש־קעס, כאָטש צען מאָל אין טאָג.

ווינטער, וואָלט זי אָפּגעלייגט קארטאָפּל פאר אַרעמעלייט; פאר אַרעמע ווייבער וואָלט זי אויף איר חשבון די מיקווה געהייצט.

דער משוגענער פעסע, וואָס לויפט אַרום נאקעט און בלוז אין גאַס, וואָלט זי אַ באַרכאַנעם שפּענצער געמאַכט; וואָלט זי אים אָפּגעריסן, וואָלט זי איר אַ נייעם געמאַכט!

זעלנער אויף שבת — וויפל עס וואָלט אַריין! עסן געגעבן; ציבע־לעס מיט לעבערלעך, מיט אייער, מיט שמאַלץ, רעטעך אויך און פיש, פלייש; אַ קוגל וואָלט זי געמאַכט, וואָלט די גאַנצע שטאָט געלאָפּן אויף זיין ווונדער! דעם בעל־שמהה, און אפילו אירע אַצינדריקע נאָענטע שכנות, וואָלט זי שבת בשבת אַהיימגעשיקט קוגל! נאָר וואָס קומט אַרויס, אַז גאַט, ברוך־הוא, וויל נישט, זי זאָל זיינע פּטור ווערן! און ער האָט אַ האַנט, אַ האַנט... אויף אַלע שונא־ישראל געזאָגט אַזא האַנט ווי ער האָט!

דערביי האָט זי געכאַפט נאָך אַ קאַפּ און אָנגעהויבן אויפּסניי צו כליפּען:

תנחום פאַרגינט איר אפילו נישט דאָס ברוסט־טיכל; פארקויפן וויל ער עס, דער רשע, דער כילי! אים אויף להכעיס, שענקט זי עס אַוועק דער ערשטער־בעסטער, אַרעמער כלה, אַן עק זאָל עס האָבן!
און זי נעמט נאָך אַ קאַפּ...

דאָך די פאַרדרייטע קעפּ האָבן זיי נישט געשטערט, אַהיימצונעמען עטלעכע שטיקלעך לעקעך, אַ פאַר מאַקאַראָנען, פון וועלכע מען האָט געגעסן אַ לאַנגע צייט; איין שטיקל לעקעך מיט אַ מאַקאַראָנע האָט מען באַהאַלטן אויף פּורים; שלח־מנות פארן רב.

וואָס דער רב האָט צוריקגעשיקט, האָט מען געשיקט אַ באַלעבאַס, און וואָס מען האָט פון דעם געברענגט, איז גענאנגען צו אַ צווייטן... ביז מען האָט דורכגעשיקט דאָס גאַנצע שטעטל, אויסער אַלטע אלמנות, אַדער אַלטע לייט און עקרות, וואָס מאַכן קיין שמחות נישט און פארדינען נישט אויף שלח־מנות.

אַ באַהעלפּער צום שלח־מנות האָבן זיי אויך געהאַט אַן אומזיסטן; עס האָט זיך זיי געטראָפּן אַ באַהעלפּער אַ יתום, וואָס האָט זיי באַדינט, מיט דער האָפּענונג, אַז זיי וועלן אים נישט פאַרנעסן בשעת־צוואַה.

פונדעסטוועגן האָבן זיי דעם באַהעלפּער אינגאַנצן נישט געטרויט.

דעם גאנצן טאָג פורים פלעגן זיי אים נאַכגיין, היטן פון ווייטן, ער זאָל נישט אַראָפּכאַפּן פון א טעלערל. און, אז מען האָט אים ערגעץ אין א הויז לענגער פארהאלטן, האָבן זיי געטופעט מיט די פיס פאר כעס און שרעק צוזאמען.

זעט איר, — דאָס הייסט קאַרנ: מטמונים, אוצרות, און געלעכט — זיי זאָלן עס מיר דאָרט מוהל זיין — ווי די כלבים!

און וואָס מיינט איר, עס איז אַרויסגעקומען עפעס גוטס פונעם געלט? אז אסור! אזוי ווי מען האָט נישט געוויסט, פון וואנען דאָס עשירות האָט זיך גענומען, און וויפל עס איז געווען, אזוי האָט מען נישט געוויסט, ווו עס איז אהינגעקומען.

ר' תנחומס קינדער האָבן קיין גראַשן ירושה נישט באקומען.

קיין דבר שבצדקה איז דערפון אוודאי נישט געוואָרן:

די מיקווה האָט ער-היום נישט קיין טרעפ.

פון פרוכת פאלן שטיקער!

אינגאָץ פאַשעט שוין פ י ר קי אויפן בית-עולם און ווערט ניתעשר דערפון.

גאַרנישט! עס איז צו נישט געוואָרן!

איינמאָל האָבן זיי זיך שבת אזוי איבערגעגעסן אויף א סעודת מיצווה, אז עס האָט זיי געשאַדט. עס איז פריער אַ לאַנגע צייט קיין שימחות נישט געווען, און זיי האָבן זיך צוגעכאַפט מיטאַמאָל צו האלטע פיש און פעט פלייש נאָך אַ האַלב יאָר תעניתים...

בינאַכט האָט יעקל-יענטעם, דער שכן זייערער, דערהערט קרעכצן; אָבער קרעכצן, אז נאָט זאָל שומרו-מציל זיין!

ער איז אַריין —

זיי וואַלנערן זיך אויף דער ערד!

ער מאַכט אַ געוואַלד!

מען רופט אַ רופא, ער גיט אויף אָפּפירן...

איז זיי אַ שאָד!... ווילן זיי באין-אופן נישט איינעמען; ערשט אָפּ-

געגעסן!... און זיי זענען ביידע ניפטר געוואָרן אין איין וואָך...

באַגראָבן האָט מען — ביידע אין פרעמדע תכריכים!

און אין קאסטן זענען געלעגן עטלעכע אלטע העמדער, אַ פּאַר

אַניצעס מיט אַ צעריסענעם טלית-קטן...

און אין קעלער איז פול געווען מיט שערבעלעך, צעבראָכענע פלע-
שער און קרעמעניעס...

פריער האָט מען אפילו געמיינט, אז יעקל האָט געכאַפט און געמאַכט
א קראַץ; עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אז ניין! ער איז ערשט נישט
לאנג נופטר געוואָרן א בעל-חוב איבערן קאַפּ...

נייערט — פּשוט: יענע לייט האָבן געגעבן און יענע לייט האָבן
צוגענומען!

שערבעלעך, קרעמעניעס, צעבראָכענע פלעשער דערפון געמאַכט!
וואָס זיי קענען, השם-ישמרנו!

מלווה מלכה



יך וויל אייך פארציילן א שיינע, ווונדערלעכע מעשה:
פון דער פערטער סעודה פון שבת-קודש — מלווה-מלכה,
וואָס דודה-מלך, עליזה-שלום, האָט מתקן געווען...

פון א פשוטן ערלעכן ייד, וואָס האָט אויף זיך גענומען די מצווה
פון מלווה-מלכה;

פון יענע לייט, וואָס האָבן דווקא געוואָלט אראָפּפירן דעם ייד פון
זיין דרך, ער זאָל כאָטש איין מאָל אין לעבן נישט קאָנען מקיים זיין די
מצווה —

און ווי אזוי דער ייד איז ניצול געוואָרן פון זייערע הענט.

און א מעשה איז עם מיט א מוסר-השכל:

דער פשוטער ייד וועט זיך דרשענען א קל-וחומר: מה-דאָך אזא
קליינע מצווה, שאָדס (וואָס א מענטש) דש (טרעט) בעקבין (מיט זיינע
טריט), מאַכט אזא רושם, ברענגט צו'ן אזא נסיון...

אנדערע גרעסערע מצוות, אויף וועלכע די וועלט שטייט באמת,
על אחת כמה וכמה.

און דער יודע-חן, וואָס האָט א ידיעה אין ענין פון סעודת-דוד-
המלך, עליזה-שלום, — דעם וועט דאָס נאָר אויפגיין א ליכט אין די אויגן!
ער וועט, נעמלעך, זען באַשיימפערלעך, עד היכן הדברים מגיעים;
און וואָס א נדר, וואָס א ייד נעמט אויף זיך, באטייט, ווי מען וועט,
בעזרת-השם, זען פון גוף-המעשה.

און אצינד הייב איך אָן:

1.

פאַרצייטנס, אין א גאַליציש שמעטל אין קיר"ה, זענען געווען צוויי
שותפים.

תבואה-סוחרים זענען זיי געווען; היפשע תבואה-סוחרים: געפירט
גרויסע פאַרריאָרן פאַרן מלכות, געהאַלטן אייגענע פערד און וואָגן, און א

יונג — א שמיסער. און צוויי מויערן געהאט אין שמאָט, יעדערער זיין מויער.

און די שותפים, וואָס זענען געווען גלייך אינעם מסחר, זענען נישט גלייך געווען אין יהדות.

איז נעמלעך איינער פון די צוויי שותפים געווען א חסיד, א ירא' שמים און א למדן א גרויסער דאצו, און דער צווייטער — אזוי... א פשוטער ייד, אן ערלעכער מאן.

פלעגט דער שותף דער למדן זיצן אין דער היים על התורה ועל העבודה. און קוים אָפּשפּאַרן א שעה צי צוויי שעה אין טאָג אויף עצות און חשבונות מענין המסחר. און דער צווייטער פאר דאָס, דער פשוטער ייד, פלעגט א גאנצע וואָך באַדן אין עסק.

פאָרט מען א גאנצע וואָך אַרום: פון פויער צו פויער, פון פרייז צו פרייז, — אויפקויפן קאַרן; אין די מילן אַריין — מאַלן דאָס קאַרן; אויף די פונקטן דערנאָך, צוצושטעלן דאָס מעל פאר די היילות.

און די היילות זענען צעוואָרפן אין דער גאנצער סביבה, איבער אלע דערפער — פלעגט טאקע דער ייד אַהיימקומען קוים צום מרהיץ אויף שבת. —

און וואָס האָט ער, אומשטיינס געזאָגט, פון שבת? קוים ער קאָן מקיים זיין די מצווה פון „שינה בשבת תענוג“... אויס מענטש קומט ער אַהיים.

מיד, און דער גאנצער „הרהא“ אין קאָפּ.

ווייסט דאָך אָבער א ייד, וואָס דער תוך און דער עיקר איז, גייט ער און נעמט אויף זיך די מצווה מקיים צו זיין ברוב פאר והדר די מיצווה פון מלווה-מלכה!

צו דער מלווה-מלכה פלעגט דער שותף, דער חסיד, קומען זייער זעלטן: א פאָר מאָל אין יאָר, שלא לבייש.

ער פלעגט בעסער זיצן צווישן זיינס גלייכן אין שטיבל, און עוסק זיין אין זיינע זאַכן.

פאר דאָס פלעגן קומען א גרעסער שיינע יידן, אפילו לומדים און אזוי אַרעמע לייט, וואָס פלעגן אפשר א גאנצע וואָך ווארטן אויף דער מלווה-מלכה, זיך כאַטש איין מאָל אַנצועסן זאט.

און באַלד טאקע נאָך הברלה, דער פשוטער ייד זאָגט זיך „ויתן-לך“, זינגט זיך זמירות (פון געשעפט, ביז נאָך דער מלווה-מלכה, רעדט ער נישט) און אין קיך ברענט שוין א פייער, וועלגערט מען שוין פרישע

לאַקשן, קאָכט מען פרישע פיש, זעננט מען אָפּ פרישע עופות, וואָס מען האָט נאָר-וואָס געברענגט פון שוהט, — אביסל משקה וועט, פאַרשטייט זיך, אויך נישט פעלן, — אויף א גבירישע חתונה דארף מען נישט — נישט שענער, נישט בעסער...

און ביי דער מלווה-מלכה אין ששון-ושמחה. ווייס-געדעקטע טישן, אַז עס בלאַנקט. אויסגעשטעלט כלי כסף וזהב, אַלערליי קאָלירטע גלעזערנע כוסות, ווי צו'ן א סדר. און ליכט אָנ-געצונדענע אַ סך: הן אויפן טיש אין די זילבערנע לייכטער, הן ארום די ווענט, אין די זילבערנע העסן.

און דאָס בני-בית מיט די אורחים זעצן זיך אַרום, אַנשים לחוד ונשים לחוד. די מענער אין בגדי-שבת ויו"ט, די ווייבער אין טייערע קלייד-דער, אבנים יקרות ותכשיטין, און מען עסט, און מען טרינקט, און מען רופט: דוד-המלך, עליו-השלום, חי וקים! און — מען לאָזט זיך אַ טענצל... מן-הסתם געפעלט עס נישט יענע לייט!
האָט מען אויף דעם ערלעכן ייד און זיין מלווה-מלכה אן אויג.

2.

ויהיה-היום — עס איז געקומען א צייט, און די שותפים זענען גע-שטאַנען אין א גרויסער סכנה.

געהאַט האָבן זיי אַ גרויסן פאָדריאָד, אויף כמה-וכמה אלפים כור ממה פאַרן חיל אין דער סביבה, און אין קאָנטראַקט, וואָס מען האָט גע-מאַכט מיטן מלכות, איז געשטאַנען, ווי דער סדר-עולם איז, שהור על גבי לבן, אַ תנאי, אַז אויב, חס-ושלום, מען וועט עובר זיין איין טערמין פון שטעלונג, וועט ווערן פארפאלן דער גרויסער זאַלאָג, און דאָס מלכות וועט נאָך צונעמען ביי די שותפים זייערע מויערן, מיטן כלי-בית און אַלע מטלטלין, ביז פערד און וואָגן; און האָט נאָך פראַוו, ווי פארצייטנס דער מינהג איז געווען, זי אַליין צו נעמען און וואַרפן אין קייטן אריין, און פאַרשיקן, ווו דער פעפער וואַקסט...

און געווען איז עס פונקט נאָך אַ שוואַכן ווינטער; געלעגן אַן ערד — אַ נאַקעטע, אַן שניי. דער זאַמען פון קאַרן איז אויסגעליפטערט געוואָרן —

איז נאָך ווייניק?

לאָזט נאָך, באַלד נאָכן ווינטער, אַרויס אַ קול, אַז קיר"ה איז זיך

מכין למלחמה קעגן תוגר! ווערט גאָר גאַלד און טאַלער קאַרן! און נישט בנמצא.

איין פרייז אין דער סביבה, א שררה א גרויסער, האָט יאָ עטלעכע הונדערט קאַרן קאַרן, און נישט צוצוטערעמן. ער האָט געלאָזט זאָגן, אז אויב מען וועט אים נישט ברענגען א דריי, צי נאָר א פירפאַכיקן פרייז פאַרן קאַרן, וועט ער אַרויסטרייבן פון פּאַלאַץ, נאָך אַנרייצן די כלבים... מיט איין וואָרט — סכנות נפשות: ברי־הרל, און נאָך פאַרפאלן צו ווערן אויף כּה־הקל...

מילא, איז דאָך אָבער אַ ייד געוויינט צו צרות, צו סכנות־נפשות, איז דאָך אויף דעם פאַראן בטחון... זיצט זיך מוצאי־שבת־קודש דער שותף דער למדן אין שטיבל און הערט און פאַרציילט מעשות פון לאַד־דירער. און דער שותף — דער ערלעכער, פשוטער ייד — וואָרט אויף דער מלווה־מלכה, און אויף אורחים, און גייט זיך אזוי אויף און אָפּ איבער דער שטוב, און ברומט זיך די אליהום...

און ווי ער ברומט אזוי די אליהום, דערהערט ער פּלוצים פון דרויסן אַ געזעצערדיי איבערן ברוק אין גאַס; די שויבן קלינגען אונטער: אַ רייטער יאָגט זיך צום הויז.

וואָס קאָן עס זיין? אַ רייטער פון פּאַלק? אַצינד? פאַר מלווה מלכה? אַ רגע כּמימרא — דער רייטער איז שוין פאַרן הויז. ער שפּרינגט שוין אַראָפּ פון פּערד, בינדט עס צו ביים ציימל צום דראָנג פאַר דער שטוב, ער עפנט שוין די טיר — דעם שותפּס ווייב רעדט שוין צו אים: ער, פאַר מלווה־מלכה רירט זיך נישט פון אָרט.

ווייזט זיך אַרויס: עס איז נישט פון פּאַלק — עס איז אַ שטאַפעט פון אַ פּרייז. טאקע פון גרויסן שררה, וואָס האָט דאָס קאַרן, — אַ בריוו האָט ער אין גרויס איילעניש געשיקט. און דער בריוו איז אַ ישועה פון הימל: באַשריבן, דער פּרייז איז פּלוצלינג גערופן געוואָרן קיין ווין, תיכה זמיד צו קומען צום מלכות, האַלבער נאכט מוז ער אַרויספאַרן, נו — פעלט אים הוצאות־הדרך (פּריצים האָבן קיינמאָל קיין באַרן גראַשן נישט). על־כן, אויב „יאָש“ (יוסף האָט דער ייד געהייסן, מילא: יוסף — יאָסל, יאָש...), אויב יאָש וועט תוך־כדי־דיבור קומען מיט מזומנים, קריגט ער דאָס קאַרן בחצי־חנם. אַ מקח, וואָס מען הערט עס נישט אין גרעסטן זול: האָט די יידענע איבערגעלייענט דעם בריוו אין דער ערשטער שטוב, פּאַלט זי אַריין מיט דער בשורה צום מאַן, — לויפנדיק צו דער צווייטער

שטוב, שרייט אין קיך אריין צום משרת, ער זאל געשווינד איינשפאנען
פערד און וואָגן און —

— הערסט, מײן מאַן!

ווייל דער מאַן אָבער נישט הערן.

שרייט זי אויס די בשורה אויף א קול:

— כאַפּ, מײן מאַן, פּאַר!

— להר"ם! מײן יידל ווײל פאַר „מלווה-מלכה" נישט פאַרן. ער וועט
צוליב מיסער נישט מבטל זיין זיין מיצווה, נישט עובר זיין אויף א נדר!
דער יידענע געפעלט עס אפילו; פונדעסטוועגן זאָגט זי:

— נאַרעלע איינער, אינגאנצן א מייל וועגס, און די פערד זענען
אויסגערוט... און דאָ שאַבט מען ערשט די פיש, מען איז נאָך נישט צוריק-
געקומען פון שוחט... וועסט נאָך, אי"ה, צוריקומען צו דער צייט... און
ווען אביסל שפעטער? —

ענטפערט דער מאַן יוסף, אַז ר מלווה-מלכה מאַכט ער קיין
מסחרים נישט.

זאָגט זי. אַז זי וועט שיקן נאָכן שותף. אַן ערלעכער ייד, א למדן,
זאל ער זאָגן...

און איידער זי רעדט אַרויס דאָס וואָרט — אַצבע אלקים! דער שותף
דער חסיד איז פונקט געקומען צו מלווה-מלכה.

הערט ער, דער למדן — דער חסיד, וועגן וואָס עס גייט, לאַכט ער!
— פּע, זאָגט ער, אָפּשטויסן בידיים א ישועה פון זיין ליבן נאָמען? און —
— א דבר האַבוד, און אַזא נס! משוגע מיינע שונאים!"

הייבן זיך אָן צוזאַמענקומען אורחים. העלפן זיי אונטער: באַר-
שיימפּערלעך, א גאָט-זאָך!

ווערט דער פשוטער ערלעכער ייד בטל ומבוטל פאר די לייטישע
אורחים, דער עיקר פארן שותף, דעם ירא-שמים, דעם חסיד און דעם
גרויסן למדן; בפרט, אַז דער רופט זיך נאָך אויס, אַז ער פאַרט מיט.

דערווייל פאַרט, פאַרביי פאַר דער טיר, דער וואָגן מיטן קנאַק. דער
יונג שפּרינגט אַראָפּ, גלייכט אויס דאָס געזעס; דער חסיד כאַפּט זיך אַרויף
און זיצט שוין. דער פשוטער ערלעכער ייד קריכט אַרויף — הייסט מען
דעם שטאַפעט רייטן פאַרויס, רייט ער. הילכט ווייטער די גאַס פון די טריט
פון פערד. שפּרינגט אַרויף דער שמייסער אויף דער קעלניע, נאָכאַמאָל אַ
קנאַק מיט דער בייטש, דאָס בני-בית מיט די עטלעכע, שוין אָנגעקומענע
אורחים רופן נאָך: אין א מזלדיקער שעה! דאָס ווייב: פאַר געזונטערהייט

און קום געזונטערהייט! דער וואָגן רירט. דער פראָסטער ייד — דער שותף
לאָזט אַראָפּ דעם קאַפּ. עס צופט אים עפעס ביים האַרץ, עפעס שלעכטע
נביאות זאָגט אים דאָס האַרץ, נאָר ער שעמט זיך אויסצוזאָגן דעם למדן,
— זיפצט ער אָפּ און שוויינט.

די אורחים מיטן בני-בית זענען צוריק אין שטוב אַריין, זינגען
זמירות...

3.

און נאָר אינגאַנצן איז דעם פראָסטן יידס האַרץ קיין פאַלשער נביא
נישט געווען...

אַרויסגעפאַרן זענען זיי אין אַ לבנה-נאַכט: שטערן כחול-הים. אָבער
קוים האָבן זיי געהאט די שטאַט הינטער זיך, האָט זיך דער הימל פאר-
וואַלקנט. טונקל איז געוואָרן און וואָס אמאָל טינקעלער.

דער רייטער איז שוין לאנג פארשוונדן געוואָרן; א פּריציש פּערד!
די פּערדס-טריט הערן זיך נאָך אַ וויילע און — פאַרהילכן!

דערווייל ווערט נאָך טונקעלער, עס הייבט אָן בלאָזן אַ צפון-זווינט
און יאָגט אָן נ י י ע עננים. די שטערן לעשן זיך, איינס נאָכס אַנדערע
ווי קליינע קינדער-לאַמטערנדלעך פון ווינט.

עס ווערט חושך, מען פארלירט דעם וועג, מען שניידט זיך עפעס
אַריין אין וואַלד, אויפן וועג דארף נאָר קיין וואַלד נישט זיין; פון וואַנען
האָט זיך גענומען אַ וואַלד?

דערווייל פארלירט דער יונג — דער שמייסער, די בייטש; שפּרינגט
ער אַראָפּ ז ו כ ן די בייטש. די פּערד שלעפּן זיך ווייטער, דער שמייסער
קומט נישט צוריק. מען רופט, ער ענטפּערט נישט. דער אַרעמער פראָסטער
ייד זיצט פאַרחושט און האַלב-פאַרחלשט פאר שרעק. דער חסיד שפּרינגט
אַראָפּ זוכן דעם שמייסער, און ווערט אויך נעלם אין דער פינצטערניש.
דער פראָסטער ייד ווערט שוין נאָר פאַרחלשט; שטאַרקט ער זיך אָבער,
שטעלט זיך אויף, קריכט אַרויף אויפן געזעס, גלאַצט אין דער פינצטערניש
אַריין מיט די אויגן — ער זעט נישט.

ווייל ער שרייען, קען ער, פאר גרויס שרעק, נישט אַרויסברענגען
קיין קול. דערווייל שלאָגן אָן די פּערד מיטן די שיעל אָן אַ בוים; דער די-
שעל פלאַצט, דער וואָגן קערט זיך איבער. דער ייד פאַלט אַרויס, צו זיין
גליק — אויף אַ בערגל גראָז. די פּערד רייסן זיך אָפּ פון בוים, און אַנט-
לויפן, משונע פאר שרעק, אין דער וועלט אַריין... עס היילכן אַ וויילע די

טריט, די רעדער, און ווערן אויך פארזונקען אין חושך. און דער פראַסס מער ייד הייבט זיך אויף איינער אליין אין דער פינצטער, ער שטויסט קוים מיט די לעצטע כוחות א קול פון האלדז אַרויס, שרייט; קיינער ענטפערט נישט. דער ווינט כאַפט דאָס געשריי און צעברעקלט עס, און צעטראַגט עס און עס ווערט פארזונקען אין אַ געפייפעריי.

וואָס זאָל, נעבעך, טון א ייד? אין פינצטערן וואָלד איינער אליין איז ער; מיידלעך וואָס פאר א חיות־רעות עס האַלטן זיך אויף אין וואָלד, אינעם געפייפעריי פון ווינט דאכט זיך אים, ברילן זיי, די חיות...

ענטפערט ער איבער זיין נשמה צום בורא־עולם: טו מיט מיר, ווי דיין ווילן איז, — און הייבט אָן שטיל צו זאָגן וודוי, גרייט האַרץ זיין אַ ייד.

און דער ווינט רוישט, ער הערט זיינע אייגענע ווערטער, זיין אייִגענע ווידוי נישט; עס רוישט, פייפט און רייסט די ביימער, די צווייגן. אָבער אָט — צווישן די פונאָדערגעריסענע צווייגן גיט פּלוצלינג ווי א בליץ, אויף א רגע כמימרא באווייזט זיך א ליכט...

מילא, ותחי נפשו! עס מוז דאָך זיין ערגעץ א הויז! די צווייגן האָבן זיך שוין צוריק באהעפט, פאַרפלאַכטן אינעם חושך... הייבט ער אָן צו גיין צום אָרט, פון וואַנען דאָס ליכט האָט זיך אים באַוויזן... און ער איז גע־גאַנגען און געגאַנגען, ביז גאָט האָט אים געהאַלפן, און ער איז צוגעקומען צו א הויז מיט ליכטיקע פענצטער.

געלויבט איז זיין ליבער נאָמען!

פונדעסטוועגן צוגיין גלייך זוכן א טיר, האָט ער מורא. א קשיא אויף א מעשה: אַ הויז אין וואָלד, עס קאָנען זיין גולנים, עס קאָנען זיין יענע לייט, באַהיט און באַשירמט זאָל מען זיין... ער וועט נאָר א בליק טון אין פענצטער... לאָזט ער זיך אַראָפּ אויף אַלע פיר, קריכט שטיל און פאַמעלעך צום ליכטיקן פענצטער צו, שטעלט זיך פאַמעלעך און מיט גרויס האַרץ־קלאַפּעניש אויף, בייגט זיך צו, קוקט אַריין, און דערזעט דאָס, וואָס איך וועל אייך פאַרציילן אין פערטן קאַפיטל.

4.

אַ גרויסע שטוב האָט ער דערזען. און ער וואָלט געשווירן, זיין שטוב: אין מיטן שטוב שטייט אַ טיש, פונקט ווי ביי אים צו מלוה־מלכה. פונקט אזא טיששטעך; פונקט צו דער האָר, אזוינע כלים: זילבער, גאָלד און קאָלירט גלאָז. און טעלער אזוינע, ווי ביי זיין אשה. און אויף די מע־

לער די זעלבע מאכלים... און פונקט אזוי פיל ליכט: הן אויפן טיש אין זיל-
בערנע לייכטער, הן ארום די ווענט אין זילבערנע העסן, כהווייה דער-
קענט ער זיי.

איז עס נישט א חלום? גיט ער זיך א צופ ביי דער באָרד, א רים
ביים אויער, א בים אַרין אין פינגער. ניין, עס איז קיין חלום נישט!
און ביים טיש, צו אים הינטערן פענצטער מיט די אַקסלען, זיצט אַ
ייד, — דאַכט זיך, ער אַליין! זיין קרומער אַספּל.
רבנו של עולם. א חלום, צי א כישוף, צי גלאט אזוי א פארבלענ-
דעניש?

ווי עס איז, ער מוז אַריינגיין. סירווירסי, א ייד זיצט, א טיש צו
מלווה-מלכה איז געדעקט; ער וועט ניין, מקיים זיין די מצווה.
און ער איז גובר די שרעק, רייסט קוים אָפּ די פים פון דער ערד
און גייט ארום הויז, טאַפט און געפינט אין דער צווייטער זייט, פונקט
קענענדיגער דעם פענצטער, אַ טיר! ער עפנט זי מיט אַ פאַרציטערטער
האַנט, דערזעט דעם ייד פנים-אלפנים, עס הענגט דאָרט נישט קיין שפיגל,
ער זעט דעם ייד בחוש, און דער ייד איז ער אַליין, זיינע באָרד-און-פּאות,
זיינע ברעמלען, זיינע אויגן, זיינע באַקן, און די יאַרמולקע מיטן קאַפּטאַן
זענען זיינע...

ער אַליין איז עס.

און דער ייד, דאָס הייסט, ער אַליין, זיצט און קוקט אויף אים מיט
שטיל-שוויינגדיקע אויגן, נאָר פול מיט רחמנותדיקער שטראַף; ווי איינער
רעדט: וואָס האַסטו מיר, וואָס האַסטו, הייסט עס, דיר געטון? פון וואנען
פאַלסט עס דו אויס?...

ווייל ער פרעגן: וואָס? קאָן ער ווייטער קיין קול פון האַלדז נישט
אַרויסרייסן, נאָר דאָס האַרץ זאָגט אים: מבטל געווען מלווה-מלכה, עובר
געווען אויף א נדר...

און ווי דאָס האַרץ זאָגט אים אזוי, פאַרלירן פּלוצלינג די כלים
אויפן טיש זייער גלאַנץ און ווערן ווי פאַרטריבט; און די ליכט, אין די
לייכטער און העסן, הייבן אָן טונקל און טינקעלער צו ווערן, און ווערן
באַלד טאַקע שוואַרץ — שוואַרצע ליכט ברענען! און דער ייד, דאָס הייסט
ער אַליין, צוזאַמען מיטן טיש, מיט די מאַכלים, מיט די כלים, מיט די
לייכטער הייבן אָן אַלע צוזאַמען פאַמעלעך, פאַמעלעך צו זינקען אין דער
פאַדלאַנגע אַרײַן... די שוואַרצע ליכט-פּלעמלעך אין די לייכטער און העסן
הייבן אָן צו ווערן רויכיק און רויכיקער. און אז דער טיש מיט אַלעם

ארום איז שוין איינגעזונקען ביז צום אויבערשטן שטח פון מאָויל, און דער ייד, דאָס הייסט, ער אליין אין יענער געשטאַלט, איז שוין אַראָפּ מיט דער באָרד, און עס האלט שוין ביי די ליפּן, האָבן זיך די פּלעמלעך מיט אַמאָל געטון א לעש אויס...

זאָגט פּלוצלינג דאָס הארץ אונטער דעם ייד: כאַפּ עפעס און מאַך א ברכה. זיי מקיים מלווה-מלכה! — שטרעקט ער אויס א האנט, און כאַפּט, איידער דער טיש ווערט איינגעזונקען, א פרי פון א מעלער אַראָפּ, מאַכט „בורי פרי העץ“; א בים, א שלונג-אַראָפּ, און גיט א געשריי: דוד מלך ישראל חי וקים!

און דאָס האָט געהאַלפּן!

כהרה-עין איז אַלץ פאַרשוונדן געוואָרן: די געשטאַלט, דער טיש, דאָס הויז. דער וואַלד, — איינער אליין שטייט ער ווייט הינטער דער שטאָט, אויף עפעס אַ לאַנקע... און תוך-כדי-דבור נעמט אים אָן פון הינטן אַ האַנט; הייבט אים אויף, טראָגט אים אין אוויר, צו דער שטאָט-צו טראָגט מען אים, און מען לאָזט אים אַראָפּ פאַר זיין אייגענער טיר. —

5.

שטייט דער ייד מבולבל הינטער זיין אייגענער טיר און גלייבט זיך נע אויגן נישט.

הערט ער פון אינעווייניק, די אורחים זינגען זמירות, הייבט ער שוין אָן צו גלייבן, — עס זאָל האָבן אזוי ווייניק געדויערט? דערהערט ער אָבער, ווי זיין פּלוניתמע זאָגט אין קיד: — שוין אַלץ פאַרטיק, — וואָס זוימט ער זיך, נעבעך?! ווער ווייסט, וואָס מיט אים איז, נעבעך, געשען?...

טראַכט ער: וואָס איז זי נעבעך שולדיק? עפנט ער אויף די טיר און גייט אַריין.

זעט ער, קיינער ווונדערט זיך נישט.

דאָס ווייב האָט'ס דערזען און שמייכלט.

פּרעגט ער: ווו איז דער שותף?

זאָגט מען: נישטאָ!

„גאַרנישט געווען?“ — ניין! אַוודאי, ווי אַלע מאָל, אין שטיבל. —

און דאָס ווייב זאָגט אים: וואַש דיך! און רופּט באַלד צו דער קיד;

זי הייסט, דער יונג זאָל אַריינטראָגן דעם באַרשטש..

פאַרשטייט ער נאָך ווייניקער:

— דער יונג איז אין דער היים?

— ווי דען?

— און די פערד?

— שטייען אין שטאל, ווו זאלן זיי זיין? הערסט נישט זייער הירזשען?
ער הערט!

ער הערט אפילו, ווי די פאדקאוועס קלאפן אן דער פאדלאָגע; די
שטאל איז נישט ווייט פון שטוב. —

פארשטייט ער שוין, אז עס איז געווען א שפיצל פון יענע לייט, אז
נאָר מיטן „בורא פרי העץ" און „דוד מלך ישראל חי וקים" האָט ער זיך
מציף געווען פון זייערע הענט. —

הייבט ער אויף די הענט מיט לויב און דאנק צו זיין ליבן נאָמען...
און ווי ער דאנקט אזוי און לויבט גאָט אין דער שטיל, דערהערן
זיך ווייטער פערדס־טריט פון גאס, הילכט ווייטער אָפּ דער ברוק; א רייטער
גענענט זיך ראש צום הויז. און אָט איז ער דאָ, שפּרינגט אראָפּ, קומט
אריין, — א זעלנער איז עס, נישט קיין שטאפעט א קיראסיער.
און האלטנדיק דאָס ציימל פון פערד איבער דער שוועל, גיט ער
איבער א פאפיר:

דאָס איז געווען א פריקאז פון גענעראל.

און אזוי האָט דער גענעראל געשריבן:

„היות דאָס הייל רוקט צוריק אָפּ קיין ווין, איז בטל דער פאָדריאָד,

דארף מען נישט קיין קאָרן". —

פארשטייט איר שוין אליין, וואָס פאר א מלווה־מלכה עס איז געווען!

ווי אזוי א פרוש איז געוואָרן אויס פרוש



יו געשטאנען א פרוש, פרייטיק נאָכן קניזש, וואָס ער האָט ביי דער שוחטקע געגעסן, אין ליידיקן בית-המדרש, אָן דער זייט פון אַ שטענדער. אויף וועלכן עס איז אָפן געווען „שיר-השירים“, ווי עס פאַסט פאר פרייטיק.

מיט די הענט האָט ער זיך א פרוש בעזעמל — א פרוש בעזעמל פון פרושע ברעזינע צווייגלעך און פרושע, הארטע, גרינע בלעטער — געבונדן; מיט די פייכטע-פארהלומטע אויגן אין „שיר השירים“ אריינגע-קוקט, און מיט די ליפן א פסוק נאָך א פסוק, האַלב זינגענדיק, געמורמלט... אז ער איז געקומען צום פסוק: „הנך יפה, רעיתי“ — דאָס איז טייטש: דו ביסט מין חברטאָרן, שוין — האָט ער (דאכט זיך, צופעליק) צו דער מערב וואנט אן אויג געוואָרפן. צום פענצטערל אין דער מערב-וואנט, וואָס גייט אין דער שמשטעם שטוב אַריין...

און באותו הרגע האָט ער פלוצלינג דערפילט, אז עפעס הייבט אים אָן צו שטיקן אין האַלדן און רייסט זיך ארויס דורכן מויל. דערשרעקט ער זיך, עפנט ברייט דאָס מויל, — שפרינגט אים, פון מויל אויפן שטענדער ארויף, עפעס א קליינס, א גרינלעכס, א רירעוודיקס... ער קוקט זיך בעסער צו: א קליין-רירעוודיק גרינלעך מענטשל. נאָר א ווידעלע האָט עס פון הינטן, און אויף הינערנע פיסלעך שפרינגט עס. — ווער ביסטו?

— דיין מחשבה: ענטפערט לאכנדיק דאָס קליינע מענטשע און בא-ווויזט צוויי שורות ווייסע, שארף-שפיציקע ציינדעלעך.

— איך האָב שיר-השירים געזאָגט! — באַליידיקט זיך דער פרוש. — הנך יפה, רעיתי“, — אמת: און דערביי צו דער שמשטעם פענצטערל אן אויג געוואָרפן — נישט די כנסת ישראל, — בריינע דער שמשטעם האָסטו אין זין געהאט... ווילסט זי זען?

רוקט זיך דער פרוש אָפ דערשראָקן.

— נו, נו, — לאכט דאָס מענטשעלע — איך האָב סיי-ווייסיי היינט

קיין צייט נישט: איך מוז אריין הינטן, פארשרייבן זיך אין ספר הנולדים
— א מעטריקל מאַכן. איך וועל צוריק קומען.

און פארשווינדט.

מיינט דער פרוש: א זעעניש, א פארבלענדעניש געווען... ער שלאָפּט
שוין נישט אזוי פיל נעכט!
שטארקט ער זיך, נעמט צוזאמען די צווייגלעך פארענדיקט דאָס
בעזימל און גייט אין מרחץ אריין.

ווייטער א פרייטיק נאָכן אָנבייסן; ער איז ווייטער איינער אליין אין
בית-המדרש ...

זיצט ער, קוקט אריין אין „תרגום שני“.

הפלא ופלא שלמה דעם מלכס פאלאז.

פון קריסטאל, אין מיטן ים...

פארמאכט ער די אויגן פאר גרויס תענוג און שאַקלט מיטן קאָפּ

אין דער ברייט:

— אי-אי-אי!

באקומט ער א קליין שנעלכל אין דער נאָז.

עפנט ער די אויגן — דאָס מענטשעלע!

נאָר גרעסער, דאכט זיך אים.

— ביסט, דאכט זיך, צוגעוואקסן?

— דו טראכסט און איך וואקס:

איך האָב נישט געטראכט! — לייקנט דער פרוש — „תרגום שני“

געלערנט.

— אמת! אָבער טיף אין שטילן האַרץ געטראכט:

אין אזא פאלאז, אינמיטן ים מיט איר צוזאמען...

לאַזט דער פרוש אַראָפּ דעם קאָפּ.

— זי ווערט א כלה? — זיפצט ער.

— נארישקייטן:

— מיט יונה לייבלס...

— ער הוסט:

— איז וואָס?

— וועט ער שפעטער בעסער הוסטן... שפּייען מיט בלוט...

— איז וואָס —

— דערווייל גאָרנישט: דאָס פּרילע מוז זיך אויסשטיין אויפן בוים...
בוים...

באַטראַכט אים דער פּרוש, פּאַרשנדיק.
דערזעט ער, ווי ער איז איבער דער צייט גאָר רויט געוואָרן.
— אוי, ווי רויט דו ביסט געוואָרן! — שרייט ער אויס, דערשראָקן.
— „אַדם“ — ענטפּערט דאָס מענטשל — איז א מענטש „אַדם“ איז
רויט, „אַדם“ איז בלוט...
— וואָס פּלאַפּלסטו?
— ס'וועט קומען די רעכטע צייט, וועסטו פּאַרשטיין!
— זאָג בעסער — מאַכט ווייטער דאָס רויטע מענטשעלע נאָך א
קליינער פּויעז, — ווילסט זי זען?
זי צוואַנגט זיך אצינד.

און אז דער פּרוש זאָגט נישט: ניין, גיט דאָס רויטע מענטשעלע אַ
בלאָז צום פענצטערל צו אין דער מערב וואנט, עפנט זיך דאָס פענצטערל,
שטייט בריינע, דער שמשטעם טאַכטער, צו זיי מיט די אַקסל, איבער א
שיסל היים וואסער און צוואַנגט זיך לכבוד שבת.

— זעסט — מאַכט דאָס רויטע מענטשעלע — אביסל האָר! די
שיסל איז פאַר זיי צו קליין. זי האַלט זיי קוים אין דער שיסל!
כאַפט אים דער פּרוש אָן דערשראָקן:
— זי קאָן זיך נאָך אויסדרייען און דערזען!
— וועמען?
— דיך! זי וועט זיך חלילה, דערשרעקן!
— אויסער דיר — ענטפּערט דאָס מענטשעלע — קאָן מיך קיינער
נישט זען...
— רייך שטילער!
— אויסער דיר, הערט קיינער נישט מיין קול... זע בעסער דעם
האַלדזיאַן-נאַקן: אן אַלאַבאַסטערן וואָס?
און, אז דער פּרוש ציטערט:
— ווילסט, איך זאָל זי דיר ווייזן? ווי אחשוורוש האָט געוואָלט זען
וושתי, ווילסט?
— כ'וויל! — ענטפּערט דער פּרוש, קוים רירעוודיק מיט די פאַר-
ברענטע ליפּן...
— וועסט אונטערשרייבן?
— וואָס?

— א כתב! — מיטן בלוט פון מינדסטן פינגער...
 — כ'וויל, תיכה, ניב אהער!
 — גיי איך שוין אראָפּ און ברענג א כתב.
 דאָס מענטשעלע איז פארשווונדן, דאָס טירל איז פארמאכט, און
 דער פרוש וואַקלט זיך קוים צו צו'ן א באַנק.
 הושענה־רבא, שפעט ביינאַכט.
 אויפן שולחן ברענען זיך צוויי יאָר־צייט־ליכט.
 דער פרוש זיצט אויף דער באַנק הינטערן אויוון. באַווייזט זיך דאָס
 קליינע מענטשעלע, וואָס איז שוין, אייגנטלעך, נישט אזוי קליין געווען,
 — און דערלאַנגט אים עפעס צו דער האַנט.
 — וואָס איז? פרעגט דער פרוש.
 — „חווה האָט דעם טאטן נישט דערקענט“ — וויצלט זיך דער
 רויטער. עס איז דאָך דיין קניפיק. האָסט דאָך מיר אים געגעבן אויס־
 צושלייפן.
 — וועז?
 — איינמאָל, האַלבער נאַכט, נאָך א זעעניש.
 — נאָכוואָס?
 — „אדם“ — א מענטש, „אדם“ — רויט — —
 — צווייג! — שרייט אויס דער פרוש אין איין שרעק.
 שמייכלט דאָס רויטע און פארעט:
 — אָבער זע, ווי אויסגעשלייפט!
 ער עפנט דעם קניפיק — די קלינג ניט א בליין.
 — ווי א חלף, מאַכט ער, פרוו אויפן נאָגל.
 דער פרוש נעמט מעכאַניש דאָס מעסער, פרוווט דאָך נישט און זאָגט
 פארבענקט:
 — זען וויל איך!
 — אז דו האָסט אונטערגעשריבן, מהיכאַתי! ענטפערט דאָס
 מענטשל און רופט:
 — וואנט, וואנט, לאָז זיך אראָפּ!
 פאָלגט זי די מערב־וואנט, לאָזט זיך אראָפּ — בריינע שלאָפט אויף
 א באַנק־בעטל.
 זיצט דער פרוש, פאַרבאָדן אין שוויים, מיט ציטערדיקע הענט און
 פיס, א פנים — ווייס ווי קאלך און ברענענדיק פאַרגלאַצטע אויגן און
 קוקט.

זיצט דער רויטער לעבן אים און רוימט אים אין אויער אריין:
 — זעסט א יידל, וואָס? אָפּגעטאַקט! אן עלנבוין! פון עלפנבוין,
 וואָס?

— מער! מער! לעכצט דער פרוש מיט פארברענטע ליפן.
 קאלדערע אראָפּ! הייסט דער רויטער און עס געשעט.
 — ווי מיינסטו, שמייכלט ער, שענער ווי ושת!
 — שולמית! מאַכט דער פרוש מיט שוים איבערן מויל.
 — און דער פאלאז, — ציטערט ער — דער פאלאז, קריסטאל אינ-
 מיטן ים? ...
 — וועט זיין! — פארזיכערט דער רויטער — די פרוי איז אויסגע-
 שטאנען... היינט, מאָרגן וועט זיין, נאָך א קלייניקייט פעלט...
 — אָבער ס'העמד אַראָפּ! קאָכט דער פרוש —
 באותו הרגע איז אָבער דאָס גאנצע זעעניש פארשווונדן, די וואנט
 איז צוריק ארויף אויף איר אָרט.
 — וואָס איז דאָס? וואָס האָסטו געטון?
 — נישט איך — ענטפערט דער רויטער, יונה לייבלס!
 — יונה לייבלס, ער? ווי אזוי?
 — געקומען תורה לערנען... זיצט ביי דער מזרח-וואנט. האָב איך
 קיין שליטה נישט... מוז מען ווארטן. אָדער — זיינער פטור ווערן...

מאכט זיך דער פרוש, די לעצטע ווערטער נישט הערנדיק, און
 בייגט זיך אויס, און שטרעקט ארויס דעם קאָפּ פון הינטערן אויוון:
 אמת, יונה לייבלס זיצט ביי דער מזרח וואנט און לערנט. ער האָט
 ביים זעעניש, זיין קומען נישט געהערט.
 — און ער הוסט נישט! מאַכט ער ביז, און דריקט, נישט ווילנדיק
 און וויסנדיק, שטארקער דאָס הענטל פון קניפיק אין דער האנט. ער הייבט
 נישט אָן צו היסן!
 — ר'וועט! זאָגט דער רויטער.
 הייבט יונה לייבלס אָן צו הוסן.
 — א פשוטער הוסט! זאָגט דער פרוש, ווי פון א קאטער.
 כאַפט זיך יונה לייבלס אָן ביים לייב;
 ער פארקייכט זיך.
 ער הייבט זיך אויף און גייט צו צום כוור, נאָך א ביסל וואסער.
 צוריק צעוועגט וואקלט ער זיך...

— גברא קטילא, וואָס?
 — ניין! ענטפערט דער פרוש. היינט הושענא-רבא... דער שאָטן גייט
 אים נאָך!
 — א ציטעריקער, א דינער... ווי לאנג מיינסטו...
 — אויפדערוואָך איז די חתונה — האקט אים פינצטער איבער דער
 פרוש.
 — וועט זיין א יונגע אלמנה!
 — כ'ויל נישט, ער זאָל זי אָנרין! שפּרינגט אויף דער פרוש מיט
 שוים איבערן מויל.
 — קענסט דיר אן עצה געבן.
 — ווי אזוי —
 יונה לייבלס האָט זיך אָפגעשטעלט, אָטעם צו כאפן און דאָס רויטע
 מענטשל זאָגט:
 — קום צו צו זיין שאָטן!
 — וואָס וועט זיין?!
 — וועסט זען!
 זיי גייען צו, דער פרוש איז באַרוועם, הערן זיך נישט די טריט.
 — פארליר נאָר נישט — וואָרנט דער רויטער — דעם קניפיק,
 ס'וועט טון א קלאַפּ.
 דער פרוש דריקט פעסטער דעם קניפיק אין דער האַנט.
 יונה לייבלס שטייט אינמיטן בית-המדרש, האַלט זיך אָן ביי'ן א
 שמענדער און קייכט, זיי שטייען אויף זיין שאָטן.
 — ווילסט פטור ווערן? פרעגט דער רויטער.
 — דער פרוש שאַקלט מיטן קאָפּ אויף יאָ.
 זיין קול וואַלט יונה לייבלס געהערט.
 — לאָז אראָפּ דעם קניפיק אויפן שאַטנס האַלדז, געשווינד לאָז
 אראָפּ!
 און אז דער פרוש ווייגערט זיך, ניט אים דער רויטער א שטויס אָן
 עלנבוין; פארלירט ער דאָס מעסער.
 פאלט דאָס מעסער מיטן שפיץ אראָפּ, שמעכט דורך דעם שאַטנס
 האַלדז און בלייבט שמעקן אין דער פּאַדלֶאָגע.
 אין דער זעלבער רגע פאלט יונה לייבלס אנידער, און א שטראָם-
 כלוט שיסט אים ארויס פון האַלדז.
 גיט דער פרוש א געשריי: געוואלד! און כאַפט זיך אויף!

וואָרום דאָס אלץ איז א שווערער, וויסטער חלום, אויף דער הארטער באַנק, אין ליידיקן בית־המדרש, אין א לבנהזיקער נאַכט געווען...
און אז דער פרוש האָט זיך אויפגעכאַפּט שטייענדיק אינמיטן בית־המדרש, פארבאָדן אין שווייס, האָט ער זיך דערשראָקן, דערנאָך צוגע־וואקלט צוריק אונטערן אויוון ארונטער. אפירגעשארט זיין זעקל מיט זאכן פון אונטער א באַנק. פארבונדן מיט א שטריקל, געוואָרפן איבער די פלוי־צעס און איז אויס פון בית־המדרש...
אהיים אָדער אין דער וועלט אריין. —

דאס פראבלעם



י זון גייט אונטער. דער עולם זאמלט זיך צו נעילה.
מין באקאנטער דרייט זיך ארום פאר דער שיל, שטעלט מיך
אָפּ.

— עס ציט! — מאכט ער מיט אַ פאַרבננקטן בליק צו דער שיל. —
אָפּגעריסן, אין דער ערד אריינגעגראָבן. — „ממעקים“... גליטשיק־פּייכט,
מיט מאָך באַוואַקסן, און עס ציט...

איך שמייכל: אלטע געפילן, טראַדיציע... אטאוויום! דער שטערן
פאַרשאַטנט זיך אים; די אויגן ווערן אים טונקעלער, דאכט זיך, ער האָט
זיך אומגעקערט צו זיך אין האַרץ אַריין פּרוּוונדיק.

— דאכט זיך — ניין! האָט ער אויסגעשטאַמלט נאָך א וויילע.
דער עולם גייט פּרום און פאַרטראכט פאַרביי, ער נעמט מיך אונטערן
אַרעם און ציט מיך צו דער ווינקל־מויער צו.

— איך פיל מיך — זאָגט ער — עלנט... פּאַריתומט... כ'בין עפעס
אַ זאך, וואָס מען האָט אין גאס פאַרלוירן, אין שטוב נישט אריינגענומען,
און מען האָט דערין פאַרגעסן, מען זוכט עס נישט...

דער אָטעם ווערט ביי אים האַסטיקער.
— עס איז דאָך מיין פּאַלק: מיינע עלטערן, שוועסטער און ברודער,

היימישע, פּריינט, באַקאַנטע... א גאַנץ יאָר זענען מיר דאָך צוזאַמען; צור
זאַמען געדריקט. מיר צאַפּלען דאָך דאָ אין איין נעץ, אין איין שפּינוועבס
— קומט א טאָג, א טאָג יום־כּפּור, גייען מיר זיך אלע צוזאַמען, גייען זיי

אין א הויז אריין בעטן צוזאַמען, ווינען צוזאַמען, טרייסטן און שטאַרקן
זיך צוזאַמען. און איך איינער בלייב אין דרויסן... — נישט איינער! —
פּרוּוו איך אים טרייסטן — נישט אלע זענען אין שיל... זייער פיל... ער

ווערט אומגעדולדיק. דאָס ווייסט ער... ער קומט הייבן פון איין אָרט וווּ די
אַנדערע זענען.

— זיי האָבן געגעסן און געטרונקען, און האָבן זיך נאָך דאַמען
געשיקט... דאָס מערסט האָבן זיי אים אהער געטריבן! זיי זענען אזוי עלנט
זיכער, זיי לאַכן אזוי אידיאַטיש־פעסט. א טענצל און געלאכט... ער כאַפּט

מיך אָן ביי די הענט און הייבט מיך אָן האסטיק צו פירן אויף און אָפּ.
 — געלע פנימער — געוויס אזא באַליכטונג. אַ קעלנער־קנייפע... אַ טענצל
 און געלאכט... און איך האָב געזען: געלע הערבסט־בלעמער, אָפּגעריסענע
 פון צווייג... פון אַ הערבסט־ווינטל אַרומגעטראָגן, און זיי היפען אַרום
 בוים, צו זיינע פיס... דאָס — מאַכט ער, צו דער שיל ווייזנדיק — איז
 דאָך דער שטאם... איבערגעפלאַנצט, אין אַ זומפ אַריינגעשטעלט, אָבער
 אַ שטאם מיט וואַרצלען... יענע זענען בלעמער, אָפּגעריסענע...
 — איך וויל נישט — שרייט ער אויס — אָפּגעריסענע ווערן!
 אין די אויגן באַווייזט זיך אים שרעק: — עס איז כרת!
 פון שיל הערט זיך דער נעילה־קריש. — קום אַרײַן! — און איך
 נעם אים אָן ביי דער האנט. ער רייסט זיך אויס:
 ל־כ'קען נישט!

אין די אויגן איבערן געזיכט — שמערץ... דער אָטעם ווערט האסטיק
 — איז אָבער פאראן, — זאָגט ער — עטוואָס העכערס, עטוואָס הייליקערס
 ווי אַ פּאָלק... פאראן פאראן — דאָס העכסטע, דאָס גרעסטע —
 ער שטאַמלט עפעס. איך וויל טרעפן:

— דער אמת? מיט געוואלד רייסט זיך אים פון מויל ארויס:
 — גאָט! איך שטויבן: — דו און גאָט! דו גלויבסט?
 — איך? — איך ווייס נאָר — אַ „צופעליקייט“ איז אומזין...
 „זעלבסטשעפונג“ — אַ גרעסערער! „אַנטוויקלונג“ — אַ לעקעכל פאר
 קליינע קינדער, פארשטופ דאָס מויל און פרעג נישט... אָפּגערוקט די שאלה
 אויף אַ צייט... — רעדסט קיינמאָל נישט דערפון. קיינמאָל גאָטס נאָמען
 נישט דערמאָנט?! — אַ גאַנץ יאָר נישט, צווישן מענטשן — נישט. עס איז
 אַ וואָרט, אַ גרויס וואָרט. אַ סימבאָל, אַ באַצייכענונג פארן העכסטן,
 פארן הייליקסטן... האָבן זיי עס אין מויל אַריינגענומען, מיט שפייטעך
 באַנעצט... האָט זיך יעדערער אַ געטל צו זיין פרנסה צוגעפאסט, צו זיין
 תאוהלע צוגעשניטן. האָבן זיך געפרוכפערט און געמערט די עבודה
 זרהלעך...

עס דערהערן זיך יעלהם. — קום, רעד צו דיין גאָט...
 צאָרניק ענטפערט ער: — מיין גאָט לויבט מען נישט, מיין גאָט בעט
 מען נישט... איך קען מיין גאָט נישט באַליידיקן.

מיר האָבן ביידע נעילה נישט געדאוונט.

1972 FEB 27 10 11 AM
FBI - MEMPHIS
TELETYPE UNIT